

WOES: BADANIA I RAPORTY

→ [Spis treści](#)

Wstęp	7
Monitoring	9
Animacja i budowanie partnerstw lokalnych	
Monitoring	35
Wsparcie inkubacyjne i finansowe WOES oraz miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych	
Monitoring	59
Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej w zakresie doradztwa ogólnego i specjalistycznego	
Ewaluacja	73
Raport mid-term z ewaluacji Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej	

Ewaluacja	131
Raport z ewaluacji końcowej Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej	
Raport	179
Perspektywy rozwojowe polskich spółdzielni socjalnych w obliczu założeń Agendy Miejskiej dla Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień ekonomii cyrkularnej	
WOES na zdjęciach	225

Mamy przyjemność zaprezentować Państwu rezultaty badań przeprowadzone na zlecenie Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej prowadzonego przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych. Publikacja WOES: badania i raporty jest podsumowaniem trzyletniego (2015-2018) etapu w działalności Ośrodka.

Publikacja dzieli się na trzy części – w pierwszej, poświęconej monitoringowi – przedstawiamy jakościowe i ilościowe rezultaty wypracowane w ciągu ostatnich trzech lat w kluczowych dla Ośrodka obszarach: animacji, inkubacji oraz doradztwa. Informacje tam przedstawione znajdują swoje rozszerzenie w dwóch raportach ewaluacyjnych z realizacji projektu pn.: Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej przygotowanych na zlecenie Stowarzyszenia przez Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Przedsiębiorstwo Społeczne sp. z o.o.

Celem badania była kompleksowa ocena projektu będącego przedmiotem ewaluacji pod kątem efektów jego realizacji. W wyniku badania ewaluacyjnego powstały rekomendacje – propozycje, których wdrożenie pozwoli na zwiększenie jakości działania WOES. Badanie służyło również ocenie osiągnięcia celów i rezultatów projektu, refleksji nad całością procesu realizacji projektu oraz zaangażowanymi nakładami w stosunku do efektów, oraz sformułowaniu rekomendacji do kolejnych działań na rzecz ekonomii społecznej. Czym możemy się pochwalić? Co moglibyśmy zmienić? Zobaczcie sami.

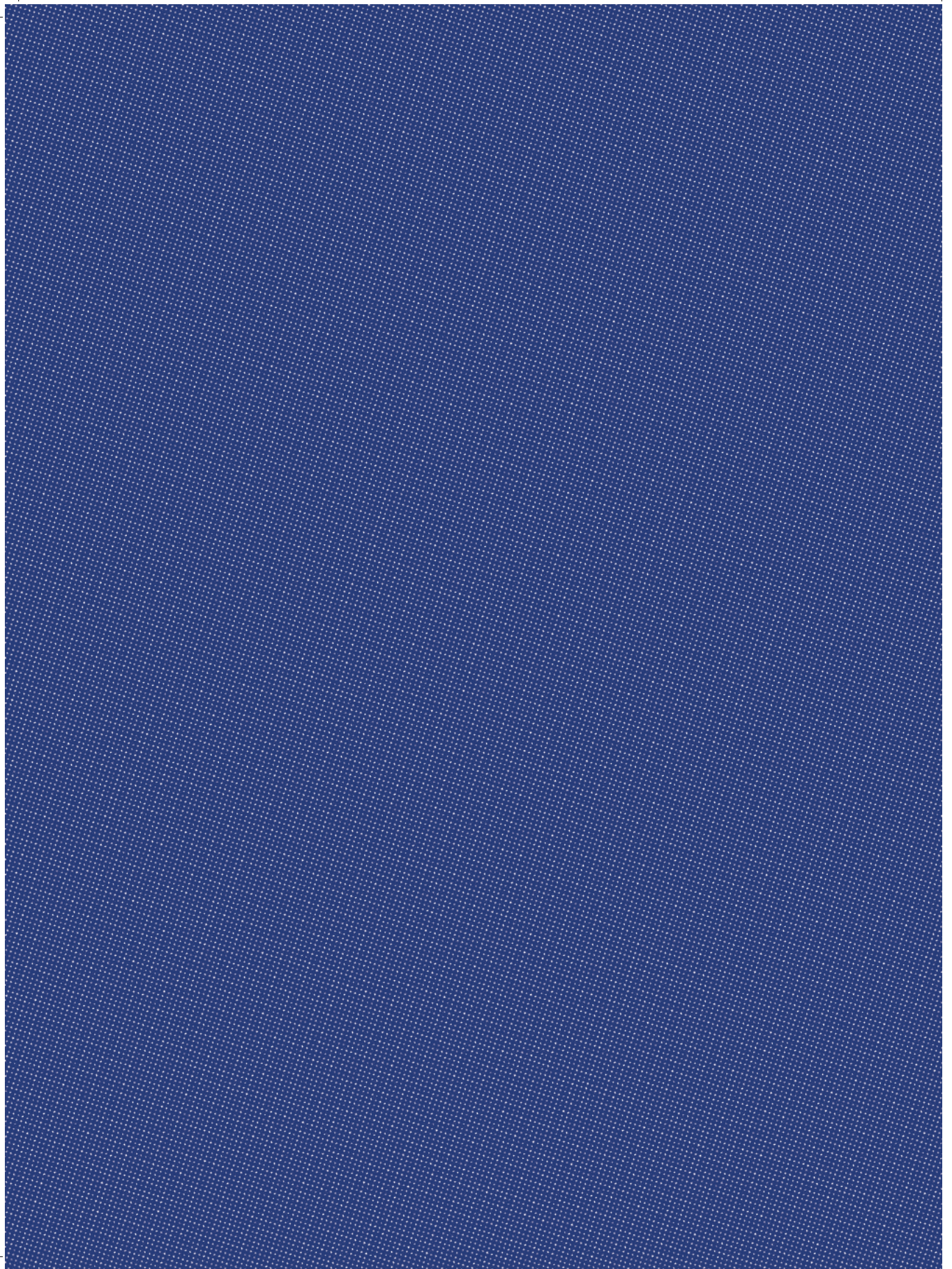
Ostatnią część publikacji stanowi raport: „Perspektywy rozwoju polskich spółdzielni socjalnych w obliczu założeń Agendy Miejskiej dla Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień ekonomii

cyrkularnej”. Ekonomia cyrkularna to zyskujący na popularności system, którego celem jest redukcja, a docelowo całkowite wyeliminowanie niewykorzystanych w gospodarce odpadów i nieużytków zgodnie z zasadą 5R (refuse – odmawiaj rzeczy, które zaraz staną się odpadami, reduce – ograniczaj swój stan posiadania, reuse – odnawiaj rzeczy pozornie bezużyteczne, recycle – odzyskuj surowce, sortuj i rot – oddaj ziemi, czyli kompostuj resztki organiczne). Przynajmniej w kilku z tych obszarów swoją niszę znaleźć mogą również spółdzielnie socjalne we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami samorządowymi. Dlatego warto zobaczyć, co już teraz robią w tym obszarze inne państwa i miasta europejskie. W perspektywie najbliższych kilku lat może się to okazać niezwykle inspirujące.

Monitoring

Animacja i budowanie partnerstw lokalnych

Niniejsza część raportu z monitoringu i ewaluacji projektu „Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej” realizowanego w ramach Poddziałania 7.3.2 Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (dalej zwanego projektem WOES) zawiera opis wsparcia uczestników projektów zakresie animacji i budowania partnerstw lokalnych. Opis ten wskazuje zakres wsparcia, okres w jakim wsparcie było udzielane, grupę docelową korzystającą ze wsparcia i wreszcie rezultaty prowadzonych działań.

Dział animacji i partnerstw swoje działania definiuje przede wszystkim jako budowanie przyjaznego środowiska dla rozwijania ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej. Formowanie inicjatyw oraz łączenie potencjału z interesami poszczególnych aktorów społeczności lokalnej to główne cele działu. Ekonomia społeczna w subregionie konińskim jest na wyższym poziomie rozwoju, w porównaniu z średnim poziomem rozwoju na terenie kraju. Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych od lat pracuje nad uświadamianiem i podnoszeniem poziomu wiedzy z zakresu ekonomii społecznej i pokrewnych dziedzin. Istotnym wyróżnikiem działań animacyjnych jest proces, który w swojej metodologii opiera się na diagnozowaniu potrzeb środowiska lokalnego. Tym samym wszelkie działania, które mają sprzyjać rozwojowi bądź tworzeniu przyjaznej infrastruktury, rozpoczynają się od szczegółowej diagnozy i analizy warunków zastanych w danej gminie czy powiecie. Ścieżka diagnostyczna polega na identyfikacji tych problemów społecznych, ekonomicznych, czy gospodarczych, które wpływają na brak możliwości uwolnienia potencjału gospodarczego lub społecznego. Zauwa-

żalnym problemem w subregionie konińskim jest transformacja społeczno-gospodarcza, której negatywnym skutkiem jest zamykanie dużych zakładów przemysłowych na obszarze powiatu tureckiego oraz konińskiego, dużym atutem może być z kolei rozwój przemysłu w powiecie wrzesińskim. Warunki, w jakich toczą się procesy diagnozy i identyfikacji wyzwań, przed jakimi stoją gminy, zostaną przedstawione w następnym rozdziale. Działalność animacyjna jest działalnością rozpoczynającą oraz wzmacniającą pewne procesy. Animacja, chociaż w pewnych elementach poddana procesowi wskaźnikowania rezultatów nie da się do końca w nich zamknąć. Tworzenie pozytywnych postaw oraz ukierunkowanie działań poprzez szereg rozmów, sesji dialogowych, organizowania spotkań reintegracyjnych i forów wykracza swoim wpływem poza okres realizacji projektu i poza przyjęte wskaźniki działalności animacyjnej. Zastosowane metody pracy mają sprzyjać wytworzeniu się pożądaných postaw samorozwoju środowiska lokalnego za pomocą metod dobrze znanych ekonomii społecznej. Poszukiwanie takich rozwiązań jest ściśle związane z potrzebami rynku pracy. Nie ulega wątpliwości, że praca animacyjna w projekcie wymusza skupienie się na dwutorowym rozwoju środowiska lokalnego. Po pierwsze, animacja tworzy pozytywne środowisko wokół istniejących już przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej, po drugie tworzy warunki do powstawania nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. W zależności od celu, jakiemu służą działania animacyjne, pracownicy OWES przyjmują różną metodykę działania. Owa metodyka działania wiąże się z potrzebą, która dzięki diagnozie zostaje zidentyfikowana w danej gminie/powiecie. Animator inaczej podchodzi do potrzeby wynikającej z braku miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami, a jeszcze inaczej do potrzeby znalezienia pracowników dla „twardego biznesu”, który boryka się z brakiem kadry. W przypadku pierwszej sytuacji animator będzie identyfikował możliwości osadzenia inicjatywy w warunkach rynkowych, jednocześnie zwracając uwagę na delikatność materii, związanej z aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych. W drugim natomiast przypadku rolą animatora będzie odnalezienie przedsiębiorstw społecznych, które już na samym początku współpracy, będą w stanie realizować oczekiwania wymagającego partnera biznesowego. Tutaj niezbędne jest tworzenie takiego środowiska, aby mogła nastąpić współpraca biznesowa na przykład pomiędzy profesjonalnym przedsiębiorstwem społecznym a wymagającą korporacją. Dalsze kroki dotyczące wzrastania inicjatywy oraz rozpracowywanie niektórych problemów specjalistycznych mogą zostać powierzone doradcy kluczowemu, biznesowemu bądź innemu doradcy specjalizującemu się w pewnych wąskich dziedzinach wiedzy.

Animacja w OWES jest odrębnym działem, jednocześnie mocno osadzonym na gruncie współpracy z doradcami, działaniami inkubacyjnymi oraz promocyjnymi. Kooperacja wewnątrz zespołu daje możliwość wykorzystania w 100% możliwości animacyjnych. Dział animacji tworząc zaczątki grup inicjatywnych, odnajdując interesy lokalne, przyczynia się do powstawania w projekcie przedsiębiorstw społecznych. Wymieniając informację i kooperując z doradcami współuczestniczyw procesie ich budowania. Dział inkubacji otrzymuje od działu animacji informację dotyczącą zmian kluczowych

w środowisku lokalnym, jak na przykład powstawanie nowych interesów czy tworzących się warunków niesprzyjających. Do nich zaliczyć możemy działania polityczne, zmiany koniunkturalne czy bardziej prozaiczne konflikty międzyludzkie.

Reasumując, działania animacji mają za zadanie budować pozytywne postawy oraz łączyć interesy lokalnych interesariuszy. Ważne, aby te interesy były ze sobą spójne, a ich efektem było osiągnięcie celów, które są ważne dla ekonomii społecznej. Są to przede wszystkim aktywizacja społeczna i zawodowa osób defaworyzowanych na rynku pracy, rozwój środowiska lokalnego, rozwój podmiotów ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych.

Warunki lokalne – specyfika subregionu konińskiego

Działania animacyjne prowadzone na terenie subregionu konińskiego odbywają się w warunkach, które są specyficzne dla tego regionu. Można stwierdzić, że cały subregion boryka się z problemem braku pracowników. Bezrobocie jest na stosunkowo niskim poziomie, ale jednocześnie powiaty turecki i koniński mają problem z dokonywanymi oraz planowanymi zwolnieniami grupowymi z zakładów kopalnianych. Jest to swoiste wyzwanie dla aktywizacji społecznej i zawodowej. Wyzwaniem jest ponowne zaangażowanie grup społecznych, które są przyzwyczajone do pewnego poziomu życia w swoich profesjach, w których nakłady pracy i ciężar, jakie za sobą niosły były dobrze znane i akceptowane od lat. Działania animacyjne w tym obszarze skupiały się na rozmowach z głównymi interesariuszami tego procesu m.in. samorządami lokalnymi oraz zakładami pracy. Owocem tych rozmów było rozpoczęcie procesów rewitalizacyjnych w porozumieniu z Gminą Brudzew. Tutaj głównym celem była aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy oraz rewitalizacja terenów pokopalnianych. Samorząd, w tym również miasta Konin i Turek były zainteresowane współpracą w zakresie aktywizacji osób zwolnionych z kopalni w procesie restrukturyzacji. Dodatkowo, subregion koniński to subregion, w którym nasycenie funkcjonujących przedsiębiorstw społecznych jest największe w Polsce. Z kolei okolice Gniezna i Wrześni borykają się z brakiem rąk do pracy. Powstanie zakładów produkcyjnych Volkswagen spowodowało gigantyczny wzrost liczby firm, budownictwa oraz usług przede wszystkim w okolicach Wrześni, ale skutki powstania zakładów wpłynęły również na pobliskie powiaty – słupecki i gnieźnieński. Tutaj działania skupiały się przede wszystkim na poszukiwaniu płaszczyzn współpracy pomiędzy biznesem a ekonomią społeczną. Działania animacyjne w tych powiatach skupiły się także na aktywizacji osób z niepełnosprawnościami.

Poniższa tabela przedstawia główne cechy charakterystyczne subregionu oraz problemy, z jakim dział animacji oraz wsparcia WOES musiał się zmierzyć.

Niskie bezrobocie	liczone od 3-4% – trudna pozycja negocjacyjna dla ekonomii społecznej, która w założeniu wskazuje potrzebę aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W działaniach animatorzy uzmysłowiali przedstawicielom samorządów, że pomimo faktu niskiego rejestrowanego bezrobocia funkcjonują grupy nieaktywne zawodowo oraz pracujące „w szarej strefie”.
Rozbudowany system świadczeń socjalnych	Możliwość korzystania z pomocy samorządów oraz wsparcie socjalne różnych instytucji oprócz niewątpliwego pozytywnego wpływu na wyrównywanie dysproporcji społecznych oraz zmniejszenie obszarów biedy, spowodowały, że część osób, w tym przede wszystkim kobiet, zrezygnowało z procesów aktywizacji.
Ekonomia społeczna polem do rozgrywek politycznych	W nielicznych środowiskach ekonomia społeczna przedstawiana była przez opozycję albo przez rządzących, jako szkodząca interesowi samorządowemu. Były to najczęściej zarzuty niesprawdzone, bez podłoża merytorycznego. Przede wszystkim pojawiał się argument, który dotyczył spraw konkurencji rynkowych. Rolą animacji było w takich przypadkach przekazywanie wiedzy merytorycznej, która ostatecznie wpływała na zmianę postaw interesariuszy. Argumenty o wyniszczaniu konkurencji ustępowały argumentom mówiącym o weryfikacji zamówień i wyodrębnianiu obszarów nieadekwatnie funkcjonujących w zamówieniach publicznych dla ekonomii społecznej, która niosła przesłanki do naprawy tej sytuacji.
Subregion koniński jako subregion zaznajomiony z ekonomią społeczną	Działalność OWES prowadzona jest w subregionie od wielu lat. Zdecydowana większość samorządów wie, czym jest ekonomia społeczna. W obszarze subregionu nie działa zatem efekt nowości. Taka sytuacja w ramach działań animacyjnych ma swoje plusy i minusy. Plusem

jest możliwość rozpoczynania rozmów o ekonomii społecznej bez konieczności wprowadzania w zagadnienie. Wyzwaniem jest natomiast fakt, że część postaw samorządowców wobec ekonomii społecznej jest już ugruntowanych i niełatwo je zmienić.

Duże nasycenie firm, przedsiębiorstw

Subregion koniński obfituje w firmy różnego rodzaju. Są to przedsiębiorstwa z różnych segmentów rynku, zarówno produkcyjne, jak i usługowe. Taka sytuacja stwarza możliwości kooperacji biznesowej opartej na zasadach CSR. Trudnością może być fakt, iż pomimo przyjaznego nastawienia firmy od samego początku wymagają od PES i PS współpracy na najwyższym poziomie. Tutaj kluczowa praca animacji polega na ułożeniu takiej współpracy, która dawałaby szansę rozwoju wszystkim stronom.

Działania animacji każdorazowo musiały być adekwatne do obowiązujących warunków.

Diagnozy środowisk lokalnych

Rozpoczynając realizację projektu chcieliśmy poznać środowiska lokalne, w jakich będą prowadzone działania OWES. Z tego względu postanowiliśmy dogłębnie przebadać każdy z powiatów oraz poddać analizie podmioty zajmujące się reintegracją społeczną. W rezultacie przygotowane zostały następujące diagnozy:

- diagnoza powiatu konińskiego;
- diagnoza powiatu kolskiego;
- diagnoza powiatu tureckiego;
- diagnoza powiatu gnieźnieńskiego;
- diagnoza powiatu wrzesińskiego;
- diagnoza powiatu słupeckiego.

W skład merytorycznych analiz powiatowych wchodziły takie zagadnienia jak:

- Analiza danych zastanych (struktura demograficzna, struktura ludności, analiza strategii regionalnych) – uzyskane dane miały za zadanie zarysowania kontekstu działalności OWES. W tych dokumentacjach można było odnaleźć mocne i słabe strony poszczególnych powiatów oraz skupić się na wyodrębnieniu kluczowych dla regionów problemów.
- Analiza oparta na wywiadach środowiskowych – dane wywołane wskazywały na aspekty specyficzne dla określonego regionu. Przeprowadzenie rozmów w środowiskach lokalnych pozwoliło na zidentyfikowanie potencjalnych obszarów wymagających wzmocnienia oraz kontekstu środowiskowego dla tworzenia nowych inicjatyw.
- Analiza potencjału – zbadany i opisany został również potencjał instytucjonalny, potencjał przedsiębiorstw społecznych oraz podmiotów ekonomii społecznej. Raport stanowił swoistą mapę możliwości oraz deficytów.

W skład merytorycznej analizy PES reintegracyjnych weszły następujące zagadnienia:

- opis występujących PES reintegracyjnych w subregionie konińskim;
- analiza przedmiotowa PES reintegracyjnych, czyli analiza ofert oraz działalności PES;
- wstępna próba identyfikacji możliwości i potrzeb w kontekście powiązania ich działalności z sektorem ekonomii społecznej.

Spotkania sieciujące i fora ekonomii społecznej

Ważnym elementem wpływającym na budowę środowiska lokalnego były spotkania sieciujące oraz fora ekonomii społecznej. Były to wydarzenia, w których uczestniczyli interesariusze środowisk lokalnych. Takie spotkania w działaniach animacyjnych spełniają dwie istotne funkcje: integracyjną i edukacyjną. Integracja pozwala na skrócenie dystansu i rozpoczęcie współpracy, natomiast zadania edukacyjne realizuje tematyka, która odpowiada ważnym sprawom dotyczącym sektora ekonomii społecznej. W naszych działaniach kierunkowaliśmy wsparcie poprzez fora do przedsiębiorstw społecznych oraz do ich otoczenia. Natomiast w spotkaniach sieciujących zaangażowaliśmy podmioty reintegracyjne, którym przybliżyliśmy proponowane formy współpracy z sektorem ekonomii społecznej. W projekcie skupiliśmy się przede wszystkim na zaangażowaniu warsztatów terapii zajęciowych, ponieważ są one reprezentowane dość licznie w subregionie konińskim i poszukują rozwiązań dla problemu braku aktywizacji zawodowej swoich uczestników.

Działania sieciujące

Wielkopolskie forum ekonomii społecznej – grudzień 2015	Tematyka spotkania: <ol style="list-style-type: none">1) Modelowe funkcjonowanie franczyzy z uwzględnieniem korzyści i wyzwań, przykłady z doświadczeń zawodowych, omówienie konkretnych sytuacji.2) Modelowe funkcjonowanie klastrów z uwzględnieniem korzyści i wyzwań, przykłady z doświadczeń zawodowych, omówienie konkretnych sytuacji.3) Nowa perspektywa rozwoju przedsiębiorczości społecznej w ramach Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej.4) Zmiany w aktach prawnych dotyczących zlecenia usług użyteczności społecznej podmiotom ekonomii społecznej i przedsiębiorstwom społecznym.
---	--

Spotkanie sieciujące podmiotów reintegracyjnych – maj 2016	Tematyka spotkania: <ol style="list-style-type: none">1) Perspektywa funkcjonowania WTZ w najbliższych latach.2) WTZ/ŚDS – zasadnicze różnice.3) Aktywizacja zawodowa, a uczestnicy WTZ – próba zdefiniowania pojęcia.4) Perspektywy rozwoju sektora ekonomii społecznej szansą dla WTZ.5) Dyskusja dotycząca sieciowania WTZ.
--	---

Wielkopolskie forum ekonomii społecznej – październik 2016	Tematyka forum: <ol style="list-style-type: none">1) Przygotowanie prawidłowych wniosków o dotację.2) Klauzule społeczne – podstawy prawne i korzyści wynikające z ich funkcjonowania.3) Społecznie odpowiedzialne samorządy. O zmianach w ustawie Prawo zamówień publicznych i praktycznych konsekwencjach tych zmian dla przedsiębiorstw społecznych.4) Wolna trybuna – prezentacje spółdzielni socjalnych.5) Spółdzielcze Gniezno – przewodnik po ekonomii społecznej w regionie.6) Elementy zarządzania projektowego w zarządzaniu organizacją pozarządową.7) Działalność pożytku publicznego ze szczególnym uwzględnieniem działalności odpłatnej. Przygotowanie oferty na realizację zadania publicznego – warsztaty.8) Wymiana doświadczeń.
--	--

Wielkopolskie forum
ekonomii społecznej
– marzec 2018

Tematyka forum:

- 1) Nowelizacja ustawy o spółdzielniach socjalnych.
Co oznaczają wprowadzone zmiany?
- 2) Nowelizacja ustawy o spółdzielniach socjalnych
a zmiany w statucie spółdzielni socjalnych.
Wskazówki praktyczne.
- 3) Dlaczego jesteśmy spółdzielcami?
O wartościach spółdzielczych.
- 4) Wartości spółdzielcze w praktyce – warsztat.
- 5) Czego oczekujemy od Ogólnopolskiego Związku
Rewizyjnego Spółdzielni socjalnych?
- 6) Finanse – aktualne możliwości pożyczkowe
i poręczeniowe dla spółdzielni socjalnych.

Spotkanie sieciujące
podmiotów reintegracyjnych
– maj 2018

Tematyka spotkania:

- 1) Laboratorium pomysłów przedsiębiorstw społecznych
– konsultacje ich tworzenia przy WTZ.
- 2) Zajęcia kadry WTZ, rodziców oraz uczestników WTZ
w kontekście budowania pozytywnych postaw dotyczących
przedsiębiorczości społecznej.
- 3) Modele przedsiębiorstw społecznych aktywizujące osoby
z WTZ (na czym polegają i jakie niosą korzyści?)
- 4) Praca z uczestnikami WTZ nad ich umiejętnościami
oraz kwalifikacjami.
- 5) Możliwości podjęcia zatrudnienia bez utraty świadczeń.

Spotkanie sieciujące
podmiotów reintegracyjnych
– sierpień 2018

Tematyka spotkania:

- 1) Modele przedsiębiorstw społecznych aktywizujące osoby
z WTZ (na czym polegają i jakie przynoszą korzyści?)
 - 2) Praca z uczestnikami WTZ oraz ŚDS nad diagnozą ich
umiejętności oraz kwalifikacji.
 - 3) Warsztaty z rodzicami dotyczące możliwości zarobkowania
przez osoby z niepełnosprawnościami.
-

Wizyty studyjne

Wizyty studyjne miały za zadanie dać uczestnikom możliwość poznania środowiska przedsiębiorstw społecznych i sektora ekonomii społecznej. Zdobywanie wiedzy przez rozmowę z osobami, które poprzez swoje doświadczenie wiedzą, jak wygląda realne prowadzenie przedsiębiorstw społecznych było dla uczestników wizyt bardzo potrzebne. To właśnie wizyty studyjne dawały najlepszy ogląd sytuacji przyszłym liderom inicjatyw i niejednokrotnie przekonywały do podjęcia trudu tworzenia nowych przedsięwzięć. Przykładowe organizacje, które były wizytowane przedstawiamy wraz z opisem ich działalności poniżej:

Spółdzielnia Socjalna Aktywni

Spółdzielnia Socjalna Aktywni powstała w 2014 roku z inicjatywy Kolskiego Stowarzyszenia Osób Niepełnosprawnych Sprawni Inaczej (KSON) oraz Stowarzyszenia MM w ramach projektu „Innowacyjny model aktywizacji zawodowej uczestników WTZ” realizowanym przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych w partnerstwie z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Poznaniu i firmą Konimpex Sp. z o.o. oraz Konińskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej. Przedsiębiorstwo ściśle współpracuje z oddziałem międzynarodowej firmy z branży przemysłowej – z Saint-Gobain HPM Polska Sp. z o.o. Realizuje dla firmy podwykonawstwo, głównie co-packing materiałów ściernych.

Więcej informacji: www.aktywni.spoldzielnie.org

Spółdzielnia socjalna Czilii

Przedsiębiorstwo w Gnieźnie powstało w maju 2016 roku. Powstało z inicjatywy dwóch organizacji: Stowarzyszenia Nowa Wspólna Droga oraz Stowarzyszenia Rodzin i Przyjaciół Osób z Zaburzeniami Psychicznymi. Zespół Czilii prowadzi Klubokawiarnię przy Środowiskowym Domu Samopomocy *Dom Anki*. Poboczną działalnością Spółdzielni jest produkcja przedmiotów użytkowych, mebli, dekoracji z euro-palet oraz zabawek i ozdób.

Więcej informacji: www.czilii.spoldzielnie.org

Spółdzielnia Socjalna Wspólny Sukces

Spółdzielnia zatrudnia byłych uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowych i zajmuje się wykonywaniem ogrodzeń, sprzątaniem, porządkowaniem grobów, pielęgnacją terenów zielonych, montażem wiązek kablowych w ramach współpracy z prywatną firmą.

Więcej informacji: www.wspolnysukces.spoldzielnie.org

Spółdzielnia Socjalna Równe szanse

Spółdzielnia zajmuje się produkcją ceramiki użytkowej i dekoracyjnej. Aktywizuje zawodowo i społecznie osoby z niepełnosprawnością intelektualną – byłych uczestników Warsztatów Terapii Zawodowej. Produkty spółdzielni to przede wszystkim praca ludzkich rąk i ogromne zaangażowanie twórców.

Więcej informacji: www.rownieszanse.spoldzielnie.org

Spółdzielnia Socjalna FURIA

Spółdzielnia Socjalna Furia to pierwsza spółdzielnia socjalna w Polsce wdrażająca innowacyjny model aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, oparty na ścisłej współpracy osób o różnym poziomie sprawności, którzy wspólnie realizują powierzone im zadania w zakresie produkcji i usług. W ofercie przedsiębiorstwa znajduje się m.in.: produkcja unikatowych zabawek, przytulanki i poduszek dekoracyjnych, wytwarzanie przedmiotów unikatowych, w tym gadżetów reklamowych, haft maszynowy (w tym na materiałach powierzonych), personalizacja odzieży firmowej, projektowanie haftów, wykonywanie nadruków).

Więcej informacji: www.spoldzielnia-furia.pl

Działalność animatorów

Zadaniem animatorów było utrzymywanie relacji z otoczeniem w celu tworzenia przyjaznego środowiska do wzrastania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych bądź do ich tworzenia. Działalność ta wymagała kontaktów z otoczeniem samorządowym, biznesowym, reintegracyjnym oraz społecznością lokalną, bez których trudno byłoby zrealizować wskaźniki projektu.

- **Praca z biznesem** – animatorzy kontaktując się z korporacjami oraz firmami z sektora małych i średnich przedsiębiorstw starali się zaznajamiać ich przedstawicieli z wiedzą dotyczącą sektora ekonomii społecznej. Wstępne analizy wskazywały, że biznes nie mając interesu ekonomicznego nie jest skory do współpracy nawet na zasadach społecznej odpowiedzialności biznesu. Animatorzy starali się interesy przedsiębiorców zrozumieć i prowadzić dialog z przedsiębiorstwami społecznymi bądź liderami w sprawie łączenia interesów. W niektórych inicjatywach ta sztuka udała się bardzo dobrze, w innych nie doszło do porozumienia. Biznes w relacji z sektorem poszukuje dodatkowych korzyści ekonomicznych oraz marketingowych. Jeżeli takie nie występują, nie ma szans na rozpoczęcie wspólnych działań. Korzyści te pojawiały się najczęściej na gruncie outsourcingu części usług, którymi zainteresowane są przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa społeczne oraz podmioty ekonomii społecznej musiały się tej perspektywy nauczyć. Dlatego organizowane były wspólne spotkania, na których podmioty wzajemnie się poznawały i uczyły się od siebie.

- **Praca z samorządem** – współpraca była możliwa na gruncie kilku interesów lokalnych. Zadaniem animacji było nazwanie tych interesów oraz wkomponowanie podmiotów ekonomii społecznej w rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych bądź zaspakajanie potrzeb społecznych. Punktem wyjścia były spotkania animacyjne realizowane w siedzibach jednostek samorządu terytorialnego. W trakcie rozmów z włodarzami gmin i powiatów ustalano strategię realizacji budowy bądź wzmocnienia sektora ekonomii społecznej na ich terytorium. Wstępnie oceniano poziom zainteresowania zatrudnianiem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, ale również promowano takie rozwiązania jak społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne czy realizacja usług społecznych na najwyższym poziomie. W wielu miejscach udało się zrealizować wsparcie i dialog na takim poziomie, że samorzady zdecydowały o powołaniu przedsiębiorstwa społecznego bądź o wsparciu zamówień społecznie odpowiedzialnych.
- **Praca ze środowiskiem lokalnym** – w zależności od potrzeb organizowano w środowiskach lokalnych sesje dialogowe, które realizowały konkretne cele zbieżne z interesem ekonomii społecznej. Poniżej znajduje się skrótowa relacja z wybranych sesji dialogowych.

Sesja dialogowa – Brudzew

Sesja odbyła się z inicjatywy społeczności lokalnej. Gmina Brudzew leży na terenach pokopalnianych – od dłuższego czasu pracownicy kopalni oraz ich rodziny rozmawiali na temat zwolnień grupowych. Na spotkaniu zjawily się osoby bezrobotne oraz te, które są zagrożone utratą pracy w wyniku działań restrukturyzacyjnych. Dla osób od lat związanych z kopalnią jest to wydarzenie bardzo trudne. W subregionie konińskim bardzo ciężko o zatrudnienie w innych branżach. Problemem jest niedopasowanie tych osób do potrzeb rynku pracy. Podczas sesji rozmawiano na temat roli, jaką może odegrać przedsiębiorczość społeczna w takiej sytuacji. Zaproponowano utworzenie spółdzielni socjalnej, która zatrudniłaby część osób borykających się z problemem braku pracy. Określono ściśle obszar działalności takiej spółdzielni socjalnej. Spośród zgromadzonych osób wyłoniono trzech chętnych, którzy chcieliby rozpocząć proces reintegracji społecznej i zawodowej w takiej spółdzielni. Następnie ustalono indywidualne spotkania z potencjalnymi zainteresowanymi. W dalszej części rozmawiano o możliwości zbudowania infrastruktury turystycznej wokół obiektów pokopalnianych. Jest to dość ciekawa inicjatywa, która odzwierciedlenie finansowe ma mieć w działaniach rewitalizacyjnych. Przedstawiciele gminy Brudzew poinformowali o możliwości utworzenia specjalnej strefy rewitalizacyjnej oraz zainteresowaniu tworzeniem miejsc pracy w tej strefie m.in. dla osób, którzy pracę stracą w wyniku zwolnień grupowych.

Sesja dialogowa w środowiskach senioralnych – Brudzew

Sesja odbyła się celem integracji środowiska senioralnego. Pierwsza część spotkania dotyczyła najważniejszych problemów seniorów. Wśród nich wymieniono między innymi: bierność osób starszych, brak instytucjonalnego wsparcia dla działań senioralnych oraz brak infrastruktury, z której seniorzy mogliby skorzystać. Uczestnicy sesji zdecydowali o konieczności podjęcia szeregu działań wspierających seniorów, począwszy od wsparcia prozdrowotnego, poprzez wsparcie edukacyjne, na prospołecznym kończąc. Przedmiotem dyskusji była również ewentualna organizacja Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Ustalono, iż pracę nad tym tematem będą koordynowane przez GOK Brudzew. Ustalono zakres działań dodatkowych, jakie mogą objąć seniorów, wskazano na potrzebę wymiany doświadczeń, zaangażowania w sprawy społeczne oraz publiczne oraz na mniej formalne działalności, takie jak organizacja fitness, zajęć tanecznych, recytatorskich czy poetyckich. Sesja dialogowa dała wiele pomysłów na dalszą działalność. Zidentyfikowała jednocześnie problem przywództwa, tzn. wiele osób popierało postulaty o aktywizacji seniorów, ale znacznie mniejsza część była skłonna wziąć na swoje barki organizację konkretnych przedsięwzięć.

Sesja dialogowa dotycząca działań kulturalnych – Konin

Sesja odbyła się z inicjatywy lokalnego środowiska artystów, którym zależało szczególnie na pozyskaniu środków unijnych na wzmocnienie infrastruktury kulturalnej. Najwięcej emocji budziła kwestia inwestycji w zakresie rewitalizacji amfiteatru. Przedstawiciele środowiska kulturalnego wnioskowali o priorytetowe potraktowanie inwestycji, która ich zdaniem znacząco wpływa na jakość życia mieszkańców Konina. Argumentacja w tym obszarze wskazywała na problem środowisk lokalnych, które czują się defaworyzowane z uwagi na fakt, że miasto nie zapewnia im rozrywki na wyższym poziomie. W związku z powyższym, artyści wnioskowali o to, żeby procesy rewitalizacji uwzględniały renowację amfiteatru. Przedstawiciele Urzędu Miasta zgodzili się z argumentacją środowiska zaznaczając jednak, że priorytetem inwestycyjnym w dziedzinie rewitalizacji jest Stary Rynek i miastu szczególnie zależy na aktywizacji tej części miasta. Przedstawiciele miasta argumentowali, że w tej części miasta należy w pierwszej kolejności angażować środki, z uwagi na to, że jest najbardziej zdegradowana. Następnym działaniem byłoby zaangażowanie środków w renowację amfiteatru. Strony rozmów doszły do wspólnej konkluzji, iż omawiana tematyka jest kluczową w polityce miejskiej. Udało się wypracować kompromis, zgodnie z którym z oszczędności projektowych Konin postara się sfinansować przygotowanie dokumentacji pod inwestycję w amfiteatr. Strony umówiły się na kolejne spotkania robocze. Na tym zakończono sesję.

Sesja dialogowa dotycząca możliwości powołania spółdzielni socjalnej – Koło

Sesja dotyczyła możliwości powołania spółdzielni socjalnej w Kole. Podczas dyskusji uczestnicy doszli do wniosku, że powołanie spółdzielni socjalnej będzie trudne

z uwagi na niesprzyjającą sytuację polityczną w mieście. Podjęto decyzję o powołaniu spółdzielni socjalnej przy pomocy organizacji pozarządowej. Szczegóły mają zostać omówione na spotkaniu przedstawiciela OWES z zastępcą burmistrza. Wypracowano konsensus w zakresie zlecenia prac spółdzielni socjalnej. Co ważne, radni zgodnie zadeklarowali wsparcie dla już działających w gminie przedsiębiorstw społecznych. Sesja dialogowa ukazała różnorodne podejście do zagadnień z obszaru ekonomii społecznej. Co istotne, środowisko lokalne w całej swojej rozciągłości popiera jej rozwój, jednakże różni interesariusze lokalni widzą różne drogi dotarcia do celu. Wypracowanie konsensusu oraz działania wzmacniające sektor to zadania, które dzięki sesji zostały właściwie zdefiniowane i pozwoliły animatorom i doradcom zaangażować się w proces. Rezultatem sesji było wzmocnienie pozycji lokalnych spółdzielni socjalnych oraz praca nad kolejnymi pomysłami dotyczący powstania samorządowej spółdzielni socjalnej. W konsekwencji został złożony wniosek do OWES dotyczący realizacji przedsięwzięcia.

Sesja dialogowa w starostwie powiatowym – Gniezno

Moderator przedstawił ofertę Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej, następnie zapoznał uczestników z dotychczasowymi działaniami Caritasu Archidiecezji Gnieźnieńskiej w obszarze spółdzielczości socjalnej. Podkreślił, że dotychczasowe działania Caritasu na rzecz powołania spółdzielni socjalnej skupiły się na trzech obszarach – kwestii zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, kwestii zatrudnienia osób bezdomnych oraz możliwych obszarów działalności gospodarczej. Moderator zaproponował, aby uczestnicy sesji skupili się początkowo na wątku osób z niepełnosprawnościami, prosząc najpierw o zabranie głosu przybyłych przedstawicieli WTZ-ów. Potwierdzili oni, iż mają wśród swoich podopiecznych osoby z niepełnosprawnością intelektualną gotowe do podjęcia zatrudnienia. Dotychczasowe próby zatrudnienia ich na otwartym rynku pracy kończyły się fiaskiem z racji niedostatecznego przygotowania firm na przyjęcie pracowników wymagających innego przygotowania do podjęcia pracy oraz stałego wsparcia ze strony pozostałych pracowników. Pracownicy WTZ-u zgodzili się, iż powołanie spółdzielni socjalnej przy WTZ byłoby dobrym pomysłem, wartym wdrożenia na terenie powiatu gnieźnieńskiego.

Kolejnym tematem był wątek bezdomności oraz przedstawienie kontekstu lokalnego w zakresie aktywizacji tej właśnie grupy społecznej. Przedstawieni zostali interesariusze oraz inne podmioty zainteresowane tematem. Starano się wypracować konsensus oraz opracować metody wsparcia dla tej grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działania w tym obszarze skończyły się wnioskiem o zaangażowanie struktur miejskich do rozmów w tym obszarze.

Po kilku miesiącach powstała Spółdzielnia Socjalna Na Winiarach, której początków upatrywać można właśnie w tej sesji dialogowej.

Sesja dialogowa mająca za zadanie wskazać drogę sformalizowania wspólnych działań lokalnych – Imielenko

Sesja odbyła się z inicjatywy Sołectwa Imielenko. Sołectwo jest bardzo aktywne w podejmowaniu różnego rodzaju działań, ma jednak trudności z pozyskiwaniem środków na rozwój infrastruktury i mieszkańców. W gminie Łubowo nie ma funduszu sołectkiego, co przedkłada się na trudności związane z organizacją wydarzeń. Żeby rozwiązać problem braku finansów, mieszkańcy postanowili powołać stowarzyszenie, które będzie dbać o prawa mieszkańców i walczyć o fundusze na realizację ich postulatów. Sesja dialogowa wskazała potrzeby lokalne, które wymagają wsparcia, są wśród nich: rozwój infrastruktury dla dzieci, modernizacja kanalizacji, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, uzależnieniom i innym patologiom społecznym. Temat rewitalizacji społecznej pojawił się dzięki obecności na sesji pracowników Urzędu Marszałkowskiego. Uczestnicy zdecydowali o rozpoczęciu współpracy, w dalszej perspektywie rozważa się zawiązanie partnerstwa rzecz środowiska lokalnego. Ważnym elementem działalności ma być sformalizowanie działań poprzez rejestrację organizacji pozarządowej w KRS. Postanowiono również rozpocząć pracę nad ułożeniem relacji z gminą Łubowo. W trakcie sesji pojawiły się pierwsze pomysły odnośnie nazwy stowarzyszenia i pierwsze kandydatury na członków zarządu. Uczestnicy wyrazili chęć poznania struktury wydatkowania środków unijnych i publicznych. Sesja zakończyła się wezwaniem do dalszej pracy nad pomysłami.

W toku kolejnych spotkań doradca kluczowy wspierał proces formalizacji struktur oraz wskazywał możliwości pozyskiwania środków z UE.

Sesja dialogowa dotycząca problematyki uzależnień – Kleczew

Sesja odbyła się z udziałem interesariuszy: przedstawicieli JST, jednostek organizacyjnych gminy, przedstawicieli PES oraz osób fizycznych zainteresowanych tematyką sesji. Sesja przebiegła w sposób prawidłowy, zarówno pod względem organizacyjnym, jak i merytorycznym. Każdy z uczestników dokonał przedstawienia problemu z własnej perspektywy. Moderator przedstawił metody rozwiązania omawianego problemu i poddał je pod dyskusję.

W trakcie dyskusji ustalono, że system wsparcia osób uzależnionych na terenie gminy jest komplementarny i do momentu twardej aktywizacji zawodowej funkcjonuje prawidłowo. Rozważano możliwość stworzenia PES reintegracyjnego (CIS/KIS) lub spółdzielni socjalnej z osób prawnych. Ostatecznie, jednogłośnie stwierdzono, iż najefektywniejszym działaniem pod względem społecznym oraz ekonomicznym będzie utworzenie spółdzielni socjalnej osób prawnych. Dodatkowo, jeśli złożony projekt zostanie zaaprobowany, działania KIS na terenie Kleczewa będą realizowane w ramach FIO. Istnieje efektywna współpraca międzysektorowa oraz możliwość rozszerzenia jej w zakresie zbudowania przedsiębiorstwa społecznego. Ustalono również następne etapy działań, w tym:

- Spotkanie z burmistrzem Kleczewa w celu określenia potencjalnych obszarów współpracy gminy z przedsiębiorstwem społecznym;
- Dokonanie zestawienia kwalifikacji stanowiących potencjalne zasoby kadrowe przedsiębiorstwa;
- Ścisła współpraca z PUP w trakcie procesu powstawania PS;
- Opracowanie biznesplanu;
- Ubieganie się o dotację w ramach WOES na stworzenie PS;

Rezultatem sesji dialogowej oraz następnych spotkań animacyjnych i doradczych było wsparcie gminy dla jednej ze spółdzielni socjalnych oraz utworzenie podmiotu, w którym testowano model aktywizacji osób uzależnionych.

Sesja wskazująca możliwości rozwoju ekonomii społecznej – Gniezno

Sesja dialogowa zorganizowana została celu budowy przyjaznego środowiska wokół przedsiębiorstw społecznych w Gnieźnie. Uczestnicy spotkania zastanawiali się, jakie obszary działalności miasta mogłyby być zagospodarowane przez spółdzielnie socjalne – wskazana została między innymi potrzeba aktywizacji osób bezdomnych. Jest to problem, z którym mierzą się obecnie władze Gniezna. Jednym z pomysłów rozwiązania problemu była współpraca ze Stowarzyszeniem Nasz Dom, które mogłoby współtworzyć spółdzielnię socjalną z Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Uzgodniono potrzebę organizacji kolejnej sesji dialogowej z uczestnictwem Caritas, WTZ, PUP, OPS, Stowarzyszeniem Nasz Dom. Kolejna sesja miałaby określić wspólne obszary współpracy.

Ważną częścią dyskusji na temat nowej spółdzielni socjalnej było określenie zapotrzebowania rynkowego. Zdiagnozowano, iż dla środowiska kościelnego idealną działalnością jest krawiectwo – działalność związana z szyciem stuł, ornatów, albo (odzieży liturgicznej). Kolejnym obszarem mogą być tereny zielone, które również wymagają opieki i znajdują się pod opieką administratorów kościelnych. Na zakończenie sesji ustalono, iż Caritas wyznaczy osobę odpowiedzialną za opracowanie diagnozy zapotrzebowania technicznego pod organizację spółdzielni (opracowanie twardych danych dot. krawiectwa oraz terenów zielonych). Zadania podjęła się obecna na sesji osoba mająca wieloletnie doświadczenie w zakresie wskazanych obszarów. Postanowiono, iż do działań należy włączyć Starostę Gnieźnieńskiego oraz innych władarzy.

Rezultatem tej sesji dialogowej okazało się powstanie partnerstwa dotyczącego rewitalizacji oraz utworzenie spółdzielni socjalnej funkcjonującej w Gnieźnie. Przedmiot działalności spółdzielni uległ zmianie. Natomiast wypracowane pola współpracy pomiędzy interesariuszami przyczyniły się do wsparcia spółdzielni socjalnej w zakresie pozyskiwania środków i zaangażowania w proces rewitalizacji w gminie Powidz.

Sesja dialogowa dotycząca ekonomizacji PES – Kawęczyn

W trakcie spotkania został omówiony problem braku dostatecznego finansowania straży OSP. Lokalni przedstawiciele debatowali o niedostatecznym przeznaczaniu środków na szczeblu krajowym oraz lokalnym. Wójt gminy Kawęczyn widzi szansę w rozwiązaniach, jakie niesie za sobą ekonomia społeczna. Według wójta istnieje możliwość ekonomizacji niektórych działań OSP. Wyszukani strażacy OSP mogliby świadczyć niektóre usługi związane z kwalifikacjami i umiejętnościami, które nabyli w toku pełnienia służby. Wskazano obszary takiej działalności. W toku rozmów przedstawiciele OSP wyrazili swój niepokój związany z koniecznością prowadzenia działalności gospodarczej. Obecny na sesji animator OWES wyjaśnił formalno-prawne aspekty takiej działalności oraz wskazał na możliwości rozwoju działalności komercyjnych. Środowisko OSP podzieliło się w ocenie tego pomysłu. Część sprzeciwiła się ekonomizacji OSP, pozostali okazali się być zwolennikami takowego rozwiązania. Zgromadzenia na sesji wyrazili chęć zainteresowania się działaniami mającymi prowadzić do świadczenia usług odpłatnych, jednocześnie wyrażając potrzebę pogłębienia wiedzy.

Rezultatem sesji dialogowej było wzmoczone zainteresowanie przedstawicieli straży pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych. Przedstawiciele OSP zapoznali się w zasadami pisania wniosków o dofinansowanie. Ostatecznie nie zdecydowali się jednak na prowadzenie działalności gospodarczej.

Sesja dialogowa dotycząca możliwości tworzenia przedsiębiorstw społecznych w Gnieźnie

W trakcie spotkania został omówiony problem bezrobocia oraz braku aktywności zawodowej wśród osób z niepełnosprawnościami oraz bezdomnych. Przedstawione zostały możliwości współpracy międzysektorowej na rzecz zmiany powyższej sytuacji przy wykorzystaniu narzędzi ekonomii społecznej – m.in. spółdzielni socjalnej, która może stanowić naturalną kontynuację aktywizacji po przejściu ścieżki uczestnictwa w WTZ. Animator OWES przedstawił możliwości uzyskania wsparcia w ramach Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej (doradztwo, wsparcie w budowaniu partnerstw, wsparcie edukacyjne, szkoleniowe oraz dotacyjne). Rezultatem sesji było wypracowanie wspólnej wizji przeciwdziałania w/w problemom, która będzie stanowiła podstawę do wypracowanie założeń tworzenia kolejnych przedsiębiorstw społecznych na terenie powiatu gnieźnieńskiego, spółdzielni socjalnych będących kontynuacją aktywizacji uczestników WTZ oraz osób bezdomnych. Obecnie zainteresowane założeniem spółdzielni są WTZ z Kłęcku oraz Stowarzyszenie DOM w Gnieźnie.

Sesja dialogowa dotycząca współpracy z JST – Kołczkowo

Sesja dialogowa została zorganizowana z inicjatywy wójta Gminy Kołczkowo. Celem spotkania było wypracowanie formuły współpracy z organizacjami pozarządowymi powołanymi przy sołectwach. Głos gminy w tej sprawie to chęć motywacji sołectw do tworzenia stowarzyszeń bądź fundacji. Niektóre z sołectw podjęły temat

i wyraziły chęć spotkania z przedstawicielami OWES na spotkaniach indywidualnych. W rezultacie pojawiła się potrzeba zasięgnięcia informacji specjalistycznych dotyczących funkcjonowania oraz tworzenia organizacji. Uczestnicy sesji dyskutowali również na temat problemów społecznych, z którymi zmagają się gmina. Wskazano m.in. problem bezrobocia ludzi młodych czy problem z realizacją niektórych zadań w sferze komunalnej. Wypracowano cele dotyczące realizacji wspólnych zadań m.in. organizacji wydarzeń kulturalnych oraz sportowych. Do ich realizacji niezbędne będzie powołanie formuły prawnej, która poza funduszem sołeckim będzie umożliwiała pozyskiwanie dodatkowych środków finansowych. Koniecznym jest prowadzenie dalszego dialogu i zwiększenie działań animacji, właśnie w środowiskach sołeckich, które wedle rozmówców są anachroniczne. Spotkanie zakończyło się wspólnym stanowiskiem, iż warto wspierać rozwiązania dotyczące ekonomii społecznej.

Sesja dialogowa dotycząca zatrudniania ON z WTZ – Wrzesnia

Głównym tematem sesji dialogowej była możliwość zatrudnienia osób z niepełnosprawnością intelektualną w spółdzielni socjalnej. Uczestnikami spotkania byli rodzice osób z niepełnosprawnością intelektualną, pracownicy WTZ oraz inni interesariusze. Rozmawiano na temat szans i zagrożeń związanych z wdrożeniem rozwiązania, jakim jest powołanie spółdzielni przy WTZ. Poruszony został ewentualny problem powrotu ON do WTZ w momencie niepowodzenia adaptacji w nowym miejscu pracy. Następnym ważnym tematem dla rodziców było wsparcie dla ON w nowym środowisku pracy oraz rola WTZ. Ustalono, że WTZ będzie trzymał pieczę nad aktywizacją zawodową osób w spółdzielni. Struktury WTZ i struktury spółdzielni mają ze sobą współpracować. Omówiono sposób wynagradzania ON, w tym korzyści jakie płyną dla ON z tytułu podjęcia pracy. Rodzice byli najbardziej zainteresowani możliwościami dorobienia do świadczeń takich jak renty z tytułu niezdolności do pracy oraz renty socjalnej. Przedstawiono odpowiednie kalkulacje w tym zakresie. Poruszono temat, który niepokoił rodziców i kadre, czyli zagrożenie związane likwidacją WTZ-u, w momencie aktywizacji zawodowej większej liczby osób. Przedstawiono rolę spółdzielni jako kolejnego elementu aktywizacji zawodowej osób, a nie jako konkurencyjnego bytu. Rozmawiano również o zakresie prac, jakie osoby z niepełnosprawnością mogą wykonywać na zewnątrz oraz o praktycznych aspektach takiej pracy, jak na przykład możliwości dojazdu ON do miejsca pracy. Sesja zakończyła się pozytywną decyzją opiekunów i rodziców co do planowanego przedsięwzięcia.

Sesja dialogowa w obszarze rewitalizacji – Sompolno

Tematem sesji dialogowej zorganizowanej w Sompolnie była rewitalizacja. Obecni na sesji przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego i biznesu doszli do wniosku, że istnieje potrzeba opracowania dokumentacji dotyczącej m.in. utworzenia w gminie strefy rewitalizacji. Rozmawiano o możliwościach finansowych oraz możliwościach rozwoju społeczno-zawodowego mieszkańców terenów pokopalnianych. Co bardzo istotne, podjęto decyzję o rozpoczęciu prac w tych obszarach. Przedstawiono możliwość realizacji zleceń dotyczących rewitalizacji przez przedsiębiorstwa społeczne. Omówiono podstawowe zagadnienia dotyczące wyrysowania granic strefy oraz ustalono rozpoczęcie procesu diagnozy środowiskowo-społecznej wraz z powołaniem zespołu ds. rewitalizacji. Przedstawiciele Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej zobowiązali się do czynnego udziału w powyższych pracach. Co istotne, rolą OWES byłoby wsparcie inicjatyw społecznych dotyczących problematyki bezrobocia oraz innych zdiagnozowanych problemów społecznych. Ustalono potrzebę powołania parterstwa na rzecz tych działań. Do jego utworzenia zobowiązał się burmistrz Gminy Sompolno.

Podsumowane sesji dialogowych

Sesje dialogowe w projekcie służyły przede wszystkim dwóm celom. Pierwszym z nich było zdiagnozowanie sytuacji lokalnej. Drugim, budowanie inicjatyw wzmacniających sektor PS i PES w regionie. Zagadnienia poruszane podczas sesji każdorazowo odpowiadały zapotrzebowaniu uczestników.

Partnerstwa

W poniższej tabeli prezentowane są wybrane parterstwa wraz z skróconym opisem.

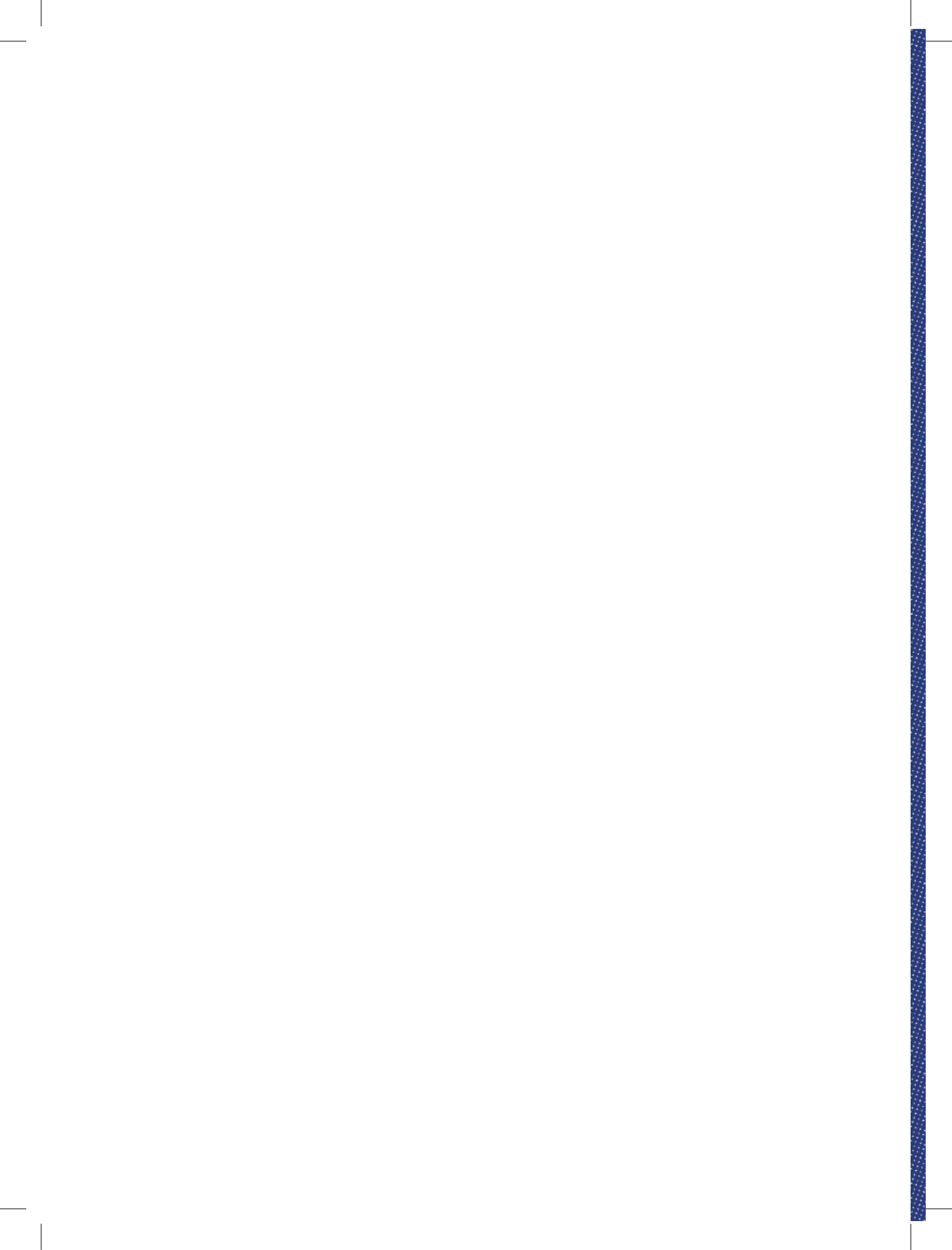
W ramach działalności animacyjnej udało się zawiązać ponad 30 partnerstw w subregionie konińskim. Działania OWES skupiały się na potrzebach środowiska lokalnego. Wykorzystując czasokres wzmocnionych działań w obrębie rewitalizacji Stowarzyszenie przystąpiło do działań partnerskich, pilotując wraz z parterami tworzenie inicjatyw w oparciu o zagadnienia ekonomii społecznej. Działania partnerskie przyczyniły się do powstania przedsiębiorstw społecznych oraz do rozpoczęcia procesów rewitalizacyjnych w wielu gminach. Ich głównym atutem było włączenie ekonomii społecznej w działania rewitalizacyjne. Na tej podstawie złożono wiele wniosków rewitalizacyjnych, które mają szansę na uzyskanie wielomilionowych dofinansowań.

Podsumowanie

Działalność animacyjna w ramach Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej koncentrowała się na budowaniu przyjaznej infrastruktury, poprzez poszukiwanie wspólnych interesów lokalnych, które miały służyć rozwojowi lokalnej społeczności oraz ekonomii społecznej. W wielu aspektach ta sztuka się udała poprzez animację przedsiębiorstw społecznych, podmiotów ekonomii społecznych oraz sieciowania interesów międzysektorowych. Na zakończenie warto stwierdzić, że działania WOES nie kończą się na jednym projekcie, a są kontynuowane w sposób ciągły.

Nazwa partnerstwa	Sygnatariusze partnerstwa
partnerstwo na rzecz rewitalizacji gminy i miasta Tuliszków	1) stowarzyszenie na rzecz spółdzielni socjalnych 2) gmina i miasto Tuliszków
partnerstwo na rzecz rewitalizacji gminy i miasta Stawiszyn	1) stowarzyszenie na rzecz spółdzielni socjalnych 2) gmina i miasto Stawiszyn
list intencyjny o współpracy	1) izby przemysłowo-handlowe, 2) izby rzemieślnicze, 3) firmy zrzeszone w izbach przemysłowo-handlowych, 4) firmy człokowskie izb rzemieślniczych, 5) jednostki naukowe, , 6) instytucje okołobiznesowe, 7) jednostki samorządowe, 8) organizacje pozarządowe, 9) uczelnie wyższe, 10) szkoły branżowe; zawodowe i technika, 11) szkoły podstawowe, gimnazja i inne, 12) centra kształcenia utawicznego i praktycznego, 13) jednostki organizacyjne administracji rządowej, 14) i inne instytucje zainteresowane wsparciem rzemiosła oraz szkolnictwa zawodowego, dualnego
partnerstwo na rzecz rewitalizacji gminy Kawęczyn	1) stowarzyszenie kawęczyńskie towarzystwo rozwoju 2) Gmina Kawęczyn 3) stowarzyszenie na rzecz spółdzielni socjalnych
partnerstwo na rzecz przyjaznej infrastruktury dla osób ze spektrum autyzmu	1) Konińska spółdzielnia socjalna Spektrum 2) Szkoła Podstawowa Nr. 5 z Oddziałami Integracyjnymi Im. I Pułku Lotnictwa Myśliwskiego „Warszawa” w Jarocinie
partnerstwo freelab manufaktura	osoby fizyczne
partnerstwo na rzecz rewitalizacji Gminy Kramsk	1) fundacja Nowe Życie dla poszkodowanych losowo 2) Gmina Kramsk 3) Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych
partnerstwo na rzecz rewitalizacji terenów Gminy Powidz	1) Gmina Powidz 2) Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej 3) spółdzielnia socjalna na Winiarach 4) Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych

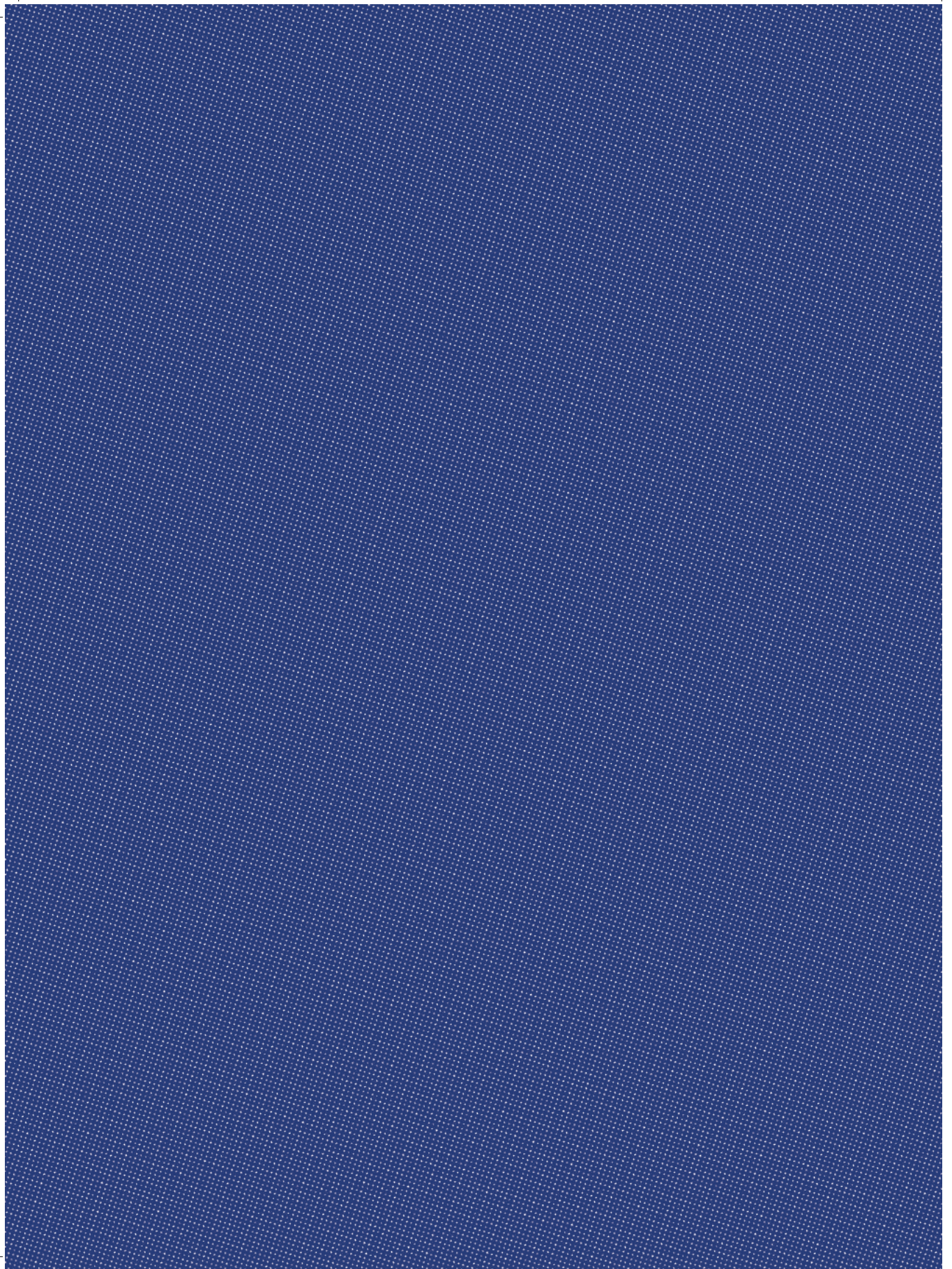
Cel powołania partnerstwa	Działania
rozwój ekonomii społecznej oraz działalność na rzecz zagadnień rewitalizacyjnych	Partnerzy deklarują wspólną pracę na rzecz conceptualizacji programu rewitalizacji oraz spotkań w tym zakresie. Celem działań ma być złożenie wniosku przez gminę i pozyskanie środków na działania rewitalizacyjne.
rozwój ekonomii społecznej na terenie gminy oraz wykorzystanie potencjału lokalnego w procesie rewitalizacji	Partnerzy wspólnie pracują nad opracowywaniem koncepcji zgodnej z wartościami ekonomii społecznej, a możliwej do zrealizowania w procesie rewitalizacji. Celem jest również pozyskanie środków na działania rewitalizacyjne.
współpraca na rzecz kształcenia zawodowego, dualnego i branżowego oraz wsparcie rzemiosła w regionie południowej Wielkopolski	Działania parterów mają polegać na wsparciu głównego celu poprzez organizowanie wspólnych wydarzeń, realizację wspólnych projektów, promocję zagadnień dotyczących kształcenia dualnego, rzemiosła oraz szkolnictwa branżowego.
rozwój ekonomii społecznej w regionie, wzmocnienie funkcjonujących podmiotów oraz wykorzystanie potencjału es w temacie rewitalizacji	Działania mające polegać na realizacji wspólnej misji rewitalizacji terenów zdegradowanych na terenie gminy Kawęczyn.
tworzenie przyjaznej infrastruktury dla osób ze spektrum autyzmu oraz tworzenie dla nich przyjaznych przestrzeni, przygotowanych dla potrzeb terapeutycznych	Działania polegają na audytach przestrzennych, identyfikacji potrzeb lokalowych, podejmowaniu współpracy w zakresie zagospodarowania infrastruktury z korzyścią dla osób z autyzmem.
rozwój ekonomii społecznej oraz poprawa pozycji oraz stabilizacja pozycji pes w regionie	Działania mają za zadanie doprowadzić do promocji oraz rozwoju zagadnień technologicznych w regionie.
celem umowy jest rozwój ekonomii społecznej obszarze rewitalizacji	Działania parterów mają za zadanie doprowadzić do właściwej diagnozy oraz opracowania modeli rewitalizacji skutecznie odpowiadających na problematykę degradacji społecznej oraz przestrzennej w regionie.
celem partnerstwa jest rewitalizacja społeczna z uwzględnieniem potrzeb ON	Działania rewitalizacyjne parterów mają koncentrować się wokół koncepcji przygotowania wniosku dotyczącego rewitalizacji. W następnej kolejności nad pracą metodyczną nad powstaniem domu z usługami dla ON.

Monitoring

**Wsparcie
inkubacyjne
i finansowe WOES
oraz miejsca pracy
w przedsiębiorstwach
społecznych**

Niniejsza część raportu z monitoringu i ewaluacji projektu „Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej” realizowanego w ramach Poddziałania 7.3.2 Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (dalej zwanego projektem WOES) zawiera opis wsparcia przedsiębiorstw społecznych w zakresie inkubacji. W raporcie przedstawione zostały podmioty utworzone w ramach wsparcia inkubacyjnego Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej oraz istniejące przedsiębiorstwa społeczne, które utworzyły nowe miejsca pracy dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego (zagrożone wykluczeniem społecznym) w ramach wsparcia finansowego WOES.

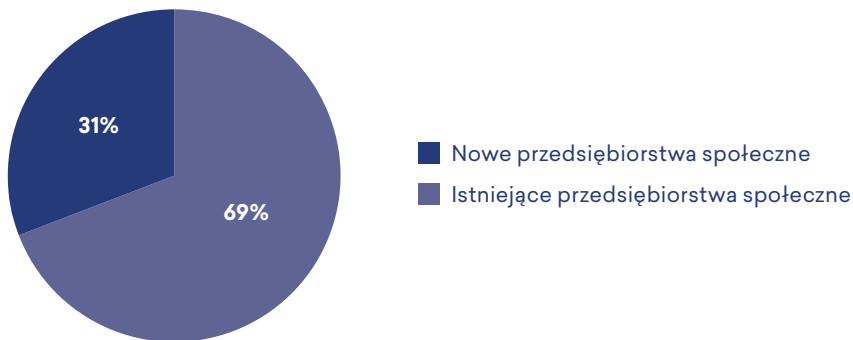
Łącznie wsparciem dotacyjnym objęto 39 przedsiębiorstw społecznych, w tym: 27 nowych przedsiębiorstw społecznych i 12 istniejących przedsiębiorstw społecznych.

Za istniejące przedsiębiorstwo społeczne uznaje się:

- w przypadku podmiotów utworzonych poza projektem OWES lub w projekcie OWES, ale bez uzyskiwania dotacji lub wsparcia pomostowego w formie finansowej – podmiot, który w momencie przystąpienia do ścieżki wsparcia dotacyjnego OWES spełnia cechy PS lub
- w przypadku podmiotów utworzonych w ramach projektu OWES przy wykorzystaniu dotacji lub wsparcia pomostowego w formie finansowej – podmiot, który spełnia cechy PS i zakończył korzystanie ze wsparcia pomostowego w formie finansowej.

Procentowy podział wspartych dotacjami przedsiębiorstw społecznych ukazuje poniższy wykres:

Przedsiębiorstwa społeczne objęte wsparciem dotacyjnym WOES

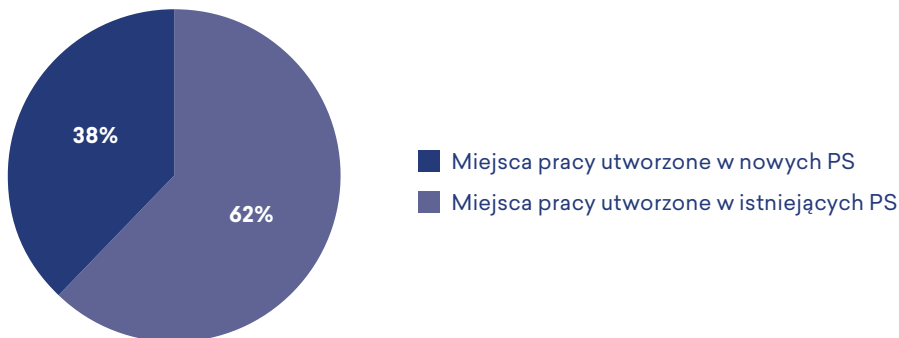

Źródło: opracowanie własne

W Planie działania Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej prowadzonego przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych (OWES) na lata 2015-2017 założono utworzenie łącznie 200 miejsc pracy powstałych w przedsiębiorstwach społecznych w subregionie konińskim, co zostało potwierdzone w Regulaminie konkursu Wielkopolskiego regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 dotyczącego wsparcia ekonomii społecznej (poddziałanie 7.3.2), gdzie również wskazano do realizacji utworzenie 200 nowych miejsc pracy w subregionie konińskim do 30 września 2018 roku.

W związku z tym, łącznie w ramach wsparcia dotacyjnego udzielono 195 dotacji na utworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, w tym 134 dotacje dla nowych PS i 62 dotacje dla istniejących PS. Średnia wartość dotacji na jedno miejsce pracy w PS wyniosła 23 998,00 zł. W ramach całego wsparcia inkubacyjnego i dotacyjnego WOES utworzono łącznie 248 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych z terenu subregionu konińskiego. Podział utworzonych miejsc pracy ze względu na typ podmiotu ukazuje poniższy wykres:

Utworzone miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych z podziałem na nowe i istniejące PS

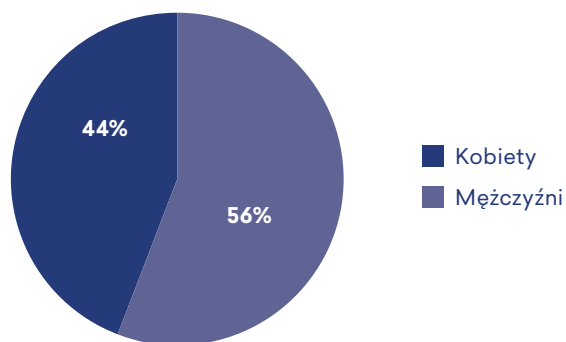

Źródło: opracowanie własne

W istniejących przedsiębiorstwach społecznych utworzono łącznie 95 miejsc pracy, a w nowych przedsiębiorstwach społecznych powstały łącznie 153 miejsca pracy. Wszystkie zostały obsadzone na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę, a w przypadku istniejących PS (95 miejsc pracy) wyłącznie na pełen etat.

Spośród wszystkich miejsc pracy utworzonych w ramach tego działania utworzono 139 miejsc pracy dla kobiet oraz 109 miejsc pracy dla mężczyzn. Procentowy podział ukazuje poniższy wykres:

Utworzone miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych z podziałem na płeć

Źródło: opracowanie własne

Podczas całego działania inkubacyjnego i dotacyjnego zawarto 50 umów o wsparcie finansowe (dotacje) z 39 przedsiębiorstwami społecznymi, co wynika z faktu, że część podmiotów (głównie spółdzielni socjalnych) kilkakrotnie korzystało z tego wsparcia WOES.

Przedsiębiorstwa społeczne, które utworzyły miejsca pracy w ramach działań inkubacyjnych WOES

Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna Kraśnica, Konin

Nr KRS: 501951

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności jest świadczenie usług gastronomicznych dla mieszkańców Konina i okolic.

Konińska Spółdzielnia Socjalna Spektrum, Konin

Nr KRS: 500010

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: Przedmiotem działalności są usługi edukacyjne, terapeutyczne oraz animacyjne. Podstawową działalnością Spółdzielni jest prowadzenie Przedszkola z Oddziałami dla Dzieci z Autyzmem PINOKIO.

Spółdzielnia Socjalna Sport i Rehabilitacja, Konin

Nr KRS: 465600

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 4

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 4

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności jest sprzedaż produktów wyrobów medycznych, a także okazjonalny przewóz osób. Podstawowy zysk zapewnia spółdzielni sprzedaż wyrobów medycznych, podlegających refundacji przez NFZ, a także PFRON.

Spółdzielnia Socjalna Czili, Gniezno

Nr KRS: 618716

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 10

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności jest świadczenie usług gastronomicznych w barze zlokalizowanym na terenie kompleksu szpitalnego „Dziekanka” w Gnieźnie.

Sompolńska Spółdzielnia Socjalna Nasza Przyszłość, Sompolno

Nr KRS: 619828

Typ PS: nowe/istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 13

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 10

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności gospodarczej Spółdzielni jest:

- utrzymanie porządku i czystości w gminie Sompolno;
- wykaszanie rowów i poboczy w pasie dróg gminnych, na zlecenie gminy lub zarządcy drogi;
- koszenie trawników na zlecenie osób fizycznych bądź przedsiębiorców;
- opieka nad grobami – usługa kierowana do osób fizycznych, polegająca na kompleksowym zadbaniu o czystość i estetykę grobów;
- usługi sprząające – usługa kierowana do osób fizycznych bądź przedsiębiorców, polegająca na sprząaniu mieszkań, biur;
- doręczanie przesyłek listowych i paczek, usługi kurierskie – usługa głównie na zlecenie gminy i jej jednostek organizacyjnych;
- usługi opiekuńcze dla osób starszych, polegające na zapewnieniu opieki osobom starszym, samotnym wymagającym pomocy osób trzecich, uwzględniono także zapotrzebowanie na takie usługi w soboty i niedziele;
- usługi opiekuńcze dla dzieci, polegające na zapewnieniu opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym;
- usługi animatora podczas imprez – usługa kierowana do osób prawnych i fizycznych, które są zainteresowane zorganizowaniem wolnego czasu dla dzieci podczas różnego rodzaju imprez.

Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna Multi–Bruk, Borowo

Nr KRS: 622100

Typ PS: nowe/istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 10
W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 8

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności gospodarczej są kompleksowe usługi budowlane z zakresu układania kostki brukowej i granitu; czyszczenie/odnawianie powierzchni brukarskich oraz wykonywanie ogrodzeń. Swoje usługi spółdzielnia świadczy zarówno na rzecz klientów indywidualnych jak i komercyjnych.

Spółdzielnia Socjalna Psarvard, Gniezno

Nr KRS: 621512

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 3

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 3

Działalność przedsiębiorstwa społecznego:

- komercyjne szkolenia i warsztaty dla właścicieli psów użytkowych (prowadzone przez instruktorów straży pożarnej, związku kynologicznego, policji). Szkolenia dla psów domowych, sportowych, łowieckich i wystawowych (poziom podstawowy i zaawansowany);
- komercyjne szkolenia dla niepełnosprawnych posiadaczy psów użytkowych (prowadzone przez instruktorów straży pożarnej, związku kynologicznego, policji wspólnie z jedynym w Polsce instruktorem uprawnionym do pracy z psami i osobami z niepełnosprawnościami);
- szkolenia edukacyjne – ich uczestnikami mogą być dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Edukacja dotyczy zasad posiadania psów i postępowania z nimi w życiu codziennym, z poszanowaniem zasad współżycia społecznego;
- doradztwo dla posiadaczy psów, w tym opieki nad nim oraz podstawowa opieka weterynaryjna;
- przygotowywanie psów asystujących dla osób z niepełnosprawnościami, w szczególności dla głuchoniemych, diabetyków, epileptyków, osób z ograniczeniem sprawności ruchowej przy współpracy z międzynarodowymi fundacjami działającymi w ww. zakresie (np. Assistant Dogs International).

Spółdzielnia Socjalna Ale Smacznie, Dąbie

Nr KRS: 623606

Typ PS: nowe/istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 11

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 10

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności są usługi gastronomiczne prowadzone w stołówce szkolnej w Zespole Szkół w Dąbiu. Spółdzielnia oprócz dożywiania dzieci w w/w szkole zajmuje się przygotowaniem i dowozem posiłków dla dzieci z przedszkola w Dąbiu, realizacją indywidualnych zamówień m.in. pieczenie ciast, przygotowywanie posiłków na imprezy okolicznościowe.

Spółdzielnia Socjalna Efekt, Kleczew

Nr KRS: 623325

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności jest świadczenie usług w zakresie profesjonalnego sprzątanía domów i obiektów oraz pielęgnacji terenów zielonych (dbanie o czystość i estetykę zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz budynków), a także świadczenie usług remontowo-budowlanych (wykonywanie drobnych prac remontowych).

Spółdzielnia Socjalna Pomocnik od zaraz, Małachowo – Szembrowice

Nr KRS: 620638

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi sprzątające, prace ogrodowe, konserwatorskie i naprawcze.

Spółdzielnia Socjalna Razem Być, Małachowo – Szembrowice

Nr KRS: 620634

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi społeczne w interesie ogólnym – prowadzenie Niepublicznego Przedszkola w Wymysłowie.

Spółdzielnia Socjalna Na Winiarach, Gniezno

Nr KRS: 623815

Typ PS: nowe/istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 7

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 6

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: spółdzielnia świadczy usługi cateringowe, zajmuje się organizacją imprez okolicznościowych, prowadzi bar mleczny w budynku Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej oraz świadczy usługi sprzątające dla przedszkola „Orzełki”.

Fundacja Region Razem, Września

Nr KRS: 598649

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przedmiotem działalności są usługi dot. utrzymania czystości i dobrego stanu technicznego budynków mieszkalno-usługowych, zarządzanie nieruchomościami oraz realizacja usług reklamowo – wydawniczych.

Słupecka Spółdzielnia Socjalna, Słupca

Nr KRS: 513046

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 30

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: przetwórstwo tworzyw termoplastycznych oraz montaż podzespołów elektrotechnicznych.

Spółdzielnia Socjalna Maseratti, Września

Nr KRS: 634584

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi budowlane, remontowe jako podwykonawca dla firm budowlanych oraz bezpośrednio dla klientów indywidualnych oraz usługi porządkowe – sprzątanie mieszkań dla klientów indywidualnych oraz pomieszczeń np. w budynkach wielorodzinnych oddawanych do użytku przez firmy developerskie.

Spółdzielnia Socjalna Tuderos, Konin

Nr KRS: 514578

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 2

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 2

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: produkcja gotowych dań wegetariańskich, pakowanych w atmosferze ochronnej, bez konserwantów, bez sztucznych barwników oraz glutamianu sodu. Spółdzielnia Socjalna promuje zdrowy styl życia i spożywanie zbilansowanych posiłków.

Wielkopolskie Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Skrzynka

Nr KRS: 101503

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi społeczne i prowadzenie niepublicznego przedszkola z oddziałami integracyjnymi w Piotrowicach w gminie Słupca dla dzieci w wieku do 6 lat.

Spółdzielnia Socjalna Aktywni, Koło

Nr KRS: 498977

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 8

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego:

- usługi pakowania materiałów i wyrobów ściernych;
- pielęgnacja terenów zielonych: pielęgnacji zieleni, nawożenia roślin, usuwania chwastów, grabienia liści itp.;
- pranie i prasowanie odzieży roboczej.

Spółdzielnia Socjalna Finezja, Konin

Nr KRS: 635493

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi gastronomiczne i cateringowe dla mieszkańców Konina i okolic oraz prowadzenie baru mlecznego.

Spółdzielnia Socjalna Baza Łęczyn, Konin

Nr KRS: 634657

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 4

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 4

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: wynajem kwater pracowniczych, usługi parkingowe oraz serwis i naprawę zmechanizowanego sprzętu ogrodniczego i domowego.

Spółdzielnia Socjalna Poryw, Rychwał

Nr KRS: 499051

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 3

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 3

Działalność przedsiębiorstwa społecznego:

- utrzymania zieleni, porządku i sprzątnia;
- opieki nad osobami starszymi w miejscu ich zamieszkania;
- catering.

Spółdzielnia Socjalna Domowe Prysmaki, Małachowo – Szembrowice

Nr KRS: 620641

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi gastronomiczne i cateringowe głównie dla przedszkola w Wymysłowie. Spośród innych zakładów gastronomicznych i cateringowych spółdzielnię wyróżnia działalność w oparciu o przygotowywanie potraw na bazie lokalnych, ekologicznych produktów z wykorzystaniem ziół i warzyw z ogrodu zielarskiego, znajdującego się w pobliżu budynku, w którym mieści się Spółdzielnia.

Spółdzielnia Socjalna Open Technologies, oddziały w Słupcy i Koninie

Nr KRS: 417816

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 4

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 4

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: sprzedaż artykułów BHP i p.poż. poprzez stronę internetową spółdzielni socjalnej www.opentechnologies.pl. Ponadto spółdzielnia socjalna prowadzi usługi informatyczne, księgowe, a także prowadzi sprzedaż sprzętu elektronicznego.

Fundacja Aktywni bez Barrier, Września

Nr KRS: 603367

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 4

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 4

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: organizacja szkoleń sportowo-rehabilitacyjnych, sprzedaż sprzętu sportowo-rehabilitacyjnego, wynajmem sprzętu sportowo-rehabilitacyjnego i organizacja imprez integracyjnych dla osób z niepełnosprawnościami.

Fundacja Reha+, Września

Nr KRS: 600282

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: prowadzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego.

Stowarzyszenie Dzikie Bobry, Rzgów

Nr KRS: 386637

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 6

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi społeczne i prowadzenie niepublicznego przedszkola „Kraina radości” w Sławsku.

Spółdzielnia Socjalna Aktyw, Stare Miasto

Nr KRS: 533490

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 4

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 4

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: prowadzenie pralni wodnej, czyszczenie chemiczne oraz magiel.

Spółdzielnia Socjalna Komunalka Rzgów, Rzgów

Nr KRS: 637570

Typ PS: nowe/istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 11

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 8

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: zbieranie odpadów zmieszanych i segregowanych od mieszkańców Gminy Rzgów, utrzymanie terenów zielonych i usługi porządkowe, świadczenie usług kurierskich na rzecz Urzędu Gminy Rzgów oraz świadczenie usług opieki nad osobami starszymi i dziećmi.

Młynek sp. z.o.o

Nr KRS: 637555

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 7

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi gastronomiczne.

Spółdzielnia Socjalna Rozwojowo, Września

Nr KRS: 618269

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi gastronomiczne.

Spółdzielnia Socjalna Razem do Sukcesu, Kramsk

Nr KRS: 405601

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi gastronomiczne na miejscu oraz z dowozem bezpośrednio do klienta. Ponadto Spółdzielnia świadczy usługi społeczne – opiekuńcze na rzecz osób starszych i zależnych na terenie Gminy Kramsk.

Spółdzielnia Socjalna Inter Media, Kleczew

Nr KRS: 637064

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: tworzenie cyfrowej kroniki części gmin regionu konińskiego, za pośrednictwem internetowej platformy multimedialnej – telewizji internetowej TTR (Twoja Telewizja Regionalna).

Spółdzielnia Socjalna Dobre Pranie, Września

Nr KRS: 644818

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: prowadzenie pralni wodnej (pranie, suszenie, krochmalenie, maglowanie, prasowanie), głównie dla klientów instytucjonalnych (hotele, moteli i pensjonatów, restauracji oraz firm cateringowych).

Spółdzielnia Socjalna Powrócisz Tu, Turek

Nr KRS: 503021

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 2

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 2

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: spółdzielnia świadczy usługi gastronomiczne, dostarcza posiłki do szkół i przedszkoli na terenie powiatu tureckiego a także serwuje dania w barze mlecznym w Turku. Sezonowo prowadzi działalność w zakresie opieki nad terenami zielonymi.

Spółdzielnia Socjalna Kupujesz – Darujesz – Pomagasz, Konin

Nr KRS: 701661

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: prowadzenie sklepu charytatywnego w Koninie (spółdzielnia zbiera od darczyńców towar i sprzedaje w sklepie stacjonarnym i drogą internetową: meble, zabawki, sprzęt, artykuły gospodarstwa domowego, odzież, wózki dziecięce, itp.).

Spółdzielnia Socjalna Elpidia, Konin

Nr KRS: 702933

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi budowlano – remontowe na terenie subregionu konińskiego. Zlecenia dla firm i indywidualnych klientów: stawianie domów, altanek, itp.

Spółdzielnia Socjalna Coś Zdrowego

Nr KRS: 704811

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: catering dietetyczny oferowany dla osób fizycznych (dostarczany codziennie do domu klienta) oraz catering okolicznościowy (serwowany podczas imprez i przyjęć organizowanych przez osoby fizyczne oraz przedsiębiorstwa).

Spółdzielnia Socjalna Od deski do deski, Brudzew

Nr KRS: 702357

Typ PS: nowe

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 5

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 5

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi utrzymania terenów zielonych i prac porządkowych na terenie gminy Brudzew: koszenie trawy, malowanie tablic sołeckich, odnawianie placów zabaw, sprzątanie ogrodów dla osób starszych.

Spółdzielnia Socjalna Dobry Adres, Słupca

Nr KRS: 476621

Typ PS: istniejące

Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku wsparcia inkubacyjnego WOES: 1

W tym liczba miejsc pracy utworzonych w ramach wsparcia finansowego (dotacji) WOES: 1

Działalność przedsiębiorstwa społecznego: usługi gastronomiczne i organizacja imprez okolicznościowych, chrzcin, osiemnastek, komunii oraz wszelkiego rodzaju spotkań i imprez.

Wsparcie szkoleniowo – doradcze WOES

Wsparcie inkubacyjne i dotacyjne WOES zaadresowane było do każdej osoby, która wpisywała się w definicje Wytycznych CT9 oraz Regulaminu udzielania wsparcia finansowego. Mogła to być każda osoba zamieszkała na terenie subregionu konińskiego, który chciała założyć stabilne przedsiębiorstwo społeczne i w jego ramach zatrudnić osoby zagrożone wykluczeniem społecznym lub ubóstwem, każda osoba prawna posiadająca siedzibę lub jednostkę organizacyjną na terenie subregionu konińskiego, w szczególności zaś każda organizacja pozarządowa, jednostka samorządu terytorialnego lub kościelna osoba prawna, która chce założyć stabilne przedsiębiorstwo społeczne i w jego ramach zatrudnić osoby zagrożone wykluczeniem społecznym lub ubóstwem bądź każde istniejące przedsiębiorstwo społeczne posiadające siedzibę lub wyodrębnioną jednostkę organizacyjną na terenie subregionu konińskiego, który chce utworzyć trwałe i stabilne miejsca pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub ubóstwem. Ponadto inkubacja dedykowana jest podmiotom ekonomii społecznej posiadającym siedzibę lub wyodrębnioną jednostkę organizacyjną na terenie subregionu konińskiego,

które planują przekształcenie się w przedsiębiorstwo społeczne i stworzenie trwałych i stabilnych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub ubóstwem. Należy przy tym pamiętać, że również osoba zakładająca przedsiębiorstwo społeczne mogła jednocześnie być w nim zatrudniona i otrzymać dotację, ponieważ status pracownika jest niezależny od statusu założyciela przedsiębiorstwa społecznego.

W ramach wsparcia szkoleniowo – doradczego ścieżki inkubacji WOES zrealizowano następujące usługi:

- Szkolenia dla założycieli, kadry zarządzającej oraz przyszłych pracowników przedsiębiorstw społecznych, w tym z tworzenia biznesplanu PS, między innymi takie jak:

Wprowadzenie do ekonomii społecznej:

- Ekonomia społeczna, co to za zwierzę?
- Podstawy prawne tworzenia, prowadzenia i rozwoju przedsiębiorstwa społecznego.
- Obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorstwa społecznego.
- Jak postępować przy założeniu i myśleniu o spółdzielni socjalnej?
- Źródła finansowania przedsiębiorstwa:
- Pożyczki, PFRON, dotacje.

Zamówienia społecznie odpowiedzialne:

- Współpraca z samorządem.

Biznesplan prowadzenia działalności gospodarczej w formie przedsiębiorstwa społecznego:

- Budowanie zespołu.
- Plan marketingowy.
- Plan finansowy.
- Wnioski o wsparcie finansowe i pomostowe.

Marketing i promocja przedsiębiorstwa społecznego:

- Budowanie marki.
- Komunikacja marki na portalach społecznościowych.
- Marketingowe grzechy główne. Mity na temat marketingu.

Bezpieczne i dobre warunki pracy w przedsiębiorstwie społecznym:

- Środki ochrony pracy.
- Prawo pracy.
- Prawa i obowiązki wobec instytucji i podmiotów zewnętrznych.
- Przepisy bhp i przeciwpożarowe.

Dobre praktyki – warsztaty z praktykami prowadzącymi przedsiębiorstwa społeczne:

- Założyliśmy spółdzielnię i co dalej?
- Mocne i słabe strony przedsięwzięcia, czyli jak sobie radzić z sukcesem lub z trudnościami.

W czterech edycjach szkoleń wskazanych powyżej wzięły udział łącznie 453 osoby.

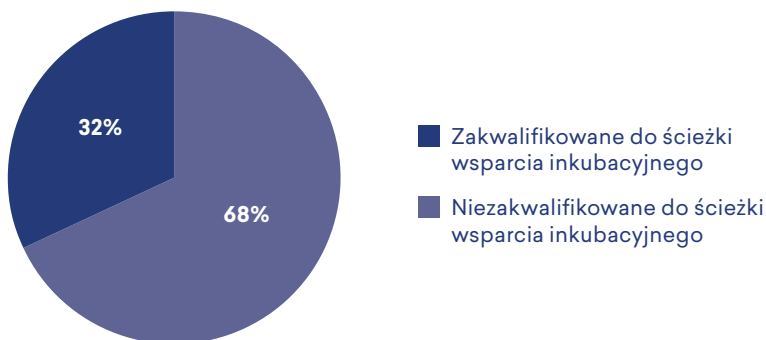
1. Szkolenia i warsztaty reintegracyjno-motywuujące dla przyszłych pracowników przedsiębiorstw społecznych, w których wzięło udział łącznie 281 osób.
2. Doradztwo w zakresie pisania biznesplanu, z którego skorzystało łącznie 370 osób (śr. 10 godzin na grupę inicjatywną/istniejące przedsiębiorstwo społeczne, podmiot ekonomii społecznej przekształcany w PS).
3. Działania w obszarze reintegracji społecznej i zawodowej, w tym doradztwo psychologiczne i zawodowe, w których brało udział łącznie 290 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
4. Szkolenia zawodowe dla przyszłych pracowników przedsiębiorstw społecznych. łącznie wzięło w nich udział i ukończyło szkolenie 45 osób. Szkolenia zawodowe organizowane były w następujących obszarach:
 - prawo jazdy (różnych kategorii) i inne uprawnienia związane z kierowaniem pojazdami;
 - praca z osobami z niepełnosprawnościami;
 - inne szkolenia specjalistyczne, takie jak: gastronomiczne, kursy szkolenia i szycia czy operator pilarek mechanicznych.

Nabory do wsparcia dotacyjnego

W ramach wsparcia dotacyjnego przeprowadzono cztery edycje (nabory), w których wzięło udział łącznie 90 podmiotów/grup inicjatywnych. Podczas pierwszego naboru zakwalifikowano do ścieżki wsparcia inkubacyjnego i dotacyjnego WOES 20 podmiotów/grup inicjatywnych. Nie zostały zakwalifikowane 22 podmioty/grupy inicjatywne. Podczas drugiego naboru zakwalifikowano do ścieżki wsparcia inkubacyjnego i dotacyjnego WOES 24 podmioty/grupy inicjatywne. Podczas trzeciego naboru zakwalifikowano do ścieżki wsparcia inkubacyjnego i dotacyjnego WOES 1 istniejące przedsiębiorstwo społeczne. Podczas czwartego naboru zakwalifikowano do ścieżki wsparcia inkubacyjnego i dotacyjnego WOES 16 podmiotów/grup inicjatywnych. Nie zakwalifikowano 7 podmiotów/grup inicjatywnych.

Procentowy podział podmiotów/grup inicjatywnych zakwalifikowanych bądź nie do ścieżki wsparcia inkubacyjnego i dotacyjnego WOES przedstawia następujący wykres:

Grupy inicjatywne i podmioty zakwalifikowane do ścieżki wsparcia inkubacyjnego WOES

Źródło: opracowanie własne

Spśród 61 podmiotów/grup inicjatywnych, które wzięły udział w ścieżce wsparcia inkubacyjnego i dotacyjnego WOES (wsparcie szkoleniowo-doradcze oraz wsparcie re-integracyjne), ostatecznie pozytywną decyzję o udzieleniu wsparcia finansowego otrzymało 42 wnioskodawców. Zgodnie z Regulaminem udzielania wsparcia finansowego, umowy o udzielenie dotacji zawarto z 39 przedsiębiorstwami społecznymi (trzy podmioty nie spełniły warunków określonych w Regulaminie, np. wnioskodawcy – jednostki samorządu terytorialnego nie podjęły uchwał o utworzeniu spółdzielni socjalnej).

Wzrost obrotów przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem WOES

W ramach badania zmierzono odsetek przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej, w których nastąpił wzrost obrotów o określony przez Instytucję Zarządzającą WRPO 2014+ (IZ WRPO 2014+) minimalny procent, który wynosi 5% w co najmniej 5% PS objętych wsparciem.

Pomiar dotyczył PS objętych wsparciem przez WOES w ramach usług wsparcia istniejących PS (usług biznesowych), w tym w ramach dotacji na tworzenie miejsc pracy w istniejących PS. Procent wzrostu obrotów mierzony jest indywidualnie dla każdego wspartego PS poprzez porównanie wielkości obrotów z roku bazowego (roku poprzedzającego rozpoczęcie wsparcia WOES) z wielkościami obrotów z roku poprzedzającego rok zakończenia udziału w projekcie.

Za obrót przyjęta została suma przychodów uzyskanych przez podmiot na poziomie ustalania wyniku na działalności gospodarczej – czyli suma przychodów ze sprzedaży netto, pozostałych przychodów operacyjnych oraz przychodów finansowych poza wsparciem ze środków publicznych na powstanie miejsca pracy (ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Funduszu Pracy, EFS) oraz środków finansowych przekazywanych PS przez WOES. Pomiar nastąpił w oparciu o sprawozdania finansowe lub inne dokumenty finansowo-księgowe, a także na podstawie

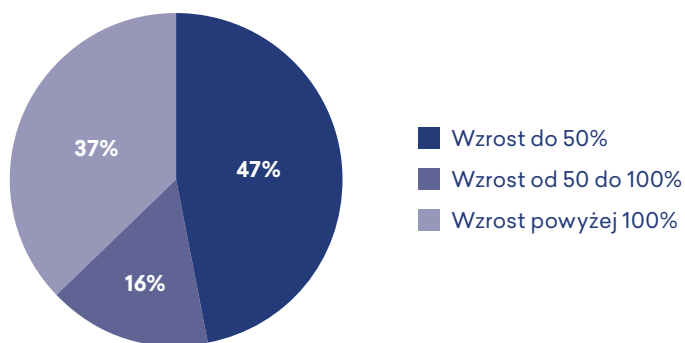
informacji uzyskanych od PS. PS rozumiane jest zgodnie z definicją wskazaną w Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 z dnia 9 stycznia 2018 roku.

Badaniem objęto 35 przedsiębiorstw społecznych z terenu subregionu konińskiego, ponieważ w przypadku 10 podmiotów do dnia badania nie uzyskano pełnych danych finansowych (brak zatwierdzonych bądź ujawnionych w Krajowym Rejestrze Sądowym sprawozdań finansowych za rok 2017). Ogólny procent wzrostu obrotów przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem WOES wyniósł 28,89%. Wzrost obrotów powyżej 5% wystąpił w 19 PS, tj. w ponad 54% przedsiębiorstw objętych badaniem. Łączna wysokość obrotów przedsiębiorstw społecznych z terenu subregionu konińskiego od 2015 do końca 2017 roku wyniosła ponad 60 000 000,00 zł.

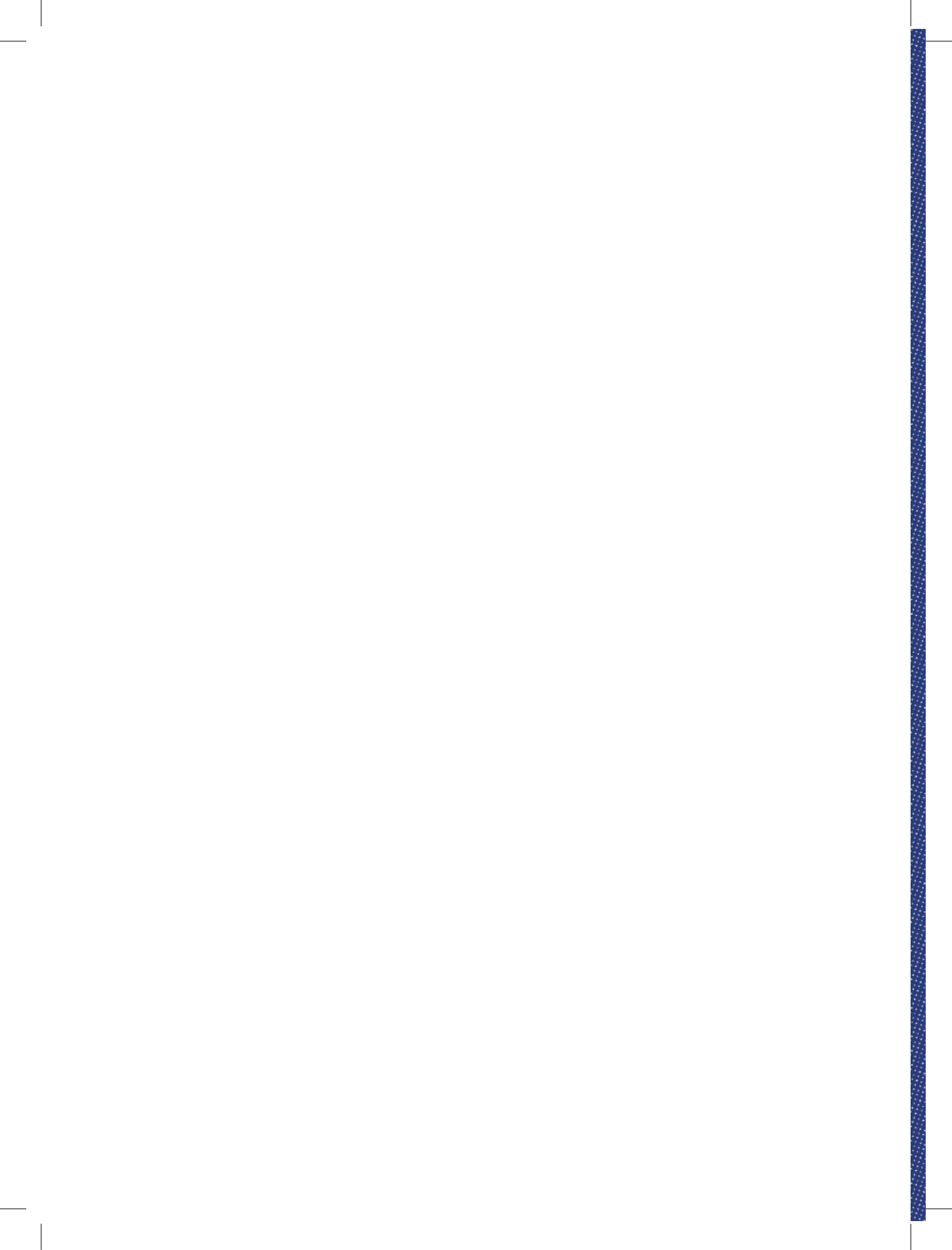
W 7 PS wzrost obrotów wyniósł ponad 100%. W 3 PS wzrost wyniósł od 50 do 100%. W przypadku 9 PS wzrost wyniósł do 50%.

Podział przedsiębiorstw społecznych ze względu na procent wzrostu obrotów ukazuje poniższy wykres:

Liczba PS, w których nastąpił wzrost obrotów

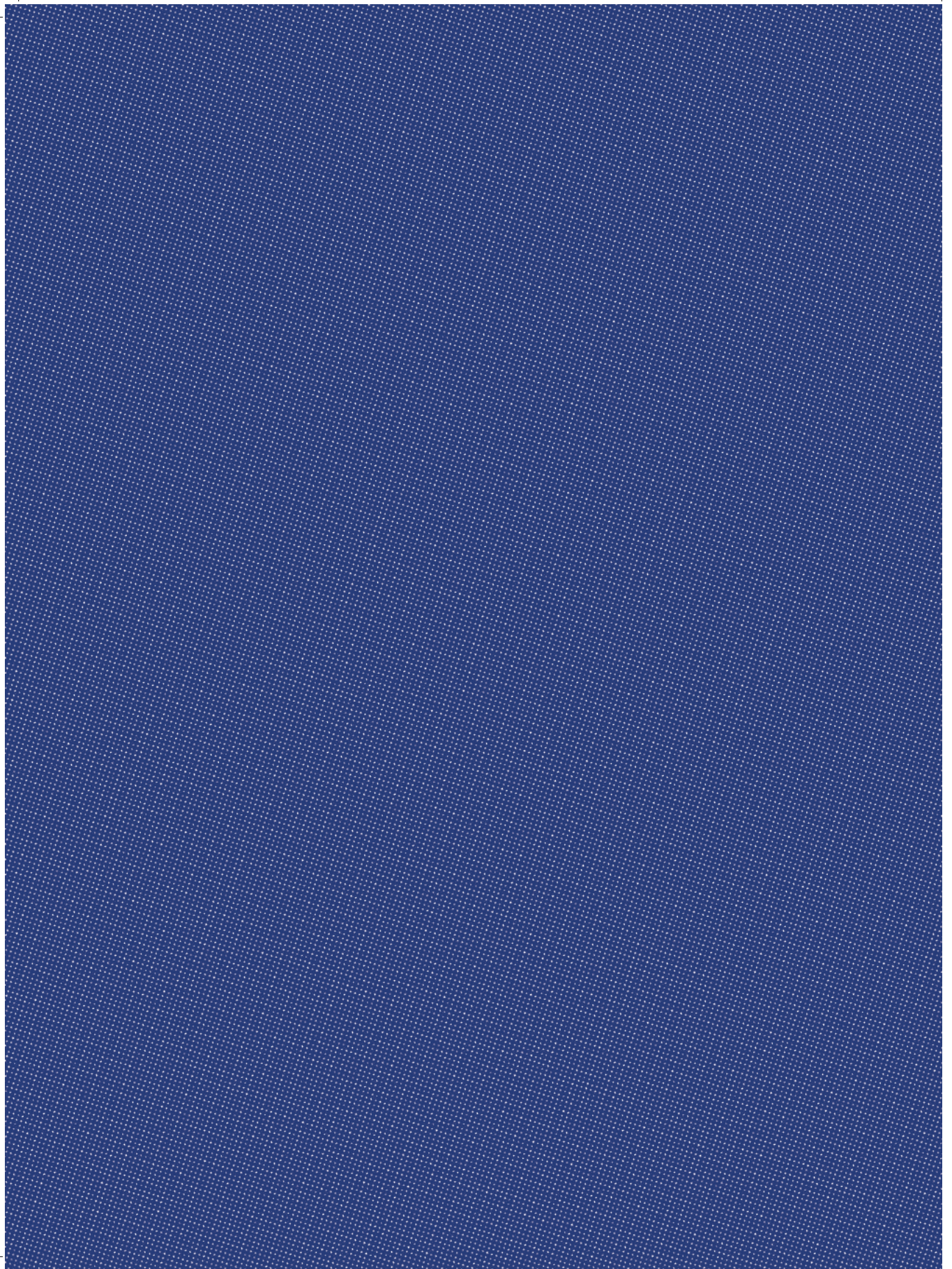
Źródło: opracowanie własne

Monitoring

**Wsparcie
podmiotów
ekonomii społecznej
w zakresie
doradztwa ogólnego
i specjalistycznego**

Niniejsza część raportu z monitoringu i ewaluacji projektu „Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej” realizowanego w ramach Poddziałania 7.3.2 Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (dalej zwanego projektem WOES) zawiera opis wsparcia uczestników projektu w zakresie doradztwa. Opis ten wskazuje zakres wsparcia, okres w jakim wsparcie było udzielane, grupę docelową korzystającą ze wsparcia i wreszcie efekty udzielonego wsparcia, ze wskazaniem ilości udzielonego wsparcia i rodzaju wsparcia.

Zasięg terytorialny

Wsparcie w zakresie doradztwa w ramach realizacji projektu WOES udzielane było na terenie subregionu konińskiego, który swym obszarem objął: miasto Konin, powiat koniński, kolski, gnieźnieński, słupecki, turecki i wrzesiński oraz pozostałe subregiony województwa wielkopolskiego, zgodnie z kryterium nr 3 pkt. 4.3.1 (Kryteria dostępu) Regulaminu konkursu zamkniętego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014 – 2020, Poddziałanie 7.3.2: „Ekonomia społeczna”. Obszar, na którym udzielane było wsparcie doradcze, charakteryzował się przede wszystkim najwyższym stopniem bezrobocia rejestrowanego na tle całego województwa.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Poznaniu¹ stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu września 2015 r. w województwie wielkopolskim wyniosła 6,2%, przy czym w powiatach składających się na subregion koniński wyniosła, odpowiednio: w powiecie konińskim: 13% (11,1% w mieście Konin), w powiecie gnieźnieńskim: 10 %, w powiecie kolskim: 13,2%, w powiecie słupeckim: 11,5%, w powiecie tureckim: 7,4 %, w powiecie wrzesińskim: 10 %. Dla porównania stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu września 2018 r. w województwie wielkopolskim wyniosła 3,2%, przy czym w powiatach składających się na subregion koniński wyniosła, odpowiednio: w powiecie konińskim: 8 % (6,5 % w mieście Konin), w powiecie gnieźnieńskim: 5,1 %, w powiecie kolskim: 4,3 %, w powiecie słupeckim: 7,5%, w powiecie tureckim: 4,3 %, w powiecie wrzesińskim: 3,2 %.

Zakres i formy udzielonego wsparcia

Wsparcie doradcze w ramach projektu WOES udzielane było bezpośrednio przez osoby pełniące funkcje doradców Ośrodka Wspierania Ekonomii Społecznej (OWES), w tym doradców kluczowych, doradców kluczowych biznesowych i doradców specjalistycznych świadczących doradztwo ogólne, biznesowe i specjalistyczne.

Osoby pełniące obowiązki doradcy kluczowego odpowiadały za podstawową opiekę merytoryczną nad zgłaszającym się do OWES podmiotem ekonomii społecznej (PES) lub osobą/grupą inicjatywną chcącą powołać PES lub potencjalnie zainteresowaną skorzystaniem ze wsparcia OWES. Zadaniem doradców kluczowych było koordynowanie pracy pozostałych doradców (kluczowego doradcy biznesowego i/lub doradcy specjalistycznego), w oparciu o sporządzoną przez siebie diagnozę potrzeb. Działania doradców kluczowych polegały na:

- informowaniu o szczegółowej ofercie OWES grup/podmiotów potencjalnie zainteresowanych skorzystaniem ze wsparcia OWES;
- rekrutacji klientów OWES;
- diagnozowaniu i analizie potrzeb grup inicjatywnych chcących powołać PES i już funkcjonujących PES zgłaszających potrzebę wsparcia w szczególności, w zakresie restrukturyzacji, przekształcenia, ekonomizacji;
- opracowywaniu i nadzorze nad realizacją indywidualnych ścieżek wsparcia dla grup/podmiotów (projektów procesu wsparcia), rekomendowaniu poszczególnych form wsparcia na podstawie przygotowanej przez siebie diagnozy potrzeb, utrzymaniu kontaktu z trenerami, doradcami, mentorami zaangażowanymi we wsparcie danego PES/grupy inicjatywnej PES;

¹ www.wuppoznan.praca.gov.pl/documents/161065/6546363/09_2018/a027da6-0204-463a-be51-a29a22bbf770?t=1540899795686 dostęp z dnia 11 sierpnia 2018 r. www.wuppoznan.praca.gov.pl/documents/161065/1253418/09_2015/120f864d-892a-4fce-887e-d4ecc668a-2e6?t=1446030474955, dostęp z dnia 11 sierpnia 2018 r.

- udzielaniu ogólnego wsparcia w zakresie zakładania podmiotów ekonomii społecznej (z uwzględnieniem różnorodnych form prawnych i typów), rejestrowaniu działalności PES, zewnętrznych źródeł finansowania działalności społecznej i gospodarczej podmiotów ekonomii społecznej, prowadzeniu działalności statutowej PES;
- rozwiązywaniu podstawowych problemów grup/podmiotów znajdujących się pod opieką kluczowego doradcy;
- w przypadku problemów bardziej złożonych – organizowaniu wsparcia ze strony kluczowego doradcy biznesowego lub doradcy specjalistycznego, monitoringu przebiegu wsparcia z ich strony;
- stałym monitoringu przebiegu wsparcia dla grupy/podmiotu znajdujących się pod opieką doradcy, formułowaniu rekomendacji w tym zakresie po konsultacjach z grupą/podmiotem, dokonywaniu oceny merytorycznej rezultatów przeprowadzonego wsparcia;
- stałym monitoringu sytuacji grup/PES znajdujących się pod opieką doradcy, prowadzeniu kart monitoringu grup/podmiotów, w których odnotowywane były kluczowe informacje na temat sytuacji grupy/PES oraz form udzielanego wsparcia;
- budowaniu współpracy na rzecz aktywnego wsparcia rozwoju podmiotów ekonomii społecznej z instytucjami zewnętrznymi takimi jak Powiatowe Urzędy Pracy, Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, Ośrodki Doradztwa Rolniczego, fundusze poręczeniowe i pożyczkowe, pozostałe OWES oraz inne instytucje rynku pracy, pomocy i integracji społecznej;
- prowadzeniu i aktualizowaniu baz informacji o PES działających na terytorium funkcjonowania OWES;
- podnoszeniu wiedzy i kompetencji w obszarze ekonomii społecznej.

Wsparcie ze strony doradców kluczowych biznesowych organizowane było przez doradców kluczowych, którzy jako osoby odpowiedzialne za podstawową opiekę merytoryczną nad zgłaszającym się do OWES podmiotami ekonomii społecznej (PES) lub osobami/grupami inicjatywnymi chcącymi powołać PES lub potencjalnie zainteresowanymi skorzystaniem ze wsparcia OWES, organizowali wsparcie ze strony kluczowych doradców biznesowych oraz monitorowali przebieg tego wsparcia. Działania osoby pełniącej funkcje doradcy kluczowego biznesowego odbywały się w następujących obszarach:

- diagnozowanie szczegółowych potrzeb i potencjału biznesowego PES znajdujących się pod opieką doradcy biznesowego;
- opracowywanie i nadzór nad realizacją indywidualnych ścieżek wsparcia biznesowego dla PES (kompleksowych usług wsparcia), rekomendowanie poszczególnych form wsparcia na podstawie diagnozy potrzeb;

- świadczenie doradztwa o charakterze branżowym, związanego z przedmiotem prowadzonej przez PES działalności gospodarczej lub/i statutowej odpłatnej, dopasowanego do indywidualnych potrzeb PES;
- świadczenie wsparcia dla PES w procesie opracowywania i wdrażania planów naprawczych/restrukturyzacyjnych;
- świadczenie wsparcia dla PES w procesie opracowywania i wdrażania planów rozwoju, planów strategicznych, koncepcji zwiększania wolumenu sprzedaży;
- wspieranie PES w procesie budowania powiązań kooperacyjnych, poszukiwania partnerów, identyfikacji nisz rynkowych, przygotowywania danych i ofert;
- wspieranie PES w zakresie negocjacji z klientami, partnerami, dostawcami, personelem, interesariuszami, instytucjami finansującymi;
- opracowywanie biznes planu i/lub studium wykonalności dla inwestycji PES, projektowanie montażu finansowego z wykorzystaniem finansowanie zwrotne;
- wsparcie w zakresie pozyskiwania i wydatkowania środków na inwestycje, tworzeniu i wdrażaniu planów inwestycyjnych, korzystania z dostępnych instrumentów finansowych, w tym instrumentów zwrotnych;
- dokonywanie oceny stopnia i jakości realizacji poszczególnych planów i strategii opracowywanych dla PES w ramach wsparcia OWES, stały monitoring przebiegu wdrażania strategii i planów w PES;
- stały monitoring sytuacji biznesowej PES, prowadzenie kart monitoringu PES, w których odnotowywane są kluczowe informacje na temat sytuacji PES oraz form udzielanego wsparcia;
- budowanie współpracy na rzecz aktywnego wsparcia rozwoju podmiotów ekonomii społecznej z instytucjami zewnętrznymi takimi jak Powiatowe Urzędy Pracy, Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, Ośrodki Doradztwa Rolniczego, fundusze poręczeniowe i pożyczkowe, pozostałe OWES oraz inne instytucje rynku pracy, pomocy i integracji społecznej;
- w razie potrzeby organizowanie dla PES wsparcia ze strony doradców specjalistycznych, monitoring przyznanego wsparcia;
- praca z menedżerami PES w oparciu o coaching i mentoring;
- podnoszenie wiedzy i kompetencji w obszarze specjalistycznego doradztwa biznesowego.

Wsparcie ze strony doradców specjalistycznych również organizowali doradcy kluczowi, z uwagi na pełnioną funkcję osób odpowiedzialnych za podstawową opiekę merytoryczną nad zgłaszającym się do OWES uczestnikami projektu zainteresowanymi skorzystaniem ze wsparcia OWES. Doradcy specjalistyczni świadczyli usługi doradcze na rzecz podmiotów ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych w zakresie poprawy funkcjonowania i/lub rozwoju działalności w zakresie szeroko pojętej ekonomii społecznej w zakresie marketingu, zarządzania, księgowości, finansów, mediacji, doradztwa psychologicznego, pracy socjalnej, a także doradztwa zawodowego i doradz-

twa prawnego. Zakres tematyczny doradztwa specjalistycznego w obszarze marketingu dotyczył przede wszystkim:

- planowania marketingowego,
- kształtowania elastyczności ofertowej,
- polityki kształtowania cen i optymalizacji kosztów,
- opracowania/modyfikacji strategii marketingowej,
- badania rynku,
- wypracowania i wdrażania standardów obsługi klienta,
- nawiązania i rozwoju współpracy ze specjalistami w zakresie projektowania produktów i usług.

Zakres tematyczny doradztwa specjalistycznego w zakresie zarządzania dotyczył przede wszystkim:

- zarządzania organizacją,
- zarządzania pracownikami,
- zarządzania konfliktem i rozwiązywania konfliktów.

Zakres tematyczny doradztwa w zakresie księgowości dotyczył przede wszystkim:

- rachunkowości,
- zobowiązań finansowych związanych z prowadzoną działalnością,
- księgowości,
- płacy i pochodnych, ubezpieczeń społecznych.

Zakres tematyczny doradztwa w zakresie finansów dotyczył przede wszystkim takich tematów jak:

- pozyskiwanie źródeł finansowania działalności (m.in. produkty sektora finansowego) wraz ze wsparciem w przygotowaniu wniosków,
- planowanie finansowe (z wykorzystaniem np. narzędzia ProveIt.pl).

Zakres tematyczny doradztwa w zakresie mediacji dotyczył przede wszystkim takich tematów jak:

- rozwiązywanie bieżących konfliktów,
- gotowość do prowadzenia negocjacji zmierzających do polubownego rozwiązania sporu, przy czym prowadzenie takich negocjacji uzależnione było od zgody wszystkich stron konfliktu;

Doradztwo psychologiczne świadczone było w zakresie bieżących potrzeb i deficytów uczestników projektu.

Doradztwo w zakresie pracy socjalnej polegało przede wszystkim na świadczeniu poradnictwa w sprawach socjalnych i pokrewnych umożliwiającym znalezienie i wykorzystanie środków do przewycięzania trudności w osiągnięciu indywidualnych celów, wsparcie prowadzenia działań reintegracyjnych w ramach reintegracji społecznej i zawodowej pracowników/kandydatów na pracowników;

Doradztwo zawodowe świadczone było w zakresie rozwoju zawodowego personelu, zatrudniania nowego personelu, przygotowania odpowiedniej ścieżki zawodowej dla personelu, w tym dbania o rozwój – na przykład poprzez udział w szkoleniach, kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe i kompetencje.

Zakres tematyczny doradztwa prawnego dotyczył przede wszystkim takich tematów jak:

- prowadzenie działalności społecznej i gospodarczej,
- prawne aspekty działania w sferze ekonomii społecznej,
- podatki bezpośrednie i pośrednie,
- obowiązki pracodawcy względem pracowników.

Ponadto projekt przewidywał także świadczenie doradztwa psychologicznego i zawodowego w ramach powołanej komisji rekrutacyjnej mającej na celu wyłonienie kandydatów do udziału we wsparciu szkoleniowo-doradczym oraz do udziału w warsztatach integracyjnych dla przyszłych pracowników PES i PS (dalej WSD/RS). W tym zakresie wyłonieni doradcy mieli za zadanie, w ramach bezpośredniej rozmowy z każdym z kandydatów, sprawdzenie motywacji każdego z nich do wsparcia WSD/RS, szans, predyspozycji i zagrożeń co było podstawą do przygotowania propozycji wsparcia i ewentualnych uwag dla prowadzących wsparcie szkoleniowo-doradcze lub warsztaty integracyjne oraz określenia profilu kandydata, a także stopnia oddalenia kandydata od rynku pracy.

Czas trwania

Wsparcie doradcze udzielane było w okresie realizacji projektu „Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej” realizowanego w ramach Poddziałania 7.3.2 Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, tj. w okresie 1 października 2015 r. – 30 września 2018 r.

Grupy docelowe

Wsparciem doradczym objęto podmioty ekonomii społecznej (PES) oraz osoby fizyczne/grupy inicjatywne chcące powołać PES lub potencjalnie zainteresowane skorzystaniem ze wsparcia oferowanego w projekcie WOES przez OWES, przy czym wsparcie doradców specjalistycznych kierowane było tylko do podmiotów ekonomii społecznej, w tym do przedsiębiorstw społecznych. W zakresie wsparcia podmiotów ekonomii społecznej

odbiorcami wsparcia były przedsiębiorstwa społeczne, spółdzielnie socjalne, podmioty reintegracyjne (w tym WTZ/ZAZ/CIS/KIS), organizacje pozarządowe, podmioty wskazane w art. 3 ust. 3 pkt 1 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, spółdzielnie pracy i inwalidów. Bezpośrednim odbiorcą wsparcia doradczego w tych podmiotach była kadra zarządzająca oraz pracownicy. Warunkiem udzielenia wsparcia doradczego było posiadanie przez te podmioty siedziby lub wyodrębnionej jednostki organizacyjnej na terenie subregionu konińskiego. Wsparciem, choć w znacznie mniejszym zakresie, objęto także podmioty w pozostałych subregionach województwa wielkopolskiego, gdyż zgodnie z Projektem dopuszczono możliwość wsparcia grupy docelowej spoza subregionu, na którym działa dany OWES poprzez uwolnienie w ramach standardu minimum 20% kwoty przeznaczonej na animację, inkubację i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych. Warunkiem formalnym koniecznym do udzielenia wsparcia było spotkanie z doradcą kluczowym oraz wyrażenie zgody na przystąpienie zainteresowanego podmiotu do projektu, poprzez wypełnienie odpowiednich formularzy rekrutacyjnych. Podczas tego spotkania doradca kluczowy przeprowadzał także diagnozę potrzeb podmiotu, która następnie służyła do stworzenia ścieżki wsparcia podmiotu.

W przypadku osób fizycznych wsparcie doradcze kierowane było do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób planujących założenie PES/PS lub podjęcie pracy w PES/PS.

Rezultaty wsparcia

Doradztwo kluczowe

W ramach doradztwa kluczowego wsparciem doradczym ogólnym i biznesowym objęto osoby fizyczne chcące powołać PES lub potencjalnie zainteresowane skorzystaniem ze wsparcia oferowanego w projekcie WOES przez OWES, tym także osoby reprezentujące podmioty ekonomii społecznej (PES). W ramach doradztwa dla osób fizycznych utworzono 80 grup inicjatywnych. Łącznie w okresie realizacji projektu WOES tj. od 1 października 2015 r. do dnia 30 września 2018 r. z doradztwa kluczowego skorzystało 1091 osób fizycznych, w tym 674 kobiety, z czego 272 zakwalifikowano jako osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, oraz 417 mężczyzn, z których jako osoby wykluczone społecznie zakwalifikowano 209.

W ramach doradztwa kluczowego ogólnego i biznesowego dla PES łącznie wsparciem doradczym objęto 221 podmiotów ekonomii społecznej, przy czym w subregionie konińskim wsparciem doradcy kluczowego objęto 186 podmiotów ekonomii społecznej, w tym:

- z miasta Konina: 67 podmiotów ekonomii społecznej;
- z powiatu konińskiego: 38 podmiotów ekonomii społecznej;
- z powiatu gnieźnieńskiego: 14 podmiotów ekonomii społecznej;
- z powiatu kolskiego: 21 podmiotów ekonomii społecznej;
- z powiatu słupeckiego: 14 podmiotów ekonomii społecznej;
- z powiatu tureckiego: 23 podmioty ekonomii społecznej;
- z powiatu wrzesińskiego: 9 podmiotów ekonomii społecznej.

Poza subregionem konińskim wsparciem objęto 35 podmiotów ekonomii społecznej, w tym:

- z miasta Poznania: 18 podmiotów ekonomii społecznej;
- z powiatu poznańskiego: 9 podmiotów ekonomii społecznej;
- z powiatu kościańskiego: 2 podmioty ekonomii społecznej;
- z miasta Leszna: 2 podmioty ekonomii społecznej;
- z powiatu pilskiego: 3 podmioty ekonomii społecznej;
- z powiatu wągrowieckiego: 1 podmiot ekonomii społecznej.

Zakres tematyczny doradztwa był bardzo szeroki. Doradztwo kluczowe ogólne dotyczyło następujących obszarów:

- informacja o sektorze ekonomii społecznej i działalności OWES;
- tworzenie i rejestrowanie PES/PS;
- zewnętrzne finansowanie PES/PS;
- prowadzenie działalności i rozwój PES/PS.

Doradztwo w zakresie tworzenia i rejestrowania PES/PS udzielane było przede wszystkim osobom fizycznym w pierwszych miesiącach realizacji projektu, co wynikało z intensywnych w tym okresie działań związanych z rekrutacją do projektu. Doradztwo to następnie przeszło w doradztwo z zakresu prowadzenia działalności i rozwoju PES/PS. W ramach tego doradztwa często przewija się tematyka przekształcenia PES w PS, co również związane jest z faktem, iż przewidziane w projekcie wsparcie finansowe otrzymywały nowo tworzone przedsiębiorstwa społeczne oraz podmioty ekonomii społecznej przekształcane w przedsiębiorstwa społeczne. Stąd doradztwo to najczęściej pojawia się w okresach inkubacji stanowiącej jeden z etapów wsparcia finansowego.

Najmniejszym zainteresowaniem cieszyło się doradztwo w zakresie zewnętrznego finansowania PES/PS, co prawdopodobnie wynikało z tego, że uczestnicy zainteresowani tym tematem kierowani byli do odpowiedniego doradcy specjalistycznego. Głównymi odbiorcami tego obszaru wsparcia były istniejące PES/PS.

Poza ww. kategoriami doradztwo kluczowe dotyczyło także innej problematyki związanej w mniejszym lub większym stopniu z ekonomią społeczną. Tematyką tego obszaru wsparcia było na przykład przygotowanie zabezpieczenia ewentualnego zwrotu

dotacji czy pomoc w przygotowaniu oferty pod zamówienie publiczne. Ten ostatni temat pojawił się w doradztwie kluczowym w ostatnich kwartałach realizacji projektu a jego odbiorcami były przede wszystkim istniejące PES/PS.

W przypadku osób fizycznych jako odbiorców wsparcia doradczego, najczęściej poruszonym tematem doradczym było tworzenie i rejestrowanie PES. W przypadku istniejących PES/PS tematem najczęściej poruszonym w ramach doradztwa było prowadzenie działalności i rozwój PES/PS oraz finansowanie działalności PES/PS.

W przypadku doradztwa kluczowego biznesowego największym zainteresowaniem cieszyły się następujące obszary:

- przedmiot prowadzonej działalności gospodarczej i odpłatnej PES;
- poszukiwanie partnerów, identyfikacja nisz rynkowych, przygotowanie danych i ofert;
- przygotowanie i praca nad biznesplanem;
- negocjacje z instytucjami finansującymi.

I w tym przypadku, podobnie jak w przypadku doradztwa ogólnego, tematyka doradztwa niejednokrotnie wychodziła poza wskazane obszary.

W przypadku osób fizycznych jako odbiorców wsparcia doradczego najczęściej poruszonym obszarem był obszar związany z prowadzeniem działalności gospodarczej i odpłatnej PES. W przypadku istniejących PES/PS tematem najczęściej poruszonym w ramach doradztwa było poszukiwanie partnerów, identyfikacja nisz rynkowych, przygotowanie danych i ofert.

Ponadto w okresie inkubacji stanowiącej jeden z etapów wsparcia finansowego w projekcie zarówno osoby fizyczne jak i PES częściej niż w innych okresach korzystały ze wsparcia doradczego związanego z przygotowaniem i pracą nad biznesplanem.

Najmniejszym zainteresowaniem cieszyło się doradztwo w zakresie negocjacji z instytucjami finansującymi, co prawdopodobnie wynikało z tego, że uczestnicy zainteresowani tym tematem kierowani byli do odpowiedniego doradcy specjalistycznego.

Doradztwo specjalistyczne

Ogółem w okresie realizacji projektu tj. w okresie kwiecień 2016 r. – wrzesień 2018 r. wsparciem w zakresie doradztwa specjalistycznego objęto 162 podmioty ekonomii społecznej, w łącznym wymiarze 5128,5 godziny, przy czym łączna liczba podmiotów, które mogły skorzystać z ww. wsparcia wyniosła 221 podmiotów (zawarły stosowną umowę na usługi specjalistyczne), co oznacza, że 59 podmiotów nie skorzystało w ogóle ze wsparcia w zakresie doradztwa specjalistycznego.

W zakresie doradztwa specjalistycznego finansowego wsparcie udzielane było w okresie II-III kwartału 2016 r. W głównej mierze dotyczyło ono weryfikacji części finansowej biznesplanu, w tym rozpisania kosztów i przychodów na 12 miesięcy, opracowania założeń rachunku zysków i strat oraz bilansu z 2016 r.

W przypadku doradztwa specjalistycznego księgowo-podatkowego dotyczyło ono różnych kwestii księgowo-podatkowych, przy czym w okresach inkubacji stanowiącej jeden z etapów wsparcia finansowego w projekcie doradztwo to dotyczyło najczęściej kwestii finansowych związanych z przygotowywanym biznesplanem. Również w okresie przygotowywania sprawozdań finansowych zauważyć można wzmożone zainteresowanie tym rodzajem doradztwa specjalistycznego (marzec).

W przypadku doradztwa specjalistycznego marketingowego brak jest obszarów, które cieszyły się większym zainteresowaniem jak w przypadku doradztwa finansowego czy księgowo-podatkowego. Większość z udzielonego wówczas doradztwa określono po prostu jako doradztwo marketingowe.

Kolejnym rodzajem doradztwa specjalistycznego funkcjonującym w projekcie było doradztwo w zakresie mediacji. Doradztwo to uruchomiono zaledwie 4 razy. Dwa razy w listopadzie 2016 r. i dwa razy w lipcu 2018 r.

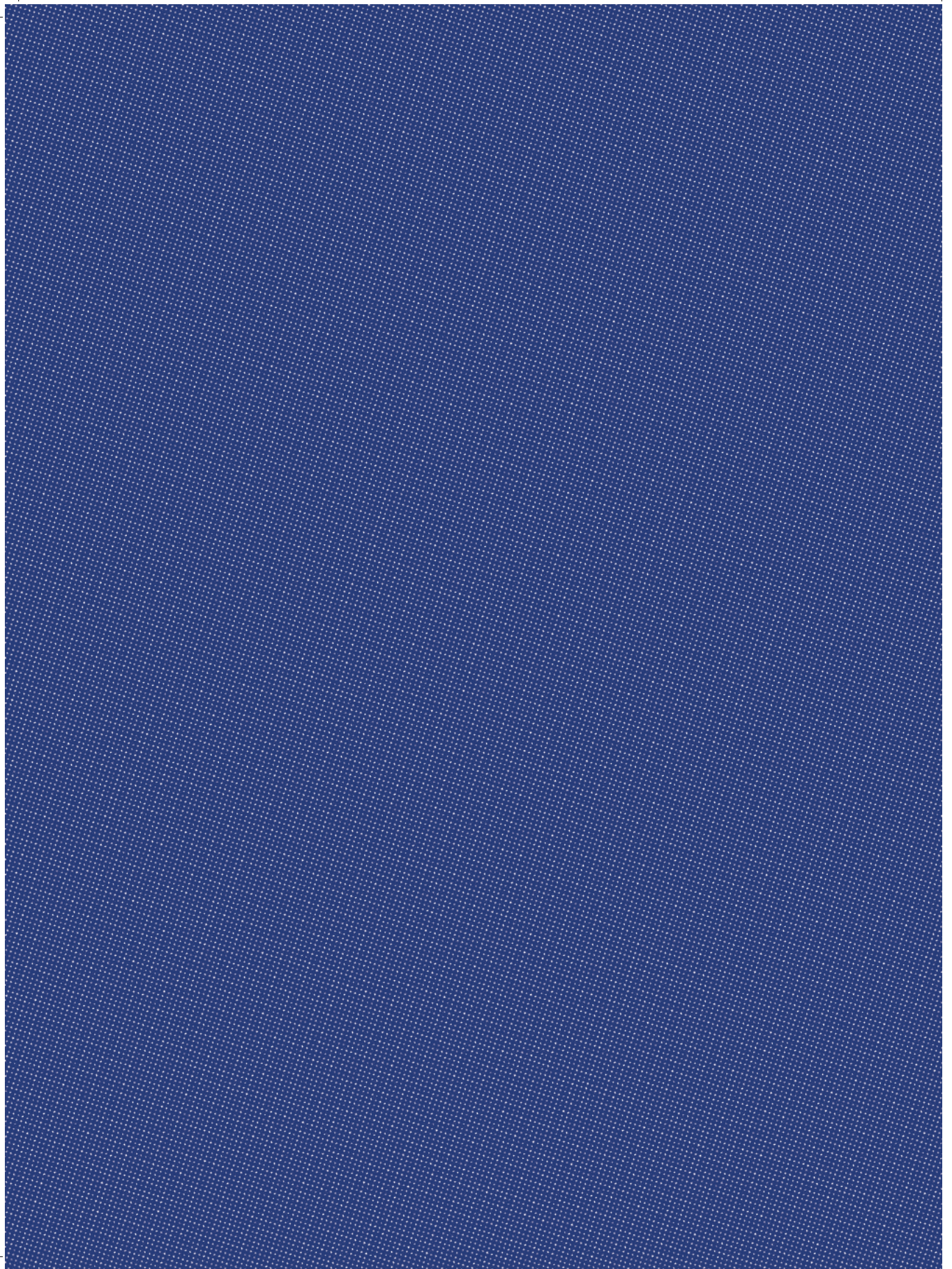
Doradztwo specjalistyczne prawne dotyczyło różnorodnych kwestii prawnych pojawiających się w bieżącej działalności PES. Od spraw wynikłych z prawa administracyjnego, jak różnego rodzaju pozwolenia, odwołania od decyzji, poprzez sprawy rejestrowe dotyczące KRS-u, sprawy wynikłe z prawa cywilnego na sprawach karnych kończąc. Jednym z nowych tematów doradztwa prawnego specjalistycznego, który pojawił się w ostatnich kwartałach realizacji projektu jest prawo zamówień publicznych, co świadczyć może o tym, że PES zaczęły poważnie interesować się współpracą z sektorem publicznym, w tym z samorządem terytorialnym.

Ostatnim rodzajem doradztwa specjalistycznego, z którego korzystały PES, było doradztwo specjalistyczne w zakresie zarządzania, udzielane od czerwca 2016 r. do września 2018 r. gdzie obszary wsparcia w głównej mierze dotyczyły bieżącej działalności PES, w tym w sprawach dotyczących aplikowania o środki zewnętrzne.

Ewaluacja

**Raport mid-term
z ewaluacji
Wielkopolskiego
Ośrodka Ekonomii
Społecznej**

Raport przygotowany został na zlecenie Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej prowadzonego przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych przez Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Przedsiębiorstwo Społeczne sp. z o.o.

Wykaz skrótów

AKSES	System Akredytacji i Standardów Działania Instytucji Wsparcia Ekonomii Społecznej
CIS	centrum integracji społecznej
CS	cel szczegółowy
DG	Działalność gospodarcza
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
K	Kobiety
KIS	klub integracji społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
M	Mężczyźni

NGO, NGOs	organizacja pozarządowa
OPP	organizacja pożytku publicznego
OWES	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PES	podmiot ekonomii społecznej
PS	przedsiębiorstwo społeczne
PUP	powiatowy urząd pracy
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
SK	subregion koniński
SNRSS	Stowarzyszenie na rzecz Spółdzielni socjalnych
SpS	spółdzielnia socjalna
UM	Urząd Marszałkowski w Poznaniu
WOES	Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej
WD	wartość docelowa
WOP	wniosek o płatność
WRPO 2014+	Wielkopolski Regionalny Program Szczegółowy na lata 2014-2020
WTZ	warsztaty terapii zajęciowej

Streszczenie

Niniejszy raport ewaluacyjny dotyczy projektu pn.: „Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej”, realizowanego przez Stowarzyszenie Na rzecz Spółdzielni Socjalnych. Projekt ma na celu rozwój ekonomii społecznej na terenie działania Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej, w tym: wzrost zatrudnienia w istniejących i nowych przedsiębiorstwach społecznych, poprawę kondycji podmiotów ekonomii społecznej, rozwój społeczności lokalnej i partnerstw na rzecz ekonomii społecznej oraz wzrost świadomości na temat ekonomii społecznej. Celem badania jest kompleksowa ocena projektu pod kątem efektów jego realizacji. Jest to pierwsze z dwóch badań ewaluacyjnych – drugie zostanie zrealizowane pod koniec projektu.

W chwili obecnej osiągnięcie wskaźników projektu jest zadowalające. Najlepiej osiągnięte wskaźniki dotyczą właśnie liczby podmiotów ES objętych wsparciem, liczby osób objętych wsparciem w projekcie oraz liczby miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego

(w tym dla mężczyzn). Można prognozować, że część wskaźników zostanie przekroczona nawet dwukrotnie na koniec projektu.

W trakcie realizacji projektu nie wystąpiły żadne poważne problemy związane z osiągnięciem celów i wskaźników. Stosunkowo najmniej stopień osiągnięcia dotyczy wskaźnika liczby miejsc pracy mężczyzn w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych (należy przy tym pamiętać, że wskaźnik dotyczy miejsc pracy, a nie osób zatrudnionych). Brakuje sześciu partnerstw lokalnych. Najtrudniejszy do osiągnięcia jest czwarty cel szczegółowy – przede wszystkim w zakresie wzmocnienia PES na rynku. Trudne jest utrzymanie i rozwój jakości świadczonych usług i konkutowanie z firmami prywatnymi. PES ze względu na realizację dwóch celów naraz – rynkowego i społecznego – nie zawsze są w pełni konkurencyjne wobec firm prywatnych.

Relatywnie największe nakłady w ramach projektu przeznaczone są na działania związane z inkubacją i to one są najszybciej wydatkowane. Stosunkowo najwolniej wydawane są środki na reintegrację (wydano 38,2% planowanych środków), a mimo to działania w tym zakresie – z punktu widzenia opinii pracowników OWES i wskaźników dotyczących stworzonych miejsc pracy – można uznać za bardzo udane.

Ogólna ocena adekwatności wsparcia do potrzeb była bardzo wysoka. Przede wszystkim podkreślano ciągłość wsparcia, a także szybki, bezpośredni kontakt. Najwyżej oceniane było doradztwo i mentoring. Niezwykle ważna jest ciągła dostępność doradców oraz indywidualna współpraca z każdym uczestnikiem. Pojawiły się krytyczne uwagi wobec szkoleń: cykl szkoleniowy dla powstającego podmiotu wydaje się zbyt długi, i nie wszyscy potrzebują tego samego zasobu wiedzy. Także usługi marketingowe nieraz były oceniane jako zbyt „biznesowe”, niedostosowane w pełni do potrzeb PES. Mimo wszystko, jakość szkoleń oceniana była w zdecydowanej większości przypadków wysoko, pomimo wskazanych wyżej zastrzeżeń. Doradztwo i usługi, zwłaszcza te z zakresu prawa również były oceniane bardzo pozytywnie. Najbardziej przekonującą formą przekazywania wiedzy jest mentoring – klienci potrzebują kontaktu z osobami doświadczonymi w podobnej działalności. Pojawiły się natomiast zastrzeżenia wobec jakości usług marketingowych. Respondenci narzekali też na zbyt długą biurokrację przy ubieganiu się o wsparcie dotacyjne oraz zbyt długi czas oczekiwania na rozstrzygnięcie.

Bardzo pozytywnie oceniane były działania podejmowane przez samorządy wspólnie z WOES-em w zakresie rewitalizacji. Należy natomiast zauważyć, że mimo realizowanych przez WOES działań animacyjnych i networkingowych, respondenci często nie wiedzieli o ich realizacji, mimo, że działania te dają wiele pozytywnych rezultatów.

Samorządy cały czas ostrożnie podchodzą do kwestii związanych z klauzulami społecznymi obawiając się negatywnych wyników kontroli, dlatego dobrą praktyką jest wykonana przez WOES analiza orzeczeń RIO w sprawie stosowania klauzul społecznych – należy popularyzować te informacje, gdyż mogą się one przyczynić do zmniejszenia obaw samorządów w tym zakresie.

Po zakończeniu wsparcia OWES na dalszej ścieżce potrzebują dalszego kontaktu z OWES, mogą też wejść w dalsze wspólne przedsięwzięcia, podzielić się doświadczeniem z nowo powstającymi podmiotami i przyczynić się do rozwoju ES w subregionie).

Ewaluatorzy rekomendowali m.in.:

- rozwijanie działań networkingowych (zwłaszcza sesji dialogowych) w środowiskach lokalnych i przemyślenie zmiany strategii informacyjnej (większy udział mediów społecznościowych); przeznaczenie większego budżetu na partnerstwa (na przykład w ramach oszczędności);
- lobbing w sprawie rozwiązań systemowych poprzez ciała dialogu;
- dostosowanie planu szkoleń do poszczególnych osób np. na podstawie wstępnego testu wiedzy;
- odchodzenie od form stricte szkoleniowych, zwłaszcza długotrwałych, w kierunku metod indywidualnych i interaktywnych;
- intensyfikację promocji w mediach społecznościowych;
- popularyzację informacji o orzeczeniach RIO w sprawie klauzul społecznych;
- próbę pozyskania tzw. „aniołów biznesu”, którzy być może nie tylko doradzaliby, ale także inwestowali w przedsięwzięcia związane z ES;
- przetestowanie formuły „latającego menedżera”, który opiekowałby się od strony zarządczej kilkoma nowo powstającymi spółdzielniami na pierwszym etapie ich działalności;
- intensyfikacja działalności edukacyjnej w obszarach takich jak: raport kasowy, prowadzenie dokumentacji przedsiębiorstwa społecznego, wypełnianie wniosków o dofinansowanie, prowadzenie kadr, umowy o pracę, itp.;
- działania edukacyjne z zakresu ES dedykowane Powiatowym Urzędом Pracy;
- organizowanie spotkań bardziej nieformalnych, integrujących środowisko ekonomii społecznej – przykład dobrej praktyki: TechOgnisko, organizowane przez Sektor 3 w Szczecinie;
- podtrzymywanie przez WOES kontaktu z uczestnikami.

Opis koncepcji i metodologii badania

Opis przedmiotu badania

Niniejszy raport ewaluacyjny dotyczy projektu pt. „Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekt realizowany jest w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Szczegółowego na lata 2014-2020, Poddziałanie 7.3.2. Ekonomia społeczna.

Głównym celem projektu, wskazanym we wniosku o dofinansowanie, jest wzmocnienie sektora ekonomii społecznej w subregionie konińskim do IX.2018, tj.:

- wzrost zatrudnienia w PES o 200 miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- zwiększenie dostępności do usług wsparcia oraz poprawa sytuacji na rynku 105 PES poprzez usługi animacji, inkubacji, wsparcia biznesowego oraz finansowego dla nowych i istniejących PES.

Tabela 1. Cele szczegółowe projektu WOES

Cel – nr	Opis celu
CS1	Zwiększenie poziomu wiedzy 600 kobiet i mężczyzn, w tym 400 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej, NGO, JST, otoczenia biznesu, szkół i uczelni wyższych subregionu konińskiego nt. ES, PES, PS, ich usług i produktów oraz tworzenie pozytywnego wizerunku ES do IX.2018 r.
CS2	Zwiększenie szans na rynku pracy oraz dostępności do reintegracji społecznej i zawodowej dla 400 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do IX.2018 r.
CS3	Wzrost poziomu kooperacji i zwiększenie o 22 liczby środowisk, wspólnie realizujących przedsięwzięcia rozwijające ES do IX.2018 r.
CS4	Wzmocnienie jakości i efektywności produktów oraz usług PES, tworzenie standardów jakości, profesjonalizacja usług oraz potencjału 105 PES (nowych i istniejących) oraz utworzenie 200 miejsc pracy w PES (133 w nowych i 67 w istniejących PES), a także wzrost o 13 liczby NGO prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego. Wzrost przychodów 50 PS z subregionu konińskiego o 5% do IX.2018 r.
CS5	Zwiększenie innowacji społecznych we wspólnotach samorządowych subregionu konińskiego przez dostęp do wiedzy i innowacyjnych rozwiązań w UE oraz włączenie PES w łańcuch wartości i dostaw usług publicznych.

Źródło: wniosek o dofinansowanie projektu „WOES”

W ramach projektu oferowane jest różnego typu wsparcie zarówno dla osób fizycznych, jak i instytucji z subregionu konińskiego (tj. z powiatów: konińskiego z miastem Konin, gnieźnieńskiego, słupeckiego, wrzesińskiego, kolskiego, tureckiego).

Z oferty skorzystać mogą:

- Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w rozumieniu *Wytucznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*) zainteresowane założeniem przedsiębiorstwa społecznego lub podjęciem pracy w przedsiębiorstwie społecznym;
- Kadra zarządzająca i pracownicy podmiotów ekonomii społecznej (tj.: spółdzielni socjalnych, CIS, KIS, WTZ, ZAZ, organizacji pozarządowych, spółdzielni pracy, inwalidów i niewidomych, spółek non-profit);
- Przedstawiciele osób prawnych (tj.: JST, organizacji pozarządowych, kościelnych osób prawnych) planujących założenie przedsiębiorstwa społecznego;
- Podmioty ekonomii społecznej, w tym:
 - przedsiębiorstwa społeczne;
 - podmioty nieprowadzące działalności gospodarczej;
 - szkoły.

W zależności od statusu i potrzeb, zainteresowanym osobom i grupom oferowane jest wsparcie w ramach trzech obszarów: animacji; inkubacji; wsparcia reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i istniejących przedsiębiorstw.

W ramach **animacji** świadczone są usługi mające na celu zdiagnozowanie potencjału lokalnego środowiska, motywowanie grup i środowisk do podejmowania aktywności ukierunkowanych na rozwój ekonomii społecznej, inicjowanie powstawania grup osób i instytucji zamierzających rozpocząć działalność w formie PS, nawiązywanie kontaktów, rozwój i zawiązywanie partnerstw na rzecz rozwoju ES. W ramach animacji oferowane jest następujące wsparcie:

- zajęcia edukacyjne w zakresie ekonomii społecznej w szkołach;
- wizyty studyjne dla partnerów lokalnych, przedstawicieli NGO, JST, podmiotów ekonomii społecznej (PES);
- wizyty studyjne dla przedstawicieli mediów i grupy ds. promocji;
- organizacja spotkań sieciujących dla PES, podmiotów reintegracyjnych i Wielkopolskiego Forum Ekonomii Społecznej.

W ramach **inkubacji** prowadzone są działania zmierzające do powstania nowych przedsiębiorstw społecznych, w tym w wyniku przekształcenia podmiotów ekonomii społecznej w przedsiębiorstwa społeczne oraz do powstania nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (wsparcie finansowe). W ramach inkubacji oferowane jest następujące wsparcie:

- szkolenia (aspekty formalno-prawne prowadzenia przedsiębiorstwa społecznego; biznesplan; marketing; szkolenia integracyjno-motywuujące);
- warsztaty z praktykami z przedsiębiorstw społecznych;
- wsparcie doradcy zawodowego i psychologa;
- wizyty studyjne w już funkcjonujących przedsiębiorstwach społecznych;
- kursy zawodowe dla przyszłych pracowników podmiotów ES – osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- dotacje na tworzenie nowych miejsc pracy w nowych przedsiębiorstwach społecznych, istniejących przedsiębiorstwach społecznych bądź w podmiotach ekonomii społecznej pod warunkiem przekształcenia tych podmiotów w przedsiębiorstwa społeczne;
- wsparcie pomostowe finansowe;
- wsparcie pomostowe niefinansowe (mentoring, zindywidualizowane doradztwo).

W ramach **wsparcia reintegracji** działaniami objęte zostały osoby wychodzące z instytucji i placówek integracji społecznej (Warsztatów Terapii Zajęciowej, Zakładów Aktywności Zawodowej, Klubów Integracji Społecznej, Centrów Integracji Społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, systemu pieczy zastępczej i innych tego typu placówek) w celu usamodzielnienia w przedsiębiorczości społecznej.

W ramach reintegracji oferowane jest poradnictwo specjalistyczne wg zdiagnozowanych potrzeb odbiorców (np. psycholog).

Wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych

W ramach wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych oferowane jest kompleksowe wsparcie dla już funkcjonujących podmiotów w postaci:

- szkoleń;
- mentoringu;
- usług księgowych;
- doradztwa księgowego i w zakresie zarządzania;
- usług doradztwa prawnego;
- usług doradztwa marketingowego;
- usług marketingowych (diagnoza potrzeb, strony internetowe, *content marketing*);
- innych usług doradczych w zależności od zdiagnozowanych potrzeb.

Ponadto w projekcie założona jest współpraca z NGO oraz PUP, głównie w zakresie udzielania dotacji na zakładanie PS oraz z funduszami pożyczkowymi.

Odbiorcy wsparcia

W ramach projektu planowane jest objęcie wsparciem m.in.:

- 600 osób, w tym 400 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym;
- 30 grup inicjatywnych, które w wyniku działalności OWES wypracowały założenia co do utworzenia PES;
- 30 środowisk (partnerstw), które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej,
- 200 utworzonych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych;
- 105 podmiotów ekonomii społecznej.

Wskaźniki produktu i rezultatu

Poniższa tabela przedstawia wskaźniki produktu i rezultatu, które mają zostać osiągnięte dzięki projektowi.

Lp.	Wskaźnik	Typ	Wartość docelowa
P1	Liczba grup inicjatywnych, które w wyniku działalności OWES wypracowały założenia co do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej	Produkt	30
P2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – ogółem	Produkt	400
P2.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym kobiety	Produkt	244
P2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym mężczyźni	Produkt	156
P3	Liczba podmiotów ES objętych wsparciem	Produkt	105
P4	Liczba środowisk (partnerstw), które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej	Produkt	30
R1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	Rezultat	200

R1.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	Rezultat	119
R1.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	Rezultat	81
R2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – ogółem	Rezultat	133
R2.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym kobiety	Rezultat	80
R2.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym mężczyźni	Rezultat	53
R3	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	Rezultat	67
R3.1	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	Rezultat	40
R3.2	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	Rezultat	27
R4	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność gospodarczą utworzonych w wyniku działalności OWES	Rezultat	13
R5	Liczba osób będących uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działań 7.1 i 7.2	Rezultat	120
R6	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – ogółem	Rezultat	600
R6.1	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym kobiety	Rezultat	360

R6.2	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym mężczyźni	Rezultat	240
R7	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – ogółem	Rezultat	200
R7.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym kobiety	Rezultat	119
R7.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym mężczyźni	Rezultat	81
R8	Liczba podmiotów ekonomii społecznej deklarujących poprawę w sytuacji na rynku pracy w wyniku wsparcia otrzymanego w programie	Rezultat	105
R9	Procent wzrostu obrotów przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem	Rezultat	5
R10	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji	Rezultat	200
R10.1	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji – w tym kobiety	Rezultat	119
R10.2	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji – w tym mężczyźni.	Rezultat	81

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosku o dofinansowanie.

Cel badania

Celem badania jest kompleksowa ocena projektu będącego przedmiotem ewaluacji pod kątem efektów jego realizacji. W wyniku badania ewaluacyjnego powstały rekomendacje – propozycje, których wdrożenie pozwoli na zwiększenie jakości działania WOES.

Ewaluacja projektu „WOES” podzielona jest na dwa badania. Niniejszy raport jest efektem pierwszego badania ewaluacyjnego. Ma ono charakter ewaluacji *mid-term* (średnookresowej). Służy ono zaplanowaniu wprowadzeniu modyfikacji w projekcie, tak aby instytucje realizujące projekt w jak największym stopniu zdążyły osiągnąć swoje cele.

Drugie badanie będzie miało charakter ewaluacji *ex post* i będzie dedykowane przede wszystkim ocenie osiągnięcia celów i rezultatów projektu, refleksji nad całością procesu realizacji projektu oraz zaangażowanymi nakładami w stosunku do efektów, oraz sformułowaniu rekomendacji do kolejnych działań na rzecz ekonomii społecznej. W ramach drugiego badania ewaluacyjnego nastąpi także analiza stopnia wdrożenia rekomendacji wypracowanych w wyniku realizacji pierwszej ewaluacji.

Pytania badawcze

Niniejsze badanie odpowiada na następujące pytania badawcze:

- W jakim stopniu udało się osiągnąć założone cele projektu?¹
- W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane wartości wskaźników monitoringowych projektu?
- Jakie wystąpiły problemy w zakresie osiągnięcia założonych celów i przypisanych im wartości wskaźników monitoringowych projektu? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób OWES poradził sobie z tymi problemami?
- Jakie poniesiono nakłady na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja; animacja; reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych)?
- Jaka jest relacja poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?
- W jakim stopniu oferta OWES była adekwatna do potrzeb klientów?
- Jak klienci OWES oceniają jakość oferowanych usług i dlaczego?
- Jakie potrzeby klientów nie zostały zaspokojone?
- Jaka jest trwałość miejsc pracy utworzonych w PES (nowopowstałych i już istniejących) dzięki wsparciu ze strony OWES?²

1 Do odpowiedzi w drugiej części badania, po zakończeniu projektu.

2 Jw.

- Jakie działania powinien podjąć OWES by zwiększyć skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość swoich działań? (rekomendacje)
- W jakim stopniu i w jaki sposób wdrożono rekomendacje zaproponowane przez ewaluatora w wyniku realizacji pierwszej ewaluacji? ³
- W jakim stopniu zakres działań OWES wyczerpuje zakres sformułowany w standardach AKSES?

Zastosowane kryteria ewaluacyjne

W badaniu zastosowano następujące kryteria ewaluacyjne:

- Skuteczność – ocena stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów projektu,
- Efektywność – ocena relacji pomiędzy nakładami a osiągniętymi efektami,
- Użyteczność – ocena dopasowania usług do potrzeb klientów OWES,
- Trwałość – ocena stabilności tworzonych miejsc pracy. (w przypadku niniejszego, pierwszego badania – ocena wstępna i prognoza; dokładniejsza ocena będzie możliwa w ramach drugiego badania).

Metodologia zastosowana w badaniu

Założenia teoretyczne

Inspiracją teoretyczną jest dla wykonawcy literatura nurtu ewaluacji opartej na teorii (Theory-Based Evaluation – TBE) osadzona w realistycznym paradygmacie prowadzenia badań społecznych. TBE definiuje interwencję, a taką jest projekt WOES, jako ciąg przyczynowo-skutkowy pomiędzy nakładami, mechanizmem uruchamianym interwencją i efektem zachodzącym w określonym kontekście społeczno-kulturowym. Łańcuch przyczynowy łączy nakłady z rezultatami i oddziaływaniem. Oznacza to, że łańcuch przyczynowy odzwierciedla tzw. teorię programu (czy inaczej teorię zmiany), w odniesieniu do sposobu, w jaki interwencja ma wywierać zamierzony wpływ.

W niniejszym badaniu zastosujemy zatem podejście realistyczne⁴, odpowiadające na pytanie „w jakich warunkach, w jaki sposób i w stosunku do jakich grup dana interwencja działa lub nie”. W ramach tego podejścia zrealizowane zostaną następujące elementy badania:

- odtworzenie mechanizmu interwencji (założonej przez instytucje realizujące projekt teorii zmiany, czyli teorii związków przyczynowo-skutkowych między przyjętym systemem wsparcia dla ES, a skutecznością osiągania celów przez projekt);
- opis kontekstu działań – procesu realizacji projektu, problemów, barier itp.;

³ Jw.

⁴ Patrz także: Olejniczak K., Teoretyczne podstawy ewaluacji ex-post, W: Haber A., Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007.

- zidentyfikowanie efektów działań (zamierzonych i niezamierzonych);
- powiązanie wszystkich ww. elementów między sobą.

Zastosowane metody gromadzenia danych

W ramach pierwszej ewaluacji zastosowano następujące metody jakościowe:

- analizę desk research;
- triadę z przedstawicielami WOES;
- zogniskowany wywiad grupowy z klientami WOES;
- zogniskowany wywiad grupowy z samorządami;
- zogniskowany wywiad grupowy z pracownikami OWES;
- wywiady indywidualne pogłębione z klientami OWES;
- obserwację metodą tajemniczego klienta.

Zestawienie liczby respondentów i źródeł wiedzy przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba respondentów i źródła wiedzy

Technika	Liczba respondentów – I badanie
Analiza desk research Wstępna triada z przedstawicielami OWES	Przeanalizowano m.in. wniosek o dofinansowanie, najnowszy wniosek o płatność, dokumenty i raporty opracowane w ramach projektu
Indywidualne wywiady pogłębione ¹ z klientami OWES – animacja lokalna (przedstawiciele NGO, JST, mediów)	3
Indywidualne wywiady pogłębione ² z klientami OWES – powstające PES/osoby planujące założyć PES	3
Indywidualne wywiady pogłębione ³ z klientami OWES – istniejące PES	3
Zogniskowany wywiad grupowy z klientami WOES	3
Wywiad focusowy z samorządowcami	1 wywiad, 6 osób
Wywiad focusowy z pracownikami WOE	1 wywiad, 5 osób
Tajemniczy klient	3 obserwacje (Poznań, Konin)

Źródło: opracowanie własne

Teoria zmiany projektu – narzędzie badania

Zgodnie z logiką badania przedstawioną w raporcie metodologicznym, Wykonawca w pierwszej kolejności odtworzył **teorię zmiany**, która następnie będzie weryfikowana w ramach obu badań. Teoria zmiany to ciąg przyczynowo-skutkowy pomiędzy nakładami, mechanizmem uruchamianym interwencją (w tym przypadku interwencją jest realizacja projektu „WOES”, jego działania) i efektem zachodzącym w określonym kontekście społeczno-kulturowym (CIMO: *Context – Input – Mechanism – Outcome*)⁵. Łańcuch przyczynowy łączy nakłady/działania z rezultatami i oddziaływaniem. Oznacza to, że łańcuch przyczynowy odzwierciedla tzw. teorię programu (czy inaczej teorię zmiany), w odniesieniu do sposobu, w jaki interwencja ma wywierać zamierzony wpływ. Taka teoria osadzona jest w tradycyjnej macyry logicznej, choć ta ostatnia może nie określać wprost wszystkich przyjmowanych założeń, podczas gdy ich weryfikacja jest centralnym elementem podejścia opartego na teorii. Rolą ewaluacji opartej na teorii jest badanie założeń leżących u podstaw tego łańcucha rozumowania. Jednym z takich powiązań jest to, że obserwowane rezultaty są efektem podjętych działań w ramach projektu i dostarczonych produktów, a nie odwrotnie.

Teoria zmiany została określona na podstawie analizy dokonanej w następujący sposób:

- Analiza założeń projektu i powiązań między różnymi elementami;
- Odczytanie tych założeń w kontekście badania jakościowego;
- Na podstawie tych dwóch czynności badawczych sformułowano podstawowe tezy teorii zmiany projektu.

Projekt realizuje 5 celów szczegółowych poprzez 3 zadania z bardzo szczegółowo opisanymi poszczególnymi pozycjami budżetowymi. Wyznaczono 14 wskaźników (oraz 10 dodatkowych dla kobiet i mężczyzn), w tym 4 wskaźniki produktu i 10 – rezultatu. Na bazie analizy *desk research* odtworzono same założenia projektu, wskazane we wniosku o dofinansowanie oraz powiązania między celami planowanej interwencji, grupami docelowymi, planowanymi/podejmowanymi działaniami (zadaniami projektu i podzadaniami) oraz produktami i rezultatami. Aby uczynić analizę bardziej przejrzystą, zadania podzielono na podzadania odzwierciedlone w jednej lub kilku pozycjach budżetowych: w ramach projektu realizowanych/planowanych jest aż 36 podzadań. Powyższe powiązania odtworzone zostały w tabelach nr 7-10 w aneksie nr 2 i przeanalizowane poniżej, aby odtworzyć teorię zmiany.

Analiza wykazała, że **powiązania te są bardzo złożone i wielowymiarowe** – nie mamy do czynienia z jednoznaczną strukturą projektu, w której np. każdemu celowi szczegółowemu przypisana jest inna grupa, inne działania i inne produkty/rezultaty.

⁵ Pawson, *The Science of Evaluation: A Realist Manifesto*. SAGE Publications Ltd, London 2013.

W przypadku projektu „WOES” w większości przypadków cele, zadania, produkty i rezultaty są powiązane z co najmniej kilkoma innymi celami, zadaniami, produktami i rezultatami, i wpływają na siebie nawzajem.

Większość podzadań pośrednio lub bezpośrednio realizuje kilka celów szczegółowych (vide tabela nr 8) oraz obejmuje kilka grup docelowych (vide tabela nr 7). Z kolei wskaźniki produktu i rezultatu zostały określone w sposób bardzo ogólny. Dlatego też w wielu przypadkach nie da się jednoznacznie przypisać danego działania (pozycji budżetowej) czy podzadania do danych wskaźników produktu i rezultatu.

Przykładem może być tu choćby **doradztwo kluczowe**, działające zarówno na rzecz PS, PES bez DG jak i grup inicjatywnych składających się z osób fizycznych (nie tylko zagrożonych WS) przyczyniają się zarówno do zwiększenia liczby miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (wskaźnik R1), jak i do zwiększenia liczby organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność gospodarczą utworzonych w wyniku działalności OWES (R4), jak i *de facto* – pośrednio lub bezpośrednio – wszystkich pozostałych wskaźników (poza wskaźnikiem P4, dotyczącym środowisk lokalnych, z którymi akurat doradcy kluczowi nie pracują). Z kolei wśród innych pozycji budżetowych znajdują się zarówno takie, które przyczyniają się bezpośrednio tylko do realizacji jednego lub kilku wskaźników (przykład: szkolenie dla grup inicjatywnych PS – bezpośrednio: wskaźniki P1, P2, R4, R6, ale pośrednio także R1, R2, możliwy także wpływ na R5, R7 i R10).

Mimo to podjęto próbę dopasowania poszczególnych podzadań do wskaźników. Powiązania te przedstawia tabela nr 9 w załączniku nr 2. Także cele szczegółowe powiązane są ze wskaźnikami, co wskazuje tabela nr 10.

Analiza powyższych tabel w świetle badań jakościowych z przedstawicielami OWES wskazuje, że kluczowym elementem teorii zmiany WOES jest dążenie do usamodzielnienia i do ekonomizacji podmiotów ekonomii społecznej, czemu sprzyjać ma włączenie ich w łańcuch wartości i dostaw usług publicznych (cel szczegółowy 4 i 5). Wskazują na to respondenci z OWES – także budowanie partnerstw służy ekonomizacji i usamodzielnianiu:

Działalność partnerska polega na tym, że jeśli mamy partnerstwo biznesowe, to staramy się kojarzyć ich interesy. Interesem przedsiębiorcy jest żeby być odbiorcą danych produktów. Interesem jest, że ten przedsiębiorca wynajmie lokal PES-owi, a PES wyremontuje lokal. Działania wynikające z twardego interesu ekonomicznego. Nie na zasadzie ekonomii żebractwa, ale obopólnych korzyści.

Jednocześnie nie oznacza to, że działania WOES mają charakter neoliberalny i nie uwzględniają szczególnej sytuacji PES oraz ich społecznej misji. Nastawienie tych ostatnich na cele społeczne jest dla WOES także bardzo istotnym elementem – służyć temu ma właśnie włączanie PES-ów w łańcuch dostaw i wartości:

Staramy się przez ES rozwiązywać konkretne problemy. Wierzymy w definicję ES która jest w KPRES-ie – reintegracja + rozwój lokalny + usługi użyteczności publicznej. Staramy się co do większości przedsiębiorstw, które wspieramy, by działały nie tylko dla klientów indywidualnych, ale też świadczenie usług użyteczności publicznej. Usługi opiekuńcze, przedszkola, żłobki, rewitalizacja. Zdarzyło się, że grupa inicjatywna się rozpadła. Rozwiązujemy problemy społeczne naszych klientów.

Niezwykle istotne dla osób tworzących WOES jest tu także wykorzystanie i promowanie innowacyjnych sposobów rozwiązywania problemów społecznych. Dotychczasowe sposoby działania nie zawsze odpowiadają złożonej rzeczywistości nowoczesnego świata czy też choćby sytuacji w samym subregionie konińskim – dlatego w przeciwieństwie do innych OWES-ów z województwa wielkopolskiego, WOES w mniejszym stopniu skupia się na wspieraniu podmiotów reintegracyjnych, a w większym – na przedsiębiorczości społecznej *par excellence*:

Podmiotów reintegracyjnych nie chcemy już rozwijać. Mamy teraz nasycenie podmiotami reintegracyjnymi, brak potrzeby powstawania kolejnych, najwięcej ZAZ-ów w Polsce (9 ZAZ-ów w Wielkopolsce,). Te podmioty walczą o uczestnika.

Zdiagnozowaliśmy, że średnio uczestnik przebywa 13 lat w WTZ (zresztą WTZ-y istnieją właśnie od 13 lat, i stąd się to często bierze). Czasem ta reintegracja nie postępuje naprzód. Rozwiązaniem jest utworzenie PS. Zaczęliśmy szukać wokół tych WTZ przedsiębiorstw i samorządów, które mogłyby zakupywać usługi i produkty od tego PS. Ten proces trwał długo. WTZ-y nie chciały pozbywać się uczestników (finansowanie idzie za uczestnikiem), rodzice się bali. Ale krok po kroku udało się coś takiego zrobić.

Równolegle (poniekąd jako „praca u podstaw”) wykonywane są czynności, które mają na celu przygotowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do działania w takich usamodzielniających się podmiotach (reintegracja społeczna). Przedstawicielom WOES zależy na stworzeniu przyjaznego środowiska pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym:

Pracodawcy bywają agresywni wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Kiedy nie ma podmiotu, którym zarządzają ludzie zaznajomieni z tym problemem, nie da się stworzyć przyjaznego stanowiska pracy. A my staramy się tworzyć taki

model, by przedsiębiorstwo mogło np. przyjąć ludzi, którzy mają problemy z uzależnieniami i mogą mieć nawrót – wtedy mają 1-2 dni wolnego.

W świetle powyższych wniosków, teorię zmiany projektu WOES można opisać następującymi podstawowymi tezami:

- Działania w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego (doradztwo, usługi, promocja) przyczynią się do wzrostu wiedzy i umiejętności przedstawicieli PES oraz ich „ekonomizacji”, a co za tym idzie – samodzielności i konkurencyjności tych podmiotów na rynku, wzmocnienia jakości i efektywności produktów i usług PES; to przyczyni się z kolei do większej liczby miejsc pracy w PES i trwałości tych miejsc pracy oraz reintegracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Działania edukacyjno-informacyjne (animacja, publikacje, portal, badania i diagnozy, fora) przyczynią się do zwiększenia poziomu wiedzy na temat ES i tworzenia jej pozytywnego wizerunku, a także do wzrostu poziomu kooperacji wokół ES w subregionie konińskim, czego pośrednim efektem będzie powstawanie nowych PES i wzmocnienie istniejących (nowe miejsca pracy, trwałość istniejących, wzrost przychodów).
- Wizyty studyjne, warsztaty wymiany doświadczeń i inne działania edukacyjno-informacyjne zainspirują uczestników i zmotywują ich do silniejszej kooperacji na rzecz PES oraz do tworzenia innowacyjnych rozwiązań;
- Działania w zakresie inkubacji, dotacje i wsparcie pomostowe przyczynią się do wzmocnienia jakości i efektywności produktów i usług PES, a pośrednio – do wzrostu liczby PES (w tym NGO-s), liczby miejsc pracy i przychodów PES;
- Działania w zakresie systemu zapewniania jakości OWES przyczynią się do realizacji coraz lepszych usług na rzecz PES, a więc pośrednio – do celów wskazanych w punktach 1-4 powyżej.

Dla realizatorów projektu poza wzrostem liczby podmiotów ekonomii społecznej i zatrudnienia w nich istotne są cele związane ze wzrostem świadomości społecznej na każdym poziomie:

O spółdzielczości powinni się już uczyć w szkołach, np. w siódmej klasie.

Ma to owocować wzrostem jakości funkcjonowania PES, rozwojem współpracy ze środowiskiem lokalnym: z samorządami, z biznesem, ze szkołami, z instytucjami działającymi na rzecz rozwoju społecznego.

Sposób przeprowadzenia analizy efektywności

Analiza efektywności, rozumianej jako ocena relacji pomiędzy nakładami a osiągniętymi efektami, została opracowana na podstawie dwóch źródeł danych.

Pierwszym z wykorzystanych źródeł była **dokumentacja**. W ramach wykonanej analizy *desk research* (analiza wniosku o dofinansowanie i wniosków o płatność) wykonawca przeprowadził następujące działania:

- przyporządkowanie poszczególnych zadań/pozycji budżetowych poszczególnym celom szczegółowym.
- oszacowanie nakładów planowanych we wniosku i realnie poniesionych na osiągnięcie poszczególnych celów szczegółowych na podstawie ww. przyporządkowania, obliczenia kwoty kosztów bezpośrednich przeznaczonej/wydanej na dany cel oraz dodanie proporcjonalnego narzutu kosztów pośrednich;
- oszacowanie kosztów przypadających na planowaną jednostkę poszczególnych planowanych do osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu;
- oszacowanie stopnia finansowego wykonania danego zadania w procentach;
- ocena stopnia osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu;
- porównanie wydatków planowanych i rzeczywiście poniesionych w odniesieniu do jednostki planowanego wskaźnika.

Wyniki powyższej analizy zostaną uzupełnione o drugie źródło danych, jakim są informacje na temat nakładów i osiągniętych efektów, pozyskane od respondentów badania. W ostatecznej wersji raportu, wyniki powyższej analizy zostaną uzupełnione o drugie źródło danych, jakim będą informacje o nakładach i efektach, pozyskane od respondentów wywiadu grupowego w OWES. Zostaną one poddane analizie jakościowej.

Wyniki badania

Poniższy rozdział przedstawia odpowiedzi na pytania badawcze na podstawie zrealizowanych badań. Poszczególne jego podrozdziały odpowiadają wszystkim pytaniom badawczym, które miały zostać zadane w ramach badania. Każdy z podrozdziałów przypisany jest do jednego pytania badawczego, poza specyficznymi dla drugiej części (ewaluacji *ex post*) pytaniami badawczymi:

- W jakim stopniu i w jaki sposób wdrożono rekomendacje zaproponowane przez ewaluatora w wyniku realizacji pierwszej ewaluacji?
- W jakim stopniu udało się osiągnąć założone cele projektu?
- Jaka jest trwałość miejsc pracy utworzonych w PES (nowopowstałych i już istniejących) dzięki wsparciu ze strony OWES?

Odpowiedź na pytanie badawcze „Jakie działania powinien podjąć OWES by zwiększyć skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość swoich działań?” stanowią rekomendacje, przedstawione w rozdziale nr 4 niniejszego raportu.

W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane wartości wskaźników monitoringowych projektu?

Stopień osiągnięcia zakładanych wskaźników monitoringowych projektu według stanu na 31.08.2017 r. (najnowsze pełne sprawozdanie z realizacji) przedstawia tabela poniżej.

Tabela 3. Stopień osiągnięcia zakładanych wskaźników wg stanu na dzień 31.08.2017

Lp.	Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	% osiągnięcia
P1	Liczba grup inicjatywnych, które w wyniku działalności OWES wypracowały założenia co do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej	30	37	123,33%
P2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – ogółem	400	390	97,50%
P2.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym kobiety	244	232	95,08%
P2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym mężczyźni	156	158	101,28%
P3	Liczba podmiotów ES objętych wsparciem	105	185	176,19%
P4	Liczba środowisk (partnerstw), które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej	30	24	80,00%
R1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	200	183	91,50%
R1.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	119	110	92,44%

R1.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	81	73	90,12%
R2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – ogółem	133	126	94,74%
R2.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym kobiety	80	72	90,00%
R2.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym mężczyźni	53	54	101,89%
R3	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	67	54	80,60%
R3.1	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	40	36	90,00%
R3.2	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	27	18	66,67%
R4	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność gospodarczą utworzonych w wyniku działalności OWES	13	12	92,31%
R5	Liczba osób będących uczestnikami projektów osoby 5 realizowanych w ramach Działań 7.1 i 7.2	120	2	1,67%

R6	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – ogółem	600	762	127,00%
R6.1	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym kobiety	360	468	130,00%
R6.2	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym mężczyźni	240	294	122,50%
R7	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – ogółem	200	0	0,00%
R7.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym kobiety	119	0	0,00%
R7.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym mężczyźni	81	0	0,00%
R8	Liczba podmiotów ekonomii społecznej deklarujących poprawę w sytuacji na rynku pracy w wyniku wsparcia otrzymanego w programie	105	0	0,00%
R9	Procent wzrostu obrotów przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem	5	0	0,00%
R10	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji	200	0	0,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosku o płatność z 31.08.2017

Przed wszystkim pozytywnie należy ocenić fakt, że nie wystąpiły istotne problemy związane z rekrutacją podmiotów ekonomii społecznej oraz osób (także zagrożonych wykluczeniem społecznym). W chwili obecnej najlepiej osiągnięte wskaźniki dotyczą właśnie **liczby podmiotów ES objętych wsparciem** (176% wartości docelowej), **liczby osób objętych wsparciem w projekcie** (127%, w tym kobiety – 130%) oraz liczby **miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego dla mężczyzn** (101,89%). Ponadto, w co najmniej 100% osiągnięto wskaźniki liczby grup inicjatywnych, które wypracowały założenia co do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej oraz liczby mężczyzn zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w ramach programu.

Istnieją pewne różnice między wartościami wskaźników dotyczących kobiet i mężczyzn. W projekcie uczestniczyło stosunkowo więcej mężczyzn niż kobiet zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Z drugiej strony wskaźniki związane z miejscami pracy lepiej osiągnięte są w przypadku kobiet, przede wszystkim wskaźniki dotyczące liczby miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty.

Jakie wystąpiły problemy w zakresie osiągnięcia założonych celów i zapisanych im wartości wskaźników monitoringowych projektu? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób OWES poradził sobie z tymi problemami?

Wskaźnik **liczby miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych (mężczyźni)** póki co osiągnięty jest stosunkowo słabo na tle innych (jedynie 66,67%). Należy zatem obecnie położyć szczególny nacisk na tworzenie miejsc pracy dla mężczyzn poprzez formy promocji skierowane do nich oraz kontaktowanie przede wszystkim tej grupy z podmiotami ekonomii społecznej.

Brakuje także jeszcze sześciu partnerstw, które w wyniku działalności OWES przystąpić mają do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej. Jednocześnie zarówno wywiad grupowy z samorządami jak i pozostałe badania wskazują, że różne grupy potencjalnych uczestników nie zawsze miały informację o spotkaniach, podczas których takie środowiska mogą się tworzyć (a są oni zainteresowani takimi spotkaniami). Należy zatem rozwijać w przyszłości działania networkingowe (o czym więcej w dalszej części raportu).

Generalnie jednak przedstawiciele WOES wskazują, że **nie ma istotnych problemów z osiągnięciem celów**. Analiza tabeli wskaźników wskazuje, że – zważywszy na fakt, że ewaluacja ma miejsce w około 2/3 realizacji projektu, i w dalszym okresie nadal będą realizowane zadania – **do tej pory osiągnięto bardzo wysokie poziomy wskaźników monitoringowych**. Jeżeli trendy aktualne utrzymają się, można prognozować wysokie przekroczenie większości wskaźników na zakończenie realizacji projektu.

Należy tu zauważyć, że istnieje grupa wskaźników (R7-R10), które mogą zostać zbadane jedynie na koniec realizacji projektu lub wręcz po jego zakończeniu (R10), przy

czy wartości wskaźników R8 i R9 muszą zostać określone poprzez bezpośrednie badanie uczestniczących w projekcie PES – kadra OWES powinna wypracować sposób zbadania tych wskaźników.

Zdaniem badanych przedstawicieli OWES, choć trudności z osiągnięciem wskaźników nie są duże, a wskaźniki nie są zagrożone, to **najtrudniejszy do osiągnięcia jest czwarty cel szczegółowy** – przede wszystkim w zakresie wzmocnienia PES na rynku. **Trudne jest utrzymanie jakości świadczonych usług i konkurowanie z firmami prywatnymi.** Wskazują na to także uczestnicy badań jakościowych:

Spółdzielnie działają z dużym wsparciem JST. Ich zadania nie są jednak tańsze niż działania konkurencji. To jest trudna sprawa. Jest nadzieja, że spółdzielnia będzie konkurencyjna, ale to nie jest takie proste.

Ceny produktów, które kupujemy, są takie same dla wszystkich. Po drugie nie możemy sobie zatrudniać ludzi jak chcemy, dotrudniać wtedy, kiedy potrzeba, zatrudniać na śmieciówki. Współpracując ze spółdzielnią socjalną, wiemy, że jest dwa razy tyle roboty, co z firmą.

Dużą konkurencją dla działających przedsiębiorstw społecznych są usługi świadczone w tzw. szarej strefie.

Konkurencją dla nas jest szara strefa. Nigdy cenowo nie będziemy tak korzystni jak ci, którzy pracują na czarno. Jeśli ktoś ma zapłacić 10 zł lub 17 zł za godzinę, a nie potrzebuje faktury, to wybierze 10. Wiemy, w naszym małym środowisku, kto świadczy takie usługi. Próbowaliśmy namówić te osoby do tego, by odstąpiły od tego i pracowały z nami, ale nie były tym zainteresowane.

Jednocześnie ogromnym problemem dla samych PES jest **brak nawyku pracy**, dokładności i odpowiedzialności wielu osób pracujących, co także negatywnie wpływa na konkurencyjność tychże przedsiębiorstw:

Problem z ludźmi jest, bo ludzie wolą iść po zasiłek do opieki. Podejście tych osób jest takie, że bardzo trudno je przywrócić na rynek pracy.

Zarówno samorządowcy, jak i przedstawiciele spółdzielni wskazują wyraźnie, że dopuszczalne powinno być także zatrudnienie innych osób, inaczej nie da się pogodzić konieczności sprawnego działania rynkowego z działaniami społecznymi. W opinii ewaluatora należy jednak znaleźć złoty środek – ekonomia społeczna ma służyć reintegracji osób wykluczonych społecznie,

więc nie należy odchodzić od tego podstawowego celu, przy czym zatrudnienie osoby mniej dotkniętej tym problemem na przykład w roli menedżera może być pomocne.

WOES podejmuje wyzwanie poprzez **sieciowanie i szukanie innowacyjnych rozwiązań problemów społecznych przez PES**. Istotne jest tu osiągnięcie synergii między działaniami różnych podmiotów – samorządu, organizacji pozarządowych i samego WOES:

Włączenie w łańcuch wartości to szukanie innowacyjnych sposobów realizacji usług społecznych – np. tworzenie spółdzielni socjalnej, która jako jedyna prowadzi przedszkole dla dzieci ze spektrum autyzmu w subregionie. To przedszkole świetnie się rozwija. Tu działa też połączenie kilku partnerów – jest wsparcie NGO-s, które się tym zajmują. Do tego jest samorząd, który wspiera dając lokal na preferencyjnych warunkach. I my, którzy dajemy środki na inwestycje, na miejsca pracy.

Samo **umocowanie prawne ekonomii społecznej** stanowi pewien problem z punktu widzenia ich rozwoju w takiej wersji, jaka jest bliska WOES-owi (ekonomizacja, profesjonalizacja). Trudno na przykład rozbudować spółdzielnię socjalną w większą firmę ze względu na ograniczenia, których nie mają przedsiębiorcy:

Są dość duże bariery systemowe w rozwoju PS – jeśli chcemy, by PS były silne, to powinno być dostępne dofinansowanie takie jak dla przedsiębiorstw. A są limity – 5 dotacji i koniec. A mamy przedsiębiorstwa, które mogłyby się profesjonalizować na dużo większą skalę. Mogłyby tworzyć dużo więcej miejsc pracy. Tworzenie stabilnych i dużych podmiotów jest tutaj ważne.

Istotnym problemem jest osiągnięcie przez WOES wskaźnika aktywizacji absolwentów projektów w ramach działań 7.1 i 7.2 WRPO – działania te okazały się niespójne. Zdecydowane skrócenie czasu na opiekę nad uczestnikami tych działań nie sprzyja ich efektywności. Na przyszłość ewaluatorzy rekomendują lepsze zgranie tych projektów.

Istotnym problemem jest niespójność prawa polskiego z wytycznymi, np. ustawy o spółdzielniach socjalnych i wytycznych obowiązujących w ramach RPO. Problemy wiążą się także z wymogiem uczestnictwa osób z III profilu. Zmiana koniunktury gospodarczej, w tym znaczący spadek bezrobocia – jakoś przygotowania osób z III profilu do pracy jest wątpliwa, podczas gdy sama norma ustalana była przed wystąpieniem tych zmian gospodarczo-społecznych, które nastąpiły. Respondenci WOES wskazują na niezbieżność interesów instytucji rynku pracy i polityki społecznej i OWES-ów (więcej na ten temat w kolejnych rozdziałach):

Są różne instytucje, powiatowe urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, gdzie nie w interesie jest wypuszczanie osób z trzecim profilem. I tutaj jest problem, gdzie instytucje, które zajmują się aktywizacją społeczną, czy zawodową, a są umocowane w publicznym sektorze, nie zawsze mają taki sam interes, jak na przykład ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Dla nich ważniejsze jest aktywizacja za pomocą drugiego profilu i wydanie, jak największej ilości pieniędzy, co rodzi sytuacje dziwne, kiedy osoba, która mogłaby trafić do trzeciego profilu, bo wsparcie większe się jej należy, to na siłę jest wciskana na tą dwójkę. To są takie konkretne rzeczy.

Efektem niespójności między prawem a wytycznymi jest nadmierna koncentracja na spełnieniu warunków formalnych. Jak wskazują pracownicy WOES:

Zamiast koncentrować się na formalnościach, moglibyśmy się koncentrować na prowadzeniu ich działalności. Są to takie rzeczy, które na samym wejściu są trudne dla wszystkich, ponieważ papier jest najważniejszy.

W rozwiązaniu tych problemów nie w pełni mogą pomóc ciała takie jak Komitet Sterujący czy Krajowy Komitet ds. Rozwoju Ekonomii Społecznej, gdyż nie mają one odpowiedniej mocy sprawczej – obowiązująca Umowa Partnerstwa ogranicza w dużej mierze aktywizację metodą ekonomii społecznej.

Jakie poniesiono nakłady na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja; animacja; reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych)?

Ewaluatorzy przeprowadzili analizę nakładów poniesionych jak dotąd na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja, animacja, reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych). Dane przedstawia tabela nr 4.

Tabela 4. Nakłady planowane i poniesione na poszczególne obszary

Obszar	Planowane	Poniesione	
Inkubacja	10 100 441,44	6 649 017,25	
Animacja	5 205 216,19	2 486 381,18	
Reintegracja	4 022 886,19	1 534 942,03	
Wsparcie istniejących przedsiębiorstw	8 966 206,19	4 263 433,60	
Obszar	Stosunek poniesionych do planowanych	% kosztów planowanych ogółem	% kosztów poniesionych ogółem
Inkubacja	65,8%	56,4%	66,8%
Animacja	47,8%	29,1%	25,0%
Reintegracja	38,2%	22,5%	15,4%
Wsparcie istniejących przedsiębiorstw	47,6%	50,1%	42,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych WOES

Należy tu zauważyć, że niektóre działania służą kilku obszarom – na przykład doradztwo kluczowe służy zarówno inkubacji, czyli powstawaniu nowych PES (doradztwo dla grup inicjatywnych) jak i wsparciu istniejących PES; warsztaty integracyjne i szkolenia zawodowe dla przyszłych pracowników PES służą zarówno inkubacji, jak i reintegracji etc.; np. monitoring, ewaluacja i koszty pośrednie służą wszystkim obszarom. Przepisanie poszczególnych pozycji budżetowych poszczególnym obszarom ukazuje aneks 3 do raportu.

Analiza powyższej tabeli wskazuje, że faktycznie relatywnie nakłady w ramach projektu poświęcone są na obszar inkubacji, i one także są najszybciej wydatkowane. Stosunkowo najwolniej wydawane są środki na reintegrację (wydano 38,2% planowanych środków), a mimo to działania w tym zakresie – z punktu widzenia opinii pracowników OWES i wskaźników dotyczących stworzonych miejsc pracy – można uznać za bardzo

udane. Będą one z pewnością kluczowe z punktu widzenia osiągnięcia w przyszłości wskaźników rezultatu dotyczących trwałości zatrudnienia i pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym po zakończeniu programu.

Jaka jest relacja poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?

Aby przeanalizować relację nakładów do efektów, dokonano dwóch rodzajów analiz: ilościowej, polegającej na wyliczeniu jednostkowych kosztów osiągnięcia poszczególnych produktów i rezultatów, oraz jakościowej na podstawie wywiadów z kadrą, klientami i samorządami. W chwili obecnej zasadna jest przede wszystkim analiza kosztów jednostkowych osiągnięcia produktów, gdyż rezultaty (zwłaszcza związane z miejscami pracy) pojawiać się będą w perspektywie długoterminowej.

Najkosztowniejsze z jednostkowego punktu widzenia są działania związane z tworzeniem nowych organizacji, pełnoetatowych miejsc pracy, a także z tworzeniem nowych środowisk, które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej. Stosunkowo najmniej kosztowne, co zrozumiałe, jest samo uczestnictwo danej osoby w projekcie.

Analiza jakościowa wskazuje, że efekty działań WOES są zadowalające dla zdecydowanej większości badanych ze wspartych podmiotów ekonomii społecznej. Do najważniejszych korzyści uzyskanych dzięki badaniom zaliczają oni:

→ sam fakt istnienia swoich podmiotów:
Gdyby nie oni, to nas by nie było w ogóle, bo my dzięki ich wsparciu zaistnieliśmy.

Bez projektu, bez doradztwa i szkoleń nie bylibyśmy w stanie powołać naszej spółdzielni.

Na tę samą korzyść wskazywali też samorządowcy zebrani na wywiadzie grupowym:

Gdyby nie WOES, to by nie powstała ani jedna spółdzielnia socjalna. Oni dzwonią do nas, że możemy pozyskać dodatkowe środki, i gdyby nie to, byśmy pewno jako samorządowcy tej rękawicy też nie podnieśli; a ludzie z wykluczenia także by nie potrafili.

→ usprawnienie i profesjonalizację działań:
Usprawniliśmy działania. Działamy szybciej, pewniej i profesjonalnie. Przeskakujemy co najmniej o jeden poziom wyżej.

- rozwinięcie działalności:
Wcześniej działaliśmy w małym gabinecie 3x3m. Mogliśmy rozwinąć działalność.
- usamodzielnienie i ekonomizację:
Rozwijamy się coraz bardziej, realizujemy kolejny projekt. Pomagają nam w przygotowaniu umów, wyliczeń, żeby wszystko było czytelne. Uczą mnie biznesowego podejścia.
- wzrost umiejętności w zakresie działań prawnych, które często budzą obawę u uczestników:
Mecenas poprawił nam umowę, są zabezpieczenia. Korzyści przetrwają, bo jak raz jest dobrze skonstruowana umowa, to nie trzeba jej aktualizować.
- wzrost wiedzy na temat ekonomii społecznej i prowadzenia działalności w tym obszarze:
Dzięki nim w ogóle ludzie wiedzą, co to jest spółdzielnia socjalna, co to jest ekonomia społeczna. Moi współpracownicy nie mieli żadnego pojęcia o takiej działalności, ale byli w stanie się przekwalifikować, robić biznesplany i prowadzić spółdzielnie – więc to działanie doradcze jest właściwe.

Pierwsze bardziej szczegółowe informacje o spółdzielni socjalnej usłyszałam od p. Piechockiego.

- zmiana życia osób, które zaczęły zajmować się ekonomią społeczną, wewnętrzne otwarcie, reintegracja:
Są osoby, które otworzyły się, zmieniły. Przyszedł np. na rozmowę pan pod wpływem alkoholu, który jednak chciał pracować. I staraliśmy się iść na rękę, pomóc tym ludziom, by ta rekrutacja przebiegła pozytywnie, by pomóc im wyjść z tego bagna, by mogli otworzyć się na świat.

Ja kiedyś byłem zupełnie kimś innym. Byłem sobkiem, żyłem sam, zamknięty na ludzi. Spółdzielnię założyliśmy z kilkoma kolegami z uczelni i dzięki WOES-owi nauczyliśmy się, jak się buduje zespół, jak tworzy się zależności, pionowe konstrukcje w firmie, jak się rozdziela zadania, jak się deleguje zadania... Wąska dziedzina... Gdyby nie oni, ja bym z panem nie rozmawiał!

Przedstawiciele WOES zauważają, że znacząco poprawiła się kondycja PES w subregionie konińskim, przede wszystkim pod względem finansów i zatrudnienia:

— *Kondycja poprawiła się na pewno znacznie, bo widzimy to po rachunkach zysków i strat, bilansach. Po prostu są lepsze z roku na rok i szczerze powiedziawszy przekraczamy bariery pod względem kondycji finansowej, gdzie faktycznie wypracowywane są coraz częściej nadwyżki finansowe.*

— *Chyba najlepszym dowodem na to, że ich kondycja się poprawiła jest fakt, że zatrudniają więcej osób.*

Jako najbardziej efektywne uczestnicy oceniają dotacje, doradztwo (zwłaszcza prawne i specjalistyczne, z kilkoma zastrzeżeniami, o których piszemy w dalszej części raportu) oraz szkolenia. Pamiętać tu należy, że część respondentów postrzega wszystkie działania polegające na bezpośrednich spotkaniach jako doradztwo.

Wielu respondentów wskazywało, że chciałoby uczestniczyć w większej liczbie działań animacyjnych (spotkań, networkingu), a nie zawsze mieli oni na ten temat informacje. Wydaje się więc, że w tym zakresie **nakłady mogą nie być w pełni adekwatne do efektów.** Stosunkowo kosztowne w porównaniu do cen rynkowych są działania związane z publikacjami i diagnozami.

Zbyt niskie są **limity na wsparcie inwestycyjne** dla spółdzielni socjalnych. Jak wskazują przedstawiciele WOES:

Jest wiele działań, które z łatwością można by było uruchomić przy ich dostatecznym obronieniu inwestycyjnym. O wiele bardziej wydajne byłoby przedsiębiorstwa społeczne, gdyby mogły kupić, jakąś dodatkową maszynę, która byłaby droższa niż np. 120 000 złotych. I wiele takich jest zadań, które można by było uruchomić przy zwiększonym wsparciu inwestycyjnym.

Przykład dobrej praktyki: Spółdzielnia Socjalna Aktywni

Pozytywnym przykładem oddziaływania WOES jest Spółdzielnia Socjalna Aktywni z Koła. Jej głównym przedmiotem działań jest pakowanie materiałów, wyrobów drobnych oraz prace związane z zielenią.

Spółdzielnia powstała zdla uczestników warsztatów terapii zajęciowej, aby mogli na rynku otwartym znaleźć pracę. Osoby, które przeszły cykl indywidualnych i grupowych programów w warsztacie, mogły podjąć pracę w spółdzielni. Do tej pory wszyscy, którzy przeszli do spółdzielni, pracują i są zadowoleni z tej pracy. Jak wskazuje przedstawiciel „Aktywnych”:

Spółdzielnia nie ma żadnych długów. Przez te 3 lata, kiedy istniejemy nie było żadnego zwrotu. Firma, z którą współpracujemy była zaskoczona dokładnością, czystością prac, które wykonują zatrudnieni. Jeżeli są duże zlecenia to pracujemy, jeżeli są małe lub jakieś przestoje, to wykorzystujemy urlopy.

Spółdzielnia powstała przy znaczącym wsparciu WOES. Jej prezes współpracował wcześniej z szefem Stowarzyszenia Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych. W chwili obecnej spółdzielnia korzysta ze wsparcia marketingowego (w tym ulotki) i doradztwa, przeszła też cały cykl szkoleń, otrzymała też wsparcie na utworzenie nowych miejsc pracy

Wszyscy pracownicy są zatrudnieni na umowy o pracę – najpierw na czas próbny, potem na czas określony i następnie na nieokreślony. Przedstawiciele „Aktywnych” mają nadzieję na trwałość tego zatrudnienia, jednak w chwili obecnej uważają, że zależy do w dużej mierze od stałego zleceniodawcy. Co ciekawe bowiem, SpS Aktywni funkcjonuje na otwartym rynku i świadczy usługi dla biznesu.

Trwałość spółdzielni jest zależna od zleceń. Mamy firmę, która nam zleca. Oni na początku się bali, bo nie wiedzieli, jak niepełnosprawni sobie poradzą. A od samorządów nie dostaliśmy [w pierwszym okresie] żadnego zlecenia.

W jakim stopniu oferta OWES była adekwatna do potrzeb klientów?

Adekwatność oferty do potrzeb

Respondenci badania jakościowego – przedstawiciele nowych i istniejących PES oraz samorządów uczestniczyli w takich działaniach jak:

- szkolenia dotyczące zakładania i prowadzenia podmiotów ES, prawne i marketingowe;
- szkolenia zawodowe;
- doradztwo kluczowe i biznesowe, z zakresu prawa, dokumentacji, księgowości, marketingu;
- działania animacyjne – spotkania, budowanie partnerstw;
- warsztaty z PES i samorządami w krajach takich jak Hiszpania i Francja;
- inkubacja: dotacje, wsparcie pomostowe.

Respondenci natomiast **nie przypominali sobie korzystania z publikacji.**

Ogólna ocena adekwatności wsparcia do potrzeb była bardzo wysoka. Przede wszystkim podkreślano ciągłość wsparcia, a także szybki, bezpośredni kontakt. Najwyżej oceniane było doradztwo, zwłaszcza dotyczące kwestii prawnych. Niezwykle ważna jest ciągła dostępność doradców oraz indywidualne prowadzenie uczestnika:

Cały czas uczestniczę w doradztwie ze strony prawnika – kontakty, pomoc, prowadzenie za rękę jest na jak najlepszym poziomie, zawsze dostawaliśmy pomoc,

kiedy zgłaszaliśmy się po nią, zawsze nas pokierowali, poradzili i pomocne na pewno.

Jeżeli pojawiały się uwagi krytyczne dotyczące adekwatności oferty do potrzeb, to dotyczyły one jedynie szkoleń i usług marketingowych. W przypadku szkoleń wielu respondentów wskazywało, że cykl dla powstających podmiotów był bardzo długi, a część uczestników posiadała już wiedzę, która była przekazywana na niektórych częściach szkolenia. Być może w przyszłości wskazane byłoby dostosowanie planu szkoleń do poszczególnych osób np. na podstawie wstępnego testu wiedzy.

Zaraz po szkoleniu mieliśmy przemyślenie, że może bez sensu, żeby wszyscy np. szkolili się z ustawy o spółdzielczości. Więc na przykład do szkoleń prawnych żeby wyluskać najważniejsze rzeczy, bo np. nie to, jak się tworzy spółdzielnię, jakie dokumenty... To było ciężkie dla nas. I tak się do tego bierze prawnika.

O statucie było dwa dni szkolenie, to można było uświerknąć!

Miałabym trochę uwag, bo dla mnie to było trochę za dużo. Może dlatego, że miałam już pewne doświadczenia i wiedzę w zakresie prawa pracy, to dla mnie było za dużo, ale może nie do końca dla wszystkich. Ale może bardziej można by to było skumulować.

Długość cyklu stanowi trudność zwłaszcza w przypadku osób bezrobotnych przygotowujących się do założenia spółdzielni. Konieczne jest wtedy pozostawanie bez pracy przez cały okres szkolenia:

I jeszcze szkolenie trwa pół roku, utrzymujemy ludzi przez ten czas w gotowości, a z czego oni mają żyć? A muszą być bezrobotni. To też wymaga cierpliwości.

Drugim zastrzeżeniem wobec szkoleń był ich – miejscami – zbyt teoretyczny charakter. W niektórych przypadkach sytuacja jest lepsza, gdy szkolenia prowadzą osoby z doświadczeniem w danej branży.

Teorii jest dużo, a praktyki mało. Na szczęście p. Magda Politańska otworzyła nam swoją kuchnię i nam to pokazała. To było dla niej też trudne, bo nie ma na to czasu, ale gdyby mogła być oddelegowana, to by było fajne.

Bardziej niż szkolenia, do potrzeb respondentów adekwatne są te narzędzia wsparcia, które umożliwiają bezpośredni kontakt i interakcję (doradztwo, mentoring):

Być może o biznesplanie też było za dużo. Może można by trochę więcej czasu poświęcić na rozmowę bezpośrednią, ale ja się jakoś specjalnie bym nie czepiała, bo była część osób, której były potrzebne te szkolenia.

Dwóch respondentów wywiadów wskazywało na **niewystarczający stopień, w jakim potrzebom odpowiadają prowadzone w ramach projektu usługi marketingowe**. Podkreślali oni, że oczekiwania podmiotów ekonomii społecznej wobec tych usług są nieco inne niż oczekiwania zwykłych firm. Przydatne byłoby wytworzenie specyficznego modelu marketingowego, specyficznego dla podmiotów ekonomii społecznej i działającego dobrze w ich przypadku.

Marketing w takich przedsięwzięciach kieruje się innymi zasadami niż biznesowe. Porady były książkowe, oderwane od rzeczywistości.

Podsumowując: ewaluator rekomenduje w kolejnych projektach odchodzenie od form stricte szkoleniowych, zwłaszcza długotrwałych, w kierunku metod indywidualnych i interaktywnych.

Jak klienci OWES oceniają jakość oferowanych usług i dlaczego?

Szkolenia

Choć sama forma szkolenia nie zawsze odpowiadała potrzebom respondentów, to jednak niewiele było wątpliwości co do ich jakości, zarówno jeśli chodzi o prowadzenie przez trenerów, jak i o materiały szkoleniowe.

Szkolenia – klasa światowa, materiałów nawet za dużo, kontakt z trenerami.

Jeden z respondentów wskazuje, że szkolenia prowadzone od 2015 r. są lepsze niż te organizowane w ramach poprzedniego projektu:

Szkolenia oceniam bardzo wysoko, są zasadne. Nie wyobrażam sobie, spółdzielni socjalnej, która mogłaby je negatywnie ocenić. Na początku, w 2014 roku, przy zakładaniu spółdzielni poziom szkoleń był średni, one były nierówne, a później poziom był coraz lepszy. Szkolenia z prowadzenia projektów na bardzo wysokim poziomie, dawały dodatkowe narzędzia. Kiedyś, wcześniej, szkoliła mnie największa firma farmaceutyczna i mam porównanie.

Respondenci także generalnie pozytywnie oceniają organizację szkoleń, noclegi, wyżywienie i sale – choć pojawiło się kilka wskazań, że sale bywały zbyt ciasne.

Materiały, sale na szkoleniach dobre, jedzenie też dobre.

Szkolenia były w dobrych warunkach, sale czasem ciasne, ale ja nie narzekam. Materiały bardzo dobre, wykładowcy też. Odpowiedzi na pytania były wyczerpujące.

Bardzo istotną kwestią dla respondentów był interaktywny charakter szkoleń – możliwość bezpośredniego omawiania z trenerem kwestii interesujących dla osób przechodzących szkolenie oraz otrzymywania odpowiedzi na pytania:

Mogłem o wszystko pytać, i zawsze dostawałem konkretną odpowiedź.

Ważna tu była także możliwość kontaktu z trenerem po szkoleniu:

Po szkoleniu dostawaliśmy namiary na osobę prowadzącą i można było się kontaktować.

Jedna z respondentek przekazała krytyczne uwagi co do jednego ze szkoleń z marketingu – jej zdaniem osoba prowadząca to szkolenie była dość nieuprzejma i traktowała uczestników z wyższością.

Doradztwo, usługi, mentoring

Pomijając zastrzeżenia wobec usług marketingowych, o których więcej w dalszej części rozdziału, doradztwo, mentoring i usługi były oceniane bardzo pozytywnie. Przede wszystkim, jak już wskazywaliśmy, doradztwo ze strony WOES, zarówno kluczowe, jak i biznesowe czy specjalistyczne było bardzo wysokiej jakości. Dla respondentów szczególnie istotne jest doradztwo dotyczące kwestii prawnych, gdyż prowadzenie podmiotów ekonomii społecznej jest zdaniem większości z nich skomplikowanym przedsięwzięciem.

Porada prawna pana mecenasza też i porada rachunkowa bardzo fajnie, rzeczowa pomoc.

Przez 3 miesiące mieliśmy pomoc, jak obsługiwać stronę internetową. Teraz sami potrafimy obsługiwać stronę. I jeszcze pomoc prawną uzyskaliśmy.

Dlatego też tak cennym działaniem jest mentoring, który przez wszystkich uczestniczących w nim respondentów został oceniony bardzo dobrze. Był niezwykle potrzebny jako **najbardziej przekonująca forma przekazywania informacji** – autorytet osoby z dużym doświadczeniem działa na uczestników pozytywnie.

Mentor pokazał, jak można pozyskać sponsorów, mamy bardzo dobry kontakt. Dzięki niemu pozyskaliśmy stałych partnerów. Pan mentor pokazał mi, jak podejść do sponsoringu, zadał mi kilka ważnych pytań.

Wśród usług najbardziej pozytywnie oceniane były usługi prawne. Pozwoliły one wielu respondentom na znaczną oszczędność czasu:

Wsparcie prawne – rewelacja. Zgłoszenia do KRS-u, do urzędów – wszystko pisali za mnie. Nie dałbym rady tego zrobić, bo nie miałem kadry.

Bardzo ważne jest dla uczestników projektu doradztwo i usługi wspierające w zakresie odzyskiwania należnych środków finansowych – opóźnienia w płatnościach są jednym z najbardziej istotnych problemów w prowadzeniu działalności biznesowej w Polsce. W przypadku prowadzenia działań przez PES, przy ich szczególnie „wrażliwej” sytuacji, tego typu problemy mogą powodować upadek przedsiębiorstwa. Dlatego wsparcie prawne jest tu szczególnie cenne:

Są spółdzielnie, którym nie zapłacono i które też zastanawiały się nad wejściem na drogę sądową. (...) Wysłane są dokumenty do sądów, w tym momencie jest nakaz egzekucji, to takie rzeczy też już były rozpatrywane. Ale w większości pomagało wsparcie prawne w zakresie wezwania do zapłaty i informacja o następstwach.

Pojawiły się natomiast **zastrzeżenia wobec usług marketingowych** – zdaniem dwóch respondentów ich jakość była niewystarczająco dobra:

Jedynie zastrzeżenia mam do działu marketingu. Wysłałem dane, zostały przekreścone, wizytówki z pomyłonymi danymi i plakaty z literówką, wizja marketingowca oderwana od rzeczywistości, porady niepraktyczne, za dużo nie skorzystałem.

Inkubacja (w tym dotacje, wsparcie pomostowe)

Wsparcie dotacyjne było w zgodnej opinii respondentów z nowo powstałych podmiotów ekonomii społecznej zdecydowanie najważniejsze – bez niego wielu z nich nie mogłoby rozpocząć działalności. Mimo to wskazywano na możliwości usprawnienia procesu inkubacji nowych przedsiębiorstw. Pojawił się np. problem w zakresie szkoleń z biznesplanu i brak dalszego kontaktu mailowego. Należy w przyszłości zadbać o ciągłość kontaktu mailowego nie tylko w procesie inkubacji.

Jeśli chodzi o szkolenia bezpośrednio do projektu mam delikatne uwagi. Niektórzy wykładowcy nie do końca zapoznali się z aktualnym regulaminem. Biznes plan przygotowałem dwa razy, bo coś było nie tak, nie tak nam powiedziano. Pan Jacek Andrzejewski sprawdzał i były uwagi. Źle wyjaśniona tabelka. Nie było pełnej informacji, gdy pracownik jest na pół etatu, nie było pełnej jasności, czy może być umowa zlecenie czy nie, były niejasności jaka forma zatrudnienia. Informacje miały dotrzeć mailowo, nie dotarły.

Respondenci narzekali momentami na **zbytnią biurokrację** przy ubieganiu się o wsparcie dotacyjne. Należy rozważyć, czy możliwa byłaby rezygnacja z jakichkolwiek wymogów np. w zakresie załączników.

Potrzebna byłaby mniejsza biurokracja przy składaniu biznesplanu – wniosek, dużo załączników...

Przy inkubacji znów pojawia się kwestia niespełniania przez podmioty ekonomii społecznej wszystkich wymagań, które stawiane są podmiotom *stricte* rynkowym. Jednym z tych wymagań jest konieczność zabezpieczenia przy pozyskiwaniu dotacji. Podmiotom mającym cel społeczny i działającym w oparciu o osoby zagrożone wykluczeniem społecznym mają szczególne **trudności ze zdobyciem zabezpieczenia:**

Co z tego, że jeden wizjoner zgromadzi ludzi do założenia spółdzielni, jak oni nie mają skąd wziąć zabezpieczenia. Wyrrywamy ludzi z marginesu, a każemy im zabezpieczać środki. Zagrożeni wykluczeniem mają wziąć na siebie dużą odpowiedzialność, a nie mają zabezpieczeń i to na 150% dotacji. Nam pomógł Fundusz Poręczeń, a teraz nie ma i to jest słaby punkt. Oni są czasem bezdomni. Konieczna jest łatwiejsza dostępność do zabezpieczeń.

Wsparcie pomostowe jest niezwykle cenne dla wszystkich respondentów, jednakże kilkoro z nich wskazywało, że środki wpływały nieregularnie:

Mamy wsparcie pomostowe, i tu bym miała trochę uwag, bo te pieniądze wpływają bardzo nierówno. My liczymy bardzo na te pieniądze, ale one nie są tak cyklicznie, jak być powinny.

Animacja, wizyty studyjne, publikacje etc.

Choć analiza wniosku o dofinansowanie i wniosków o płatność wskazuje, że WOES zrealizował już wiele działań związanych z animacją, ne-

tworzeniem i budowaniem partnerstw lokalnych, to badanie jakościowe wskazuje, że **respondenci często nie mieli informacji na temat takich spotkań:**

Miało to być, takie spotkania, żeby spotykały się PES-y z urzędami, PUP, MOPS, a dostęp do urzędów jest trudny, tak nas informowano, i nie było takich spotkań.

Przydatne byłoby w takiej sytuacji zrewidowanie stosowanych kanałów komunikacji w celu wyboru tych, które najlepiej trafiają do zainteresowanych.

Ci z respondentów, którzy uczestniczyli w działaniach animacyjnych, chwalą sobie ich efekty. Przedstawiciele PES wskazywali często, że **pośrednictwo WOES jest wręcz niezbędne w kontaktach z samorządami** – te ostatnie, nieufne nadal wobec PES, są bardziej skłonne z nimi rozmawiać, gdy tę rozmowę inicjuje WOES:

Spółdzielnie socjalne budują swoją markę. To jest ważne ogniwo w gospodarce, zatrudniamy ludzi. Jeśli chodzi o samorząd jest lepsze postrzeganie nas, niż na początku. Dzięki wielokrotnym rozmowom z prezydentem i innymi. Dzięki współpracy WOES z samorządem, dzięki spotkaniom pracowników WOES i nas z samorządowcami ich myślenie o ekonomii społecznej jest lepsze. Wcześniej chodziłam sama na spotkania. Ale jak już było wsparcie WOES to te rozmowy były korzystniejsze.

Spośród działań okołanimacyjnych, **bardzo pozytywnie oceniane były działania podejmowane przez samorządy wspólnie z WOES-em w zakresie rewitalizacji.** Samorządowcy chwalą WOES za możliwość konsultowania wniosków na planowanie i realizację działań rewitalizacyjnych i uwzględniania ekonomii społecznej w tych działaniach, vide wypowiedź respondenta:

Pomysłem przewodnim jest, by w ramach pomysłu na zagospodarowanie przestrzeni zielonej zrewitalizować dawną zlewnię mleczarską, by wykorzystać ją do działania spółdzielni, do celów magazynowych. Przy konsultacjach z WOES w pisaniu wniosków do RPO na rewitalizację chcemy zawrzeć ten element.

W momencie prowadzenia niniejszej ewaluacji, WOES konsultował kilka programów rewitalizacyjnych, w które wpisana była przedsiębiorczość społeczna. Kluczową kwestią jest w tym obszarze przekonanie osoby zarządzającej gminą do uwzględnienia tego typu działań. Występuje jednak pewien problem z zaangażowaniem pracowników gmin do tego typu działań, są oni bowiem obciążeni dużą ilością zadań. Jak wskazywali w ramach wywiadu grupowego przedstawiciele WOES:

Informacja idzie dość szeroko od nas, ale problem jest z percepcją tych informacji, czyli umiejętnością przyjęcia i stosowania, co ma to związek z wypieraniem dodat-

kowych obowiązków. Ludzie na niższych stanowiskach, jeżeli nie zależy im na wykonawstwie pewnych spraw, to często od tego uciekają, bo powoduje to większą ilość pracy dla nich. Niechęć do przechwytywania pewnej idei ze względu na większą ilość obowiązków.

Kolejnym etapem działania jest często **tworzenie partnerstw** – działanie rozpoczyna się od nieformalnej współpracy przy programie rewitalizacji, a efektem jest zainteresowanie samorządu stworzeniem np. spółdzielni socjalnej osób prawnych. W budowaniu partnerstw przydatne są **sesje dialogowe** na temat potrzeb, problemów, rozwiązań, z którymi dane środowisko musi się zmierzyć – jeżeli na takich spotkaniach pojawiają się interesariusze, którzy mają wspólny cel, to wokół niego buduje się partnerstwo.

Często też tak było, że problem był diagnozowany a poszczególni aktorzy nie mieli o sobie wiedzy, nie mieli możliwości, żeby się spotkać, nie mieli możliwości, żeby wspólnie razem porozmawiać i nie wiedzieli, że ten cel mogą razem osiągnąć. Ta sesja niejako miała za zadanie zapoczątkować im tę współpracę.

Dobrym rozwiązaniem było też uczestnictwo przedstawicieli WOES w konwentach wójtów i burmistrzów, na których przedstawiciele WOES pełnili rolę facylitatorów – pomagali osobom zarządzającym gminami w znalezieniu właściwych rozwiązań problemów danego terytorium – rozwiązań wykorzystujących narzędzia przedsiębiorczości społecznej. Jednym z takich rozwiązań jest stosowanie **klauzul społecznych**. Budzą one jednak cały czas wiele wątpliwości i obawy przed kontrolą. W opinii ewaluatora dobrą praktyką jest tu przeprowadzony przez WOES przegląd orzeczeń Regionalnych Izb Obrachunkowych w zakresie stosowania klauzul społecznych i społecznie odpowiedzialnych zamówień. Z przeglądu tego wynika, że Regionalne Izby Obrachunkowe w Polsce w ramach audytów nie znalazły w 2016 t. żadnych błędów w zakresie o stosowanie klauzul społecznych. Co więcej, Wielkopolska Regionalna Izba Obrachunkowa wydała nawet rekomendację w tym kierunku, że warto stosować klauzule społeczne w zamówieniach publicznych. A zatem istnieje szansa, że tego typu działania będą coraz częściej stosowane w przyszłości.

Sposób tworzenia partnerstw przez WOES jest – jak już wskazywano – specyficzny, skupiony na konkretnym celu i jego skutecznej realizacji. Jak wskazuje jeden z respondentów wywiadu grupowego:

To nie są partnerstwa dla partnerstw. Raczej odchodzimy od takich głośnych, nieefektywnych partnerstw, które w świadomości zakorzeniają

się, że niby wielce działają a mają słabe działanie. A w dalszej perspektywie chyba lepiej zrobić coś, co jest jasne, ma konkretny rezultat.

Przykładowo, w ramach niektórych partnerstw tworzone są formy wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami – pod tym kątem gromadzeni są interesariusze, dla których korzystne jest promowanie przedsiębiorstwa społecznego, które będzie zatrudniało osoby z niepełnosprawnościami. W przypadku partnerstwa skupionego na temacie rewitalizacji, WOES stara się rozwijać organizacje pozarządowe i przedsiębiorstwa społeczne na danym terenie, aby przechwytywały funkcje samorządów w zakresie realizowania zadań rewitalizacyjnych. Działania animacyjne w partnerstwach lokalnych buduje synergię różnych działań i instytucji:

Dzięki projektowi wzrosło zatrudnienie, powstało przedszkole. Urząd Gminy zorganizował spotkanie dla mieszkańców, pogadanki, na których informowano, że można korzystać z pomocy WOES.

Respondenci badania jakościowego z PES podkreślali, że bardzo ważna jest dla nich **współpraca z innymi podmiotami ekonomii społecznej**. Często **współpraca ta ma charakter biznesowy** – tworzą się łańcuchy dostaw i wartości:

Spotykamy się z różnymi organizacjami, np. ze Spółdzielnią Socjalną Tuderos, Stowarzyszeniem Edukacji i Kultury. Ośrodek pośredniczy w tych kontaktach, oni nas poznali i to już tak sobie biegnie.

Współpraca ta to informacja o projektach, dostępnych środkach. No i wymiana usług, dostawa. Np. „Tuderosi” przygotowują mi catering w Koninie, bo po co mam komercji za to płacić?

Samorządowcy uczestniczące w wywiadzie grupowym bardzo pozytywnie oceniali warsztaty organizowane w innych krajach UE. Z pewnością stanowią one ogromną inspirację, choć niejednokrotnie budzą także frustrację ze względu na niekorzystne uwarunkowania prawne w Polsce w porównaniu do tych we Francji, Hiszpanii czy Włoszech.

Przy współpracy z WOES braliśmy jednak udział w wyjazdach społecznych, we Francji. Miałam możliwość zaobserwowania, że tam świadomość dotycząca ES jest większa. Ludzie mają większy entuzjazm. Porównuję doświadczenia polskie i francuskie. Procentowo tam tych podmiotów jest dużo więcej niż u nas. Są różnice systemowe, które tam pozwalają na różne rozwiązania – np. rozmowy przed zleceniem czegoś. Oni uważali, że mają prawo poznać podmiot, który będzie to wykonywał, a u nas to by się otarło przez CBA!

Współpraca z PUP i szkołami

Wskazywana wcześniej różnica w interesach między OWES-ami a instytucjami rynku pracy i pomocy społecznej odbija się na współpracy z Powiatowymi Urzędami Pracy. OWES-y często traktowane są jako konkurencja dla PUP-ów ze względu na to, że potrzebują do aktywizacji osób z III profilu, których PUP-y nie chcą się pozbywać ze względu na własne wymogi. Współpraca PUP-ów z OWES-ami nie jest uregulowana systemowo, więc część PUP do niej nie dąży, mimo że WOES wielokrotnie podejmuje próby nawiązania takiej współpracy. Nie jest to jednak zawsze w interesie PUP-ów:

Dla nich jest dużo łatwiej jest założyć jednoosobową działalność gospodarczą, która prawdopodobnie powyżej roku nie będzie funkcjonować, niż udzielać się tam, gdzie jest przynajmniej pięciu bezrobotnych i trzeba trochę dłużej przygotować tą grupę.

Współpraca z powiatowymi urzędami pracy efektywna jest wtedy, kiedy OWES dostarcza konkretne rozwiązania urzędom, natomiast zasadniczo nie ma woli współpracy ze strony samych PUP-ów.

Coraz lepiej funkcjonuje natomiast współpraca ze szkołami, co dzieje się między innymi dzięki spotkaniom filmowym, które OWES we współpracy z ROPS w Poznaniu, dedykowanym subregionowi konińskiemu. Przekrój szkół uczestniczących jest bardzo duży: od podstawówek po szkoły wyższe.

Podczas tych wydarzeń oglądamy filmy o tematyce społecznie zaangażowanej, po czym zaproszeni goście z przedsiębiorstw społecznych podejmują dyskusje na różne tematy. Ostatnim tematem były Spółdzielnie uczniowskie i dostaliśmy potem od szkół sporo pozytywnych sygnałów, że są zainteresowane tym i że chciałyby coś dalej w takim kierunku robić.

WOES nawiązuje także coraz częściej współpracę z kadrą pedagogiczną, i dyrektorami szkół; współpracuje też z Centrum Wsparcia Rzemiosła i Kształcenia Dualnego w Poznaniu i w Kaliszu, bardzo zainteresowanym możliwością tworzenia spółdzielni i testowania pracy w tej formie.

Jakie potrzeby klientów nie zostały zaspokojone?

Wiedza i umiejętności w zakresie prowadzenia PES

Potrzeby, na które wskazywali respondenci, a które nie zostały jak dotąd w pełni zaspokojone przez WOES. można podzielić na kilka podgrup. Pierwszą grupą są **potrzeby związane z wiedzą i umiejętnościami** w za-

kresie różnych aspektów prowadzenia podmiotów ekonomii społecznej. Potrzebne by tu były **szkolenia, a przede wszystkim doradztwo ściśle związane z danymi branżami, prowadzone przez ludzi z doświadczeniem w tych branżach:**

Mało jest tej współpracy. Prowadzenie za rękę jest, ale mało jest tego zaglądania do kuchni. Po linii branży. By te osoby doradzały. Bo ja jestem otwarta na to, by teraz kolejnej spółdzielni powiedzieć, jaki kupić piec, jakie ciągi technologiczne wybrać. Jak te maszyny wszystkie postawić jedna obok drugiej, jak ustawić.

Doradztwo to mogłoby mieć formę „opieki” nad nowo powstającymi podmiotami.

Potrzebny byłby taki opiekun, który poświęci nam czas. Ale taki z praktyką w naszej dziedzinie.

Jak wskazywaliśmy wcześniej, doradztwo cieszyło się bardzo dużą popularnością. Zdaniem respondentów, tę część działań WOES można by jeszcze rozwinąć, **aby doradztwo było dostępne na bieżąco:**

Jeśli byłaby taka możliwość, to zatrudnić więcej doradców doświadczonych i na miejscu, bo jest ograniczona liczba osób. Choć i tak jest bardzo dobrze.

Rozwijając należy także **wsparcie mentoringowe** udzielane przez osoby, które znają się na prowadzeniu działalności gospodarczej. Wsparcie to może w przyszłości przybierać też formę działań „aniołów biznesu”, którzy być może nie tylko doradzaliby, ale także inwestowali w przedsięwzięcia związane z ES:

Fajnym rozwiązaniem są aniołowie biznesu. Jeśli ktoś ma pomysł na spółdzielnię, a nie zawsze ma wiedzę i żyłkę dla interesu, to jak już się zaczyna działać i przychodzą ciągle różne niespodzianki, to przydałby się anioł biznesu, który prowadzi swój biznes, idealnie, gdyby to było powiązane, ale który w praktyce wprowadza, który prowadzi taką osobę czy grupę osób; ktoś, kto dobrze sobie radzi w biznesie. By spojrzeć na to, co robimy i zadał nam właściwe pytania. Czasem nam się wydawało, że te pytania były z kosmosu, coś nam kazali wyliczać, albo pytali skąd się taki pomysł wziął – a potem okazywało się, że te pomysły są bardzo sensowne.

W związku z wskazanym wcześniej problemem związanym z niewystarczającymi umiejętnościami zarządzania przedsiębiorstwami wśród osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, przydatne byłoby PES-om **wsparcie menedżerskie**. Jednakże wiąże się z tym pewne niebezpieczeństwa, na które wskazuje poniższy przykład:

Wyszliśmy z założenia, że menedżer nie może być z wykluczenia społecznego. Menedżer miał o wiele większą gażę, miał nad wszystkim czuwać, opiekować się. Jego pensja nie była wypracowywana w zleceniach. Poczut się jak właściciel firmy, co siedzi i nie musi pracować. My uważaliśmy, że też powinien pracować, ciąć itp.

Aby sytuacja taka nie powtarzała się, warto przetestować formułę „**latającego menedżera**”, który opiekowałby się od strony zarządczej kilkoma nowo powstającymi spółdzielniami na pierwszym etapie ich działalności.

Przydałoby się takie wsparcie dla spółdzielni, nie dla naszej, bo u nas są osoby, które miały jakieś doświadczenia biznesowe, ale tak ogólnie dla spółdzielni socjalnych, że zatrudniony zostaje manager i on zajmuje się kilkoma spółdzielniami.

Z pewnością obszarem, który jest szczególnie deficytowy według respondentów, jeśli chodzi o umiejętności, jest **obszar prowadzenia dokumentacji, księgowości i kadr**. W tym zakresie respondenci potrzebują każdego rodzaju wsparcia, także szkoleniowego, pod warunkiem, że ma ono charakter praktyczny. Przykładowe tematy takich szkoleń to **raport kasowy, prowadzenie dokumentacji przedsiębiorstwa społecznego, wypełnianie wniosków o dofinansowanie, prowadzenie kadr, umowy o pracę etc.**

Z księgowości nie mieliśmy żadnych szkoleń! Nawet raport kasowy to była dla nas zagadka. I tu był minus. Tych spotkań z księgową brakuje.

Mi doskwiera prowadzenie dokumentacji, chcę, żeby był konkretnie ktoś, kto pokaże mi, jak te dokumenty wypełniać, od statutu, przez walne zgromadzenie, protokoły, jak bierzemy udział w projekcie, jak wypełnić ten wniosek o dofinansowanie np. do gminy, potem już o rozliczeniu nie wspomnę.

Te rozliczenia są największą zmurą małych stowarzyszeń. Największym problemem jest potem księgowość. Chciałabym krok po kroku jak krowie na rowie szkolenie, jak prowadzić dokumentację.

Też szkolenia takie, jak się prowadzi takie sprawy kadrowe, księgowo. Bo samo przygotowanie dokumentów to też trzeba mieć wiedzę. Raporty kasowe – mi było łatwiej, bo mam koleżanki, ale jak ktoś ma spółdzielnię osób fizycznych?

Kilku badanym spółdzielniom, zajmującym się gastronomią, brakuje także wiedzy w obszarze **zasad sanitarno-epidemiologicznej**. Ewaluatorzy proponują WOES-owi nawiązanie współpracy z Sanepidem i np. przeprowadzenie wspólnego szkolenia, gdyż informacje otrzymane u źródła są najcenniejsze:

może jakoś dałoby się zrobić współpracę z Sanepidem, by udzielał szerszych informacji. Internet to nie jest jeszcze źródło wiedzy w kwestii Sanepidu...

Promocja i reklama ES i PES

Drugim istotnym obszarem jest promocja i reklama podmiotów ES, ale i samej ekonomii społecznej. Jak wskazuje wielu badanych, w subregionie konińskim wiedzy na ten temat nadal brakuje:

Nie wszyscy wiedzą, co to jest spółdzielnia socjalna. Chyba nie ma tego na rynku.

Pojechałam do włodarzy z sąsiednich gmin, to nawet po sąsiedzku nie wiedzieli, że jest taki podmiot. Brakuje nam tej reklamy. Niektórzy nie mają w ogóle pojęcia.

Poza brakiem wiedzy mamy do czynienia z negatywnymi stereotypami dotyczącymi ekonomii społecznej, które są szkodliwe dla rozwoju działalności PES. Niektóre z badanych podmiotów nie przyznają się do bycia PES – stereotypy te pochodzą jeszcze z czasów PRL.

Ukrywamy sformułowanie „spółdzielnia socjalna”, bo w mojej gminie są bardzo złe doświadczenia po upadku dawnego GS. I wszystko, co kojarzy się ze spółdzielnią, kojarzy się bardzo źle.

Zdaniem niektórych respondentów należałoby silniej **wykorzystywać media społecznościowe** do takiej promocji. Faktycznie w chwili obecnej jest to jedno z najczęściej wykorzystywanych źródeł informacji, a projekt nie obejmuje kampanii w tych mediach:

Za mała jest świadomość wśród ludzi. Na Facebooku trzeba by napisać, że coś takiego istnieje.

Informacja idąca od gminy. Brak informacji z PUIP

Bardzo często wskazywano na brak wiedzy o ES w samorządach i ich jednostkach organizacyjnych (zwłaszcza PUP), które mogłyby zrobić bardzo dużo dla promocji ES i PES, jednak same nie posiadają wystarczającej informacji i wiedzy na ten temat:

Ja pracuję w Urzędzie Gminy i nie wiedziałam, co to spółdzielnia socjalna!

Gmina powinna tłumaczyć ludziom. W PUP jest doradca zawodowy, i on nie informuje ludzi. U nas w PUP jak potrzebowałam sprofilować te osoby na trzeci profil, to pani dyrektor PUP pół godziny musiałam tłumaczyć, co to jest i co to są za ludzie.

Może Urząd Pracy mógłby wiele pokazać. On jest bardzo dobrym miejscem, może żeby dyrektorów jakoś poinformować o tym, że to jest. Doradca zawodowy, czy pani w okienku – doradca, do którego się chodzi przede wszystkim

Samym PES także przydałoby się **dalsze wsparcie w zakresie reklamy:**

Przydałaby się pomoc w zakresie reklamy. Flagi reklamowe, tzw. „husaria” z nazwą spółdzielni, żeby można je było umieścić na zewnątrz. Roll-upy są fajne, ale na dwór się nie nadają. Przewracają się na wietrze.

W zakresie marketingowym – każda reklama byłaby przydatna i cenna, każde ogłoszenie, każde zaistnienie na rynku. Wszystko byłoby tu ważne. Zarówno opracowanie tych reklam, jak i jakieś wsparcie finansowe np.

Animacja i informacja

Jak wskazano wcześniej, mimo iż WOES wykonuje działania animacyjne, wielu respondentów nie wiedziało o nich. Sami samorządowcy wskazywali, że brakuje im spotkań i sieciowania, mimo iż spotkania tego typu odbywały się – jednak cały czas jest zapotrzebowanie na nie.

Na pewno trzeba organizować spotkania, które pozwolą na wymianę doświadczeń i wizyty studyjne.

Kilka osób wskazywało, że bardzo przydatne byłoby **organizowanie spotkań bardziej nieformalnych, integrujących środowisko ekonomii społecznej**. Przykładem dobrej praktyki z innego województwa może tu być **TechOgnisko**, organizowane przez Sektor 3 w Szczecinie. Jest to otwarte wydarzenie dla wszystkich osób zainteresowanych działalnością na styku NGO, IT i nauki. Uczestnikami są aktywni mieszkańcy, którzy organizują lub uczestniczą w ciekawych inicjatywach, wspierających rozwój gospodarczy oraz społeczny Szczecina i województwa zachodniopomorskiego. Organi-

zatorzy zachęcają do zabierania na spotkania znajomych oraz rodzin, jako że specyfika TechOgnisko to rozmowy zawodowe, ale w luźnej atmosferze. Potrzebę organizacji takich spotkań wskazują też respondenci ewaluacji WOES:

Być może dobrze byłoby, gdyby WOES od czasu do czasu zorganizował takie bardziej nieformalne spotkanie spółdzielni socjalnych w subregionie, spotkanie, które mogłoby pozwolić na wymianę doświadczeń, nawet przy ognisku – myślę, że to byłoby fajne. Gdyby Ośrodek chciał nas nadal wspierać...

Wiele wypowiedzi respondentów wskazuje, jak już wcześniej omawiano, że tego typu spotkania służą łączeniu się podmiotów ekonomii społecznej w łańcuchy dostaw i wartości, wymianie informacji i doświadczeń, a także wzajemnej promocji tych organizacji:

Takie zrzeszenie spółdzielni by się przydało! Spotkanie, wymiana informacji, polecenie wśród potencjalnych klientów, to by się przydało.

Żeby poszczególne spółdzielnie socjalne nawzajem się polecały, my np. (bar mleczny poleca hostel, hostel poleca bar mleczny).

Przydałaby się integracja różnych podmiotów. Gdyby WOES organizował raz na kwartał spotkania PES i moglibyśmy nawiązywać współpracę. Na szkoleniu udało nam się nawiązać współpracę z Ośrodkiem Rehabilitacji Społecznej i współpraca trwa półtora roku. Dzięki temu 4 uczniów warsztatów zajęło miejsca pierwsze i trzecie w konkursie graficznym o tematyce zdrowotnej, na 70 osób.

Wielu badanych wskazywało także na to, że po okresie intensywnego wsparcia stracili kontakt z WOES, tymczasem potrzebowaliby **ciągłości takiego kontaktu**, gdyż na dalszej ścieżce zarówno sami potrzebują wsparcia, jak i mogą wejść w dalsze wspólne przedsięwzięcia, podzielić się doświadczeniem z nowo powstającymi podmiotami i przyczynić się do rozwoju ES w subregionie:

Chciałbym, żeby był większy kontakt online. Nasz kontakt jest w tej chwili okazjonalny, a gdyby by na co dzień, to byłoby dużo lepiej. Jest to potrzebne, by naprawdę prowadzić jakieś działania. Kontakt teraz owszem, jest, ale zbyt rzadki. Powinno być tych kontaktów bardzo dużo, żeby do czegoś dojść. To nie jest łatwe, bo nikt nie ma czasu. Nie wiem do końca, jak to zrobić. Taka wymiana myśli, informacji między nami – online. Nie wiem, może na facebooku? Tak, żeby wiedział, co oni wykombinowali, jak oni coś wykombinują – a oni żeby wiedzieli, że ja coś wykombinowałem. Bo oni w tej chwili nie wiedzą, że my mamy ten serwer telewizyjny – a to nie jest rozmowa na telefon.

Stworzyć spółdzielnię – to łatwo, ale prowadzenie działalności będzie trudniejsze. B. dużo roboty naraz. I wtedy najwięcej pomocy, kiedy się zaczyna działalność. I przy rozliczeniu dotacji. WOES nie współpracuje z nami, by od nas te informacje wyciągnąć. Ja nauczyłam się na własnych błędach i mogę innym pomagać, a tego nie wykorzystują. A chodzi o to, by się spotykać i rozmawiać.

W opinii ewaluatora, jak i przedstawiciele WOES, takie ciągłe wsparcie nie zawsze jest możliwe – rolą WOES nie jest bowiem stała opieka nad PES, nie jest ich wyręczanie, ale dążenie do ich usamodzielnienia. Jednakże stworzenie możliwości stałego kontaktu np. poprzez przestrzeń wirtualną (profil na Facebooku z zaproszeniami do dyskusji) lub regularne spotkania wspartych PES (np. przy okazji Świąt) mogłoby pomóc w ich dalszym rozwoju.

Możliwości rozwojowe dla PES

Respondentów badania jakościowego, przede wszystkim samorządowcy, zostali także zapytani o możliwości rozwojowe dla podmiotów ekonomii społecznej w subregionie konińskim. Respondenci zgodzili się co do tego, że dla każdej inicjatywy należałoby przeprowadzić **przynajmniej na niewielką skalę indywidualne badania rynkowe**. WOES tego typu badania prowadził (np. dotyczące krawiectwa, gastronomii, produktów regionalnych), jednak wątpliwe jest, czy osoby zakładające PES będą potrafiły korzystać z tego typu raportów. Być może w przyszłych podobnych przedsięwzięciach możliwe byłoby przeznaczenie pewnej kwoty na indywidualne badania w ramach usług marketingowych.

Spśród branż, jakie wymienili badani jako potencjalnie rozwojowe dla podmiotów ekonomii społecznej, były następujące sektory:

- **opieka nad osobami starszymi.** Z pewnością w miarę postępowania aktualnych procesów demograficznych, których efektem jest starzenie się społeczeństwa, tego typu działania będą coraz bardziej potrzebne z roku na rok. Także Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju podkreśla konieczność rozwoju tzw. „silver economy”. Mogłaby to być cenna droga rozwoju dla PES. Jak wskazuje jeden z respondentów:

U nas działa Dom Dziennego Pobytu, ta działalność jest rozszerzana, te osoby mają gabinet rehabilitacji, ale tego nie prowadzi spółdzielnia. No ale potrzeba jest. Osoby starsze chętnie przychodzą do tego Domu. Są tam różne warsztaty.. Te osoby potrzebują kontaktu z innymi ludźmi.

Jednocześnie, aby prowadzić tego typu działania na większą skalę, potrzebny byłby duży podmiot:

Do pewnego stopnia małe działania jest w stanie przejąć spółdzielnia, a duże projekty nie. Spółdzielnia nie jest w stanie pozyskać środków na takie duże przedsięwzięcie, jak gospodarowanie odpadami w całej gminie.

- **opieka nad dziećmi;**
- niewielkie lokale gastronomiczne i dowóz żywności:

Zawsze marzyłam, żeby w Sompolnie była kawiarenka, dająca ciasto, kanapkę... Miejsce, gdzie można wypić herbatę, kawę, spotkać się. Jeśli ktoś miałby taki pomysł, to czemu nie.

W jakim stopniu zakres działań OWES wyczerpuje zakres sformułowany w standardach AKSES?

W ramach niniejszej ewaluacji przeprowadzono badanie typu mystery client, mające na celu obserwację spełniania wybranych standardów AKSES. Przeprowadzono dwie wizyty w siedzibie w Poznaniu i jedną w Koninie. Poniżej przedstawiamy zestawienie obserwacji i rekomendacji w nawiązaniu do zbadanych standardów AKSES, uzyskane dzięki pracy „tajemniczego klienta”.

Wnioski i rekomendacje

Niniejszy rozdział przedstawia wnioski w postaci odpowiedzi na wszystkie sformułowane przez Zamawiającego oraz Wykonawcę pytania badawcze, brane pod uwagę w pierwszej ewaluacji.

Tabela nr 5: Zestawienie obserwacji i rekomendacji w nawiązaniu do zbadanych standardów AKSES, uzyskane dzięki pracy „tajemniczego klienta”.

Tabela nr 6: Wnioski i rekomendacje.

Nr standardu	Opis standardu
A2.9.	<p>W przypadku umów pomiędzy OWES a odbiorcami wsparcia, umowy obejmują co najmniej:</p> <ul style="list-style-type: none">– zakres i sposób realizacji usługi,– termin wykonania usługi,– sposób przekazywania usługobiorcy wyników realizacji usługi,– informację na temat konieczności poddania się działaniom monitorującym, o ile usługa jest dofinansowana ze środków publicznych,– zasady wprowadzania zmian w zakresie i sposobie realizacji usługi.
A2.10	<p>Dane osobowe, zawierające informacje o klientach OWES oraz pracownikach OWES, są wykorzystywane i przechowywane z uwzględnieniem przepisów prawa w tym zakresie.</p>
A2.11	<p>OWES zapewnia bezpieczeństwo informacji zarówno w zakresie fizycznym (nadzór nad dokumentami), jak i informatycznym (bezpieczne systemy informatyczne) zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.</p>
A2.15	<p>Sprawozdania finansowe i merytoryczne podmiotów, przynajmniej w zakresie prowadzenia OWES, dostępne są na stronach internetowych OWES oraz podmiotów tworzących OWES.</p>
A3.5	<p>Liczba osób świadczących usługi na rzecz PES w ramach OWES pozwala na świadczenie usług bez zbędnej zwłoki.</p> <p>Informacja o dostępności poszczególnych pracowników OWES jest umieszczona na stronie internetowej oraz w siedzibie OWES i jest aktualna.</p>
A4.6	<p>Informacja o możliwości składania podpisanych skarg/wniosek lub pochwał znajduje się w miejscu widocznym dla klienta OWES, m. in. na stronie internetowej OWES.</p>

Wynik obserwacji**Rekomendacja dla WOES
i stan jej wdrożenia**

Umowa obejmuje wszystkie te kwestie.

n/d

Nie pojawiły się żadne problemy w tym zakresie.

n/d

Nie pojawiły się żadne problemy w tym zakresie.

n/d

Sprawozdania te dostępne są na stronie www.spoldzielnie.org, natomiast na stronie samego WOES nie ma ich lub bardzo trudno je znaleźć

Umieszczenie sprawozdań na stronie WOES.

Informacja o dostępności poszczególnych pracowników OWES jest umieszczona na stronie internetowej w zakładce „Ludzie”, jest łatwa do znalezienia i aktualna, jednak informacje tam znalezione są nieco chaotyczne (trudno znaleźć strzałkę, pod którą można zobaczyć cały zespół). Brak natomiast tej informacji w siedzibie.

Pierwszy obserwator nie miał kłopotu z umówieniem spotkania, pod warunkiem, że pracownicy nie mają wyjazdów. Klient dostaje do wyboru w ciągu tygodnia terminy. Dodzwonienie się na telefon stacjonarny do Poznania lub Konina nie stanowi problemu. Pracownicy WOES oddzwaniają lub wysyłają komunikat z informacją o możliwości rozmowy telefonicznej. Od pierwszego kontaktu do wizyty mija ok. 1 tydzień – 9 dni.

Pracownicy są b. uprzejmi i kompetentni. Występują natomiast trudności z komunikacją mailową. Jeden z obserwatorów kilkakrotnie nie otrzymał odpowiedzi na wysyłane maile.

Stan wdrożenia rekomendacji:
Wdrożono
Usprawnienie komunikacji mailowej!
Umieszczenie w siedzibie informacji o dostępności pracowników.
Uporządkowanie informacji o zespole na stronie internetowej (przykład dobrej praktyki: www.odnpoznan.pl/subpl,struktura.html)
Stan wdrożenia rekomendacji:
Wdrożono

Informacja na ten temat jest na stronie www.spoldzielnie.org, natomiast nie jest wystarczająco wyraźnie umieszczona na stronie WOES.

Umieszczenie jednoznacznej informacji na stronie WOES.
Stan wdrożenia rekomendacji:
Wdrożono

A5.2	OWES znajduje się w budynku, którego stan techniczny nie zagraża życiu lub zdrowiu pracowników i klientów OWES
A5.3	Osoby niepełnosprawne mają możliwość skorzystania z usług OWES.
A5.4	Liczba pomieszczeń w biurze (lub aranżacja powierzchni) zapewnia dobre warunki pracy dla personelu oraz klientów OWES i umożliwia świadczenie usług z zachowaniem poufności.
A5.5	Miejsce świadczenia usług doradczych w siedzibie OWES jest tak umeblowane, aby możliwe było przyjmowanie klientów (co najmniej stół/biurko i 2 krzesła).
A5.6	OWES posiada wyposażenie biurowe umożliwiające właściwe funkcjonowanie (np. komputery, drukarki, kserograf, rzutnik itp.).
A6.5	Strona internetowa (oraz treści zamieszczane w innych mediach elektronicznych np. w portalach społecznościowych, branżowych) zawierają aktualne informacje.
A6.8	Materiały informacyjne i promocyjne: <ul style="list-style-type: none"> – zawierają aktualny zakres oferowanych usług, – zawierają dane teleadresowe OWES.
B1.1	W OWES przestrzegane są przez kadrę zarządzającą i kadrę świadczącą usługi na rzecz PES następujące zasady etyczne działania: <ul style="list-style-type: none"> – pracownicy OWES nie mogą dyskryminować żadnego z klientów OWES, – pracownicy informują klientów z zachowaniem najwyższej staranności oraz uwzględnieniem najlepszej znajomości danego tematu, – nie zachodzą żadne okoliczności mogące budzić uzasadnione wątpliwości co do bezstronności pracownika OWES wobec klienta ubiegającego się o wsparcie, – istnieją i są przestrzegane regulacji dotyczących nieprzyjmowania od klientów wynagrodzeń lub innych gratyfikacji za udzieloną pomoc, – respektowane są prawa autorskie do pomysłów klientów, – zapewniona jest dyskrecja, bezpieczeństwo oraz poufność przekazywanych informacji, – działania OWES, a w szczególności zachowania pracowników OWES w stosunku do klientów, w żaden sposób nie mogą wiązać się z manifestowaniem poglądów politycznych, religijnych itp., – pracownicy, współpracownicy, wolontariusze, klienci są traktowani równo, bez względu na wiek, płeć, orientację seksualną, rasę, przekonania polityczne i wyznanie religijne.

Tak, zarówno w Koninie, jak i w Poznaniu

n/d

Możliwość skorzystania z usług OWES istnieje.

n/d

Sala konferencyjna i spotkań w Poznaniu dobra, w Koninie pozostawia wiele do życzenia. Brak miejsca, w którym można poczekać na spotkanie.

Usprawnienia infrastrukturalne w Koninie (poczekalnia)
Stan wdrożenia rekomendacji:
Wdrożono częściowo poprzez reorganizację przestrzeni biura.

Tak, zarówno w Poznaniu, jak i w Koninie.

n/d

Tak, zarówno w Poznaniu, jak i w Koninie.

n/d

Strona zawiera aktualne informacje.

n/d

Na stronie internetowej materiałów tych jest dużo.
Materiały znajdują się także w siedzibie (Poznań, Konin)

n/d

Wszystkie zasady etyczne były przestrzegane w trakcie obserwacji.

n/d

Pytania badawcze	Wnioski	Rekomendacje
1. W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane wartości wskaźników monitorujących projektu?	<p>W chwili obecnej najlepiej osiągnięte wskaźniki dotyczą właśnie liczby podmiotów ES objętych wsparciem, liczby osób objętych wsparciem w projekcie oraz liczby miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego dla mężczyzn.</p> <p>Można prognozować, że część wskaźników zostanie przekroczona nawet dwukrotnie na koniec projektu.</p>	Kontynuacja działań w tym zakresie.
2. Jakie wystąpiły problemy w zakresie osiągnięcia założonych celów i przypisanych im wartości wskaźników monitorujących projektu? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób OWES poradził sobie z tymi problemami?	<p>Nie wystąpiły w trakcie realizacji problemów bardzo istotne problemy związane z osiągnięciem celów i wskaźników. Stosunkowo najmniejszy stopień osiągnięcia dotyczy wskaźnika liczby miejsc pracy mężczyzn w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych. Brakuje też sześciu partnerstw lokalnych.</p> <p>Najtrudniejszy do osiągnięcia jest czwarty cel szczegółowy – przede wszystkim w zakresie wzmocnienia PES na rynku. Trudne jest utrzymanie jakości świadczonych usług i konkurowanie z firmami prywatnymi. PES ze względu na realizację dwóch celów naraz – rynkowego i społecznego – nie są w pełni konkurencyjne wobec firm prywatnych.</p> <p>Występują problemy systemowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> — konieczność zatrudniania w spółdzielniach tylko ludzi z III profilu; — związany z tym konflikt interesów i konkurencja z PUP-ami (brak także systemowej współpracy OWES z PUP-ami); — niskie limity na dotacje inwestycyjne. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Położenie szczególnego nacisku na tworzenie miejsc pracy dla mężczyzn poprzez formy promocji skierowane do nich oraz kontaktowanie przede wszystkim tej grupy z podmiotami ekonomii społecznej. 2) Rozwijanie działań networkingowych (zwłaszcza sesji dialogowych) w środowiskach lokalnych i przemyślenie zmiany strategii informacyjnej (większy udział mediów społecznościowych); przeznaczenie większego budżetu na partnerstwa (np. w ramach oszczędności) 3) Lobbing w sprawie rozwiązań systemowych poprzez ciała dialogu.
3. Jakie poniesiono nakłady na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja; animacja;	<p>Relatywnie największe nakłady w ramach projektu poświęcone są na obszar inkubacji, i one także są najszybciej wydatkowane. Stosunkowo najwolniej wydawane są środki na reintegrację (wydano 38,2% planowanych środków), a mimo to działania w tym zakresie – z punktu widze-</p>	Kontynuacja działań w tym zakresie.

reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych)?

nia opinii pracowników OWES i wskaźników dotyczących stworzonych miejsc pracy – można uznać za bardzo udane.

4. Jaka jest relacja poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?

stosunek nakładów do kosztów – zwłaszcza z punktu widzenia planów na samym początku – jest bardzo dobry. Stosunkowo duże w porównaniu do efektów są nakłady na publikacje. Należałoby zadać pytanie, czy w czasach publikacji online zasadne jest przeznaczane sporych środków na druk.

Rozważenie rezygnacji w przyszłości z druku materiałów kosztem bezpośredniego wsparcia i animacji (wyjąwszy materiały dla osób wykluczonych społecznie, niemających dostępu do internetu).

5. W jakim stopniu oferta OWES była adekwatna do potrzeb klientów?

Ogólna ocena adekwatności wsparcia do potrzeb była bardzo wysoka. Przede wszystkim podkreślano ciągłość wsparcia, a także szybki, bezpośredni kontakt. Najwyżej oceniane było doradztwo i mentoring. Niezwykle ważna jest ciągła dostępność doradców oraz indywidualne prowadzenie uczestnika. Pojawiły się krytyczne uwagi wobec szkoleń: cykl szkoleniowy dla powstającego podmiotu wydaje się zbyt długi, i nie wszyscy potrzebują tego samego zasobu wiedzy. Także usługi marketingowe nieraz były oceniane jako zbyt „biznesowe”, niedostosowane w pełni do potrzeb PES.

1) Wskazane byłyby dostosowanie planu szkoleń do poszczególnych osób np. na podstawie wstępnego testu wiedzy.
2) Ewaluator rekomenduje w kolejnych projektach odchodzenie od form stricte szkoleniowych, zwłaszcza długotrwałych, w kierunku metod indywidualnych i interaktywnych.

6. Jak klienci OWES oceniają jakość oferowanych usług i dlaczego?

1) Jakość szkoleń oceniana była w zdecydowanej większości przypadków wysoko mimo wskazanych wyżej zastrzeżeń.
2) Doradztwo, i usługi zwłaszcza w zakresie prawnym, były oceniane bardzo pozytywnie.
3) Najbardziej przekonującą formą przekazywania wiedzy jest mentoring – klienci potrzebują kontaktu z osobami doświadczonymi w podobnej działalności.
4) Pojawiły się zastrzeżenia wobec jakości usług marketingowych.
5) Respondenci narzekali momentami na zbyt dużą biurokrację przy ubieganiu się o wsparcie dotacyjne oraz zbyt długi czas oczekiwania na rozstrzygnięcie.

1) Rozwój mentoringu i działań w zakresie rewitalizacji.
2) Należy rozważyć, czy możliwa byłaby rezygnacja z jakichkolwiek wymogów przy wnioskowaniu o dotacje np. w zakresie załączników.
3) Intensyfikacja promocji spotkań networkingowo-animacyjnych, także w mediach społecznościowych
4) Dobrą praktyką jest wykonana przez WOES analiza orzeczeń RIO w sprawie stosowania klauzul społecznych – należy popula-

- 6) Mimo realizowanych przez WOES działań animacyjnych i networkingowych, często respondenci nie wiedzieli o ich realizacji, a działania te mają wiele pozytywnych efektów.
- 7) Bardzo pozytywnie oceniane były działania podejmowane przez samorządy wspólnie z WOES-em w zakresie rewitalizacji
- 8) Samorządy cały czas ostrożnie podchodzą do kwestii związanych z klauzulami społecznymi; obawiają się negatywnych wyników kontroli.

ryzować te informacje, gdyż mogą się one przyczynić do zmniejszenia obaw samorządów w tym zakresie.

7. Jakie potrzeby klientów nie zostały zaspokojone?

1) W zakresie wiedzy i umiejętności dot. prowadzenia PES:

- a. Wiedza specjalistyczna, branżowa
- b. Kontakt z osobami doświadczonymi w biznesie i w branży
- c. Wiedza i umiejętności menedżerskie
- d. Umiejętności w obszarze księgowości, kadr i dokumentacji

2) W zakresie promocji i reklamy ES i PS

- a. Wiedza o ES ogółem, zwłaszcza w samorządach i PUP
- b. Dalsze wsparcie w zakresie reklamy

3) Animacja i informacja:

- a. Nieformalne spotkania networkingowe;

Po zakończeniu wsparcia OWES na dalszej ścieżce potrzebują dalszego kontaktu z OWES, mogą też wejść w dalsze wspólne przedsięwzięcia, podzielić się doświadczeniem z nowo powstającymi podmiotami i przyczynić się do rozwoju ES w subregionie)

1) Szkolenia, a przede wszystkim doradztwo ściśle związane z danymi branżami, prowadzone przez ludzi z doświadczeniem w tych branżach

2) Próba zgromadzenia tzw. „aniołów biznesu”, którzy być może nie tylko doradzaliby, ale także inwestowali w przedsięwzięcia związane z ES

3) Przetestowanie formuły „latającego menedżera”, który opiekowałby się od strony zarządczej kilkoma nowo powstającymi spółdzielniami na pierwszym etapie ich działalności.

4) Intensyfikacja działalności edukacyjnej dot. tematów takich jak raport kasowy, prowadzenie dokumentacji przedsiębiorstwa społecznego, wypełnianie wniosków o dofinansowanie, prowadzenie kadr, umowy o pracę etc.

5) Organizowanie spotkań bardziej nieformalnych, integrujących środowisko ekonomii społecznej – przykład dobrej praktyki: TechOgnisko, organizowane przez Sektor 3 w Szczecinie

6) Podtrzymywanie przez WOES kontaktu z uczestnikami

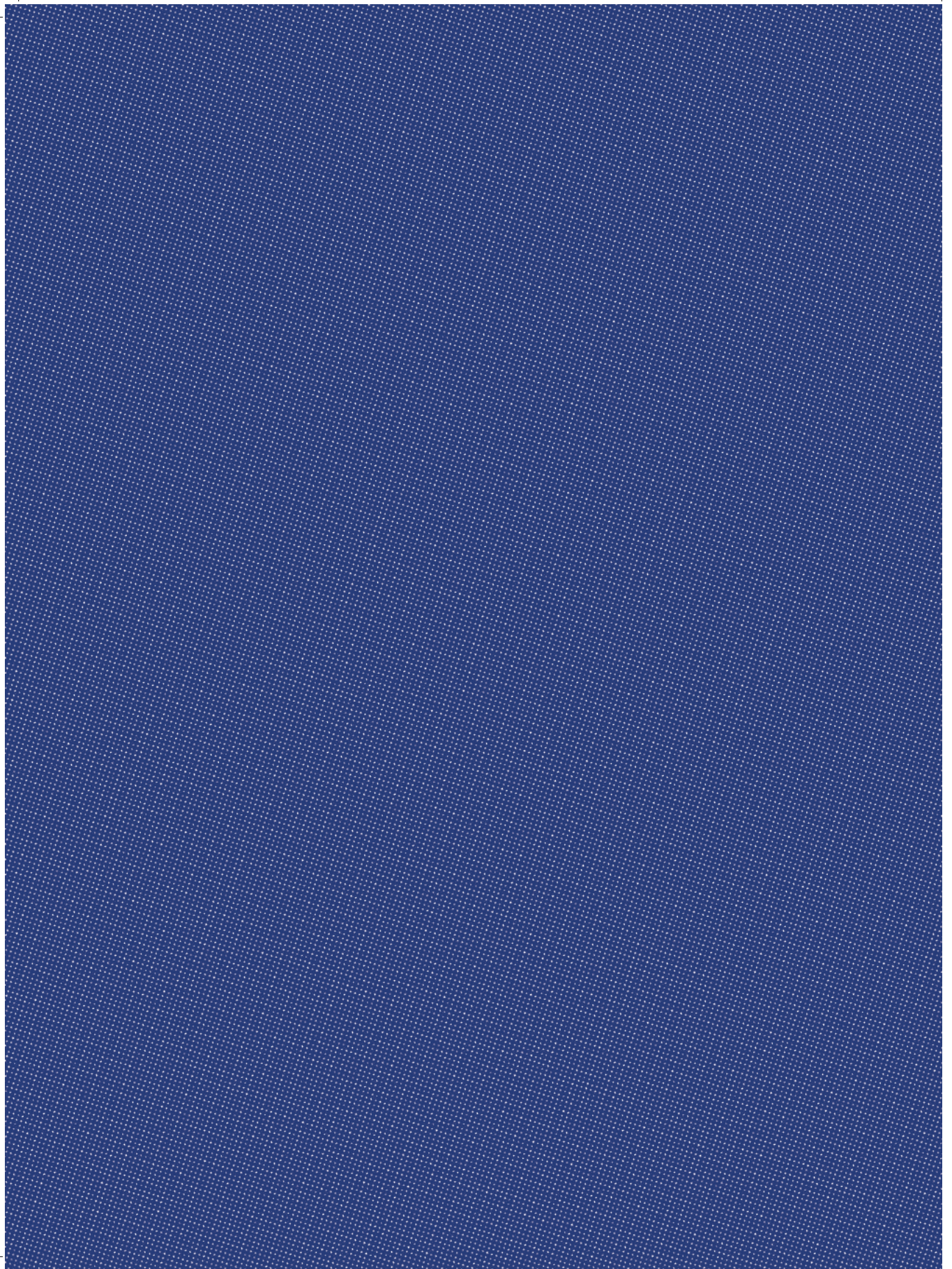
8. W jakim stopniu zakres działań OWES wyczerpuje zakres sformułowany w standardach AKSES?

Wnioski i rekomendacje w tym zakresie zawarte są w poprzedniej tabeli.

Ewaluacja

**Raport z ewaluacji
końcowej
Wielkopolskiego
Ośrodka Ekonomii
Społecznej**

Raport przygotowany został na zlecenie Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej prowadzonego przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych przez Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Przedsiębiorstwo Społeczne sp. z o.o.

Wykaz skrótów

AKSES	System Akredytacji i Standardów Działania Instytucji Wsparcia Ekonomii Społecznej
CIS	centrum integracji społecznej
CS	cel szczegółowy
DG	Działalność gospodarcza
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
K	Kobiety
KIS	klub integracji społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
M	Mężczyźni

NGO, NGOs	organizacja pozarządowa
OPP	organizacja pożytku publicznego
OWES	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PES	podmiot ekonomii społecznej
PS	przedsiębiorstwo społeczne
PUP	powiatowy urząd pracy
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
SK	subregion koniński
SNRSS	Stowarzyszenie na rzecz Spółdzielni socjalnych
SpS	spółdzielnia socjalna
UM	Urząd Marszałkowski w Poznaniu
WOES	Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej
WD	wartość docelowa
WOP	wniosek o płatność
WRPO 2014+	Wielkopolski Regionalny Program Szczegółowy na lata 2014-2020
WTZ	warsztaty terapii zajęciowej

Opis koncepcji i metodologii badania

Opis przedmiotu badania

Niniejszy raport ewaluacyjny dotyczy projektu pt. „**Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej**”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekt realizowany jest w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Szczegółowego na lata 2014-2020, Poddziałanie 7.3.2. Ekonomia społeczna.

Głównym celem projektu, wskazanym we wniosku o dofinansowanie, jest wzmocnienie sektora ekonomii społecznej w subregionie konińskim do IX.2018, tj.:

- wzrost zatrudnienia w PES o 200 miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- zwiększenie dostępności do usług wsparcia oraz poprawa sytuacji na rynku 105 PES poprzez usługi animacji, inkubacji, wsparcia biznesowego oraz finansowego dla nowych i istniejących PES.

Cele szczegółowe (CS) projektu przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Cele szczegółowe projektu „WOES”

Cel – nr	Opis celu
CS1	Zwiększenie poziomu wiedzy 600 kobiet i mężczyzn, w tym 400 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej, NGO, JST, otoczenia biznesu, szkół i uczelni wyższych subregionu konińskiego nt. ES, PES, PS, ich usług i produktów oraz tworzenie pozytywnego wizerunku ES do IX.2018 r.
CS2	Zwiększenie szans na rynku pracy oraz dostępności do reintegracji społecznej i zawodowej dla 400 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do IX.2018 r.
CS3	Wzrost poziomu kooperacji i zwiększenie o 22 liczby środowisk, wspólnie realizujących przedsięwzięcia rozwijające ES do IX.2018 r.
CS4	Wzmocnienie jakości i efektywności produktów oraz usług PES, tworzenie standardów jakości, profesjonalizacja usług oraz potencjału 105 PES (nowych i istniejących) oraz utworzenie 200 miejsc pracy w PES (133 w nowych i 67 w istniejących PES), a także wzrost o 13 liczby NGO prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego. Wzrost przychodów 50 PS z subregionu konińskiego o 5% do IX.2018 r.
CS5	Zwiększenie innowacji społecznych we wspólnotach samorządowych subregionu konińskiego przez dostęp do wiedzy i innowacyjnych rozwiązań w UE oraz włączenie PES w łańcuch wartości i dostaw usług publicznych.

Źródło: wniosek o dofinansowanie projektu „WOES”

W ramach projektu oferowane jest różnego typu wsparcie zarówno dla osób fizycznych, jak i instytucji z subregionu konińskiego (tj. z powiatów: konińskiego z miastem Konin, gnieźnieńskiego, słupeckiego, wrzesińskiego, kolskiego, tureckiego).

Z oferty skorzystać mogą:

- osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w rozumieniu *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*) zainteresowane założeniem przedsiębiorstwa społecznego lub podjęciem pracy w przedsiębiorstwie społecznym;
- kadra zarządzająca i pracownicy podmiotów ekonomii społecznej (tj.: spółdzielni socjalnych, CIS, KIS, WTZ, ZAZ, organizacji pozarządowych, spółdzielni pracy, inwalidów i niewidomych, spółek non-profit);
- przedstawiciele osób prawnych (tj.: JST, organizacji pozarządowych, kościelnych osób prawnych) planujących założenie przedsiębiorstwa społecznego;
- podmioty ekonomii społecznej, w tym:
 - przedsiębiorstwa społeczne;
 - podmioty nieprowadzące działalności gospodarczej;
- szkoły.

W zależności od statusu i potrzeb, zainteresowanym osobom i grupom oferowane jest wsparcie w ramach trzech obszarów: animacji; inkubacji; wsparcia reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i istniejących przedsiębiorstw.

W ramach **animacji** świadczone są usługi mające na celu zdiagnozowanie potencjału lokalnego środowiska, motywowanie grup i środowisk do podejmowania aktywności ukierunkowanych na rozwój ekonomii społecznej, inicjowanie powstawania grup osób i instytucji zamierzających rozpocząć działalność w formie PS, nawiązywanie kontaktów, rozwój i zawiązywanie partnerstw na rzecz rozwoju ES. W ramach animacji oferowane jest następujące wsparcie:

- zajęcia edukacyjne w zakresie ekonomii społecznej w szkołach;
- wizyty studyjne dla partnerów lokalnych, przedstawicieli NGO, JST, podmiotów ekonomii społecznej (PES);
- wizyty studyjne dla przedstawicieli mediów i grupy ds. promocji;
- organizacja spotkań sieciujących dla PES, podmiotów reintegracyjnych i Wielkopolskiego Forum Ekonomii Społecznej.

W ramach **inkubacji** prowadzone są działania zmierzające do powstania nowych przedsiębiorstw społecznych, w tym w wyniku przekształcenia podmiotów ekonomii społecznej w przedsiębiorstwa społeczne oraz do powstania nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (wsparcie finansowe). W ramach inkubacji oferowane jest następujące wsparcie:

- szkolenia (aspekty formalno-prawne prowadzenia przedsiębiorstwa społecznego; biznesplan; marketing; szkolenia integracyjno-motywujące);
- warsztaty z praktykami z przedsiębiorstw społecznych;

- wsparcie doradcy zawodowego i psychologa;
- wizyty studyjne w już funkcjonujących przedsiębiorstwach społecznych;
- kursy zawodowe dla przyszłych pracowników podmiotów ES – osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- dotacje na tworzenie nowych miejsc pracy w nowych przedsiębiorstwach społecznych, istniejących przedsiębiorstwach społecznych bądź w podmiotach ekonomii społecznej pod warunkiem przekształcenia tych podmiotów w przedsiębiorstwa społeczne;
- wsparcie pomostowe finansowe;
- wsparcie pomostowe niefinansowe (mentoring, zindywidualizowane doradztwo).

W ramach **wsparcia reintegracji** działaniami objęte zostały osoby wychodzące z instytucji i placówek integracji społecznej (Warsztatów Terapii Zajęciowej, Zakładów Aktywności Zawodowej, Klubów Integracji Społecznej, Centrów Integracji Społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, systemu pieczy zastępczej i innych tego typu placówek) w celu usamodzielnienia w przedsiębiorczości społecznej.

W ramach reintegracji oferowane jest poradnictwo specjalistyczne wg zdiagnozowanych potrzeb odbiorców (np. psycholog).

Wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych

W ramach wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych oferowane jest kompleksowe wsparcie dla już funkcjonujących podmiotów w postaci:

- szkoleń;
- mentoringu;
- usług księgowych;
- doradztwa księgowego i w zakresie zarządzania;
- usług doradztwa prawnego;
- usług doradztwa marketingowego;
- usług marketingowych (diagnoza potrzeb, strony internetowe, *content marketing*);
- innych usług doradczych w zależności od zdiagnozowanych potrzeb.

Ponadto w projekcie założona jest współpraca z NGO oraz PUP, głównie w zakresie udzielania dotacji na zakładanie PS oraz z funduszami pożyczkowymi.

Odbiorcy wsparcia

W ramach projektu planowane jest objęcie wsparciem m.in.:

- 600 osób, w tym 400 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym;
- 30 grup inicjatywnych, które w wyniku działalności OWES wypracowały założenia co do utworzenia PES;
- 30 środowisk (partnerstw), które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej,
- 200 utworzonych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych;
- 105 podmiotów ekonomii społecznej.

Wskaźniki produktu i rezultatu

Poniższa tabela przedstawia wskaźniki produktu i rezultatu, które mają zostać osiągnięte dzięki projektowi.

Lp.	Wskaźnik	Typ	Wartość docelowa
P1	Liczba grup inicjatywnych, które w wyniku działalności OWES wypracowały założenia co do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej	Produkt	30
P2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – ogółem	Produkt	400
P2.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym kobiety	Produkt	244
P2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym mężczyźni	Produkt	156
P3	Liczba podmiotów ES objętych wsparciem	Produkt	105
P4	Liczba środowisk (partnerstw), które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej	Produkt	30
R1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	Rezultat	200

R1.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	Rezultat	119
R1.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	Rezultat	81
R2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – ogółem	Rezultat	133
R2.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym kobiety	Rezultat	80
R2.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym mężczyźni	Rezultat	53
R3	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	Rezultat	67
R3.1	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	Rezultat	40
R3.2	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	Rezultat	27
R4	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność gospodarczą utworzonych w wyniku działalności OWES	Rezultat	13

R5	Liczba osób będących uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 7.1 i 7.2	Rezultat	120
R6	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – ogółem	Rezultat	600
R6.1	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym kobiety	Rezultat	360
R6.2	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym mężczyźni	Rezultat	240
R7	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – ogółem	Rezultat	200
R7.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym kobiety	Rezultat	119
R7.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym mężczyźni	Rezultat	81
R8	Liczba podmiotów ekonomii społecznej deklarujących poprawę w sytuacji na rynku pracy w wyniku wsparcia otrzymanego w programie	Rezultat	105
R9	Procent wzrostu obrotów przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem	Rezultat	5
R10	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji	Rezultat	200
R10.1	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres	Rezultat	119

min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji – w tym kobiety

R10.2	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji – w tym mężczyźni.	Rezultat	81
-------	---	----------	----

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosku o dofinansowanie

Cel badania

Celem badania jest kompleksowa ocena projektu będącego przedmiotem ewaluacji pod kątem efektów jego realizacji. W wyniku badania ewaluacyjnego powstały rekomendacje – propozycje, których wdrożenie pozwoli na zwiększenie jakości działania WOES.

Ewaluacja projektu „WOES” podzielona została na dwa badania. Pierwsze badanie miało charakter ewaluacji *mid-term* (środkowookresowej). Służyło ono zaplanowaniu wprowadzeniu modyfikacji w projekcie, tak aby instytucje realizujące projekt w jak największym stopniu zdążyły osiągnąć swoje cele.

Drugie badanie ma charakter ewaluacji *ex post* i jest dedykowane przede wszystkim ocenie osiągnięcia celów i rezultatów projektu, refleksji nad całością procesu realizacji projektu oraz zaangażowanymi nakładami w stosunku do efektów oraz sformułowaniu rekomendacji do kolejnych działań na rzecz ekonomii społecznej.

Pytania badawcze

Niniejsze badanie odpowiada na następujące pytania badawcze:

- W jakim stopniu udało się osiągnąć założone cele projektu?
- W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane wartości wskaźników monitoringowych projektu?
- Jakie problemy wystąpiły w zakresie osiągnięcia założonych celów i przypisanych im wartości wskaźników monitoringowych projektu? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób OWES poradził sobie z tymi problemami?
- Jakie nakłady poniesiono na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja; animacja; reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych)?

- Jaka jest relacja poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?
- W jakim stopniu oferta OWES była adekwatna do potrzeb klientów?
- Jak klienci OWES oceniają jakość oferowanych usług i dlaczego?
- Jakie potrzeby klientów nie zostały zaspokojone?
- Jaka jest trwałość miejsc pracy utworzonych w PES (nowopowstających i już istniejących) dzięki wsparciu ze strony OWES?
- Jakie działania powinien podjąć OWES by zwiększyć skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość swoich działań?
- W jakim stopniu i w jaki sposób wdrożono rekomendacje zaproponowane przez ewaluatora w wyniku realizacji pierwszej ewaluacji?
- W jakim stopniu zakres działań OWES wyczerpuje zakres sformułowany w standardach AKSES?

Zastosowane kryteria ewaluacyjne

W badaniu zastosowano następujące kryteria ewaluacyjne:

- Skuteczność – ocena stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów projektu,
- Efektywność – ocena relacji pomiędzy nakładami a osiągniętymi efektami,
- Użyteczność – ocena dopasowania usług do potrzeb klientów OWES,
- Trwałość – ocena stabilności tworzonych miejsc pracy. (w przypadku niniejszego, pierwszego badania – ocena wstępna i prognoza; dokładniejsza ocena będzie możliwa w ramach drugiego badania).

Ocenę wg kryteriów ewaluacyjnych przedstawia rozdział 4.

Metodologia zastosowana w badaniu

Założenia teoretyczne

Inspiracją teoretyczną jest dla wykonawcy literatura nurtu ewaluacji opartej na teorii (Theory-Based Evaluation – TBE) osadzona w realistycznym paradygmacie prowadzenia badań społecznych. TBE definiuje interwencję, a taką jest projekt WOES, jako ciąg przyczynowo-skutkowy pomiędzy nakładami, mechanizmem uruchamianym interwencją i efektem zachodzącym w określonym kontekście społeczno-kulturowym. Łańcuch przyczynowy łączy nakłady z rezultatami i oddziaływaniem. Oznacza to, że łańcuch przyczynowy odzwierciedla tzw. teorię programu (czy inaczej teorię zmiany), w odniesieniu do sposobu, w jaki interwencja ma wywierać zamierzony wpływ.

W niniejszym badaniu zastosujemy zatem **podejście realistyczne**¹, odpowiadające na pytanie „w jakich warunkach, w jaki sposób i w stosunku do jakich grup dana

¹ Patrz także: Olejniczak K., Teoretyczne podstawy ewaluacji ex-post, W: Haber A., Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007.

interwencja działa lub nie”. W ramach tego podejścia zrealizowane zostaną następujące elementy badania:

- odtworzenie mechanizmu interwencji (założonej przez instytucje realizujące projekt teorii zmiany, czyli teorii związków przyczynowo-skutkowych między przyjętym systemem wsparcia dla ES, a skutecznością osiągania celów przez projekt);
- opis kontekstu działań – procesu realizacji projektu, problemów, barier itp.;
- zidentyfikowanie efektów działań (zamierzonych i niezamierzonych);
- powiązanie wszystkich ww. elementów między sobą.

Zastosowane metody gromadzenia danych

W ramach ewaluacji zastosowane zostały następujące metody jakościowe:

- analiza desk research;
- triada z przedstawicielami WOES;
- zogniskowany wywiad grupowy z klientami WOES;
- zogniskowany wywiad grupowy z samorządami;
- zogniskowany wywiad grupowy z pracownikami OWES;
- wywiady indywidualne pogłębione z klientami OWES;
- obserwacja metodą tajemniczego klienta.

Zestawienie liczby respondentów i źródeł wiedzy przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba respondentów i źródła wiedzy

Technika	Liczba respondentów – I badanie
Analiza desk research	Przeanalizowano m.in. wniosek o dofinansowanie, najnowszy wniosek o płatność, dokumenty i raporty opracowane w ramach projektu
Wstępna triada z przedstawicielami OWES	3
Indywidualne wywiady pogłębione ¹ z klientami OWES – animacja lokalna (przedstawiciele NGO, JST, mediów)	3
Indywidualne wywiady pogłębione ² z klientami OWES – powstające PES/osoby planujące założyć PES	3

Indywidualne wywiady pogłębione z klientami OWES – istniejące PES	3
Zogniskowany wywiad grupowy z klientami WOES	1 wywiad, 6 osób
Wywiad focusowy z samorządowcami	1 wywiad, 3 osoby
Wywiad focusowy z pracownikami WOE	1 wywiad, 3 osoby

Źródło: opracowanie własne

Teoria zmiany projektu – narzędzie badania

Zgodnie z logiką badania przedstawioną w raporcie metodologicznym, Wykonawca w pierwszej kolejności odtworzył **teorię zmiany**, która następnie była weryfikowana w ramach obu badań. Teoria zmiany to ciąg przyczynowo-skutkowy pomiędzy nakładami, mechanizmem uruchamianym interwencją (w tym przypadku interwencją jest realizacja projektu „WOES”, jego działania) i efektem zachodzącym w określonym kontekście społeczno-kulturowym (CIMO: *Context – Input – Mechanism – Outcome*)². Łańcuch przyczynowy łączy nakłady/działania z rezultatami i oddziaływaniem. Oznacza to, że łańcuch przyczynowy odzwierciedla tzw. teorię programu (czy inaczej teorię zmiany), w odniesieniu do sposobu, w jaki interwencja ma wywierać zamierzony wpływ. Taka teoria osadzona jest w tradycyjnej macierzy logicznej, choć ta ostatnia może nie określać wprost wszystkich przyjmowanych założeń, podczas gdy ich weryfikacja jest centralnym elementem podejścia opartego na teorii. Rolą ewaluacji opartej na teorii jest badanie założeń leżących u podstaw tego łańcucha rozumowania. Jednym z takich powiązań jest to, że obserwowane rezultaty są efektem podjętych działań w ramach projektu i dostarczonych produktów, a nie odwrotnie.

Teoria zmiany została określona na podstawie analizy dokonanej w następujący sposób:

- Analiza założeń projektu i powiązań między różnymi elementami;
- Odczytanie tych założeń w kontekście badania jakościowego;
- Na podstawie tych dwóch czynności badawczych sformułowano podstawowe tezy teorii zmiany projektu.

Projekt realizuje 5 celów szczegółowych poprzez 3 zadania z bardzo szczegółowo opisanymi poszczególnymi pozycjami budżetowymi. Wyznaczono 14 wskaźników (oraz 10 dodatkowych dla kobiet i mężczyzn), w tym 4 wskaźniki produktu i 10 – rezultatu.

² Pawson, *The Science of Evaluation: A Realist Manifesto*. SAGE Publications Ltd, London 2013.

Na bazie analizy *desk research* odtworzono same założenia projektu, wskazane we wniosku o dofinansowanie oraz powiązania między celami planowanej interwencji, grupami docelowymi, planowanymi/podejmowanymi działaniami (zadaniami projektu i podzadaniami) oraz produktami i rezultatami. Aby uczynić analizę bardziej przejrzystą, zadania podzielono na podzadania odzwierciedlone w jednej lub kilku pozycjach budżetowych: w ramach projektu realizowanych/planowanych jest aż 36 podzadań. Powyższe powiązania odtworzone zostały w tabelach nr 7-10 w aneksie nr 2 i przeanalizowane poniżej, aby odtworzyć teorię zmiany.

Analiza wykazała, że **powiązania te są bardzo złożone i wielowymiarowe** – nie mamy do czynienia z jednoznaczną strukturą projektu, w której np. każdemu celowi szczegółowemu przypisana jest inna grupa, inne działania i inne produkty/rezultaty. W przypadku projektu „WOES” w większości przypadków cele, zadania, produkty i rezultaty są powiązane z co najmniej kilkoma innymi celami, zadaniami, produktami i rezultatami, i wpływają na siebie nawzajem.

Większość podzadań pośrednio lub bezpośrednio realizuje kilka celów szczegółowych (vide tabela nr 8) oraz obejmuje kilka grup docelowych (vide tabela nr 7). Z kolei wskaźniki produktu i rezultatu zostały określone w sposób bardzo ogólny. Dlatego też w wielu przypadkach nie da się jednoznacznie przypisać danego działania (pozycji budżetowej) czy podzadania do danych wskaźników produktu i rezultatu.

Przykładem może być tu choćby **doradztwo kluczowe**, działające zarówno na rzecz PS, PES bez DG jak i grup inicjatywnych składających się z osób fizycznych (nie tylko zagrożonych WS) przyczyniają się zarówno do zwiększenia liczby miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (wskaźnik R1), jak i do zwiększenia liczby organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność gospodarczą utworzonych w wyniku działalności OWES (R4), jak i *de facto* – pośrednio lub bezpośrednio – wszystkich pozostałych wskaźników (poza wskaźnikiem P4, dotyczącym środowisk lokalnych, z którymi akurat doradcy kluczowi nie pracują). Z kolei wśród innych pozycji budżetowych znajdują się zarówno takie, które przyczyniają się bezpośrednio tylko do realizacji jednego lub kilku wskaźników (przykład: szkolenie dla grup inicjatywnych PS – bezpośrednio: wskaźniki P1, P2, R4, R6, ale pośrednio także R1, R2, możliwy także wpływ na R5, R7 i R10).

Mimo to, podjęto próbę dopasowania poszczególnych podzadań do wskaźników. Powiązania te przedstawia tabela nr 9 w załączniku nr 2. Także cele szczegółowe powiązane są ze wskaźnikami, co wskazuje tabela nr 10.

Analiza powyższych tabel w świetle badań jakościowych z przedstawicielami OWES wskazuje, że kluczowym elementem teorii zmiany WOES

jest dążenie do usamodzielnienia i do ekonomizacji podmiotów ekonomii społecznej, czemu sprzyjać ma włączenie ich w łańcuch wartości i dostaw usług publicznych (cel szczegółowy 4 i 5). Wskazują na to respondenci z OWES – także budowanie partnerstw służy ekonomizacji i usamodzielnianiu:

Działalność partnerska polega na tym, że jeśli mamy partnerstwo biznesowe, to staramy się kojarzyć ich interesy. Interesem przedsiębiorcy jest żeby być odbiorcą danych produktów. Interesem jest, że ten przedsiębiorca wynajmie lokal PES-owi, a PES wyremontuje lokal. Działania wynikające z twardego interesu ekonomicznego. Nie na zasadzie ekonomii żebractwa, ale obopólnych korzyści.

Jednocześnie nie oznacza to, że działania WOES mają charakter neoliberalny i nie uwzględniają szczególnej sytuacji PES oraz ich społecznej misji. Nastawienie tych ostatnich na cele społeczne jest dla WOES także bardzo istotnym elementem – służyć temu ma właśnie włączanie PES-ów w łańcuch dostaw i wartości:

Staramy się przez ES rozwiązywać konkretne problemy. Wierzymy w definicję ES która jest w KPRES-ie – reintegracja + rozwój lokalny + usługi użyteczności publicznej. Staramy się co do większości przedsiębiorstw, które wspieramy, by działały nie tylko dla klientów indywidualnych, ale też świadczyły usługi użyteczności publicznej. Usługi opiekuńcze, przedszkola, żłobki, rewitalizacja. Zdarzyło się, że grupa inicjatywna się rozpadła. Rozwiązujemy problemy społeczne naszych klientów.

Niezwykle istotne dla osób tworzących WOES jest także wykorzystanie i promowanie innowacyjnych sposobów rozwiązywania problemów społecznych. Dotychczasowe sposoby działania nie zawsze odpowiadają złożonej rzeczywistości nowoczesnego świata czy też choćby sytuacji w samym subregionie konińskim – dlatego w przeciwieństwie do innych OWES-ów z województwa wielkopolskiego, WOES w mniejszym stopniu skupia się na wspieraniu podmiotów reintegracyjnych, a w większym – na przedsiębiorczości społecznej *par excellence*:

Podmiotów reintegracyjnych nie chcemy już tworzyć. Mamy teraz nasycenie podmiotami reintegracyjnymi, brak potrzeby powstawania kolejnych, najczęściej ZAZ-ów w Polsce (9 ZAZ-ów w Wielkopolsce,). Te podmioty walczą o uczestnika.

Zdiagnozowaliśmy, że średnio uczestnik przebywa 13 lat w WTZ (zresztą WTZ-y istnieją właśnie od 13 lat, i stąd się to często bierze). Czasem ta reintegracja nie postępuje naprzód. Rozwiązaniem jest utworzenie PS. Zaczęliśmy szukać wokół tych WTZ przedsiębiorstw i samorządów, które mogłyby zakupywać usługi i produkty od tego PS. Ten proces trwał długo. WTZ-y nie chciały pozbywać się uczestników

(finansowanie idzie za uczestnikiem), rodzice się bali. Ale krok po kroku udało się coś takiego zrobić.

Równoległe (poniekąd jako „praca u podstaw”) wykonywane są czynności, które mają na celu przygotowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do działania w takich usamodzielniających się podmiotach (reintegracja społeczna). Przedstawicielom WOES zależy na stworzeniu przyjaznego środowiska pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym:

Pracodawcy bywają agresywni wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Kiedy nie ma podmiotu, którym zarządzają ludzie zaznajomieni z tym problemem, nie da się stworzyć przyjaznego stanowiska pracy. A my staramy się stworzyć taki model, by przedsiębiorstwo mogło np. przyjąć ludzi, którzy mają problemy z uzależnieniami i mogą mieć nawrót – wtedy mają 1-2 dni wolnego.

W świetle powyższych wniosków, teorię zmiany projektu WOES można opisać następującymi podstawowymi tezami:

- Działania w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego (doradztwo, usługi, promocja) przyczynią się do wzrostu wiedzy i umiejętności przedstawicieli PES oraz ich „ekonomizacji”, a co za tym idzie – samodzielności i konkurencyjności tych podmiotów na rynku, wzmocnienia jakości i efektywności produktów i usług PES; to przyczyni się z kolei do większej liczby miejsc pracy w PES i trwałości tych miejsc pracy oraz reintegracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Działania edukacyjno-informacyjne (animacja, publikacje, portal, badania i diagnozy, fora) przyczynią się do zwiększenia poziomu wiedzy na temat ES i tworzenia jej pozytywnego wizerunku, a także do wzrostu poziomu kooperacji wokół ES w subregionie konińskim, czego pośrednim efektem będzie powstawanie nowych PES i wzmocnienie istniejących (nowe miejsca pracy, trwałość istniejących, wzrost przychodów).
- Wizyty studyjne, warsztaty wymiany doświadczeń i inne działania edukacyjno-informacyjne zainspirują uczestników i zmotywują ich do silniejszej kooperacji na rzecz PES oraz do tworzenia innowacyjnych rozwiązań;
- Działania w zakresie inkubacji, dotacje i wsparcie pomostowe przyczynią się do wzmocnienia jakości i efektywności produktów i usług PES, a pośrednio – do wzrostu liczby PES (w tym NGOs), liczby miejsc pracy i przychodów PES;

- Działania w zakresie systemu zapewniania jakości OWES przyczynią się do realizacji coraz lepszych usług na rzecz PES, a więc pośrednio – do celów wskazanych w punktach 1-4 powyżej.

Dla realizatorów projektu poza wzrostem liczby podmiotów ekonomii społecznej i zatrudnienia w nich istotne są cele związane ze wzrostem świadomości społecznej na każdym poziomie:

O spółdzielczości powinni się już uczyć w szkołach, np. w siódmej klasie.

Ma to owocować wzrostem jakości funkcjonowania PES, rozwojem współpracy ze środowiskiem lokalnym: z samorządami, z biznesem, ze szkołami, z instytucjami działającymi na rzecz rozwoju społecznego.

Sposób przeprowadzenia analizy efektywności

Analiza efektywności, rozumianej jako ocena relacji pomiędzy nakładami a osiągniętymi efektami, została opracowana na podstawie dwóch źródeł danych.

Pierwszym z wykorzystanych źródeł była **dokumentacja**. W ramach wykonanej analizy *desk research* (analiza wniosku o dofinansowanie i wniosków o płatność) wykonawca przeprowadził następujące działania:

- Przyporządkowanie poszczególnych zadań/pozycji budżetowych poszczególnym celom szczegółowym.
- Oszacowanie nakładów planowanych we wniosku i realnie poniesionych na osiągnięcie poszczególnych celów szczegółowych na podstawie ww. przyporządkowania, obliczenia kwoty kosztów bezpośrednich przeznaczonej/wydanej na dany cel oraz dodanie proporcjonalnego narzutu kosztów pośrednich;
- Oszacowanie kosztów przypadających na planowaną jednostkę poszczególnych planowanych do osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu;
- Oszacowanie stopnia finansowego wykonania danego zadania w procentach;
- Ocena stopnia osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu;
- Porównanie wydatków planowanych i rzeczywiście poniesionych w odniesieniu do jednostki planowanego wskaźnika.

Wyniki powyższej analizy zostaną uzupełnione o drugie źródło danych, jakim są informacje na temat nakładów i osiągniętych efektów, pozyskane od respondentów badania. W ostatecznej wersji raportu, wyniki powyższej analizy zostaną uzupełnione o drugie źródło danych, jakim będą informacje o nakładach i efektach, pozyskane od respondentów wywiadu grupowego w OWES. Zostaną one poddane analizie jakościowej.

Wyniki badania

Poniższy rozdział przedstawia odpowiedzi na pytania badawcze sformułowane na podstawie zrealizowanych badań. Poszczególne jego podrozdziały odpowiadają wszystkim pytaniom badawczym, które miały zostać zadane w ramach badania. Każdy z podrozdziałów przypisany jest do jednego pytania badawczego.

Odpowiedź na pytania badawcze: „W jakim stopniu i w jaki sposób wdrożono rekomendacje zaproponowane przez ewaluatora w wyniku realizacji pierwszej ewaluacji?” oraz „Jakie działania powinien podjąć OWES by zwiększyć skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość swoich działań? (rekomendacje)” stanowią rekomendacje, przedstawione w rozdziale 4 niniejszego raportu.

W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane cele projektu?

Jednym z kluczowych elementów ekonomii społecznej jest tworzenie miejsc pracy dla osób w najtrudniejszej sytuacji, które gwarantują dobrą jakość pracy i godne wynagrodzenie. Zaproponowane działania mają doprowadzić do istotnego zwiększenia liczby miejsc pracy, równocześnie zapewniając ich jakość, stabilność i godziwe wynagrodzenia.³ Cele ewaluowanego projektu wpisywały się w powyższe założenia w sposób odpowiedni.

Celem głównym projektu (zgodnie z zapisami wniosku o dofinansowanie) było wzmocnienie sektora ES w subregionie konińskim i zwiększenie dostępności do usług wsparcia oraz poprawa sytuacji na rynku 105 PES.

Cel główny dookreślony został przez następujące cele szczegółowe:

- Zwiększenie poziomu wiedzy 600 K i M, w tym 400 os. zagrożonych wykluceniem społecznym, przedstawicieli PES, NGO, JST, otoczenia biznesu, szkół i uczelni wyższych subregionu na temat ES, PES, PS, ich usług i produktów oraz tworzenie pozytywnego wizerunku ES (do IX.18r).
- Zwiększenie szans na rynku pracy oraz dostępności do reintegracji społecznej i zawodowej dla 400 osób zagrożonych wykluceniem społecznym, (do IX.18r).

³ Aktualizacja Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2020; Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu – 2016.

- Wzrost poziomu kooperacji i zwiększenie o 22 liczby środowisk, wspólnie realizujących przedsięwzięcia rozwijające ES (do IX.18r).
- Wzmocnienie jakości i efektywności produktów oraz usług PES, tworzenie standardów jakości, profesjonalizacja usług oraz potencjału 105 PES (nowych i istniejących) oraz utworzenie 200 m-c pracy w PES (133 w nowych i 67 w istniejących PES), a także wzrost o 13 liczby NGO prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego. Wzrost przychodów 50 PS z subregionu o 5% (do IX.18 r).
- Zwiększenie innowacji społecznych we wspólnotach samorządowych subregionu przez dostęp do wiedzy i innowacyjnych rozwiązań w UE oraz włączenie PES w łańcuch wartości i dostaw usług publicznych do (IX 18.)

Większość celów szczegółowych określona została w sposób umożliwiający ocenę stopnia ich osiągnięcia na podstawie przypisanych im wskaźników. Wyjątek stanowi cel 1 i 5, który dotyczy w dużej mierze świadomości na temat możliwości jakie daje ES oraz praktycznego jej wykorzystania. W tym przypadku o osiągnięciu celu decyduje w większym stopniu sam charakter działalności podmiotów, a nie realizacja konkretnego wskaźnika. Ocena zatem ma charakter głównie jakościowy.

Osiągnięte wskaźniki (omówione szczegółowo w rozdziale 3.2) w mierzą efekty związane z realizacją czterech pierwszych celów projektu. We wszystkich przypadkach zostały one osiągnięte lub przekroczone. Najważniejsze wskaźniki dotyczące liczby podmiotów ES objętych wsparciem (207% wartości docelowej), liczby osób objętych wsparciem w projekcie (156% wartości docelowej) oraz liczby miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych (140%), świadczą o realizacji celów projektu.

W przypadku wskaźnika, który dotyczy realizacji celu związanego ze wzrostem potencjału podmiotów objętych wsparciem (cel 4), nie pojawił się on w oficjalnym sprawozdaniu, natomiast na podstawie informacji uzyskanych z wywiadów, można ocenić iż zostanie on osiągnięty.

Prowadzimy takie badanie, bo wpływają dane dotyczące sprawozdań finansowych. Czy wzrosły obroty? Nie mam jeszcze ostatecznych danych, ale tak, wzrosły obroty w większości PES.

W przypadku celu piątego nie da się jednoznacznie wydzielić wpływu konkretnego działania projektu, które wpłynęło na zmianę świadomości i wzrost wiedzy, gdyż jest to wypadkowa wielu czynników. Do najbardziej istotnych czynników, wpływających na zmianę postrzegania ES, zaliczyć można na pewno przykłady istniejących PES, które z powodzeniem przetrwały „próbę czasu” i działają z powodzeniem na rynku stosując takie instrumenty jak klauzule społeczne, czy zamówienia w formule „in-house”. Z informacji uzyskanych w ramach wywiadów indywidualnych można wnioskować, iż szczegól-

nie istotne dla kadry WOES, było podniesienie świadomości w środowisku JST subregionu. Przykłady istniejących podmiotów w praktyce stosujących nowe rozwiązania wskazuje, iż cel piąty został również osiągnięty.

Wszystkie te czynniki wpływają na pozytywną ocenę w zakresie osiągnięcia celów projektu. W opinii ewaluatora, nie ma zagrożenia aby nie zrealizowano celów projektu, a sposób pomiaru ich realizacji pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, że zostały w pełni osiągnięte, a w kilku przypadkach nastąpiło nadwykonanie wskaźników.

W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane wartości wskaźników monitoringowych projektu?

Stopień osiągnięcia zakładanych wskaźników monitoringowych projektu według stanu na 30.06.2018 r. (najbardziej aktualne pełne sprawozdanie z realizacji projektu) przedstawia tabela poniżej.

Tabela 3. Stopień osiągnięcia zakładanych wskaźników wg stanu na dzień 30.06.2018

Lp.	Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	% osiągnięcia
P1	Liczba grup inicjatywnych, które w wyniku działalności OWES wypracowały założenia co do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej	30	47	156,67%
P2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – ogółem	400	436	109,00%
P2.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym kobiety	244	253	103,69%
P2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – w tym mężczyźni	156	183	117,31%
P3	Liczba podmiotów ES objętych wsparciem	105	218	207,62%

P4	Liczba środowisk (partnerstw), które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej	30	29	96,67%
R1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	200	247	123,50%
R1.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	119	142	119,33%
R1.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	81	105	129,63%
R2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – ogółem	133	148	111,28%
R2.1	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym kobiety	80	80	100,00%
R2.2	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego – w tym mężczyźni	53	68	128,30%
R3	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – ogółem	67	94	140,30%
R3.1	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym kobiety	40	58	145,00%
R3.2	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych – w tym mężczyźni	27	36	133,33%
R4	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność gospodarczą utworzonych w wyniku działalności OWES	13	12	92,31%

R5	Liczba osób będących uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działań 7.1 i 7.2	33	6	18,18%
R6	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – ogółem	600	941	156,83%
R6.1	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym kobiety	360	585	162,50%
R6.2	Liczba osób objętych wsparciem w projekcie – w tym mężczyźni	240	356	148,33%
R7	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – ogółem	200	0	0,00%
R7.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym kobiety	119	0	0,00%
R7.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – w tym mężczyźni	81	0	0,00%
R8	Liczba podmiotów ekonomii społecznej deklarujących poprawę w sytuacji na rynku pracy w wyniku wsparcia otrzymanego w programie	105	0	0,00%
R9	Procent wzrostu obrotów przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem	5	0	0,00%
R10	Trwałość miejsc pracy – liczba stanowisk pracy utworzonych w wyniku projektu utrzymanych przez okres min. 12 m-cy od dn. przyznania dotacji/ utworzenia miejsc pracy, o ile ten termin jest późniejszy niż termin przyznania dotacji	200	0	0,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosku o płatność za okres do 30.06.2018

Wartości wskaźników w projekcie są w znacznej liczbie przypadków osiągnięte w ponad 100%. Jedynym wskaźnikiem którego najprawdopodobniej nie uda się zrealizować, jest: „Liczba osób będących uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 7.1 i 7.2.”, którego wartość wynosi niewiele ponad 18%.

Dla grupy wskaźników (R7-R10), których metodologia pomiaru zakłada zbadanie ich na koniec realizacji projektu lub po jego zakończeniu (R10), nie określono jeszcze wartości. Biorąc jednak pod uwagę poziom osiągnięcia wskaźników produktowych dotyczących liczby osób i podmiotów objętych wsparciem, ich osiągnięcie w momencie pomiaru będzie możliwe.

W odniesieniu do osiągniętych wartości wskaźników należy zwrócić uwagę, że nie wystąpiły trudności związane z rekrutacją podmiotów ekonomii społecznej oraz osób (także zagrożonych wykluczeniem społecznym). W chwili obecnej najlepiej osiągnięte wskaźniki dotyczą właśnie **liczby podmiotów ES objętych wsparciem** (207% wartości docelowej), **liczby osób objętych wsparciem w projekcie** (156% wartości docelowej), oraz liczby **miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych** (140%). Ponadto w niemal 100% osiągnięto wskaźniki liczby grup inicjatywnych, które wypracowały założenia co do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej oraz liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w ramach programu.

Istnieją pewne różnice między wartościami wskaźników dotyczących kobiet i mężczyzn. W projekcie uczestniczyło więcej kobiet niż mężczyzn (w tym zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym). Natomiast stopień osiągnięcia wskaźników związanych z miejscami pracy jest zbliżony w przypadku obu płci.

Jakie wystąpiły problemy w zakresie osiągnięcia założonych celów i przypisanych im wartości wskaźników monitoringowych projektu? Czy a jeżeli tak, to w jaki sposób OWES poradził sobie z tymi problemami?

Zarówno wyniki analizy desk research oraz wywiady z przedstawicielami WOES wskazują, że **nie ma istotnych problemów z osiągnięciem celów i wskaźników**. Analiza tabeli wskaźników wskazuje, że – zważywszy, że ewaluacja ma miejsce w końcowej fazie realizacji projektu, ale w dalszym ciągu są realizowane zadania – **osiągnięto poziomy wskaźników monitoringowych gwarantujące ich realizację**. Można zatem prognozować wysokie przekroczenie większości wskaźników na zakończenie realizacji projektu.

Zdaniem badanych przedstawicieli OWES, choć trudności z osiągnięciem wskaźników nie są duże, a wskaźniki nie są zagrożone, to **najtrudniejszy do osiągnięcia jest czwarty cel szczegółowy** – przede wszystkim w zakresie wzmocnienia PES na rynku. **Trudne jest utrzymanie jakości świadczonych usług i konkurowanie z firmami prywatnymi**.

Cały czas problemem dla samych PES jest **brak nawyku pracy**, dokładności i odpowiedzialności wielu osób pracujących, co także negatywnie wpływa na konkurencyjność tychże przedsiębiorstw. Ponadto zmiany na rynku pracy i rosnące wsparcie socjalne

powodują problemy z pozyskaniem odpowiednich pracowników. Trudność tę powiększa wymóg, zgodnie z którym miejsca pracy w spółdzielniach tworzone są osób szczególnie oddalonych od rynku pracy (zagrożonych wykluczeniem społecznym i wpisujących się w definicję przedsiębiorstwa społecznego – posiadających wiele przesłanek wykluczenia). Osoby te są niezwykle trudne do integracji. Zarówno samorządowcy, jak i przedstawiciele spółdzielni wskazują wyraźnie, że dopuszczalne powinno być także zatrudnienie innych osób, inaczej nie da się pogodzić konieczności sprawnego działania rynkowego z działaniami społecznymi. Ponieważ ekonomia społeczna ma służyć reintegracji osób wykluczonych społecznie, nie należy odchodzić od tego podstawowego celu, przy czym zatrudnienie osoby mniej dotkniętej tym problemem np. w roli menedżera może być pomocne.

Trudność jest taka, że widzimy pewne ograniczenia proceduralne. Pierwszym z nich jest to, że czasami osoby są zagrożone wykluczeniem społecznym, ale nie kwalifikują się do kryteriów. Dobrze, żeby decydował o tym OWES albo zewnętrzny arbiter – na przykład na podstawie jakiegoś uzasadnienia.

Samo **umocowanie prawne ekonomii społecznej** stanowi pewien problem z punktu widzenia ich rozwoju w takiej wersji, jaka jest bliska WOES-owi (ekonomizacja, profesjonalizacja). Trudno na przykład rozbudować spółdzielnię socjalną w większą firmę ze względu na ograniczenia dotyczące liczby przyznawanych dotacji.

Istotnym problemem jest osiągnięcie przez WOES wskaźnika aktywizacji absolwentów projektów w ramach działań 7.1 i 7.2 WRPO – działania te okazały się niespójne. Zdecydowane skrócenie czasu na opiekę nad uczestnikami tych działań nie sprzyja ich efektywności.

Jakie poniesiono nakłady na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja; animacja; reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych)?

Ewaluatorzy przeprowadzili analizę nakładów poniesionych na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja, animacja, reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych).

Tabela 4. Nakłady planowane i poniesione na poszczególne obszary

Obszar	Planowane	Poniesione	
Inkubacja	10 100 441,44	6 649 017,25	
Animacja	5 205 216,19	2 486 381,18	
Reintegracja	4 022 886,19	1 534 942,03	
Wsparcie istniejących przedsiębiorstw	8 966 206,19	4 263 433,60	
Obszar	Stosunek poniesionych do planowanych	% kosztów planowanych ogółem	% kosztów poniesionych ogółem
Inkubacja	65,8%	56,4%	66,8%
Animacja	47,8%	29,1%	25,0%
Reintegracja	38,2%	22,5%	15,4%
Wsparcie istniejących przedsiębiorstw	47,6%	50,1%	42,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych WOES

Należy tu zauważyć, że niektóre działania służą kilku obszarom – na przykład doradztwo kluczowe służy zarówno inkubacji, czyli powstawaniu nowych PES (doradztwo dla grup inicjatywnych) jak i wsparciu istniejących PES; warsztaty integracyjne i szkolenia zawodowe dla przyszłych pracowników PES służą zarówno inkubacji, jak i reintegracji etc.; np. monitoring, ewaluacja i koszty pośrednie służą wszystkim obszarom.

Analiza powyższej tabeli wskazuje, że faktycznie relatywnie nakłady w ramach projektu poświęcone są na obszar inkubacji, i one także są najszybciej wydatkowane. Stosunkowo najwolniej wydawane są środki na reintegrację (wydano 57,77% planowanych środków), a mimo to działania w tym zakresie – z punktu widzenia opinii pracowników OWES i wskaźników dotyczących stworzonych miejsc pracy – można uznać za bardzo udane. Są one kluczowe z punktu widzenia osiągnięcia wskaźników rezultatu dotyczących trwałości zatrudnienia i pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym po zakończeniu programu.

Jaka jest relacja poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?

Aby przeanalizować relację nakładów do efektów, dokonano dwóch rodzajów analiz: ilościowej, polegającej na wyliczeniu jednostkowych kosztów osiągnięcia poszczególnych produktów i rezultatów, oraz jakościowej na podstawie wywiadów z kadrą, klientami i samorządami. W chwili obecnej zasadna jest przede wszystkim analiza kosztów jednostkowych osiągnięcia produktów, gdyż rezultaty monitorowane będą po zakończeniu wsparcia.

Najkosztowniejsze z jednostkowego punktu widzenia są działania związane z tworzeniem nowych organizacji, pełnoetatowych miejsc pracy, a także z tworzeniem nowych środowisk, które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej. Stosunkowo najmniej kosztowne, co zrozumiałe, jest samo uczestnictwo danej osoby w projekcie. Średni koszt całkowity utworzenia jednego miejsca pracy wynosi 91 196,40 zł. **Szczegółowe informacje** zawarte są w aneksie nr 3 do raportu.

Analiza jakościowa wskazuje, że efekty działań WOES są widoczne i doceniane przez podmioty objęte wsparciem oraz otoczenie społeczne.

Do najważniejszych korzyści uzyskanych dzięki uczestnictwie w projekcie zaliczają oni:

- sam fakt istnienia swoich podmiotów;
- usprawnienie i profesjonalizację działań;
- rozwinięcie działalności;
- usamodzielnienie i ekonomizację;
- wzrost umiejętności w zakresie działań prawnych, które często budzą obawę u uczestników;
- wzrost wiedzy na temat ekonomii społecznej i prowadzenia działalności w tym obszarze;
- zmiana życia osób, które zaczęły zajmować się ekonomią społeczną, wewnętrzne otwarcie, reintegracja;

Przedstawiciele WOES zauważają, że znacząco poprawiła się kondycja PES w subregionie konińskim, przede wszystkim pod względem finansów i zatrudnienia.

Jako najbardziej efektywne uczestnicy oceniają dotacje, doradztwo (zwłaszcza prawne i specjalistyczne, w tym księgowo) oraz szkolenia. Pamiętać tu należy, że część respondentów postrzega wszystkie działania polegające na bezpośrednich spotkaniach jako doradztwo, które *de facto* odbywa się w ramach bieżących spotkań.

Podobnie jak w przypadku pierwszej edycji badania respondenci stwierdzili, iż zbyt niskie są **limity na wsparcie inwestycyjne** dla spółdzielni socjalnych.

Przykłady dobrych praktyk

Spółdzielnia Socjalna Komunalka Rzgów

Spółdzielnia Socjalna Komunalka Rzgów powstała z inicjatywy Starostwa Powiatowego w Koninie oraz Urzędu Gminy Rzgów. W rozwoju pomysłu na podmiot od samego początku aktywnie uczestniczył WOES, między innymi poprzez udział w spotkaniach grupy inicjatywnej. W dniu 19.09.2016r. Spółdzielnia została zarejestrowana w KRS.

Głównym zadaniem Spółdzielni jest odbiór odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości położonych na terenie Gminy. Ponadto spółdzielnia realizuje zlecenia takie jak: sprzątanie rowów i poboczy, usługi kurierskie, usługi remontowe, wycinka krzewów czy naprawa dróg gminnych.

W wyniku przystąpienia do projektu o udzielenie wsparcia finansowego na utworzenie nowych miejsc pracy w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 spółdzielnia pozyskała 120.000,00 zł wsparcia finansowego oraz 52.500,00 zł wsparcia pomostowego. Nastąpiło zatrudnienie 5 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Za środki z dotacji zakupiono następujący sprzęt:

- Śmieciarka Man 28-314
- Śmieciarka Daimlerchrysler Atego
- Bus Renault Trafic

Pojazdy te są monitorowane, mają zamontowane nadajniki GPS, dzięki którym można obserwować gdzie w danej chwili znajdują się pojazdy i z jaką prędkością się poruszają.

Podmiot dynamicznie się rozwija, głównie dzięki zamówieniom samorządowym (jednak dywersyfikuje swoją działalność również na rynku firm prywatnych). W grudniu 2017 Została podpisana kolejna umowa o wsparcie finansowe i pomostowe w wyniku której spółdzielnia pozyskała 72.000,00 zł na zakup koparko-ładowarki, samochodu wywrotki z HDS-em oraz zagęszczarki.

Dzięki wsparciu pomostowemu zatrudniono kolejne 3 osoby. W chwili obecnej Spółdzielnia zatrudnia 11 osób:

- Prezes – 1 osoba
- Pracownicy administracyjni – 2 osoby
- Kierowcy – brygadziści – 2 osoby
- Pracownicy gospodarczy – 6 osób

Dodatkowe wsparcie z jakiego skorzystał podmiot (poza wsparciem dotacyjnym) to wsparcie marketingowe (wizytówki, strona internetowa, wydrukowane ulotki), wsparcie szkoleniowe oraz wsparcie doradcy finansowego. Istotne było również wsparcie w postaci dyspozycyjnej pomocy prawnej w sprawach ogólnych oraz trudnych kwestii realizacji zamówieniach publicznych. Dzięki OWES-owi zawiązano sieć współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami i podmiotami publicznymi głównie na terenie gminy.

Spółdzielnia jest jedną z pierwszych w regionie w której zadanie wywozu odpadów komunalnych zlecone zostało przez zastosowanie procedury zamówienia „in-house” oraz brała udział w zamówieniach publicznych, w których zostały zastosowane klauzule społeczne.

Spółdzielnia Socjalna Na Winiarach

Spółdzielnia Socjalna Na Winiarach została założona przez Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Archidiecezję Gnieźnieńską. Podmiot prowadzi Bar Mleczny na jednym z gnieźnieńskich osiedli. Zatrudnione w Spółdzielni zostały przede wszystkim osoby mające trudności z odnalezieniem się na rynku pracy, m.in. samotne matki – mieszkanki Domu Matki i Dziecka prowadzonego przez Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej.

Geneza powstania podmiotu wiąże się z wcześniejszą inicjatywą proboszcza, który miał w planach założenie innej spółdzielni socjalnej. Dzięki temu nawiązana została współpraca z WOES, która zaowocowała skonkretyzowaniem pomysłu. Już wcześniej zauważono, iż na osiedlu Winiary w Gnieźnie, jest dużo starszych osób, które chciałyby tanio i dobrze zjeść oraz potrzebują pomocy w zakresie sprzątnia. Po wielu konsultacjach zapadła decyzja, iż otworzenie baru mlecznego będzie najlepszą odpowiedzią na potrzebę rynku. Po przejściu cyklu wsparcia doradczego i szkoleniowego w WOES, podmiot zarejestrowano w KRS 1 czerwca 2016 roku, natomiast działalność została rozpoczęta we wrześniu 2016 r.

W wyniku przystąpienia do projektu o udzielenie wsparcia finansowego na utworzenie nowych miejsc pracy w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 spółdzielnia pozyskała 120.000,00 zł wsparcia finansowego oraz 82.500,00 zł wsparcia pomostowego. Nastąpiło zatrudnienie 5 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym 4 osoby długotrwale bezrobotne i jedna osoba z niepełnosprawnością.

Wsparcie z OWES-u (w postaci szkoleń, doradztwa, doradztwa zawodowego i psychologicznego, warsztatów motywacyjno – integrujących, szkoleń zawodowych) w bardzo dużym stopniu wspierało działalność spółdzielni. Zdaniem członków spółdzielni, bez pomocy WOES, nie byłoby możliwe stworzenie konkurencyjnej oferty, a być może również utrzymanie biznesu. Dzięki zakupowi dobrej jakości sprzętów, zdobyto rzeszę stałych klientów, a dzięki wsparciu pomostowemu uzyskano płynność finansową, w zdecydowanie szybszym czasie, niż przewidywano. Wsparcie jest oceniane jako kompleksowe, w zakresie wyczerpującym oczekiwania.

Spółdzielnia oprócz prowadzenia baru, oferuje usługi cateringowe dla lokalnego przedszkola oraz usługi sprzątnia. Jednak głównym obszarem działalności jest prowadzenie baru.

Aktualnie podmiot zatrudnia 7 osób (w tym jedną w ramach umowy cywilno-prawnej), co świadczy o jego rozwoju. Pewną barierą rozwojową jest brak odpowiedniego pracownika, który mógłby dostarczać posiłki na indywidualne zamówienia.

Podmiot zaopatruje się u lokalnych dostawców, natomiast głównym klientem spółdzielni są osoby fizyczne. W związku z tym niezwykle istotne jest dbanie o wysoką jakość oferowanych usług. Szczególnie istotne jest to w branży gastronomicznej, gdzie presja konkurencji jest stale obecna.

W jakim stopniu oferta OWES była adekwatna do potrzeb klientów?

Adekwatność oferty do potrzeb

Respondenci badania jakościowego – przedstawiciele nowych i istniejących PES oraz samorządów uczestniczyli w takich działaniach jak:

- szkolenia dotyczące zakładania i prowadzenia podmiotów ES, prawne i marketingowe;
- szkolenia zawodowe;
- doradztwo kluczowe i biznesowe, z zakresu prawa, dokumentacji, księgowości, marketingu;
- działania animacyjne – spotkania, budowanie partnerstw;
- warsztaty z PES i samorządami w krajach takich jak Hiszpania i Francja;
- inkubacja: dotacje, wsparcie pomostowe.
- publikacje

Ogólna ocena adekwatności wsparcia do potrzeb była bardzo wysoka. Przede wszystkim podkreślano ciągłość wsparcia, a także szybki, bezpośredni kontakt. Najwyżej oceniane były dotacje i wsparcie pomostowe oraz doradztwo, zwłaszcza dotyczące kwestii prawnych. Umiarkowane było zainteresowanie szkoleniami zawodowymi oferowanymi w ramach projektu, co wiąże się z faktem, iż osoby zatrudniane w PS nie przejawiają dużej chęci do przekwalifikowania się. Niezwykle ważna dla respondentów była duża dostępność doradców oraz indywidualne prowadzenie uczestnika.

W przypadku szkoleń wielu respondentów wskazywało, że cykl dla powstających podmiotów był bardzo długi, a część uczestników posiadała już wiedzę, która była przekazywana na niektórych częściach szkolenia. Być może w przyszłości wskazane byłoby dostosowanie planu szkoleń do poszczególnych osób np. na podstawie wstępnego testu wiedzy. Ponadto sama forma szkoleń wyjazdowych nie zawsze odpowiadała potrzebom podmiotów.

Najlepiej byłoby takie szkolenie dla pracowników zrobić na miejscu, a nie wyjazdowe szkolenie na 3 dni... Przy drugim projekcie była taka sama sytuacja. Miałam problem, żeby wysłać gdzieś pracownika.

Długość cyklu stanowi trudność zwłaszcza dla osób bezrobotnych przygotowujących się do założenia spółdzielni. Konieczne jest wtedy pozostawanie bez pracy przez cały okres szkolenia. Zastrzeżenia wobec szkoleń dotyczyły również zbyt teoretycznego ich charakteru.

Najbardziej adekwatne do potrzeb respondentów były te narzędzia wsparcia, które umożliwiają bezpośredni kontakt i interakcję (doradztwo, mentoring):

Bardzo duża była pomoc przy pisaniu biznesplanu

Respondenci również korzystają z publikacji które wydał WOES.

Korzystałam z publikacji, mam je wszystkie na półce. Oceniam je bardzo wysoko, są bardzo przydatne.

Warto rozważyć w kolejnych projektach odchodzenie od form stricte szkoleniowych, zwłaszcza długotrwałych, w kierunku metod indywidualnych i interaktywnych.

Jak klienci OWES oceniają jakość oferowanych usług i dlaczego?

Szkolenia

Pozytywna ocena organizacji szkoleń również została podtrzymana przez respondentów drugiej edycji badania. Szkolenia w znacznej mierze odpowiadały potrzebom respondentów. Niewiele było wątpliwości co do ich jakości, zarówno jeśli chodzi o prowadzenie przez trenerów, jak i o materiały szkoleniowe.

Żadne szkolenia nie były gorzej poprowadzone. U mnie trzech pracowników skorzystało ze szkoleń, jeden poszedł na kurs prawa jazdy, drugi jest na kursie na to samo prawo jazdy i na obsługę operatora koparko-ladowarki i WOES to finansował. To jest szczególnie cenne.

Kwestie takie jak: noclegi, wyżywienie i sale nie budziły zastrzeżeń respondentów.

Świetnie przygotowana kadra, bardzo dobra sala, wyżywienie.

Niczego nie trzeba zmieniać.

Bardzo istotną kwestią dla respondentów był interaktywny charakter szkoleń – możliwość bezpośredniego omawiania z trenerem kwestii interesujących dla osób przechodzących szkolenie oraz otrzymywania odpowiedzi na pytania oraz możliwość kontaktu z trenerem po szkoleniu.

Wysoki poziom trenerów, ciekawe szkolenia, bardzo dobre warunki, materiały. Możliwość kontaktu po szkoleniu.

Doradztwo, usługi, mentoring

Doradztwo, mentoring i usługi były oceniane bardzo pozytywnie. Podobnie jak wskazano w poprzedniej edycji badania, doradztwo ze strony WOES, zarówno kluczowe, jak i biznesowe czy specjalistyczne było bardzo wysokiej jakości. Dla respondentów szczególnie istotne jest doradztwo dotyczące kwestii prawnych, gdyż prowadzenie podmiotów ekonomii społecznej jest zdaniem większości z nich skomplikowanym przedsięwzięciem.

Pomoc w przygotowaniu startu, dotacja, usługi konsultacyjne – to było bezcenne. Wysoko wykwalifikowana kadra. Idealnie dopasowane do naszych potrzeb.

Warto również podkreślić, iż profesjonalne i uprzejme podejście pracowników WOES do klienta było zauważane przez wsparte podmioty.

A oprócz tego, to co mnie zawsze uderza, co zawsze opowiadam współpracownikom, że jest ta pomoc, to sympatycznie się dzwoni i rozmawia.

Działaniem które przez wszystkich uczestniczących w nim respondentów zostało oceniony bardzo dobrze jest mentoring. Był niezwykle potrzebny jako najbardziej przekonująca forma przekazywania informacji – autorytet osoby z dużym doświadczeniem działa na uczestników pozytywnie.

Inkubacja (w tym dotacje, wsparcie pomostowe)

Podobnie jak w poprzedniej edycji badania, wsparcie dotacyjne było w zgodnej opinii respondentów z nowo powstałych podmiotów ekonomii społecznej zdecydowanie najważniejsze – bez niego wielu z nich nie mogłoby rozpocząć czy też rozwinąć działalności.

Nie udałoby się bez wsparcia OWES-u. Pomogły dotacje, wsparcie pomostowe.

Wsparcie na nowe miejsca pracy dla nas jest ważne, będziemy otwierać filię, więc dotacje inwestycyjne, pomostowe plus cały szereg doradztwa, to jest dla mnie idealne.

Respondenci narzekali na duże **skomplikowanie procedur** przy ubieganiu się o wsparcie dotacyjne. Należy rozważyć, czy możliwa byłaby rezygnacja z jakichkolwiek wymogów np. w zakresie załączników. Niezwykle ważne było w tym przypadku wsparcie kadry WOES.

Procedura jest trudna, ale dzięki pomocy prawnej i merytorycznej sprawnie ją przeszliśmy

Wsparcie pomostowe dla wszystkich respondentów było nieodzownym warunkiem powodzenia planowanego przedsięwzięcia.

Nie można wyróżnić jednej ścieżki wsparcia w inkubacji. Podobnie jak w animacji i wspieraniu istniejących podmiotów wszystko zależy od preferencji podmiotów. Należy również podkreślić, że jest to dobrze oceniane i jako takie powinno być utrzymane. Właściwie każdy klient korzysta w inkubacji z różnych dostępnych form.

Animacja, wizyty studyjne, publikacje etc.

W ramach projektu realizowano szereg działań związanych z animacją, networkingiem i budowaniem partnerstw lokalnych. Pomimo prowadzonych działań, pojawiają się liczne głosy, iż cały czas świadomość na temat ekonomii społecznej jest niewielka.

ES nie jest widoczna. Jej znaczenie jest niewielkie. Brakuje świadomości, zwłaszcza w samorządach.

Pozytywny efekt dla efektywności promowania ES mają przede wszystkim istniejące podmioty, które odniosły sukces rynkowy.

Dzięki WOES znaczenie ekonomii społecznej wzrosło, powstają nowe spółdzielnie. Widoczność jest niewielka.

Osoby które uczestniczyły w działaniach animacyjnych, wysoko oceniają ich efekty. W **kontaktach z samorządami** grupy inicjatywne czy też PES, nie są często w stanie przebić się ze swoimi pomysłami. Lokalne JST są bardziej skłonne z nimi rozmawiać, gdy tę rozmowę inicjuje WOES. Często wskazywano na braki wiedzy dotyczące specyfiki działalności PS wśród pracowników JST.

Nadal jest mała wiedza samorządowców o spółdzielniach socjalnych.

Wizyty studyjne stanowią doskonały sposób na popularyzację ES wśród wszystkich grup interesariuszy. Osoby które skorzystały z tej formy, zgodnie podkreślają przydatność tego typu działań. Dają one szerszy ogląd sytuacji i pokazują możliwości jakie daje ES.

Wizyta studyjna w Manchesterze, bardzo pozytywnie to oceniam. Zupełnie inaczej spojrzeliśmy na to, jak działają spółdzielnie, jak działa samorząd tamtejszy. Najbardziej zapadło nam w pamięć, że samorzady zlecały własnym podmiotom. Tam prawo jest dużo lepsze. Nam ustawy narzucają nasz sposób działania, blokują pewne rzeczy, gdzie można by wyjść zupełnie dalej.

Jakie potrzeby klientów nie zostały zaspokojone?

Wsparcie dotacyjne udzielane przez OWES, przez część respondentów ocenione było jako zbyt niskie.

Oczekujemy większego wsparcia w postaci dotacji osobowych.

Przydałyby się dodatkowe środki, dotacja na dalszy rozwój. Pracujemy na żywym organizmie, który się rozwija.

W związku z wskazanym w poprzedniej edycji badania problemem związanym z niewystarczającymi umiejętnościami zarządzania przedsiębiorstwami wśród osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, przydatne byłoby PES-om **wsparcie menedżerskie**. Warto przetestować wspomnianą formułę „**latającego menedżera**”, który opiekowałby się od strony zarządczej kilkoma nowo powstającymi spółdzielniami na pierwszym etapie ich działalności.

Cały czas obszarem, który jest szczególnie deficytowy według respondentów, jeśli chodzi o umiejętności, jest **obszar prowadzenia dokumentacji, księgowości i kadr**. W tym zakresie respondenci potrzebują każdego rodzaju wsparcia, także szkoleniowego, pod warunkiem, że ma ono charakter praktyczny.

Rozwijać należy także **wsparcie mentoringowe** udzielane przez osoby, które znają się na prowadzeniu działalności gospodarczej. Wsparcie to może w przyszłości przybierać też formę działań „aniołów biznesu”, którzy być może nie tylko doradzaliby, ale także inwestowali w przedsięwzięcia związane z ES.

Promocja i reklama podmiotów ES, ale i samej ekonomii społecznej jest również niewystarczająca zdaniem wielu badanych.

Wzrasta też świadomość znaczenia ES. Niestety jest ona mało widoczna

Jak wskazano wcześniej, mimo iż WOES wykonuje działania animacyjne, wielu respondentów nie wiedziało o nich. Sami samorządowcy wskazywali, że brakuje im

spotkań i sieciowania, mimo iż spotkania tego typu odbywały się – jednak cały czas jest zapotrzebowanie na nie.

W poprzedniej edycji badania wskazano, iż dla każdej inicjatywy należałoby przeprowadzić **przynajmniej na niewielką skalę indywidualne badania rynkowe**. WOES tego typu badania prowadził, i część respondentów wskazała na przydatność tego typu działań.

Ze strony kadry WOES wskazano na istotny brak w zakresie kompleksowości wsparcia w postaci braku możliwości udzielania pożyczek dla PES.

Nie mogliśmy dać pożyczek, musieliśmy wspierać się instytucjami zewnętrznymi. System wygląda tak, że my pośredniczymy dla funduszu, a może gdyby umożliwiono nam start byśmy byli pośrednikiem finansowym, to byśmy mieli pełne spektrum działań.

Jaka jest trwałość miejsc pracy utworzonych w PES (nowopowstających i już istniejących) dzięki wsparciu ze strony OWES?

Jednym z głównych czynników trwałości podmiotu jest odpowiednio przygotowana, zmotywowana grupa inicjatywa lub kadra zarządzająca podmiotem, który zamierza uruchomić PS. Z pewnością też nie może tu występować tylko motywacja związana z finansami. Doradcy na etapie inkubacji starają się rozpoznawać motywację podmiotów/liderów, bo ma to później wpływ na trwałość i funkcjonowanie na rynku. Wspomniany problem w mniejszym stopniu dotyczy już istniejących podmiotów.

Spora część to istniejące przedsiębiorstwa, tworzone wcześniej. One się rozwijają, współpracujemy od lat.

W ocenie badanych podmiotów, trwałość miejsc pracy oceniana jest wysoko, jedynie w jednym z badanych przypadków respondent deklarował zmniejszenie zatrudnienia w najbliższej perspektywie czasowej. Pozostałe podmioty deklarowały przynajmniej utrzymanie utworzonych miejsc pracy lub też utworzenie dodatkowych.

Powstało 5 nowych miejsc pracy, wszystkie na umowę o pracę na czas nieokreślony. To są trwałe miejsca pracy.

Główne problemy dotyczące trwałości miejsc pracy związane są głównie z pracownikami, którzy borykają się z szeregiem problemów charakterystycznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Stworzyliśmy łącznie 8 nowych miejsc pracy. 3 się nie utrzymały z winy zatrudnionych (więzienie, alkohol). Reszta jest zatrudniona na umowę o pracę na czas nieokreślony.

Bardzo trudne jest utrzymanie pracowników. Z jednej strony mamy świadczyć duże usługi, ale mamy namówić do pracy osoby, które nie chcą pracować. Mówi się, że młodzi nie chcą pracować. Mam bardzo fajnych pracowników, chcę, by chcieli przychodzić do tej pracy. Często problemem jest alkohol, niektórzy pracownicy mają „poniedziałkową chorobę”.

Większość badanych zdawała sobie również sprawę, iż wiele zależy od tego, jaka będzie w przyszłości sytuacja rynkowa. W trochę innej sytuacji są podmioty (najczęściej spółdzielnie socjalne), których założycielami są samorządy. Mają one stabilność zleceń i nie są tak narażone na wahania koniunktury. W ich przypadku istnieje jednak zagrożenie polegające na uzależnieniu prowadzonej działalności gospodarczej od zleceń samorządowych.

Wybory samorządowe mogą być jednym z czynników zewnętrznych wpływających na trwałość ES, zwłaszcza na poziomie lokalnym. Istnieje duża obawa zarówno wśród OWES-ów, jak i klientów instytucjonalnych (CIS, spółdzielnie osób prawnych, itp.), że zmiana władzy i pojawianie się wśród rządzących osób, które nie utożsamiają się z ekonomią społeczną, może pogorszyć sytuację podmiotów lub nawet doprowadzić do ich likwidacji. Może też skończyć stosowanie klauzul społecznych. Dlatego istotne na etapie inkubacji i tworzenia biznesplanu jest poszukiwanie dywersyfikacji źródeł dochodów dla PES.

Pozyskujemy klientów z biznesu, staramy się pośredniczyć w negocjacjach, jesteśmy od momentu, kiedy te podmioty powstają, układamy całe porozumienie biznesowe, staramy się opracowywać [je] od strony technicznej, formalnej a skończywszy na negocjacji umów.

Warto również zwrócić uwagę na miejsca pracy, które powstały w podmiotach dodatkowo, bez dotacji. Brak jednak informacji, czy mają one inną trwałość, niż te, które dzięki dotacji powstały.

Są również miejsca pracy utworzone bez dotacji, bo dotacji było mniej niż miejsc pracy. Były udzielone na 5 miejsc pracy, a przedsiębiorstwo tworzyło 7.

Jakość i trwałość miejsc pracy możliwa jest wtedy, gdy podmiot ma stabilne dochody. W tym celu potrzebny jest popyt na produkty lub usługi. Pomaga w tym stabilna działalność OWES, mająca na celu przekonanie przedsiębiorców i samorządów do stałych kontaktów biznesowych z PES.

W jakim stopniu zakres działań OWES wyczerpuje zakres sformułowany w standardach AKSES?

W ramach pierwszego etapu ewaluacji przeprowadzono badanie typu *mystery client*, mające na celu obserwację spełniania wybranych standardów AKSES. Przeprowadzono dwie wizyty w siedzibie w Poznaniu i jedną w Kolinie. Poniżej przedstawiamy zestawienie obserwacji i rekomendacji w nawiązaniu do zbadanych standardów AKSES, uzyskane dzięki pracy „tajemniczego klienta”.

W ramach drugiego etapu ewaluacji dokonano weryfikacji stanu wdrożenia rekomendacji wskazanych w ramach poprzedniego etapu.

Wnioski i rekomendacje

Niniejszy rozdział przedstawia wnioski w postaci syntetycznej odpowiedzi na wszystkie sformułowane przez Zamawiającego oraz Wykonawcę pytania badawcze.

Tabela 5. Wyniki badania mystery client – standardy AKSES

Tabela 6. Tabela wniosków i rekomendacji

Tabela 7. Tabela rekomendacji z I etapu badania

Nr standardu	Opis standardu
A2.9.	<p>W przypadku umów pomiędzy OWES a odbiorcami wsparcia, umowy obejmują co najmniej:</p> <ul style="list-style-type: none">– zakres i sposób realizacji usługi,– termin wykonania usługi,– sposób przekazywania usługobiorcy wyników realizacji usługi,– informację na temat konieczności poddania się działaniom monitorującym, o ile usługa jest dofinansowana ze środków publicznych,– zasady wprowadzania zmian w zakresie i sposobie realizacji usługi.
A2.10	<p>Dane osobowe, zawierające informacje o klientach OWES oraz pracownikach OWES, są wykorzystywane i przechowywane z uwzględnieniem przepisów prawa w tym zakresie.</p>
A2.11	<p>OWES zapewnia bezpieczeństwo informacji zarówno w zakresie fizycznym (nadzór nad dokumentami), jak i informatycznym (bezpieczne systemy informatyczne) zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.</p>
A2.15	<p>Sprawozdania finansowe i merytoryczne podmiotów, przynajmniej w zakresie prowadzenia OWES, dostępne są na stronach internetowych OWES oraz podmiotów tworzących OWES.</p>
A3.5	<p>Liczba osób świadczących usługi na rzecz PES w ramach OWES pozwala na świadczenie usług bez zbędnej zwłoki.</p> <p>Informacja o dostępności poszczególnych pracowników OWES jest umieszczona na stronie internetowej oraz w siedzibie OWES i jest aktualna.</p>
A4.6	<p>Informacja o możliwości składania podpisanych skarg/wniosków lub pochwał znajduje się w miejscu widocznym dla klienta OWES, m. in. na stronie internetowej OWES.</p>

Wynik obserwacji**Rekomendacja dla WOES
i stan jej wdrożenia**

Umowa obejmuje wszystkie te kwestie.

n/d

Nie pojawiły się żadne problemy w tym zakresie.

n/d

Nie pojawiły się żadne problemy w tym zakresie.

n/d

Sprawozdania te dostępne są na stronie www.spoldzielnie.org, natomiast na stronie samego WOES nie ma ich lub bardzo trudno je znaleźć

Umieszczenie sprawozdań na stronie WOES.
Stan wdrożenia rekomendacji: Wdrożono

Informacja o dostępności poszczególnych pracowników OWES jest umieszczona na stronie internetowej w zakładce „Ludzie”, jest łatwa do znalezienia i aktualna, jednak informacje tam znalezione są nieco chaotyczne (trudno znaleźć strzałkę, pod którą można zobaczyć cały zespół). Brak natomiast tej informacji w siedzibie. Pierwszy obserwator nie miał kłopotu z umówieniem spotkania, pod warunkiem, że pracownicy nie mają wyjazdów. Klient dostaje do wyboru w ciągu tygodnia terminy. Dodzwonienie się na telefon stacjonarny do Poznania lub Konina nie stanowi problemu. Pracownicy WOES oddzwaniają lub wysyłają komunikat z informacją o możliwości rozmowy telefonicznej. Od pierwszego kontaktu do wizyty mija ok. 1 tydzień – 9 dni. Pracownicy są b. uprzejmi i kompetentni. Występują natomiast trudności z komunikacją mailową. Jeden z obserwatorów kilkakrotnie nie otrzymał odpowiedzi na wysyłane maile.

Usprawnienie komunikacji mailowej!
Umieszczenie w siedzibie informacji o dostępności pracowników.
Uporządkowanie informacji o zespole na stronie internetowej (przykład dobrej praktyki: <https://odnpoznan.pl/sub,pl,struktura.html>)
Stan wdrożenia rekomendacji: Wdrożono

Informacja na ten temat jest na stronie www.spoldzielnie.org, natomiast nie jest wystarczająco wyraźnie umieszczona na stronie WOES.

Umieszczenie jednoznacznej informacji na stronie WOES.
Stan wdrożenia rekomendacji: Wdrożono

A5.2	OWES znajduje się w budynku, którego stan techniczny nie zagraża życiu lub zdrowiu pracowników i klientów OWES
A5.3	Osoby niepełnosprawne mają możliwość skorzystania z usług OWES.
A5.4	Liczba pomieszczeń w biurze (lub aranżacja powierzchni) zapewnia dobre warunki pracy dla personelu oraz klientów OWES i umożliwia świadczenie usług z zachowaniem poufności.
A5.5	Miejsce świadczenia usług doradczych w siedzibie OWES jest takumeblowane, aby możliwe było przyjmowanie klientów (co najmniej stół/biurko i 2 krzesła).
A5.6	OWES posiada wyposażenie biurowe umożliwiające właściwe funkcjonowanie (np. komputery, drukarki, kserograf, rzutnik itp.).
A6.5	Strona internetowa (oraz treści zamieszczane w innych mediach elektronicznych np. w portalach społecznościowych, branżowych) zawierają aktualne informacje.
A6.8	Materiały informacyjne i promocyjne: <ul style="list-style-type: none"> – zawierają aktualny zakres oferowanych usług, – zawierają dane teleadresowe OWES.
B1.1	W OWES przestrzegane są przez kadrę zarządzającą i kadrę świadczącą usługi na rzecz PES następujące zasady etyczne działania: <ul style="list-style-type: none"> – pracownicy OWES nie mogą dyskryminować żadnego z klientów OWES, – pracownicy informują klientów z zachowaniem najwyższej staranności oraz uwzględnieniem najlepszej znajomości danego tematu, – nie zachodzą żadne okoliczności mogące budzić uzasadnione wątpliwości co do bezstronności pracownika OWES wobec klienta ubiegającego się o wsparcie, – istnieją i są przestrzegane regulacji dotyczących nieprzyjmowania od klientów wynagrodzeń lub innych gratyfikacji za udzieloną pomoc, – respektowane są prawa autorskie do pomysłów klientów, – zapewniona jest dyskrecja, bezpieczeństwo oraz poufność przekazywanych informacji, – działania OWES, a w szczególności zachowania pracowników OWES w stosunku do klientów, w żaden sposób nie mogą wiązać się z manifestowaniem poglądów politycznych, religijnych itp., – pracownicy, współpracownicy, wolontariusze, klienci są traktowani równo, bez względu na wiek, płeć, orientację seksualną, rasę, przekonania polityczne i wyznanie religijne.

Tak, zarówno w Koninie, jak i w Poznaniu. n/d

Możliwość skorzystania z usług OWES istnieje. n/d

Sala konferencyjna i spotkań w Poznaniu dobra, w Koninie pozostawia wiele do życzenia. Brak miejsca, w którym można poczekać na spotkanie. Usprawnienia infrastrukturalne w Koninie (poczekalnia)
Stan wdrożenia rekomendacji:
Wdrożono częściowo poprzez reorganizację przestrzeni biura.

Tak, zarówno w Poznaniu, jak i w Koninie. n/d

Tak, zarówno w Poznaniu, jak i w Koninie. n/d

Strona zawiera aktualne informacje. n/d

Na stronie internetowej materiałów tych jest dużo. n/d
Materiały znajdują się także w siedzibie (Poznań, Konin)

Wszystkie zasady etyczne były przestrzegane w trakcie obserwacji. n/d

Pytania badawcze	Wnioski	Rekomendacje
1. W jakim stopniu udało się osiągnąć założone cele projektu?	W opinii ewaluatora, nie ma zagrożenia aby nie zrealizowano celów projektu, a sposób pomiaru ich realizacji pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, że zostały w pełni osiągnięte, a w kilku przypadkach nastąpiło nadwykonanie wskaźników.	Kontynuacja działań w tym zakresie.
2. W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane wartości wskaźników monitoringowych projektu?	Wartości wskaźników w projekcie są w znacznej liczbie przypadków osiągnięte w ponad 100%. Jedynym wskaźnikiem którego najprawdopodobniej nie uda się zrealizować, jest: „Liczba osób będących uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działań 7.1 i 7.2.” Można prognozować, że część wskaźników zostanie przekroczona nawet dwukrotnie na koniec projektu. Dla grupy wskaźników (R7-R10), których metodologia pomiaru zakłada zbadane ich na koniec realizacji projektu lub po jego zakończeniu (R10), nie określono jeszcze wartości.	Kontynuacja działań w tym zakresie.
3. Jakie wystąpiły problemy w zakresie osiągnięcia założonych celów i przypisanych im wartości wskaźników monitoringowych projektu? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób OWES poradził sobie z tymi problemami?	Najtrudniejszy do osiągnięcia jest czwarty cel szczegółowy – przede wszystkim w zakresie wzmocnienia PES na rynku. Trudne jest utrzymanie jakości świadczonych usług i konkurowanie z firmami prywatnymi. PES ze względu na realizację dwóch celów naraz – rynkowego i społecznego – nie są w pełni konkurencyjne wobec firm prywatnych. Występują problemy systemowe: – konieczność zatrudniania w spółdzielniach tylko ludzi z III profilu; – związany z tym konflikt interesów i konkurencja z PUP-ami (brak także systemowej współpracy OWES z PUP-ami); – niskie limity na dotacje inwestycyjne.	1) Dalsze rozwijanie działań networkingowych w środowiskach lokalnych. 2) Lobbing w sprawie rozwiązań systemowych poprzez ciała dialogu.

<p>4. Jakie poniesiono nakłady na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja; animacja; reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych)?</p>	<p>Analiza powyższej tabeli wskazuje, że faktycznie relatywnie nakłady w ramach projektu poświęcone są na obszar inkubacji, i one także są najszybciej wydatkowane. Stosunkowo najwolniej wydawane są środki na reintegrację (wydano 57,77% planowanych środków).</p>	<p>Kontynuacja działań w tym zakresie.</p>
<p>5. Jaka jest relacja poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?</p>	<p>Jako najbardziej efektywne uczestnicy oceniają dotacje, doradztwo (zwłaszcza prawne i specjalistyczne, w tym księgowo) oraz szkolenia.</p>	<p>Kontynuacja działań w tym zakresie.</p>
<p>6. W jakim stopniu oferta OWES była adekwatna do potrzeb klientów?</p>	<p>Ogólna ocena adekwatności wsparcia do potrzeb była bardzo wysoka. Przede wszystkim podkreślano ciągłość wsparcia, a także szybki, bezpośredni kontakt. Najwyżej oceniane było doradztwo i mentoring. Niezwykle ważna jest ciągła dostępność doradców oraz indywidualne prowadzenie uczestnika.</p>	<p>Podtrzymana rekomendacja, aby w kolejnych projektach odchodzić od form stricte szkoleniowych, zwłaszcza długotrwałych, w kierunku metod indywidualnych i interaktywnych.</p>
<p>7. Jak klienci OWES oceniają jakość oferowanych usług i dlaczego?</p>	<p>Wysoka ocena jakości szkoleń, doradztwa i usług, zwłaszcza w zakresie prawnym i księgowym. Najbardziej przekonującą formą przekazywania wiedzy jest mentoring – klienci potrzebują kontaktu z osobami doświadczonymi w podobnej działalności. Respondenci narzekali na skomplikowanie procedur przy ubieganiu się o wsparcie dotacyjne oraz zbyt długi czas oczekiwania na rozstrzygnięcie. Niedostateczne efekty działań zwiększających świadomość na temat ES. Samorządy cały czas ostrożnie podchodzą do kwestii związanych z klauzulami społecznymi;</p>	<p>1) Redukcja obciążeń administracyjnych. 2) Intensyfikacja promocji spotkań networkingowo-animacyjnych.</p>

8. Jakie potrzeby klientów nie zostały zaspokojone?	<p>Wsparcie dotacyjne udzielane przez OWES, przez część respondentów ocenione było jako zbyt niskie.</p> <p>Przydatne byłoby PES-om wsparcie merytoryczne.</p> <p>Cały czas obszarem, który jest szczególnie deficytowy według respondentów, jeśli chodzi o umiejętności, jest obszar prowadzenia dokumentacji, księgowości i kadr.</p> <p>Mimo iż WOES wykonuje działania animacyjne, wielu respondentów nie wiedziało o nich.</p>	<p>Wdrożenie w kolejnej edycji formuły „latającego menedżera”, który opiekowałby się od strony zarządczej kilkoma nowo powstającymi spółdzielniami na pierwszym etapie ich działalności.</p> <p>Kontynuacja działań w zakresie promowania idei ES i praktycznych rozwiązań wspierających PES.</p>
9. Jaka jest trwałość miejsc pracy utworzonych w PES (nowopowstałych i już istniejących) dzięki wsparciu ze strony OWES?	<p>Jednym z głównych czynników trwałości podmiotu jest odpowiednio przygotowana, zmotywowana grupa inicjatywa lub kadra zarządzająca podmiotu, który zamierza uruchomić PS.</p> <p>Na etapie inkubacji i tworzenia biznesplanu bardzo istotne jest poszukiwanie dywersyfikacji źródeł dochodów dla PES.</p>	Kontynuacja działań w tym zakresie.
10. W jakim stopniu i w jaki sposób wdrożono rekomendacje zaproponowane przez ewaluatora w wyniku realizacji pierwszej ewaluacji?	Sposób i zakres wdrożenia wniosków i rekomendacje z pierwszej edycji badania przedstawia tabela 7.	
11. W jakim stopniu zakres działań OWES wyczerpuje zakres sformułowany w standardach AKSES?	Wnioski i rekomendacje w tym zakresie zawarte są w rozdziale 3.10	

Pytania badawcze	Rekomendacje	Stan wdrożenia
1. W jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane wartości wskaźników monitoringowych projektu?	Kontynuacja działań w tym zakresie.	Wdrożono
2. Jakie wystąpiły problemy w zakresie osiągnięcia założonych celów i przypisanych im wartości wskaźników monitoringowych projektu? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób OWES poradził sobie z tymi problemami?	<p>1) Położenie szczególnego nacisku na tworzenie miejsc pracy dla mężczyzn poprzez formy promocji skierowane do nich oraz kontaktowanie przede wszystkim tej grupy z podmiotami ekonomii społecznej.</p> <p>2) Rozwijanie działań networkingowych (zwłaszcza sesji dialogowych) w środowiskach lokalnych i przemyślenie zmiany strategii informacyjnej (większy udział mediów społecznościowych); przeznaczenie większego budżetu na partnerstwa (np. w ramach oszczędności)</p> <p>3) Lobbing w sprawie rozwiązań systemowych poprzez ciała dialogu.</p>	<p>1) Wdrożono i osiągnięto wskaźniki w tym zakresie.</p> <p>2) Wdrożono poprzez zwiększenie liczby sesji dialogowych.</p> <p>3) Wdrożono w ramach bieżących działań animacyjnych.</p>
3. Jakie poniesiono nakłady na realizację projektu w poszczególnych obszarach (inkubacja; animacja; reintegracja i wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych)?	Kontynuacja działań w tym zakresie.	Wdrożono
4. Jaka jest relacja poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?	Rozważenie rezygnacji w przyszłości z druku materiałów kosztem bezpośredniego wsparcia i animacji (wyjąwszy materiały dla osób wykluczonych społecznie, niemających dostępu do Internetu).	Wdrożono poprzez rozwój strony internetowej WOES.
5. W jakim stopniu oferta OWES była adekwatna do potrzeb klientów?	Wskazane byłoby dostosowanie planu szkoleń do poszczególnych osób np. na podstawie wstępnego testu wiedzy. Ewaluator rekomenduje w kolejnych projektach odchodzenie od form stricte szkoleniowych, zwłaszcza długotrwałych, w kierunku metod indywidualnych i interaktywnych.	Nie wdrożono w ramach bieżącego projektu. Rozważanie jest zastosowanie mechanizmu w ramach kolejnego projektu.

6. Jak klienci OWES oceniają jakość oferowanych usług i dlaczego?

- 1) Rozwój mentoringu i działań w zakresie rewitalizacji.
- 2) Należy rozważyć, czy możliwa byłaby rezygnacja z jakichkolwiek wymogów przy wnioskowaniu o dotacje np. w zakresie załączników.
- 3) Intensyfikacja promocji spotkań networkinowo-animacyjnych, także w mediach społecznościowych
- 4) Dobrą praktyką jest wykonana przez WOES analiza orzeczeń RIO w sprawie stosowania klauzul społecznych – należy popularyzować te informacje, gdyż mogą się one przyczynić do zmniejszenia obaw samorządów w tym zakresie.

- 1) Wdrożono w zakresie działań partnerstw.
- 2) Nie wdrożono z uwagi na uwarunkowania zewnętrzne wynikające z obowiązujących wytycznych.
- 3) Wdrożono w ramach bieżących działań animacyjnych.
- 4) Wdrożono w ramach bieżących działań animacyjnych.

7. Jakie potrzeby klientów nie zostały zaspokojone?

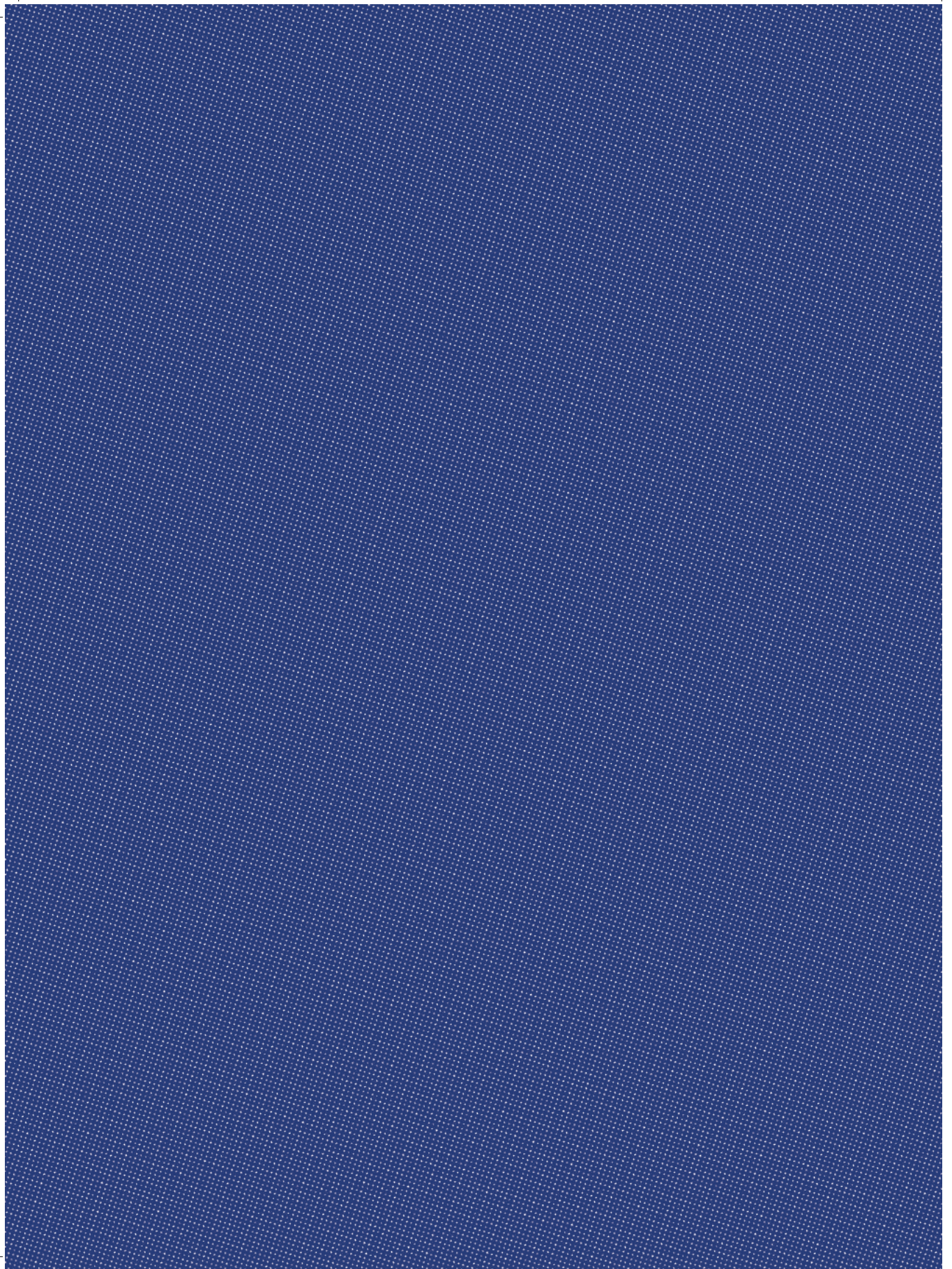
- 1) Szkolenia, a przede wszystkim doradztwo ściśle związane z danymi branżami, prowadzone przez ludzi z doświadczeniem w tych branżach.
- 2) Próba zgromadzenia tzw. „aniołów biznesu”, którzy być może nie tylko doradzaliby, ale także inwestowali w przedsięwzięcia związane z ES
- 3) Przetestowanie formuły „latającego menedżera”, który opiekowałby się od strony zarządczej kilkoma nowo powstającymi spółdzielniami na pierwszym etapie ich działalności.
- 4) Intensyfikacja działalności edukacyjnej dot. tematów takich jak raport kasowy, prowadzenie dokumentacji przedsiębiorstwa społecznego, wypełnianie wniosków o dofinansowanie, prowadzenie kadr, umowy o pracę etc.
- 5) Organizowanie spotkań bardziej nieformalnych, integrujących środowisko ekonomii społecznej – przykład dobrej praktyki: TechOgnisko, organizowane przez Sektor 3 w Szczecinie.
- 6) Podtrzymywanie przez WOES kontaktu z uczestnikami.

- 1) Wdrożono w ramach bieżących działań inkubacyjnych.
- 2) Rozważanie jest zastosowanie mechanizmu w ramach kolejnego projektu
- 3) Rozważanie jest zastosowanie mechanizmu w ramach kolejnego projektu
- 4) Wdrożono w ramach bieżących działań doradczych
- 5) Wdrożono w ramach bieżących działań animacyjnych.
- 6) Wdrożono w ramach bieżących działań.

Raport

**Perspektywy
rozwojowe polskich
spółdzielni socjalnych
w obliczu założeń
Agendy Miejskiej
dla Unii Europejskiej
ze szczególnym
uwzględnieniem
zagadnień ekonomii
cyrkularnej**

Wstęp

Europejskie miasta skupiają dziś dwie trzecie ludności całej Europy, zużywając przy tym 80% dostępnej energii, ale i wypracowując 85% PKB Unii Europejskiej¹. Generują duże przychody, korzystając przy tym obficie z zasobów naturalnych. Dają szansę na wyższe zarobki, dostęp do pełnej oferty edukacyjnej, większą mobilność, wpływając przy tym jednak niekorzystnie na jakość życia mieszkańców poprzez zanieczyszczenie, hałas czy przeludnienie. Są przy tym miejscem, gdzie najłatwiej zaobserwować różnice społeczno-gospodarcze, biedę i skutki bezrobocia. Dlatego też szczególnie dziś są w centrum zainteresowania samej Unii, rządów państw członkowskich, organizacji międzynarodowych raz tych pozarządowych, lokalnych decydentów oraz samych obywateli. W obliczu tych faktów łatwo zrozumieć, dlaczego miasta zajmują szczególne miejsce nie tylko w polityce regionalnej Unii, ale w jej polityce spójności. Ponad 50% środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)² na lata 2014-2020 przeznaczone zostało na wsparcie miast. Wdrożenie jedenastu celów tematycznych polityki spójności³, wokół której skupiają się fundusze unijne, również będzie odbywało się głównie w miastach, gdyż to one są głównymi ośrodkami nauki, administracji publicznej, siedzibą małych i średnich przedsiębiorstw. Także one generują większość problemów środowiskowych.

1 ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/.

2 Ibidem.

3 ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/how/priorities.

Nowa polityka spójności na lata 2021-2027⁴ przewiduje przeznaczenie 6% środków EFRR na zrównoważony rozwój obszarów miejskich oraz utworzenie nowej europejskiej inicjatywy miejskiej, której celem ma być utworzenie sieci kontaktów i wymiana doświadczeń władz miejskich krajów Unii. Pośród pięciu głównych celów tej nowej inicjatywy znajdujemy nie tylko przyjazną dla środowiska, bezemisyjną Europę, ale i Europę bardziej inteligentną, wspomagającą wzrost małych i średnich przedsiębiorstw oraz taką o silniejszym wymiarze społecznym. Co najważniejsze, ma to być Europa bliższa obywatelom, promująca oddolne strategie rozwoju oraz inicjatywy zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. W postulatach tych łatwo możemy znaleźć miejsce dla rozwoju spółdzielni socjalnych, które wpisują się w jej cele, a przy tym, mogą skierować swój twórczy potencjał w stronę projektów, które przyczyniać będą się do poprawy stanu środowiska w Unii Europejskiej.

Niniejszy raport przedstawia wysiłki organizacji międzynarodowych oraz Unii Europejskiej, zmierzające do promowania zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. Szczególne miejsce w poniższych rozważaniach zajmie Agenda Miejska dla Unii Europejskiej oraz ekonomia cyrkularna wpisująca się w nurt gospodarki odpowiedzialnej, przyjaznej nie tylko środowisku, ale i obywatelom. Wspomniane zostaną także nurty poboczne, mogące prezentować pewną wartość dla decydentów, organizacji pozarządowych oraz spółdzielni socjalnych. Tam, gdzie to możliwe zostaną opisane również lokalne polityki miejskie oraz starania organizatorów przetargów publicznych chcących włączyć elementy ekonomii o obiegu zamkniętym i polityki społecznej do swoich działań. Przedstawiony zostanie szereg przykładów przedsiębiorstw, nie tylko społecznych, wpisujących się w nurt ekonomii cyrkularnej. Jako że trend ten jest trendem globalnym, nieliczne przykłady, które wydają się być wyjątkowo cenne, pochodzić będą również spoza Unii Europejskiej. W końcu, na podstawie zebranych informacji, raport przedstawia rekomendacje zarówno dla samych spółdzielni socjalnych, jak i organizacji pozarządowych wspierających te pierwsze lub działających na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. Pozostaje mieć nadzieję, iż rekomendacje te służyć będą również władzom miejskim oraz prywatnym przedsiębiorstwom szukającym bardziej zrównoważonych czy społecznie odpowiedzialnych dróg rozwoju

W stronę miast zrównoważonych

Rozrastające się nieustannie współczesne miasta stawiają wiele globalnych wyzwań zarówno przed lokalnymi władzami jak i przed organizacjami międzynarodowymi. Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) już w roku 1976⁵ rozpoczęła debatę nad pro-

4 ec.europa.eu/regional_policy/pl/2021_2027/.

5 Na przełomie maja i czerwca 1976 roku odbyła się pierwsza konferencja Narodów Zjednoczonych poświęcona osiedlom ludzkim, zwana Habitat I.

gramami mającymi na celu wypracowanie rozwiązań odpowiadających na rosnące problemy szybko rozwijających się miast. Wraz z postępującym coraz szybciej wzrostem miast organizacje międzynarodowe poświęcały tejże tematyce co raz to więcej uwagi. W roku 1996 ONZ zorganizowała drugą już konferencję poświęconą problematyce miast, Habitat II. We wrześniu 2015 roku jej państwa członkowskie spisały Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju do roku 2030⁶, której jednym z celów jest uczynienie miast oraz osiedli ludzkich bardziej inkluzyjnymi, bezpiecznymi, trwałymi oraz zrównoważonymi⁷. W październiku 2016 roku, w Quito odbyła się trzecia konferencja Narodów Zjednoczonych, Habitat III, poświęcona mieszkalnictwu oraz zrównoważonemu rozwojowi obszarów miejskich, w ramach której spisana została także Nowa Agenda Miejska⁸. W obliczu rosnącej liczby mieszkańców miast, co poparte jest statystykami, wskazującymi, iż do roku 2050 ich liczba wzrośnie prawie dwukrotnie⁹, szefowie państw i rządów, ministrowie, władze lokalne i regionalne, parlamentarzyści, a także przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego oraz świata nauki spotkali się, aby wspólnie wypracować nowe propozycje inicjatyw, mających na celu poprawę jakości życia w miastach na całym świecie. W Agendzie wspomniane jest poparcie jej autorów oraz chęć niesienia pomocy małym i średnim przedsiębiorstwom, przedsiębiorstwom społecznym oraz spółdzielniom, w celu promowania uczciwego i odpowiedzialnego otoczenia biznesowego¹⁰. Z kolei w maju 2016 roku, Unia Europejska, na podstawie założeń Agendy 2030 ONZ oraz celów rozwojowych wymienionych w strategii Europa 2020¹¹, w toku obrad krajów członkowskich, Komisji Europejskiej, przedstawicieli miast oraz innych interesariuszy, wypracowała Agendę Miejską dla Unii Europejskiej (Urban Agenda for the EU) w postaci Paktu Amsterdamskiego¹². Dokument ten przedstawia miasta jako główne miejsca kreowania wzrostu całej Unii Europejskiej. Skupiając 70% ludności całej Unii Europejskiej¹³,

⁶ un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/.

⁷ Cel 11 Agendy na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju do roku 2030.

⁸ habitat3.org/the-new-urban-agenda.

⁹ Punkt drugi Nowej Agendy Miejskiej, habitat3.org/the-new-urban-agenda.

¹⁰ Punkt pięćdziesiąty ósmy Nowej Agendy Miejskiej, habitat3.org/the-new-urban-agenda.

¹¹ ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

¹² ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

¹³ ec.europa.eu/eurostat/web/degree-of-urbanisation/overview.

są one siłą napędową Unii, ale i jednocześnie jej największym wyzwaniem. Wskazują na to zarówno aspekty gospodarcze, środowiskowe, terytorialne, kulturowe, jak i palące problemy ostatnich lat takie, jak kryzys uchodźczy czy gospodarczy oraz nieustające wysiłki Unii Europejskiej zmierzające do zbudowania spójnej Europy, wolnej od różnic społeczno-gospodarczych, które najłatwiej zaobserwować w dużych miastach. W obliczu powyższych wyzwań, autorzy Nowej Agendy Miejskiej zwracają uwagę na konieczność zaangażowania szerokiego spektrum interesariuszy, począwszy od władz miejskich, poprzez lokalne społeczności, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, aż po przedstawicieli biznesu oraz świata nauki. Agenda promuje partnerstwa i współpracę, zarówno wertykalną, jak i horyzontalną, w obrębie przedstawionych niżej dwunastu priorytetowych obszarów. Partnerstwa te są wręcz określane jako kluczowy element wprowadzenia Agendy w życie¹⁴. Każde z nich powinno wypracować Plan Akcji, zakładający odniesienia do trzech podstawowych założeń Agendy, wymienionych poniżej. Wyróżniona została także rola oddolnych inicjatyw, biorących pod uwagę konkretne problemy poszczególnych miast¹⁵. Dokument podkreśla także ważną rolę, jaką odgrywają władze miast w życiu obywateli, będąc dla nich najbliższymi przedstawicielami rządu. Dokument zachęca do współpracy władz miejskich z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym oraz bankami krajowymi w poszukiwaniu funduszy na realizację inicjatyw mających na celu polepszenie życia w miastach.

Jak już wspomniano, pakt amsterdamski bazuje na trzech podstawowych założeniach dotyczących:

- **lepszyc regulacji prawnych** – regulacje unijne mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie miast. Często stoją w opozycji do lokalnego ustawodawstwa czy zwyczajów. Unia Europejska stawia sobie za cel lepsze przewidywanie możliwego wpływu regulacji unijnych na zarządzanie miastami.
- **lepszego finansowania** – przedstawiciele Unii Europejskiej przyznają, iż pozyskiwanie funduszy unijnych jest często administracyjnie utrudnione oraz trudne w realizacji. Agenda zakłada ułatwienie dostępu, uproszczenie procedur oraz lepszą koordynację funduszy unijnych.
- **szerszej wiedzy** – dzisiejsza wiedza na temat problematyki miejskiej w obrębie Unii Europejskiej jest rozproszona. Agenda deklaruje działania na rzecz wzmocnienia tejże wiedzy oraz chęć wspierania wymiany dobrych praktyk.

14 Punkt szesnasty Agendy Miejskiej dla UE, ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

15 Punkt osiemnasty Agendy Miejskiej dla UE, ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

Agenda Miejska dla Unii Europejskiej zakłada korzystanie z istniejących już funduszy poświęconych rozwojowi regionów i miast. Na stronie Komisji Europejskiej¹⁶ znaleźć można odnośniki do poniższych funduszy:

- **European Fund for Strategic Investments (EFSI)** – Europejski Fundusz na Rzecz Strategicznych Inwestycji¹⁷ ma na celu promowanie inwestycji zarówno dużych jak i małych przedsiębiorstw. Program jest nadzorowany przez Europejski Bank Inwestycyjny i dofinansowuje szczególnie strategiczne przedsięwzięcia w obszarach infrastruktury, badań, innowacji, edukacji oraz odnawialnych energii;
- **European Structural and Investment Funds (ESIF)** – Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne¹⁸ skupiające pięć funduszy tematycznych, w tym Europejski Fundusz Społeczny, Fundusz Spójności oraz Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Oprócz badań naukowych, technologii cyfrowych, wspierania gospodarki niskoemisyjnej oraz zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi, fundusz ten dedykowany jest również małym przedsiębiorstwom;
- **Horizon 2020**¹⁹ – program poświęcony badaniom oraz innowacjom;
- **LIFE**²⁰ – instrument finansujący inicjatywy środowiskowe oraz klimatyczne;
- **Urban Innovative Actions**²¹ – inicjatywa mająca na celu dofinansowywanie innowacyjnych projektów władz dużych miast (powyżej 50 000 mieszkańców);
- **European Investment Project Portal** – Europejski Portal Projektów Inwestycyjnych (portal EPPI)²² umożliwiający poszukiwanie inwestorów dla projektów unijnych, między innymi poświęconych budowaniu małych i średnich przedsiębiorstw;
- **European Investment Advisory Hub**²³ – portal poświęcony wymianie usług doradztwa oraz wsparcia technicznego. Pomaga w przygotowaniu oraz wdrożeniu różnorodnych projektów inwestycyjnych na terenie UE;

16 ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development_pl.

17 ec.europa.eu/growth/industry/innovation/funding/efsi_pl.

18 ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_pl.

19 ec.europa.eu/programmes/horizon2020/.

20 ec.europa.eu/environment/life/about/.

21 uia-initiative.eu/en.

22 ec.europa.eu/eipp/desktop/pl/index.html.

23 eah.eib.org/about/index.

Agenda odnosi się również do istniejących programów unijnych, skupiających się wokół problemów miast, do których należą między innymi:

- **European innovation partnership „Smart cities and communities”²⁴** – Europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz miast oraz społeczności smart jest inicjatywą zmierzającą do poprawy życia w miastach poprzez zrównoważone i zintegrowane działania władza miejskich, przemysłu, małych i średnich przedsiębiorstw, banków, świata nauki oraz pozostałych interesariuszy. Priorytetami tejże inicjatywy są między innymi: mobilność w miastach, zrównoważone budownictwo, wymiana doświadczeń, wypracowanie nowych modeli biznesowych oraz odpowiedzialne zlecenia publiczne. Podmioty aktywne w dziedzinie miast smart mogą rejestrować się na platformie Partnerstwa²⁵.
- **URBACT²⁶** – program dofinansowywany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego promuje współpracę ponadnarodową miast europejskich w celu wypracowania planów zrównoważonego rozwoju, efektywnego wprowadzania ich w życie oraz wymiany doświadczeń wśród krajów członkowskich oraz państw partnerskich, Norwegii i Szwajcarii. Skupia się na pięciu priorytetowych obszarach: rozwoju badań, technologii oraz innowacji, budowaniu gospodarki niskoemisyjnej, ochronie środowiska oraz zasobów naturalnych, ochronie zatrudnienia i promowaniu mobilności, a także wspieraniu inkluzji społecznej oraz walce z ubóstwem.
- **Eurocities²⁷** – sieć skupiająca przedstawicieli władz największych miast Europy, której celem jest wzmocnienie roli przedstawicieli władz miejskich, będących w najbliższym kontakcie z obywatelami, w obszarze podejmowania decyzji na skalę całej Europy. Skupia sześć grup tematycznych poświęconych rozwojowi ekonomicznemu, środowisku, społeczeństwu wiedzy, mobilności, kulturze oraz sprawom społecznym. Ponadto działa w jej obrębie pięć grup roboczych pracujących nad tematyką ekonomii cyrkularnej, żywności, usług publicznych, prewencji nadużywania substancji uzależniających oraz polityką sąsiedztwa Unii Europejskiej i jej powiększania.
- **RFSC (Reference Framework for Sustainable Cities²⁸)** – internetowe narzędzie mające służyć samorządom lokalnym do wypracowania oraz wdrożenia planów zrównoważonego oraz zintegrowanego rozwoju miast poprzez nawiązywanie dialogu w obrębie różnych jednostek samorządu lokalnego oraz między miastami Europy.

²⁴ ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_pl.

²⁵ Rejestracja możliwa pod adresem eu-smartcities.eu/.

²⁶ ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/atlas/programmes/2014-2020/Territorial%20co-operation/2014tc16rfir003.

²⁷ eurocities.eu/.

²⁸ Ramy Referencyjne dla Zrównoważonych Miast, ccre.org/activites/view/25.

Agenda Miejska dla Unii Europejskiej skupia się na 12 priorytetowych obszarach rozwoju współczesnych, zrównoważonych miast, podążając za priorytetami strategii Europa 2020. Są to:

- Inkluzja migrantów i uchodźców
- Poprawa jakości powietrza w miastach
- Bieda w miastach
- Mieszkalnictwo
- Ekonomia cyrkularna
- Praca oraz umiejętności w lokalnej gospodarce
- Adaptacja klimatu
- Transformacja energetyczna
- Zrównoważone użytkowanie ziemi oraz zasobów naturalnych
- Mobilność w miastach
- Transformacja cyfrowa
- Innowacyjne i odpowiedzialne zlecenia publiczne

Szczególnie ciekawym tematem jest ekonomia cyrkularna, będąca trendem nowym, aczkolwiek mającym podłoże w inicjatywach związanych z recyklingiem czy upcyclingiem²⁹. I to na niej w szczególności skupimy się w kolejnych rozdziałach.

Założenia ekonomii cyrkularnej

Punkt piąty programu operacyjnego Agendy Miejskiej dla Unii Europejskiej przedstawia konkretną definicję ekonomii cyrkularnej:

„Celem (ekonomii cyrkularnej) jest zwiększenie ponownego użycia, napraw, odnawiania oraz recyklingu istniejących materiałów i produktów w celu promowania nowego wzrostu oraz zatrudnienia. Dla przykładu, dodatkowe działania zmierzające do zwiększenia produktywności zasobów o 30% do 2030, mogłyby zwiększyć dochód narodowy brutto o blisko 1%, równocześnie pozwalając stworzyć 2 miliony nowych miejsc pracy. Szczególnym zainteresowaniem cieszyć się będą: zarządzanie odpadami (przetwarzanie odpadów na zasoby), ekonomia dzielenia, wydajność zasobów”.

²⁹ „Upcycling to proces wykorzystujący kreatywność oraz rzemiosło, aby nadać nowej wartości materiałom odpadowym”, tłumaczenie definicji ze strony Goldfinger Factory, goldfingerfactory.com/about/.

Ekonomia cyrkularna, zwana też ekonomią obiegu zamkniętego, jest już dziś trendem w pełni rozwiniętym i popularnym w wielu kręgach. Charakteryzuje się ją jako przeciwstawną do tradycyjnej, linearnej gospodarki, gdzie życie produktu zaczyna się na początku łańcucha produkcji a kończy wraz z jego zużyciem czy też końcem jego przydatności. W ekonomii cyrkularnej życie produktu jest nieustannym, samonapędzającym się cyklem, w którym koniec użytkowania jednego produktu oznacza początek produkcji nowego. Koncepcja obiegu zamkniętego opiera się na idei recyklingu, ponownego użycia oraz redukcji³⁰ w opozycji do linearnego podejścia: weź-użyj-wyrzuć³¹. Koncepcja ekonomii cyrkularnej powiązana jest również ściśle z innymi trendami zmierzającymi jak i ona do mniejszego zużycia zasobów naturalnych.

Jednym z nich jest ekonomia funkcjonalności Waltera Stahela, która zakłada wspólne używanie dóbr, sprzedaż usług korzystania z danego produktu, a nie samego produktu. Najprostszym i najczęściej dziś obserwowanym przykładem tego modelu jest tzw. *car sharing*, czyli korzystanie z samochodu na godziny. Raport Fundacji Ellen MacArthur³², firmy doradczej McKinsey oraz niemieckiej Fundacji na rzecz Środowiska i Zrównoważonego Rozwoju³³ zatytułowany „*Growth within: a circular economy vision for a competitive Europe*”³⁴ („Rozwój wewnątrz: ekonomia cyrkularna dla konkurencyjnej Europy”), pokazuje, iż średnio samochody w Europie stoją zaparkowane 92% czasu swojego życia, 31% pożywienia jest marnotrawione w całym łańcuchu wartości a biura użytkowane są przez 35-50% czasu, nawet w godzinach pracy³⁵.

Inną ciekawą koncepcją, która zainspirowała myślenie o ekonomii obiegu zamkniętego jest koncepcja projektowania produktów zwana *Cradle to Cradle*³⁶ stworzona przez Prof. Dr. Michaela Braungartena oraz Williama McDonoughana w latach 90-tych. Zakłada ona zawarcie już w procesie projektowania produktów fazy ich recyklingu, a także odzyskiwanie części do produkcji kolejnych dóbr. Rozróżniono dwa cykle odzyskiwania materiałów. Jeden właściwy towarom konsumpcyjnym pochodzenia biologicznego, które wracają do biosfery w postaci kompostu czy składników odżywczych. Drugi, charakterystyczny dla produktów technologicznych, których części nie zużywają się całkowicie w trakcie życia całego produktu i mogą zostać ponownie użyte.

30 Z angielskiego recycle, reuse and reduce (czasami określane również jako remanufacture), co dało początek koncepcji trzech R.

31 Z angielskiego take-make-dispose.

32 ellenmacarthurfoundation.org.

33 Stiftungsfonds für Umweltökonomie und Nachhaltigkeit (SUN), sun-institute.org/.

34 ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf.

35 Ibidem, str. 12.

36 Dosłownie ‘kołyska do kołyski’, epea.com/cradle-to-cradle/.

W końcu ekonomia cyrkularna idzie w parze z koncepcją niebieskiej ekonomii³⁷ Guntera Pauli. Niebieska ekonomia jest kolejnym etapem rozwoju gospodarki, zaraz po ekonomii zielonej, ekologicznej. Opiera się na koncepcji bionaśladownictwa Janine Benyus zakładającej, iż przyroda oferuje najlepsze rozwiązania również dla przemysłu, będąc systemem cyrkularnym, gdzie nic nie zostaje zmarnowane, zasoby są odnawialne oraz dostępne dla wszystkich. Książka Guntera Pauli wydana w 2010 roku obfituje w przykłady przedsiębiorstw³⁸ proponujących innowacyjne rozwiązania, wpisujące się między innymi w trend ekonomii obiegu zamkniętego, oparte na naturalnych zjawiskach.

Nie możemy zapominać, że nie byłoby dziś ekonomii cyrkularnej bez zdobyczy technologicznych, które są jednym z punktów zainteresowania autorów Agendy Miejskiej dla Unii Europejskiej. W punkcie 11 części B programu operacyjnego Agendy³⁹ mowa o usługach cyfrowych, nowych technologiach a także, bardziej konkretnie, o dostępności do cyfrowych usług publicznych dla osób niepełnosprawnych oraz starszych zgodnie z założeniami międzynarodowych standardów WCAG 2.0⁴⁰.

Wracając do samej Agendy Miejskiej dla Unii Europejskiej, założenia ekonomii cyrkularnej łączą się w niej z innymi obszarami priorytetowymi, wymienionymi w dokumencie. I tak, wspomniana jest mobilność w miastach⁴¹, a konkretniej konieczność wypracowania zrównoważonego, wydajnego systemu, który będzie oferował alternatywy dla poruszania się samochodem, sprawny transport publiczny na skalę lokalną jak i regionalną oraz pełen dostęp do środków transportu publicznego dla osób niepełnosprawnych.

Jak zazwyczaj bywa z dokumentami unijnymi odnoszącymi się do jednostek samorządu terytorialnego, dokument traktuje również o odpowiedzial-

37 Z angielskiego blue economy, theblueeconomy.org/.

38 Wszystkie przykłady dostępne są bezpłatnie na stronie: theblueeconomy.org/cases-1-to-100.html.

39 ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

40 Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), czyli Wytyczne dotyczące Dostępności Zawartości Stron Internetowych, są zbiorem zasad tworzenia stron internetowych tak, aby były dostępne i czytelne dla jak największej liczby odbiorców, również tych niepełnosprawnych czy starszych. WCAG 2.0. promuje cztery podstawowe zasady tworzenia stron internetowych związane z percepcją, funkcjonalnością, zrozumiałością i rzetelnością.

41 Patrz punkt 10 części B programu operacyjnego Agendy, ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

nych społecznie zamówieniach publicznych⁴², które określane są w nim jako „potężne narzędzie dla osiągnięcia celów społecznych oraz środowiskowych oraz mające służyć tworzeniu na większą skalę ale z użyciem mniejszych środków”⁴³.

Ponadto Agenda unijna promuje walkę z bezrobociem, zakładanie nowych przedsiębiorstw, lokalną konsumpcję oraz wspieranie nowych modeli pracy. Jest to idealne pole dla spółdzielni socjalnych oraz szerzej przedsiębiorstw społecznych do wykazania swojego potencjału na tym polu. Już teraz spełniają one często tę rolę. Wystarczy pójść o krok dalej i do łańcucha produkcji czy etapów świadczenia usług włączyć elementy ekonomii cyrkularnej – włączyć do działalności materiały pochodzące z recyklingu, kreatywnie wykorzystać elementy, które wcześniej traktowane były jako odpady, sprzedawać raczej usługę korzystania z produktu niż sam produkt. Jeśli chodzi o rolę ekonomii obiegu zamkniętego w tworzeniu nowych miejsc pracy, wspomniany wcześniej raport Fundacji Ellen MacArthur⁴⁴ wskazuje, iż dotychczasowe badania nad ekonomią cyrkularną pokazały, że ma ona pozytywny wpływ na zatrudnienie⁴⁵.

W końcu trzeba nadmienić, iż autorzy Agendy przyznają, iż partnerstwa ponadnarodowe będą ważnym elementem programu operacyjnego⁴⁶. Pierwszeństwo dawane jest partnerstwom inicjowanym oddolnie, gdyż to one najlepiej będą odpowiadały na konkretne potrzeby miast. Zachęca się też do tworzenia partnerstw nie tylko zrzeszających miasta, ale i włączających obszary wiejskie z nimi sąsiadujące. Ekonomia cyrkularna zakłada bowiem rozwiązania kompleksowe, których sukces będzie zależał od włączenia jak największej liczby interesariuszy.

Praktyczne zastosowania ekonomii cyrkularnej

Żywność w obiegu cyrkularnym

Żywność jest podstawowym dobrem konsumpcyjnym, na które mieszkańcy Europy poświęcają około 12% swojego budżetu⁴⁷. Badania wskazują, iż 31% żywności w Europie

42 Patrz punkt 12 części B programu operacyjnego Agendy, ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

43 Cytat za str. 28 Agendy, ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

44 ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf

45 Ibidem, str. 14.

46 Punkt 12.2 oraz punkt 5 części C programu operacyjnego Agendy Miejskiej dla UE, ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf.

47 ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose

jest marnowana⁴⁸ czy to w samym procesie jej produkcji, czy też przez konsumentów. Przy tym podmioty zaangażowane w produkcję żywności zajmują 40% powierzchni Europy, a do produkcji żywności zużywane jest około 25% zasobów wody w Europie (70% na skalę całego świata)⁴⁹. Przetwarzanie odpadów żywnościowych generuje 8% emisji gazów cieplarnianych na całym świecie⁵⁰. Nakłady na produkcję żywności są ogromne, a jej wykorzystanie dalekie od optymalnego. Istnieją jednak alternatywy, które proponują przetwarzanie produktów spożywczych na inne dobra konsumpcyjne, opakowania czy też nawozy. Przedsiębiorstwa, często społeczne, działające zgodnie z zasadami ekonomii cyrkularnej, proponują w tym zakresie wiele wartych zainteresowania rozwiązań.

Przedsiębiorstwo społeczne *Toast Ale*⁵¹ z Wielkiej Brytanii oraz belgijski browar *Brussels Beer Project*⁵² proponują piwa wyrabiane z chleba, który zwracany jest przez piekarnie, sklepy czy też restauracje. W przypadku *Brussels Beer Project* tylko jedno z ich piw, *Babylone*, produkowane jest z chleba. Jest to jednak jedno z pięciu spośród czterdziestu jeden dotychczas proponowanych przez firmę piw, które, w kraju słynącym z produkcji piwa, utrzymuje się od lat w czołówce sprzedaży na terenie Belgii, a także we Francji i Japonii. Może to świadczyć z jednej strony o wysokiej jakości produktów pochodzących z „odpadów”, a z drugiej, o wzrastającym wobec nich zaufaniu konsumentów i ich rosnącej świadomości w tym zakresie.

W przypadku *Toast Ale* cała produkcja firmy opiera się na chlebie. Według strony internetowej browaru, w Wielkiej Brytanii, aż 44% wyprodukowanego chleba trafia do śmietników⁵³. Każde z piętnastu proponowanych piw, również tych wytwarzanych we współpracy z ośmioma innymi browarami, produkowane jest między innymi z chleba, który może zastąpić nawet jedną trzecią słodu. Piwo sprzedawane jest w Wielkiej Brytanii oraz eksportowane do Stanów Zjednoczonych. Obydwie firmy chętnie dzielą się doświadczeniami a także przepisami na podstawowe piwo wyrabiane z chleba. Ponadto *Toast Ale*

48 „Growth within: a circular economy vision for a competitive Europe”, ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf, s. 71.

49 Ibidem, s. 70. ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf.

50 ec.europa.eu/food/safety/food_waste_en.

51 oastale.com.

52 beerproject.be.

53 toastale.com.

przeznacza całe dochody na wsparcie organizacji *Feedback*⁵⁴ działającej na rzecz nowego podejścia do żywności, dzięki któremu cały system jej produkcji powinien generować jak najmniejsze straty.

Przedsiębiorstwa o aspiracjach społecznych oraz ekologicznych podejmują się również wyzwaniom wymagającym wiedzy specjalistycznej oraz większych nakładów finansowych, jak produkcja biopaliw czy ekologicznych środków smarnych do maszyn. Angielska *Brocklesby Ltd.*⁵⁵ od roku 1987 zajmuje się przetwarzaniem zużytych olejów spożywczych a także produktów spożywczych o wysokiej zawartości tłuszczów (pączki, gofry, frytki itp.) na biopaliwo oraz biogaz, poprzez proces fermentacji beztlenowej, wykorzystywany do produkcji energii elektrycznej oraz ciepła. Każdego tygodnia firma przerabia 1000 ton produktów, dysponując 1000m³ przestrzeni magazynowej. Inną, powstałą w 2007 roku firmą zajmującą się już tylko przetwarzaniem zużytego oleju spożywczego, jest francuska *Gecco*⁵⁶, która zatrudnia dziś dziewięć osób. Współpracuje ona ściśle z jednostkami samorządu terytorialnego, które używają wytworzone biopaliwo w pojazdach służbowych. Produkowane przez nią biolubrykanty służą natomiast do konserwacji maszyn służących do przycinania zieleni miejskiej. Fabryka służąca do przetwarzania olejów spożywczych na biopaliwo powstała między innymi ze środków unijnego programu LIFE, wspomnianego już wcześniej. Proponowany model ma być replikowany w innych regionach Francji oraz całej Europy. Jednym z najważniejszych dostawców oleju dla *Gecco* jest firma *McCain*. Trzeba tu nadmienić, iż obydwie wyżej wymienione firmy wskazują, iż regularne dostawy oleju nie są wcale sprawą oczywistą a, co za tym idzie, iż pozyskiwanie nowych, zaufanych dostawców i wspólne opracowanie sprawnych kanałów dostaw jest podstawowym wyzwaniem dla przedsiębiorstw, które chciałyby rozpocząć działalność w tym zakresie.

Sieci supermarketów spożywczych, będące jednym z większych interesariuszy przetwarzania odpadów spożywczych, w ostatnich latach proponują z jednej strony, coraz więcej produktów lokalnych, ekologicznych, a także tych wpisujących się w nurt ekonomii cyrkularnej. Piwa firm *Brussels Beer Project* oraz *Toast Ale* sprzedawane są odpowiednio w belgijskiej sieci *Delhaize* oraz angielskiej *Tesco*. Ponadto obydwa supermarkety promują szeroko sprzedaż owoców i warzyw nie odpowiadających standardom – niesymetrycznych, z przebarwieniami, mniejszych czy większych niż reszta partii. Są to produkty pełnowartościowe, które, z powodu przyzwyczajenia europejskiego konsumenta do „idealnych” produktów, dotychczas były wyrzucane.

Przemysł spożywczy to nie tylko samo jedzenie i napoje, ale również opakowania, w których je kupujemy oraz w których są przewożone. Są one często same w sobie największym zagrożeniem dla środowiska, prezentując jednocześnie wysoki potencjał dla alternatywnych rozwiązań. We Francji, dzięki współpracy firmy *Coca-Cola* oraz *Plasti-*

54 feedbackglobal.org.

55 brocklesby.org.

56 gecco.fr.

pak⁵⁷, lidera rynku europejskiego w zakresie produkcji butelek do napojów z materiałów recyklingowych, powstało centrum Infinéo⁵⁸, które nie tylko zajmuje się recyklingiem butelek oraz ulepszaniem tego procesu, ale i organizacją wizyt pedagogicznych oraz studyjnych mających na celu uwrażliwienie konsumentów oraz propagowanie idei ekonomii cyrkularnej. Fińskie przedsiębiorstwo Storaenso⁵⁹ specjalizujące się w przetwarzaniu drewna proponuje z kolei biodegradowalne opakowania pochodzące z odpadów drewnianych czy drewna recyklingowego. Zajmuje się przy tym wykorzystywaniem biomasy do produkcji wielu innych dóbr, innowacyjnych materiałów do produkcji mebli oraz wykańczania budynków, peletów, olejów oraz substancji chemicznych pochodzenia roślinnego, ligniny oraz pulpy drzewnej wykorzystywanej do produkcji papieru, wyrobów higienicznych a także tekstyliów. Inicjatywy te, wymagając specjalistycznej wiedzy na temat procesów obróbki materiałów wyjściowych, wdrażane były z pomocą uniwersytetów, ośrodków naukowych, organizacji wspierających ochronę środowiska oraz jednostek samorządowych odpowiedzialnych za zarządzanie odpadami. Współpraca taka jest w tym wypadku niezbędna.

Nie brak jednak i pomysłów prostych, przystępnych dla małych nawet przedsiębiorstw społecznych, rozpoczynających swoją działalność. Trzy Holenderki założyły w 2012 roku przedsiębiorstwo społeczne Kromkommer⁶⁰ produkujące zupy z warzyw nie spełniających standardów, zakrzywionych, zrośniętych czy mających plamy, które sklepy, straganiarze czy restauracje wyrzucają do śmieci. Przedsiębiorstwo rozpoczęło produkcję na większą skalę w 2014 roku dzięki funduszom zebranych w akcji crowdfundingowej, w trakcie której zebrały budżet w wysokości prawie 32 tys. EUR. Dzięki temu bądź co bądź niewielkiemu budżetowi dziś przedsiębiorstwo zaopatruje 150 sklepów oraz restauracji na terenie całej Holandii, a we wrześniu 2018 roku ruszyły z produkcją nowej linii zup organicznych. Założycielki są naprawdę aktywne. Już w październiku 2018 roku, we współpracy z przedsiębiorstwem Plan Toys, produkującym drewniane zabawki, wylansowały linię drewnianych, nieidealnych warzyw, aby promować wspierane idee wśród najmłodszych.

W 2014 roku, również w Holandii, powstała pierwsza restauracja Instoc⁶¹ przygotowująca dania z niesprzedanych produktów spożywczych, pochodzących z supermarketów holenderskiej sieci Albert Heijn. Dziś Instoc to trzy

57 plastipakeurope.com.

58 infineo-economiecirculaire.com.

59 storaenso.com/en.

60 kromkommer.com/english/.

61 instock.nl.

restauracje w największych miastach Holandii, giełda produktów spożywczych szybkiego spożycia, foodtruck, książka kucharska, granola produkowana przez Instock z odzyskanej mieszanki ziaren używanych do wyrobu piwa oraz dwa piwa, jedno produkowane z chleba a drugie z ziemniaków. Pomysły młodych założycieli zostały uhonorowane wyróżnieniem *Forbes 30 under 30* oraz znakiem jakości Tripadvisor.

Amsterdam poszedł jeszcze dalej w myśleniu o ekonomii cyrkularnej. Założyciele Foodlogica⁶² stwierdzili, iż konsumenci zamieszkujący duże miasta, decydując się na zakup lokalnych produktów, sprawiają, iż mniej samochodów transportujących te dobra przemieszcza się po tych miastach. Firma opracowała więc strategię logistyczną zakładającą dowożenie produktów przez samochody do kontenerów składowych pobierających energię ze słońca, a znajdujących się na obrzeżach miast. Stamtąd produkty dowożone są do miejsc docelowych, restauracji, sklepów, domów rowerowymi trajkami, mogącymi uciągnąć towar o łącznej wadze do 300 kg, na trasie do 100 km, co pokrywa potrzeby Amsterdamu. Firma, powstała w 2015 roku, współpracuje z PwC, dzięki czemu może korzystać z usług doradczych, które pozwalają na sprawniejszy rozwój oraz korzystanie ze sprawdzonych rozwiązań logistycznych.

Cyrkularne inicjatywy władz miejskich

Te ciekawe i innowacyjne pomysły Holendrów w dziedzinie ekonomii obiegu zamkniętego nie dziwią jednak, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, iż Amsterdam jest pierwszym miastem aspirującym do tytułu miasta cyrkularnego. Po pierwsze, miasto jest aktywnym partnerem szeroko zakrojonego projektu *WASTED*⁶³. Promuje on sortowanie śmieci, zwłaszcza w biedniejszych dzielnicach, często zamieszkałych przez imigrantów pochodzących z krajów, gdzie sortowanie czy recykling odpadów nie są jeszcze tak popularne jak w Holandii. Osoby chętne do udziału w projekcie dostają pakiet startowy. Dwanaście worków służących sortowaniu różnego rodzaju odpadów, broszurę z informacjami wyjaśniającymi, co i jak należy sortować oraz plakat promujący inicjatywę. Kiedy już uda się napełnić worki odpowiednimi kategoriami śmieci, uczestnik znosi je do odpowiednich kontenerów, na których znajdują się logo oraz QR kod projektu *WASTED*. Należy go zeskanować, zrobić zdjęcie worka i przesłać je poprzez aplikację *WASTED* do fundacji *Cities*⁶⁴ odpowiedzialnej za projekt. Jej pracownicy przesyłają w zamian wirtualną monetę⁶⁵ na konto uczestnika, którą ten może wykorzystać w jednym ze sklepów partnerskich inicjatywy. Sklepy te oferują darmowe produkty lub zniżki na sprzedawane produkty. Popularność systemu była tak duża, zarówno wśród segregujących śmieci, jak i lokalnych sklepikarzy, że do akcji włączyło się miasto i z czasem projekt, początkowo

62 foodlogica.com/.

63 wastedlab.nl/en/.

64 citiesfoundation.org/.

65 Początkowo była to plastikowa moneta wyrabiana z materiałów pochodzących z recyklingu.

wdrażany w jednej dzielnicy, objął cały Amsterdam. Co więcej, po tym jak *World Economic Forum* zamieściło wideo⁶⁶ przedstawiające założenia inicjatywy, organizacje oraz samorządy z różnych stron świata zaczęły zgłaszać się do fundacji *Cities*, prosząc o wdrożenie podobnych inicjatyw w ich miastach. Projekt cały czas jest rozwijany na terenie Amsterdamu i może służyć jako inspiracja dla organizacji i decydentów z innych krajów.

W Amsterdamie działa też spółdzielnia, *Circle Economy*⁶⁷, powołana przez władze miejskie, wdrażająca programy promujące ekonomię obiegu zamkniętego w całej Holandii. Skupia ona firmy zainteresowane rozwojem w tym kierunku, buduje bazę wiedzy oraz narzędzi, a także świadczy usługi doradcze z tego zakresu. Główną jej misją jest „przyspieszenie transformacji cyrkularnej poprzez aktywne wdrażanie praktycznych rozwiązań na szeroką skalę”⁶⁸. Spółdzielnia wdraża program *City Circle Scan*⁶⁹, którego celem jest zidentyfikowanie głównych obszarów, w których Amsterdam może dokonać zmian, aby stać się miastem w pełni cyrkularnym. Jest też autorem raportu *Circular Amsterdam*⁷⁰, który wskazuje możliwą ścieżkę rozwoju miasta w kierunku ekonomii obiegu zamkniętego. Skupiono się w nim na dwóch obszarach, robotach budowlanych oraz odpadach organicznych, proponując wielowymiarowe rozwiązania łączące działalność różnorodnych podmiotów gospodarczych współpracujących w mieście.

W kontekście przetwarzania żywności warto wymienić również inicjatywę *Milan Urban Food Policy Pact*⁷¹, czyli porozumienie na rzecz budowania i rozwoju zrównoważonych systemów żywnościowych, zrzeszające 179 krajów z całego świata. W ramach paktu organizowane są działania sieciujące, rozpowszechnianie dobrych praktyk, monitoring postępów i spotkania prezydentów miast. Najlepsze inicjatywy corocznie mogą liczyć na nagrody pieniężne. We wrześniu 2018 roku nagrodę przyznano między innymi belgijskiemu miastu Ghent za program *Foodsavers Ghent*⁷². Jest to platforma komunikacji między podmiotami borykającymi się periodycznie z nadwyżkami jedzenia (supermarkety, rolnicy, restauracje) oraz tymi, które nadwyżki te mogą wykorzystać (organizacje społeczne, banki żywności, osoby prywatne) Spośród miast pol-

66 facebook.com/worldeconomicforum/videos/10154352274046479/.

67 circle-economy.com/.

68 Cytat ze strony spółdzielni.

69 amsterdamsmartcity.com/projects/circle-scan-amsterdam.

70 circle-economy.com/wp-content/uploads/2016/04/Circular-Amsterdam-EN-small-210316.pdf.

71 milanurbanfoodpolicypact.org/.

72 foodsavers.be/2017/gent/.

skich tylko Warszawa znajduje się na liście sygnatariuszy porozumienia, co wskazuje na potrzebę rozwoju Polski w tym kierunku. Nowi sygnatariusze ciągle mogą dołączać do porozumienia⁷³.

Miasta takie jak Maribor na Słowenii⁷⁴ czy Madryt⁷⁵ poszły o krok dalej w myśleniu o recyklingu żywności w miastach. Obydwa zaproponowały produkcję „miejskiej gleby”, ziemi wzbogaconej o mieszankę odpadów organicznych, którą następnie wykorzystuje się do utrzymania zieleni miejskiej. W obydwu miastach zostały też zorganizowane akcje informacyjne oraz warsztaty zakładania ogródków miejskich z wykorzystaniem pozyskanej miejskiej gleby. Ponadto w Mariborze, na rok 2019, zaplanowano otwarcie miejskiego sadu, w którym znaleźć będzie można różnorakie drzewa owocowe, sadzone również na pozyskanej, wzbogaconej o naturalne składniki, glebie.

Władze Wiednia podeszły do problemu dbałości środowisko oraz wyzwań niesionych przez ekonomię cyrkularną w sposób bardziej systemowy. Do lokalnych przepisów na temat zamówień publicznych wprowadziły minimalne kwoty, 50% dla szkół i przedszkoli publicznych oraz 30% dla innych jednostek podległych władzom miejskim⁷⁶, wydatków publicznych, które muszą trafić do producentów dóbr przyjaznych środowisku, ekologicznych, lokalnych, pochodzących z recyklingu, nie wymagających długiego łańcucha dostaw. Stworzonych zostało również siedemnaście grup roboczych skupionych wokół konkretnych potrzeb jednostek samorządu terytorialnego oraz organizmów im podległych, które wypracować mają najlepsze praktyki oraz rekomendacje w zakresie zamówień odpowiedzialnych społecznie i środowiskowo. W dziedzinie żywienia, firmy cateringowe zapewniające posiłki szkołom i przedszkolom zobowiązują się dostarczać posiłki przygotowane na bazie produktów lokalnych, sezonowych, często pochodzących z farm ekologicznych oraz do zapewnienia posiłków wegetariańskich dwa razy w tygodniu, co, jak wskazuje oficjalna strona miasta i projektu *ÖkoKauf Wien*⁷⁷, przyczyniło się już do zmniejszenia emisji CO₂ w mieście o 15.000 ton rocznie.

Nie tylko miasta

Inicjatywy propagujące ekonomię cyrkularną wdrażane są nie tylko na poziomie miast, ale i całych krajów. Rząd Danii już w 2006 roku zainicjował partnerstwo na rzecz wdrożenia programu Zielonych Zleceń Publicznych, GPP – *Green Public Procurement*⁷⁸, proponowanego przez Komisję Europejską jako dobrowolnego instrumentu dążącego do zrównoważonej produkcji oraz konsumpcji. Uczestnicy wymieniają się dobrymi prakty-

73 Informacje o procedurze dostępne poprzez kontakt z mufpp.secretariat@comune.milano.it.

74 uia-initiative.eu/en/uia-cities/maribor.

75 cooperativecity.org/2017/10/09/madrid-agrocomposta/.

76 cooperativecity.org/2018/03/12/okokauf-in-vienna/.

77 wien.gv.at/english/environment/protection/oekokauf/.

78 ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm.

kami, wiedzą na temat odpowiedzialnych społecznie zamówień publicznych. Mają przy tym dostęp do bazy kryteriów pozafinansowych używanych powszechnie w przetargach publicznych przez duńskie jednostki samorządu terytorialnego oraz agendy rządowe innych szczebli. Kryteria te odnoszą się do pochodzenia produktów, możliwości ich recyklingu, redukcji chemikaliów w procesie produkcji, długości życia produktów, całościowych kosztów wdrożenia inicjatywy oraz wpływu na środowisko. Szacuje się, iż zamówienia publiczne w Europie generują 19% PKB całej Unii Europejskiej⁷⁹, a więc wysiłki w tym zakresie mogą przynieść realną zmianę na skalę całej Europy. W Belgii oraz Niemczech powstały z kolei odpowiednio, *The Flanders Materials Programme*⁸⁰ oraz *The German Resource Efficiency Programme (ProgRes)*⁸¹, obydwa zmierzające do wypracowania multisektorowych planów na rzecz promocji ekonomii cyrkularnej, począwszy od działań edukacyjnych, a skończywszy na konkretnych działaniach wszystkich zaangażowanych stron, jednostek samorządowych, rządowych, organizacji pozarządowych, biznesu, ośrodków badawczych oraz przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego. *The Flanders Materials Programme* wskazuje dziewięć obszarów⁸², które mają być dźwigniami nowej, odpowiedzialnej gospodarki:

- zrównoważone projektowanie materiałów, dóbr, łańcuchów dostaw oraz usług ;
- mądra współpraca zakładająca równy dostęp do informacji oraz wymianę doświadczeń;
- inteligentne odpowiedzialne inwestycje zarówno sektora publicznego jak i prywatnego;
- lepsze regulacje prawnych zachęcające do wdrażania koncepcji ekonomii cyrkularnej;
- zrównoważone zarządzanie materiałami wykorzystywanymi w przemyśle budowlanym zużywającym największą ich ilość;
- wykorzystanie substancji chemicznych oraz plastiku w zamkniętych łańcuchach produkcji;
- koncepcja bioekonomii polegającej na produkcji zrównoważonych dóbr z surowców odnawialnych oraz ich promowanie jako takich;

79 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/denmark-public-procurement-as-a-circular-economy-enabler.

80 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/belgium-flanders-materials-programme.

81 Niemiecki Program Wydajności Zasobów (tłumaczenie własne) ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/german-resource-efficiency-programme-progress-ii.

82 eco.nomia.pt/contents/ficheirosinternos/vmp-eng-brochure-150ppi.pdf.

- pełny recykling metali;
- odkrywanie nowych materiałów oraz technologii ich przeróbki.

Podobnie niemiecki program ProgRes skoncentrowany jest na recyklingu metali będących jednym z filarów gospodarki niemieckiej, recyklingu materiałów budowlanych oraz budownictwie ekologicznym, odpowiedzialnym wykorzystaniu zasobów naturalnych do produkcji nowych technologii oraz potencjalnych innowacjach w dziedzinie biotechnologii, które mogą przynieść nowe, przyjazne środowisku rozwiązania technologiczne⁸³.

Na czoło inicjatyw rządowych wysuwa się jednak Szkocja, która postawiła sobie ambitny cel redukcji odpadów żywnościowych o 33% do roku 2025⁸⁴, jedyny tak konkretny i ambitny na skalę Europy. Wytypowano cztery priorytetowe obszary działań:

- wdrożenie ekonomii cyrkularnej w przemyśle rybnym oraz związanym z produkcją napojów alkoholowych, tak ważnych dla tego kraju;
- ponowne użycie infrastruktury służącej pozyskiwaniu energii;
- podniesienie produktywności surowców oraz materiałów pochodzących z recyklingu używanych w przemyśle budowlanym;
- ponowne używanie materiałów pochodzących z recyklingu do produkcji nowych dóbr.

W tym kontekście powstała inicjatywa *Scotland's Revolve Reuse Standard*⁸⁵. Jest to narzędzie służące do oceny standardów jakości urządzeń przeznaczonych do ponownego użytku oraz działalności sprzedawców tychże urządzeń. Na podstawie badań, pomysłodawcy programu *Zero Waste Scotland*⁸⁶, którzy wprowadzili narzędzie w życie, stwierdzili, iż największą przeszkodą na drodze do ponownego użytkowania dóbr jest brak zaufania konsumentów do takich produktów. Wprowadzono więc w życie ogólnokrajowy system certyfikacji i standaryzacji wymogów stawianych takim produktom, który przyczynił się do wzrostu ich sprzedaży w ostatnich latach.

Produkty niejednokrotnego użytku

Kwestia ponownego używania produktów – z angielskiego *re-use* – zainspirowała wiele przedsiębiorstw do rozpoczęcia działalności. Sklepy typu *second-hand* znane są od wielu lat. W ostatnich latach jednak przedsiębiorstwa zajmujące się tą działalnością we-

83 Str. 58 do 71 Programu, bmu.de/fileadmin/Daten_BMU/Pool/Broschueren/progress_broschuere_en_bf.pdf.

84 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/scotland-making-things-last-a-circular-economy-strategy.

85 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/scotland-increasing-customer-confidence-in-reused-products.

86 zerowastescotland.org.uk/content/who-we-are.

szły na inny poziom postrzegania swojej roli i miejsca w społeczeństwie. Po pierwsze, wraz ze zwiększeniem świadomości środowiskowej konsumentów i rozpoczęciem globalnej debaty na temat problemów ekologicznych kupowanie dóbr z drugiej ręki stało się czynnością dobrze widzianą, pożądaną, nie dyktowaną tyle ograniczeniami finansowymi co wrażliwością społeczną. Po drugie, jeśli przyjrzeć się z bliska firmom i organizacjom zajmującym się sprzedażą używanych dóbr, najczęściej nie zajmują się one tylko sprzedażą, ale i *upcyclingiem*, czyli nadawaniem nowej wartości poprzez przeróbki, renowację, produkcję ulepszonej wersji. Przy tym wszystkim przedsiębiorstwa produkujące czy sprzedające produkty „ponownego użytku” prowadzą także często działalność edukacyjną w lokalnych społecznościach oraz programy integracji marginalizowanych warstw społeczeństwa. *Community Reuse Network Ireland* (CRNI)⁸⁷, organizacja zrzeszająca i reprezentująca na poziomie krajowym przedsiębiorstwa zajmujące się towarami używanymi, prowadziła projekt *ECOStep Youth Project*⁸⁸. Projekt miał na celu zaangażowanie młodych ludzi zagrożonych wykluczeniem społecznym w inicjatywy związane z kreatywnym projektowaniem i wykorzystaniem dóbr z drugiej ręki. Pochodząca z angielskiego hrabstwa Surrey organizacja *Surrey Reuse Network*⁸⁹, prowadząca działalność w tym samym obszarze, dostrzega również potrzebę oferowania zatrudnienia oraz szkoleń osobom wymagającym włączenia społecznego.

Organizacje zrzeszające przedsiębiorstwa sprzedające używane produkty dostrzegły potrzebę certyfikacji tych dóbr oraz wypracowania standardów ich sprzedaży, co służyć ma promocji tej działalności oraz wzbudzeniu większego zaufania wśród społeczeństwa. CRNI zrealizowała projekt *Re-Mark*⁹⁰, którego głównym celem było wypracowanie standardów jakości produktów *second-hand*, aby zapewnić bezpieczeństwo a także wysoką jakość tychże dóbr, co zachęcić miało Irlandczyków do częstszego sięgania po nie. *London Community Resource Network*⁹¹ zajmuje się z kolei „eko-audytem”⁹² dla organizacji charytatywnych oraz małych i średnich przedsiębiorstw. Organizacja jest upoważniona do wydawania zaświadczeń dotyczących zużycia zasobów, emisji CO₂ oraz zarządzania odpadami. Zajmuje się również opracowywaniem oraz pomocą we wdrażaniu planów działań oraz polityk wewnętrznych dążących

87 crni.ie/.

88 crni.ie/ecostep-youth-project/.

89 surreyreusenetwork.org.uk/.

90 crni.ie/re-mark/.

91 lcrn.org.uk/.

92 lcrn.org.uk/projects-services/environmental-carbon-auditing/.

do poprawy rezultatów w tychże obszarach. Belgijska organizacja RReuse⁹³, wspierająca przedsiębiorstwa społeczne aktywne w dziedzinie ponownego użytkowania, napraw i recyklingu, działa na poziomie Unii Europejskiej przekonując do konieczności wprowadzenia oficjalnej certyfikacji firm zajmujących się sprzedażą dóbr używanych⁹⁴. Ważnym aspektem działalności tejże organizacji jest również lobbing na rzecz projektowania dóbr w sposób społecznie i środowiskowo odpowiedzialny, aby umożliwić ich wieloletnie użytkowanie oraz ponowne wykorzystanie i sprawny recykling na końcu życia produktu⁹⁵. Z kolei belgijska federacja *Ressources*⁹⁶ zrzesza przedsiębiorstwa społeczne działające w zakresie redukcji odpadów poprzez ponowne ich użycie, recykling oraz *upcycling*. Zakres działalności zrzeszonych organizacji jest bardzo szeroki, od tych zajmujących się odpadami organicznymi, poprzez te zajmujące się tekstyliami, papierem, meblami oraz materiałami informatycznymi, na tych skupiających się na materiałach budowlanych skończywszy⁹⁷.

Istnieje jeszcze jeden ciekawy model związany z ponownym użytkowaniem dóbr. Jest to tzw. odwrócony łańcuch dostaw, z angielskiego *reverse supply chain*. Dotychczas głównym zmartwieniem firm było dostarczenie towaru klientowi na czas. Dziś firmy myślące przyszłościowo, innowacyjnie zadają sobie pytanie, co zrobić żeby pomóc klientowi pozbyć się niechcianych czy nieużywanych już towarów, zwiększając zarówno satysfakcję klienta jak i swoje zyski poprzez ponowne wykorzystanie materiałów do produkcji lub poprzez wprowadzenie nowej formy sprzedaży, bliskiej leasingowi. Przykładem prostego rozwiązania z tego zakresu jest działalność angielskiej firmy Braiform⁹⁸, lidera rynku wieszaków w Wielkiej Brytanii. Przedsiębiorstwo nie tylko dostarcza wieszaki do największych sieci odzieżowych i projektantów, ale i, gdy te nie są już potrzebne, odbiera je, sortuje, czyści, ponownie pakuje i wysyła do kolejnych klientów, zapobiegając w ten sposób ich wyrzucaniu.

Nie kupujmy, dzielmy się

Ponowne używanie produktów nie jest jedyną alternatywą. Coraz bardziej popularna staje się idea dzielenia się, która w przedsiębiorstwach przybiera formę dzielenia się aktywami⁹⁹. Praktyka ta, wpisująca się w nurt ekonomii funkcjonalnej, pozwala często znacząco zmniejszyć koszty czy to utrzymania gospodarstwa domowego czy to firmy. Płacimy wyłącznie za użytkowanie urządzenia, nie za jego posiadanie. Koszty napraw

93 reuse.org/.

94 reuse.org/approved-reuse-centres/.

95 reuse.org/improving-product-design/

96 res-sources.be/fr/qui-sommes-nous

97 Pełna lista przedsiębiorstw członkowskich dostępna pod adresem: res-sources.be/fr/membres.

98 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/achieving-re-use-at-scale-in-the-fast-moving-consumer-goods-sector

99 Z angielskiego asset sharing.

pokrywane są zaś przez firmę, która jest właścicielem dobra. Tim Slater, założyciel londyńskiej platformy wymiany *Fat Llama*¹⁰⁰, podkreśla, iż w przypadku wypożyczania sprzętu należącego do osób prywatnych, ważne jest ich ubezpieczenie. Pomimo coraz większej popularności idei takich jak AirBnB czy Uber, gdzie użyczanym dobrem jest własne mieszkanie czy samochód, ludzie są ciągle nieufni wobec inicjatyw zakładających wspólne użytkowanie dóbr z osobami sobie bliżej nie znanymi. Jeśli przyjrzymy się liście przedmiotów, które osoby prywatne wynajmują przez stronę *Fat Llama*, zauważymy iż większość z nich to przedmioty o dużej wartości, sprzęt audiowizualny, elektroniczny, fotograficzny, sportowy, instrumenty muzyczne czy pojazdy. Wiele wcześniejszych inicjatyw upadło po krótkim czasie z powodu małego zainteresowania osób wypożyczających, które nie miały żadnej gwarancji, iż sprzęt powróci do nich w dobrym stanie. Dlatego właśnie *Fat Llama* proponuje również ubezpieczenie wynajmowanego sprzętu.

Oprócz platform zrzeszających osoby prywatne chcące wypożyczyć sprzęt, którego same nie używają, istnieją również inicjatywy takie, jak *Toronto Tool Library*¹⁰¹. Jest to wypożyczalnia narzędzi działająca w Toronto, oparta na pomysły z Berkley z lat '70. Wpłacając roczną subskrypcję w wysokości 55\$, użytkownik może wypożyczać dowolne narzędzie dostępne w bibliotece na określony, krótki czas. Za nieco wyższą opłatą klient może wypożyczać narzędzia na dłuższy czas oraz otrzymuje dostęp do przedmiotów różnego rodzaju, wypożyczanych poprzez pierwszą kanadyjską stronę internetową poświęconą dzieleniu się dobrami, *Sharing Depot*¹⁰². Samo *Toronto Tool Library* jest, zgodnie z życzeniem założyciela, organizacją non-profit, która zebrała imponujące ilości narzędzi od lokalnej społeczności. W dobie szerzącego się konsumpcjonizmu ludzie kupują coraz więcej przedmiotów, które albo wcale nie są im potrzebne i nigdy nie zostają użyte, albo po pierwszym użyciu trafiają do garażu czy na strych, zabierając miejsce. Inicjatorzy wypożyczalni narzędzi są zdania, iż tego typu inicjatywy prowadzone powinny być przez lokalne samorzady, gdyż mają one możliwość przechowywania znacznie większej ilości sprzętu, dotarcia do szerszego grona tak klientów, jak i donatorów. Ważnym elementem tego modelu jest również sieć wolontariuszy, pasjonatów majsterkowania, którzy pomagają reperować sprzęt w razie potrzeby. Wdrożenie tej inicjatywy przez samorzady nie tylko pozwalałyby mniej zamożnym obywatelom wypożyczyć drogi często sprzęt,

100 fatllama.com/.

101 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/how-tool-sharing-could-become-a-public-utility.

102 sharingdepot.ca/.

ale i zapobiegałyby zbyt pochopnemu pozbywaniu się sprzętu oraz jego drogiej utylizacji. Z racji zainteresowania pomysłem wielu kanadyjskich samorządów oraz organizacji obywatelskich, stworzono podręcznik zakładania wypożyczalni narzędzi¹⁰³.

Także firmy decydują się coraz częściej na wypożyczenie sprzętu czy mebli biurowych niż na ich zakup. *Rype Office*¹⁰⁴ z Londynu proponuje trzy różne rozwiązania firmom. Pierwsze to zakup nowych mebli z możliwością ich odkupienia w momencie, kiedy klient nie będzie ich więcej potrzebował lub będzie chciał je zmienić. Drugie to wykonywanie mebli na zamówienie z odzyskanych materiałów. Trzecie zaś to usługi naprawy i odnawiania mebli firmowych. Wszystkie trzy opcje zakładają wysoką jakość materiałów używanych do produkcji nowych mebli, które muszą zachować swoje właściwości przez cały cykl życia, by móc posłużyć do produkcji nowych, ulepszonych modeli. W tym leży całe wyzwanie koncepcji *upcyclingu*. Chodzi o to, by z materiałów odzyskanych stworzyć rzecz lepszą niż ta wyjściowa, bardziej nowoczesną, funkcjonalną, ładniejszą a przy tym niedrogą, gdyż wykonaną z materiałów będących już w posiadaniu firmy. Co istotne, czas potrzebny na wykonanie takich mebli jest krótszy, niż ten, który trzeba poświęcić na wykonanie zupełnie nowych mebli. Cały model pozwala małym firmom na znaczne oszczędności i z pewnością jest krokiem w stronę odpowiedzialnego biznesu.

Budownictwo cyrkularne

Wróćmy do tematu zrównoważonego budownictwa, poruszonego w kontekście inicjatyw krajowych. Pisząc o budownictwie, trzeba wspomnieć, iż wiele przedsiębiorstw oraz organizacji zwraca się aktualnie w stronę nurtu budowania w zgodzie z naturą – z wykorzystaniem materiałów budowlanych pochodzących z recyklingu, poddanych *upcyclingowi*, naturalnych, biodegradowalnych. Pomysłów jest mnóstwo, jak na przykład ten wprowadzony w życie w 2017 roku przez grupę francuskich młodych architektów, którzy założyli przedsiębiorstwo *Agilcare Construction*¹⁰⁵ proponujące budowę domów z drewna. Od innych przedsiębiorstw tego typu odróżnia ich to, iż w proces projektowania włączyli propozycje możliwych transformacji budynku tak, aby służył on właścicielom jak najdłużej oraz odpowiadał ich zmieniającym się potrzebom. Włoskie studio projektowania, *BAG beyond architecture group*¹⁰⁶, skupiające pięcioro młodych ludzi, zajmuje się z kolei projektowaniem konstrukcji z naturalnych materiałów, wpisujących się harmonijnie w przestrzeń miejską Rzymu. Członkowie BAG są zwolennikami zrównoważonej architektury połączonej z tradycyjnymi technikami konstrukcji.

Niewielkim, początkującym przedsiębiorstwom, takim jak dwa wymienione wyżej, potrzebne jest wsparcie, zarówno w poszukiwaniu źródeł materiałów przyjaznych środowi-

103 Podręcznik dostępny pod adresem: sharestarter.org/tools/.

104 rypeoffice.com/.

105 agilcare.co/offres/.

106 bagstudio.org/en/progetti/

sku, jak i w samym ulepszaniu koncepcji a także uwrażliwianiu szerszego grona odbiorców na konieczność bardziej ekologicznego podejścia do architektury i budownictwa. Dla takich właśnie firm francuskie stowarzyszenie działające na rzecz eko-transformacji, Cd2e, prowadzi, między innymi giełdę materiałów budowlanych z drugiej ręki¹⁰⁷, platformę informacji, także tych prawnych, na temat przetwarzania różnych typów odpadów¹⁰⁸ oraz bazę danych eko-materiałów¹⁰⁹. Z kolei założona w 1987 roku w Hamburgu firma EPEA¹¹⁰ jest firmą badawczą i konsultingową, pomagającą zarówno firmom, jak i podmiotom publicznym oraz ośrodkom naukowym w przejściu do modelu cyrkularnego. Firma zatrudnia naukowców z dziedziny chemii, biologii oraz nauk przyrodniczych, a także specjalistów z zakresu optymalizacji oraz rozwoju produktów. Jeden z jej założycieli był także pomysłodawcą idei *Cradle to Cradle*¹¹¹. Jest to koncepcja projektowania zmierzająca do potencjalnie nieskończonego, cyklicznego wykorzystywania tych samych materiałów. Koncepcja inspirowana jest procesami zachodzącymi w przyrodzie, gdzie nic nie ginie, a koniec jednego życia jest początkiem następnego. Koncepcja ta wybiega poza tradycyjne myślenie o redukcji wpływu człowieka na środowisko czy recyklingu i idzie krok dalej, proponując *upcyclin* – ponowne używanie materiałów oraz wpisanie tych dwóch pierwszych procesów w sam proces projektowanie dóbr.

Ciekawym przykładem włączenia ekonomii cyrkularnej do budownictwa, a także zamówień publicznych jest działalność duńskiego urzędu miasta Odense¹¹². Kiedy w mieście miało powstać czterdzieści nowych ośrodków rezydencyjnych dla młodych osób z niepełnosprawnościami, miasto nie zawahało się wpisać w wymogi przetargu punktów dotyczących użycia alternatywnych, przyjaznych środowisku materiałów budowlanych, wolnych od szkodliwych chemikaliów oraz zainstalowania paneli słonecznych oraz energooszczędnego oświetlenia. Z powodu dodatkowych wymogów, cena inwestycji była wyższa tylko o 5% od oferty tradycyjnej. Władze miasta szacują jednak, że dzięki przyjaznym środowisku rozwiązaniom koszty utrzymania budynku będą niższe niż jego utrzymanie przy zastosowaniu tradycyjnych rozwiązań, co będzie generowało oszczędności przez lata, przekraczające znacznie wyściowe 5% całości kosztów inwestycji.

107 cd2e.com/recyclage-valorisation/bourse/creation.

108 Ibidem.

109 cd2e.com/?q=eco_materiaux/recherche/accueil.

110 Pełna nazwa to Environmental Protection Encouragement Agency, epea.com/about/.

111 epea.com/cradle-to-cradle/.

112 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/denmark-public-procurement-as-a-circular-economy-enabler.

Projektowanie w nurcie cyrkularnym

Ekonomia cyrkularna to jednak nie tylko budownictwo, architektura i projektowanie na dużą skalę, często niedostępne dla przedsiębiorstw społecznych, ale i proste pomysły nadawania nowego życia „śmieciom”. Często są to inicjatywy bardzo inspirujące, jak ta proponowana przez *Goldfinger Factory* z Londynu¹¹³. Jak sami założyciele określają na stronie internetowej, jest to przedsiębiorstwo społeczne zajmujące się zrównoważonym designem, wygrywające liczne nagrody. A jest co nagradzać. Oprócz usług projektowania na zamówienie wnętrz, mebli, gadżetów reklamowych i przedmiotów użytkowych, z drewna oraz metalu, dla firm, restauracji, sklepów oraz lokalnej społeczności, *Goldfinger* proponuje kursy stolarki oraz kreatywnego projektowania z użyciem materiałów z drugiej ręki, między innymi dla osób bezrobotnych, przyczyniając się w ten sposób do ich reintegracji na rynku pracy. Jest też platformą dla projektantów oraz rzemieślników, dzięki której mogą oni łatwiej wypromować i sprzedać swoje produkty. Firma prowadzi także kawiarnię w swojej siedzibie.

Jako że ekonomia cyrkularna jest trendem globalnym już od wielu lat, przykłady jej dobrego zastosowania znaleźć można tysiące kilometrów od Europy. Przynajmniej jeden z nich wart jest przytoczenia, gdyż, mimo trudnych początków, działająca od 2012 roku organizacja skupia dziś 60 spółdzielni brazylijskich, zatrudnia ponad 20 osób i wspiera poprzez zatrudnienie w partnerskich spółdzielniach ponad 1000 kobiet. Pomysł jest genialny w swej prostocie. Sieć Rede Asta¹¹⁴ proponuje korporacjom wyprodukowanie przedmiotów promocyjnych z ich własnych odpadów. I tak torby promocyjne dla Volkswagena zostały wyprodukowane z pozostałości obić do samochodów. Materiały promocyjne dla firmy L'Oréal powstały z koszułek wykorzystywanych przez firmę na różnorodnych targach, a te dla firmy Coca-Cola zostały sporządzone na bazie butelek. Wśród dużych firm współpracujących z siecią Rede Asta znajdują się także, między innymi, Fiat, Unilever, C&A oraz PayPal. W związku z tym, że sieć współpracuje z lokalnymi kooperatywami zatrudniającymi prawie wyłącznie kobiety, których sytuacja ekonomiczna w Brazylii jest szczególnie trudna, otrzymała również wsparcie mentorskie firmy konsultingowej Ernst&Young w ramach programu *Entrepreneurial Winning Women*, a także wsparcie inwestycyjne banku Santander i Fundacji Chanel. Wyróżniona została także główną nagrodą banku UBS w dziedzinie „Wizjonerzy”. Ponadto, już w roku 2014, w BBC News ukazał się artykuł na temat organizacji Rede Asta, którą Fundacja Ellen MacArthur, będąca punktem odniesienia w dziedzinie gospodarki cyrkularnej, zaliczyła do 100 najlepszych przykładów praktycznego zastosowania założeń ekonomii obiegu zamkniętego¹¹⁵.

113 goldfingerfactory.com/about/.

114 redeasta.com.br/.

115 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/waste-recovery-network-turning-corporate-waste-into-handmade-goods.

W Europie z kolei prowadzone są projekty reintegracji społecznej, w ramach których uczestnicy uczą się jak wykorzystać wyrzucane rzeczy oraz materiały do produkcji nowych dóbr. *The Great Recovery*¹¹⁶, będący projektem wdrażanym głównie w angielskim hrabstwie Surrey w latach 2012 -2016, skupił przedsiębiorstwa zajmujące się zbiórką i recyklingiem odpadów, takie jak Suez oraz Sita, producentów mebli jak IKEA oraz uczestników projektu. Wspólnie wypracowali możliwe ścieżki wykorzystania różnorodnych odpadów. Uczestnicy brali także udział w warsztatach rzemiosła, dzięki którym nauczyli się jak nadawać nowe życie wyrzuconym meblom. Podobny projekt, *Back2New Upcycling*¹¹⁷, skierowany do osób długotrwale bezrobotnych wdrożyła organizacja charytatywna *West Limerick Resources* z Irlandii w ramach programu reintegracji zawodowej.

Moda a ekonomia cyrkularna

Pójdźmy o krok dalej w dziedzinie projektowania i skupmy się na obszarze, który prezentuje prawie 5% wydatków przeciętnego domostwa europejskiego¹¹⁸. Mimo coraz większej świadomości środowiskowej firm prywatnych oraz ogółu społeczeństwa przemysł odzieżowy, o którym mowa, przedstawia się jako całkowicie nieprzyjazny środowisku. Tylko 1% odzieży¹¹⁹ poddawane jest recyklingowi. Oszacowano również, iż między 2015 a 2050 rokiem 22 miliony ton plastikowych mikro włókien pochodzących z odzieży wyląduje w oceanach za sprawą ich wypłukiwania w trakcie prania¹²⁰. W obliczu globalnego wzrostu sprzedaży odzieży oraz, co za tym idzie, krótszego cyklu życia tych dóbr spowodowanego nadejściem trendu *fast fashion*, firmy oraz organizacje mające bardziej społeczny i środowiskowy charakter zaczęły poszukiwać alternatyw proponujących model przeciwny, *slow fashion*, wpisujący się również w krąg zainteresowania ekonomii cyrkularnej.

Francja nie od dziś jest stolicą mody, również tej odpowiedzialnej społecznie. To właśnie tam powstała inicjatywa *Textiles Recycling Valley*¹²¹, skupia-

116 greatrecovery.org.uk/resources/the-survivor-sofa-story/.

117 crni.ie/our-members/back2new-upcycling/.

118 ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose

119 Fundacja Ellen MacArthur, A new textiles economy: redesigning fashion's future: ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/A-New-Textiles-Economy_Full-Report.pdf, s. 20.

120 Ibidem, str. 39.

121 ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/france-collaborative-textiles-recycling-initiative oraz, w języku francuskim, cd2e.com/?q=filieres-recyclage-textile-hdf-vrt-retex.

jąca organizacje mające doświadczenie w działaniach recyklingowych, badaniach, innowacjach oraz ekonomii obiegu zamkniętego. Inicjatywa ta powstała przy wsparciu programu Interreg Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, łącząc działania Francji, Walonii oraz Flandrii we wspólnym projekcie Retex¹²². Jest to projekt zmierzający do redukcji odpadów tekstylnych, skupia się na trzech priorytetowych działaniach – zmianie myślenia na temat metod produkcji odzieży, innowacyjnym podejściu do projektowania oraz pomysłach na recykling tekstyliów. Jego realizatorzy mają ambicję stać się platformą wymiany doświadczeń producentów tekstyliów, sprzedawców, ośrodków naukowych badających nowe materiały oraz firm zajmujących się recyklingiem odzieży. Jedną z organizacji realizujących projekt jest Cd2e¹²³, stowarzyszenie na rzecz rozwoju przedsiębiorstw ekologicznych działające w wielu obszarach, m.in. budownictwa, odnawialnych energii, cyklu życia produktów, recyklingu oraz tworzenia nowych modeli biznesowych. Ciekawym partnerem projektu, reprezentującym wysiłki lokalnego samorządu na rzecz ekonomii cyrkularnej, jest UP-tex¹²⁴, ośrodek zajmujący się promowaniem badań nad innowacyjnymi materiałami tekstylnymi oraz przedsiębiorstw jutra zajmujących się ich produkcją. Kolejnym pomysłodawcą projektu jest organizacja EcoTLC¹²⁵ zajmująca się przetwarzaniem tekstyliów, dofinansowująca badania i projekty dotyczące innowacyjnych rozwiązań z tego zakresu. Wyżej wymienione organizacje partnerskie powołały do życia internetową giełdę, *Circular Textile Stock Exchange*¹²⁶, łączącą firmy chcące pozbyć się odpadów z produkcji odzieży z tymi, które odpady te przetwarzają.

W ramach ekonomii obiegu zamkniętego, w wielu krajach powstały przedsiębiorstwa proponujące inne podejście do odzieży. Duńska firma *Better World Fashion*¹²⁷ specjalizuje się w naprawie i przetwarzaniu używanych ubrań i dodatków skórzanych, które, pod nową postacią, można wypożyczyć lub kupić, z opcją zwrotu do sklepu w zamian za 50% ceny wyjściowej. Karierę w Danii zrobiło przedsiębiorstwo *Vigga*¹²⁸ szyjące oraz wypożyczające ubrania dziecięce wykonane z organicznych materiałów. Firma zdobyła liczne nagrody i wyróżnienia organizacji promujących ochronę środowiska oraz ekonomię cyrkularną. *Mud Jeans*¹²⁹ z Holandii szyje z kolei jeansy z materiałów pochodzących z recyklingu, proponując przy tym usługi szycia, wypożyczania oraz sprzedaży jeansów. Przedsiębiorstwo *Tale Me*¹³⁰ obecne w Brukseli oraz Paryżu proponuje swoim klientkom wypożyczenie ubrań

122 dothetex.eu/fr/.

123 cd2e.com/.

124 uptex.innovationstextiles.fr/.

125 ecotlc.fr/.

126 Dosłownie: Cyrkularna Giełda Tekstyliów.

127 betterworldfashion.com/

128 vigga.us/in-english.

129 mudjeans.eu/.

130 taleme-shop.com/.

dziecięcych oraz ciężowych, które zwykle noszone są przez krótki okres czasu. Pozwala to na redukcję odpadów tekstylnych, a z drugiej strony jest tańszą opcją dla przyszłych i aktualnych matek o niższych dochodach.

Rekomendacje

Z powyższych przykładów można wyciągnąć kilka wniosków co do kolejnych kroków, które należy podjąć, aby w pełni wykorzystać potencjał ekonomii obiegu zamkniętego w całej Europie. Wnioski te wpisują się w rozumowanie autorów przytaczanego już raportu „Growth within: a circular economy vision for a competitive” Europe¹³¹:

- „Jeśli Europa chce przyspieszyć zwrot ku ekonomii cyrkularnej, należy zbudować jej silną podstawę, łącząc wysiłki w czterech kierunkach, uznając przy tym systemowy charakter tej zmiany. Wszystkie sektory oraz różnorodne aspekty polityki będą musiały zostać włączone w ten proces. Powstały plan działania mógłby opierać się na czterech filarach:
- edukacji, badaniach oraz identyfikowaniu możliwych obszarów zmian na skalę całej Europy;
 - budowaniu zaplecza zasobów zachowujących swoją wartość, co jest głównym wymogiem koniecznym do budowania konkurencyjnego przemysłu w Europie;
 - inicjatywach, wdrażanych na poziomie Europy, państw członkowskich oraz ich miast, które pozwalałyby na realizację na szeroką skalę rozwiązań biznesowych wpisujących się w nurt cyrkularny;
 - wypracowaniu nowego systemu zarządzania (nowego kokpitu), który pokierowałby gospodarkę w stronę większej produktywności zasobów, zatrudnienia oraz konkurencyjności”¹³².

Szczególnie ważnym aspektem jest edukacja społeczeństwa, które, jak pokazano w poprzednich rozdziałach na przykładzie konkretnych przedsiębiorstw, ciągle jeszcze jest nieufne wobec produktów pochodzących z recyklingu czy takich nie odpowiadających standardom estetycznym, do których przyzwyczajony jest przeciętny konsument europejski. Ponadto, jak i w przypadku innych inicjatyw europejskich, ważna jest systemowość proponowanych rozwiązań, która niemożliwa jest bez współpracy międzysektorowej

131 ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf.

132 Cytat za: Growth within: a circular economy vision for a competitive Europe, str. 15, ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf, tłumaczenie własne.

oraz ponadnarodowej. W kolejnych paragrafach skupimy się na tych dwóch obszarach, następnie przechodząc do konkretnych propozycji działań, które władze miast, organizacje pozarządowe a szczególnie spółdzielnie socjalne mogłyby podjąć w celu wdrożenia założeń ekonomii cyrkularnej do swojej działalności.

Po pierwsze edukacja

Działania edukacyjne na wszystkich poziomach, począwszy od kształtowania świadomości najmłodszych obywateli po właściwe ukierunkowanie doświadczonych nawet przedsiębiorców, są niezbędnym elementem dla zapewnienia właściwych warunków do rozwoju ekonomii obiegu zamkniętego w Europie. Przedsiębiorstwa zaprezentowane w części trzeciej niniejszego raportu często same prowadzą zajęcia praktyczne, warsztaty, organizują debaty i konferencje na temat nowego, cyrkularnego modelu. *Goldfinger Factory* proponuje lokalnej społeczności warsztaty i kursy projektowania, produkcji oraz *upcyclingu* przedmiotów użytkowych oraz mebli z materiałów pochodzących z recyklingu¹³³. *Instock* prowadzi warsztaty kucharskie, podczas których przekazywana jest uczestnikom wiedza na temat gotowania z wykorzystaniem produktów ekologicznych, zbliżających się do daty przydatności oraz przechowywania żywności w sposób zachowujący dłużej jej walory¹³⁴. Miasta Maribor i Madryt proponują z kolei warsztaty zakładania ogródków miejskich z wykorzystaniem gleby wzbogaconej o kompost z odpadów organicznych, jak już to zostało wspomniane w części trzeciej raportu.

Organizacja *The Great Recovery* z Londynu zaproponowała mieszkańcom grę strategiczną „*The game of circularity*”¹³⁵. Gracze stawiani są na początku gry przed wyborami, których dokonywać muszą prawdziwi przedsiębiorcy na etapie projektowania swoich produktów: *jakie materiały wykorzystam do produkcji? Pochodzące z recyklingu? Takie, które nadają się do ponownej produkcji, kiedy produkt wyjściowy dojdzie do końca cyklu użytkowania? Pochodzące z krajów, gdzie toczą się konflikty wojskowe? Droższe, ale pochodzące z krajów proponujących ulgi podatkowe za zakup lokalnych produktów?* Gra toczy się w formie kolejki. Wagoniki albo kończą swój cykl życia na wysypiskach, albo w rajach, gdzie pozostają ciągle w ruchu tworząc nowe cykle produkcji. W grę angażują się zarówno ci młodszy jak i ci starsi. Obydwie grupy często zaskoczone są efektem swoich wyjściowych wyborów.

Grą samą w sobie jest proponowany przez miasto Amsterdam projekt *WASTED*, gdzie, za odpowiedzialne środowiskowo i społecznie zachowania związane z segregacją śmieci oraz ich recyklingiem, mieszkańcy miasta otrzymują wirtualne monety, które następnie wymieniają na konkretne produkty czy też zniżki. Segregujesz swoje śmieci, zanosisz je do odpowiedniego kontenera, robisz zdjęcie pełnego worka i skanujesz kod z kontenera. Wysyłasz wszystko za

133 goldfingerfactory.com/impact/.

134 instock.nl/evenementen/.

135 Dosłownie: „cyrkularna gra”.

pomocą aplikacji zainstalowanej na twoim telefonie. W zamian na twoje konto trafiają wirtualne monety. Wymieniasz je, dla przykładu, na kawę czy herbatę (jedna moneta), drugi bilet do kina (sześć monet), 20% zniżki na nowe okulary przeciwsłoneczne (osiem monet), 20 EUR zniżki na płaszcz przeciwdeszczowy (osiem monet) czy też 5 EUR zniżki na usługę rozliczenia podatkowego (jedna moneta)¹³⁶. Proste, nowoczesne rozwiązanie z użyciem ostatnich nowinek technologicznych, które przyciąga wszystkich oraz cieszy się ogromną popularnością.

W ofercie organizacji promujących koncepcję ekonomii cyrkularnej na całym świecie widnieją również bardziej tradycyjne, ale nie mniej inspirujące, materiały edukacyjne. Fundacja EPEA, w ramach zaprezentowanego we wcześniejszych rozdziałach programu *Cradle to Cradle* proponuje kursy z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem w duchu idei gospodarki obiegu zamkniętego, kursy projektowania dóbr z użyciem zasad ekonomii cyrkularnej oraz warsztaty budowania kompleksowych strategii, zarówno biznesowych, jak i tych wdrażanych na poziomie miast włączających ten nowy trend. Jeden z kursów, dotyczący projektowania, można odbyć za darmo w wersji online¹³⁷.

Fundacja Ellen MacArthur opracowała całą serię warsztatów budujących świadomość społeczną oraz pokazujących, jak w praktyce zastosować zasady rządzące ekonomią cyrkularną. Gotowe skrypty dostępne są na stronie Fundacji, w zakładce *Resources*, w części *Workshop Activities*¹³⁸. Strona zawiera też przewodnik po projektowaniu cyrkularnym oraz serię filmów prezentujących to zagadnienie. Dostępne są tam również publikacje oraz podcasty prezentujące założenia ekonomii obiegu zamkniętego oraz przykłady jej zastosowania. Możemy znaleźć tam także linki do kanału iTunes oraz platformy edukacyjnej Kumu. Wszystko gotowe by pozytywnie wpływać na decydentów, przedsiębiorców oraz przygotować młodzież do podejmowania odpowiedzialnych, zrównoważonych działań w przyszłości.

Jak już zostało podkreślone we wcześniejszych rozdziałach, biorąc pod uwagę fakt, iż praktyczne zastosowania ekonomii cyrkularnej wymagają również wiedzy na temat kompleksowych procesów biologicznych czy chemicznych, warto raz jeszcze podkreślić, iż ośrodki naukowe oraz badawcze mogą, a nawet powinny, stać się partnerami inicjatyw zmierzających do wdrażania innowacyjnych rozwiązań z zakresu gospodarki obiegu zamkniętego. Tym bardziej, iż dla efektywnego jej włączenia w główny nurt gospodarczy potrzebne są inicjatywy systemowe, angażujące również miasta oraz organizacje pozarządowe.

136 wastedlab.nl/en/#rewards.

137 c2ccertified.org/education.

138 ellenmacarthurfoundation.org/resources/learn/higher-education-resources.

Po drugie, współpraca

I tak przechodzimy do współpracy międzysektorowej w obszarze ekonomii cyrkularnej. Po pierwsze sama Unia Europejska dokłada starań, aby ułatwić oraz zachęcić podmioty reprezentujące różne sektory do zwrócenia się w stronę ekonomii obiegu zamkniętego. Dzięki wspólnej inicjatywie Komisji Europejskiej oraz Europejskiego Komitetu do Spraw Gospodarczych i Społecznych¹³⁹ powstała Europejska Platforma Interesariuszy Ekonomii Cyrkularnej¹⁴⁰. Jest to miejsce dialogu między różnymi podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi koncepcjami ekonomii cyrkularnej. Na stronie internetowej platformy znaleźć można dobre praktyki, strategie wdrażane w różnych krajach unijnych, bazę wiedzy, wirtualne forum wymiany doświadczeń a także najnowsze doniesienia oraz wydarzenia z zakresu gospodarki obiegu zamkniętego. Trzeba powiedzieć, iż Polska w niewielkim stopniu uczestniczy w tym dialogu – jest obecna tylko w czterech projektach ogólnoeuropejskich i nie zaproponowała żadnego własnego projektu czy inicjatywy. Dla porównania Niemcy obecne są aż w osiemnastu inicjatywach, z czego piętnaście to własne, oddolne inicjatywy naszego zachodniego sąsiada. Taka dysproporcja nie jest tylko kwestią funduszy, gdyż Unia Europejska proponuje dofinansowanie do projektów wpisujących się w nurt ekonomii cyrkularnej, także tych miejskich. Oprócz wymienionych w części pierwszej programów i funduszy, przedstawić możemy jeden z nich, *Urban Innovative Actions*¹⁴¹, program ramowy realizowany w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, którego realizację przewidziano na lata 2015-2020. Budżet na rok 2018 wynosi maksymalnie 100 milionów euro. Z funduszu korzystać mogą lokalne i regionalne jednostki samorządowe w celu wdrażania inicjatyw zmierzających do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich.

Inną paneuropejską inicjatywą na rzecz promowania gospodarki obiegu zamkniętego, zwłaszcza w obszarach miejskich, jest *Circular Europe Network*¹⁴² wdrażana przez Stowarzyszenie Miast i Regionów na rzecz Zrównoważonego Zarządzania Zasobami¹⁴³. Również w przypadku tej organizacji obecność Polski nie jest specjalnie widoczna. Spośród wszystkich polskich miast, tylko Warszawa jest członkiem Stowarzyszenia. Jego zadaniem, jak i wspomnianej wcześniej Sieci, jest dzielenie się wiedzą, dobrymi praktykami oraz narzędziami służącymi do wdrażania inicjatyw z obszaru ekonomii cyrkularnej. Stowarzyszenie zajmuje się organizacją wydarzeń sieciujących oraz publikacją materiałów

139 European Economic and Social Committee.

140 European Circular Economy Stakeholder Platform, circulareconomy.europa.eu/platform/en.

141 Dosłownie „Miejskie Działania Innowacyjne”, welcomeurope.com/european-funds/erdf-urban-innovative-actions-1047+947.html#tab=onglet_details.

142 Dosłownie 'Cyrkularna Sieć Europy', circular-europe-network.eu.

143 acrplus.org/index.php/en/members/our-members

dotyczących tejże tematyki. Członkami są nie tylko lokalne samorządy, ale i uniwersytety, organizacje pozarządowe, duże korporacje oraz małe przedsiębiorstwa. Stowarzyszenie ciągle przyjmuje nowych członków.

Istnieją też inicjatywy światowe, skierowane na konkretny problem, na który odpowiedzią może być gospodarka obiegu zamkniętego. W 2014 roku prezydent Mediolanu zainicjował partnerstwo na rzecz zrównoważonego zarządzania żywnością w miastach – *Milan Urban Food Policy Pact*¹⁴⁴. Zrzesza ono 179 miast z całego świata dążących do wypracowania dobrych praktyk zarządzania łańcuchem dostaw żywności do największych miast oraz redukcji głodu w obszarach miejskich. Na stronie Paktu możemy odnaleźć najlepsze praktyki z tego zakresu, publikacje, sieci tematyczne oraz informacje na temat projektu *Food Smart Cities for Development* wdrażanego w latach 2015-2016 w dwunastu miastach trzech kontynentów. Głównym celem projektu była koordynacja polityk dotyczących zrównoważonego zarządzania systemem dostaw żywności do miast. Również i w wypadku tej organizacji, władze miast mogą kontaktować się z inicjatorami w celu dołączenia do inicjatywy¹⁴⁵, co mogłoby zainteresować niejedno polskie miasto zważywszy na fakt, iż aktualnie jedynym sygnatariuszem paktu jest znowu Warszawa.

Dla spółdzielni

Spółdzielnie, z racji wyznawanych wartości wzajemności, dbałości o społeczność lokalną i środowisko oraz demokratycznego sposobu zarządzania, są doskonałym miejscem, aby z jednej strony wdrażać idee gospodarki o obiegu zamkniętym, a z drugiej promować ją w swoim najbliższym otoczeniu. Ta nowa koncepcja gospodarstwa może być też sposobem na wyniesienie spółdzielczości na inny, bardziej zaawansowany poziom. Szczególnie zainteresowane koncepcją ekonomii cyrkularnej mogą być spółdzielnie rolno-spożywcze, które w tym nowym nurcie mogą znaleźć źródło pozyskiwania nawozów czy pasz, w zamian proponując pozostałości swojej działalności jako biopaliwo czy opał. Organizacje zrzeszające spółdzielnie rolno-spożywcze w Hiszpanii oraz Francji widzą w gospodarce obiegu zamkniętego przyszłość swoich spółdzielni członkowskich. Portal *Agronews*¹⁴⁶ z regionu Castilla y León wprost nazywa gospodarkę obiegu zamkniętego pierwszoplanową gwiazdą tychże spółdzielni. Francuski portal

144 milanurbanfoodpolicypact.org

145 Można tego dokonywać poprzez kontakt ze strony: milanurbanfoodpolicypact.org/how-to-sign-the-mufpp/

146 agronewscastillayleon.com/la-economia-circular-protagonista-en-cooperativas-agro-alimentarias-de-espana.

Economie Circulaire.org z kolei już dwukrotnie, w roku 2015 oraz 2017 wydał publikację¹⁴⁷ prezentującą dokonania spółdzielni rolno-spożywczych wdrażających idee cyrkularne w swojej działalności. Jedną z przykładowych spółdzielni jest Limagrain¹⁴⁸ przerabiająca kolby kukurydzy pozostałe po zbiorach na materiał opałowy.

Jeśli chodzi o inne spółdzielnie, w tym socjalne, to i one skłaniają się ku modelowi cyrkularnemu. Belgijska spółdzielnia Coopeos¹⁴⁹ zajmuje się zbiórką odpadów zielonych, głównie drzewnych oraz ich przetwarzaniem na biomasę używaną następnie przez lokalne instytucje, takie jak szkoły, domy opieki czy urzędy, do ogrzewania. Spółdzielnia promuje wśród lokalnej społeczności wymianę tradycyjnych pieców na te podgrzewane biomasą. Proponuje ich instalację, utrzymanie oraz zapewnienie stałych dostaw biomasy. Węgierska spółdzielnia Cargonoma¹⁵⁰ zajmuje się z kolei dowozami lokalnej żywności organicznej do różnych dzielnic Budapesztu rowerami. Oprócz samych dostaw, spółdzielcy sami prowadzą jedną z farm zaopatrujących mieszkańców stolicy, a także proponują warsztaty naprawy rowerów. Z kolei jedna z włoskich spółdzielni konsumenckich zrzeszona w sieci EuroCoop wprowadziła bardzo proste ulepszenie do produktu występującego wszędzie, papieru toaletowego, zapewniając przy tym oszczędność papieru w wysokości 25 ton rocznie poprzez usunięcie wewnętrznej, sztywnej rolki i zastąpienie jej kolejnym, mniejszym zwojem samego papieru toaletowego¹⁵¹. Jak widać inicjatywy mogą sięgać po najprostsze rozwiązania dotyczące produktów codziennego użytku, prowadząc przy tym do znaczących zmian mających pozytywny wpływ na środowisko.

Dla przedsiębiorstw

Wielkie międzynarodowe korporacje już dawno zrozumiały jak ważna jest koncepcja obiegu zamkniętego oraz zaangażowanie się w inicjatywy mające na celu ochronę środowiska oraz zmniejszenie swojego, negatywnego na nią wpływu. Mniejsze przedsiębiorstwa, również te społeczne, mogą i powinny również podążać tym tropem. Te, które już to robią, radzą sobie bardzo dobrze, jak to zostało pokazane we wcześniejszych rozdziałach. Firmą międzynarodową obecną w Polsce, która postawiła sobie cele równie ambitne co Unia Europejska, jest lider rynku towarów konsumpcyjnych, Unilever. Już w roku 2017 roku przedsiębiorstwo założyło, iż do roku 2025 wszystkie ich opakowania będą tak projektowane, aby

147 economiecirculaire.org/articles/h/cooperatives-et-economie-circulaire-coop-de-france.html

148 Str. 21 powyższej publikacji.

149 coopeos.be/.

150 cooperativecity.org/2018/04/10/cycling-for-alternative-systems-the-cargonoma-experiment-in-budapest/.

151 eurocoop.coop/uploads/2018.01.18_Circular%20Economy%20%26%20Consumer%20Co-operatives_SPWG.pdf

całkowicie podlegać recyklingowi, ponownemu użyciu lub kompostowaniu¹⁵². Również do roku 2025 firma zobowiązała się do zwiększenia procentu użycia plastiku pochodzącego z recyklingu do produkcji swoich opakowań do 25%. Firma opracowała także „Plan życia w sposób zrównoważony”¹⁵³, który zakłada między innymi zmniejszenie wagi wszystkich opakowań o jedną trzecią oraz redukcję odpadów związanych z produktami firmy o połowę do roku 2020.

Inną firmą, która aktywnie wdraża założenia ekonomii cyrkularnej w swojej codziennej działalności jest Philips. Tak jak Unilever, Philips deklaruje większe użycie materiałów pochodzących z recyklingu do produkcji swoich towarów. Firma dobrze zrozumiała też koncepcję ekonomii funkcjonalności, proponując swoim klientom nie tylko zakup urządzeń oświetleniowych, ale i dostarczanie potrzebnej energii do lamp typu LED, będących stosunkowo przyjaznymi dla środowiska. Ciekawą propozycją przedsiębiorstwa jest też system sprzedaży sprzętu medycznego, dzięki któremu Philips deklaruje wykup zużytego już sprzętu, co znacznie zmniejsza koszty samego zakupu, a z drugiej strony zapewnia firmie Philips stały dostęp do komponentów i materiałów, które mogą zostać użyte ponownie¹⁵⁴.

Także lider przemysłu chemicznego, który ma największy wpływ na środowisko, BASF¹⁵⁵, deklaruje chęć wprowadzenia w życie zasad gospodarki obiegu zamkniętego. Już teraz firma wprowadziła w obieg plastik biodegradowalny, *ecovio*®. Do swojego łańcucha produkcji włączyła też biomasę zastępującą paliwa kopalne. Tak jak inne przedsiębiorstwa BASF deklaruje również włączenie etapu recyklingu swoich produktów oraz ich opakowań do procesu ich projektowania.

Jak widać liderzy rynku zrozumieli potrzebę zwrócenia się ku bardziej zrównoważonemu łańcuchowi wartości. Mogą zatem stać się oni ważnymi partnerami w transformacji cyrkularnej dla mniejszych przedsiębiorstw, organizacji pozarządowych, a szczególnie miast.

152 unilever.com/sustainable-living/reducing-environmental-impact/waste-and-packaging/rethinking-plastic-packaging/.

153 unilever.com/sustainable-living/values-and-values/.

154 philips.com/a-w/about/sustainability/sustainable-planet/circular-economy.html.

155 basf.com/en/company/sustainability/management-and-instruments/circular-economy.html.

Dla władz miejskich

Władze miast państw członkowskich Unii Europejskiej stoją dziś w obliczu konieczności wprowadzenia w życie konkretnych działań zmierzających z jednej strony do zrównoważonego zarządzania miastami w ogóle oraz do zmiany systemu gospodarczego z linearnego na cyrkularny, o obiegu zamkniętym z drugiej. Agenda Miejska dla Unii Europejskiej przewiduje realizację dwunastu priorytetowych obszarów wymienionych w części pierwszej raportu do roku 2020 w ramach szerszej strategii Europa 2020. Z kolei „Plan działania Unii Europejskiej dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym”¹⁵⁶ zakłada między innymi, iż do roku 2030 recykling powinien objąć 65% odpadów komunalnych oraz 75% opakowań, a składowanie odpadów powinno zostać zredukowane do 10%. Mimo iż polski senat skrytykował w 2016 roku te ambitne cele jako nierealne oraz kosztowne¹⁵⁷, to Unia Europejska wdraża kolejne etapy realizacji planu działań i obliguje do tego również kraje członkowskie. W tym świetle miasta mogą się tylko przygotować na realizację dyrektyw unijnych. Szczególnie, że te wspierane są również przez Cele Zrównoważonego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁵⁸, którymi są, między innymi, unikanie wyrzucania żywności, innowacyjne metody wykorzystania odzyskanych materiałów oraz recykling papieru, plastiku, szkła i aluminium.

Jak to zostało wykazane w poprzednich rozdziałach, polskie miasta mogą dołączać do już istniejących inicjatyw ponadnarodowych zmierzających do wdrożenia założeń ekonomii cyrkularnej. Mogą również korzystać z gotowych przykładów strategii oraz działań publikowanych przez organizacje pozarządowe aktywne w dziedzinie gospodarki obiegu zamkniętego. Istnieją również konkretne fundusze i programy unijne, wskazane wcześniej, z których miasta mogą korzystać w celu wdrożenia dyrektyw unijnych oraz rozwiązania swoich problemów środowiskowych a także społecznych. Przy tym wszystkim władze miejskie mogą szukać partnerów zarówno wśród przedsiębiorstw zainteresowanych oszczędnościami, jakie w dłuższej perspektywie oferuje model cyrkularny oraz poprawą swojego wizerunku w ramach strategii CSR, jak i wśród ośrodków naukowych oraz organizacji pozarządowych, o czym poniżej.

156 europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6203_pl.htm.

157 forbes.pl/przywodztwo/ekonomia-cyrkularna-trend-ktory-moze-zatrzymac-eksploatowanie-planety/y6b1lbc.

158 un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/.

Dla organizacji pozarządowych

Agenda Miejska dla Unii Europejskiej zaprasza organizacje działające na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego do wprowadzania inicjatyw związanych z Agendą Miejską i zmierzających do realizacji jej trzech priorytetowych celów – lepszych regulacji prawnych, efektywniejszego finansowania oraz poszerzonej wiedzy. Jeśli chodzi o ekonomię cyrkularną, to w skali Europy istnieje wiele organizacji pozarządowych działających na jej rzecz, które swoim zasięgiem obejmują cały świat, jak Fundacja Ellen MacArthur czy EPEA, pomysłodawca idei *Cradle to Cradle*. Działania takich organizacji są konieczne, zważywszy na fakt, że zarówno problemy miast, jak i założenia ekonomii obiegu zamkniętego wymagają z jednej strony pewnej wiedzy na temat procesów technologicznych czy też biznesu, z drugiej zaś rozwiązań systemowych wdrażanych w partnerstwach publiczno-prywatnych oraz przy wsparciu ośrodków naukowych. Organizacje pozarządowe mogą ułatwiać dialog między partnerami pochodzącymi z różnych środowisk, a także dostarczać zdobytej już wiedzy do wypracowania nowych, innowacyjnych rozwiązań.

W Polsce ekonomia cyrkularna pozostaje zagadnieniem niszowym, nieznanym szerszemu gronu społeczeństwa, dlatego ważne wydaje się być zwiększenie nakładów na promocję tej idei. Artykuły dotyczące tego systemu gospodarczego znaleźć możemy na stronach kilku tylko gazet czy portali społecznościowych, takich jak np. *Ekonomia Społeczna*. Co więcej, na podstawie informacji dostępnych w Internecie, można by stwierdzić, że w Polsce istnieje jedna tylko organizacja pozarządowa – Stowarzyszenie Polski Ruch Czystej Produkcji¹⁵⁹ – która w gospodarce obiegu zamkniętego widzi realny potencjał i na niej skupia swoją działalność. Przypomnijmy również, iż w omówionych wyżej przykładach inicjatyw ponadnarodowych dotyczących ekonomii cyrkularnej, tylko Warszawa widniała jako ich członek czy sygnatariusz. Istnieje więc realna nisza w temacie gospodarki obiegu zamkniętego, który szczególnie zainteresować może władze dużych miast Polski poszukujących partnerów we wdrażaniu planów zrównoważonego rozwoju.

159 cp.org.pl/p/kim-jestesmy.html.

Podsumowanie

Choć temat gospodarki cyrkularnej jest wyzwaniem dla wszystkich jej interesariuszy, zarówno prywatnych, jak i publicznych, to poprzez różnorodność form, które przyjmuje oraz swój innowacyjny charakter może stać się doskonałym obszarem dla rozwoju przedsiębiorczości społecznej. Jak zostało pokazane, podmioty ekonomii społecznej mogą stać się zarówno inicjatorami ciekawych pomysłów biznesowych, jak i partnerami miast, organizacji pozarządowych oraz dużych firm, chcących wdrożyć idee ekonomii obiegu zamkniętego. Jeśli ich własne środki finansowe są ograniczone, alternatywą może być podwykonawstwo lub partnerstwo w projektach dofinansowywanych z funduszy unijnych.

Władze miast Unii Europejskiej zobligowane do wprowadzenia usprawnień w swoich systemach zarządzania odpadami oraz te mające ambicje stać się miastami odpowiedzialnymi społecznie i środowiskowo, mogą szukać wśród spółdzielni partnerów, którzy będą pomagali realizować wszystkie te cele jednocześnie. Zwłaszcza miasta polskie, niestety nieobecne w międzynarodowych inicjatywach skupionych wokół ekonomii cyrkularnej, powinny promować i wspomagać rozwój podmiotów gotowych podjąć wyzwanie niesione przez ten nowy model gospodarczy. Fundusze i pomysły są dostępne, potrzeba tylko trochę wyobraźni i chęci. Przykładem może być miasto Poznań, zwycięzca I edycji konkursu organizowanego przez firmę konsultingową PwC „Miasto Szans – Miasto Zrównoważonego Rozwoju”¹⁶⁰, dzięki inicjatywie związanej z *ecodrivingiem*. Być może czas powrócić do dawnych ambicji.

Nawet pomysły wymagające wiedzy specjalistycznej mogą zostać zrealizowane we współpracy z ośrodkami naukowymi. One, podobnie jak i władze miejskie, są zainteresowane wdrażaniem inicjatyw poprawiających jakość życia w danym mieście. Dysponują przy tym odpowiednio przygotowaną kadrą naukową oraz możliwościami pozyskiwania funduszy na realizację innowacyjnych projektów. Wiele z takich ośrodków, uniwersytetów, centrów badawczych stało się partnerami inicjatyw opisanych w poprzednich rozdziałach.

Gospodarka obiegu zamkniętego może też wnieść powiew świeżości do środowiska spółdzielni w ogóle, a szczególnie polskich spółdzielni socjalnych, które ciągle jeszcze nie są rozpoznawane wśród szerszego grona odbiorców oraz budzą, jeśli nie negatywne, to ambiwalentne odczucia wśród polskiego społeczeństwa. Koncepcja ekonomii cyrkularnej, będąca „na topie” oraz odpowiadająca na problemy rozumiane w szczególności przez młode pokolenie może przyciągnąć do ruchu spółdzielczego osoby młode, kreatywne, szukające alternatywy dla tradycyjnych modeli gospodarczych oraz dotychczasowych relacji pracy.

Jeśli spółdzielnie zdecydują się postawić przed sobą tak ambitne cele, warto aby miały obok siebie partnera, który może pomóc im, z jednej strony, zdobyć fundusze potrzebne na wdrożenie swoich cyrkularnych idei, z drugiej zaś pozyskać niezbędne *know-how*.

160 [pwc.pl/pl/biuro-prasowe/assets/miasto_szans_opisy_dobrych_praktyk.pdf](https://www.pwc.pl/pl/biuro-prasowe/assets/miasto_szans_opisy_dobrych_praktyk.pdf).

Tutaj właśnie potrzebna może być pomoc organizacji pozarządowych, które mają doświadczenie w prowadzeniu dialogu między wszystkimi wyżej wymienionymi interesariuszami oraz wiedzę na temat wdrażania projektów finansowanych z funduszy unijnych. Co więcej, cele gospodarki obiegu zamkniętego, jak i Agendy Miejskiej dla Unii Europejskiej w ogóle, są bliskie niejednej organizacji pozarządowej.

Pozostaje mieć nadzieję, że atmosfera polskiej sceny politycznej przyjazna będzie inicjatywom dążącym do podniesienia jakości życia nas wszystkich, a szczególnie przyszłych pokoleń, które będą zbierać żniwo naszych dzisiejszych wyborów. Tylko w takim otoczeniu oraz mając wokół siebie partnerów ze świata biznesu, nauki, organizacji pozarządowych oraz spółdzielczości, polskie miasta będą mogły wkroczyć na ścieżkę zrównoważonego rozwoju, po której kroczą już inne państwa Unii.

Aleksandra Wojtaszek

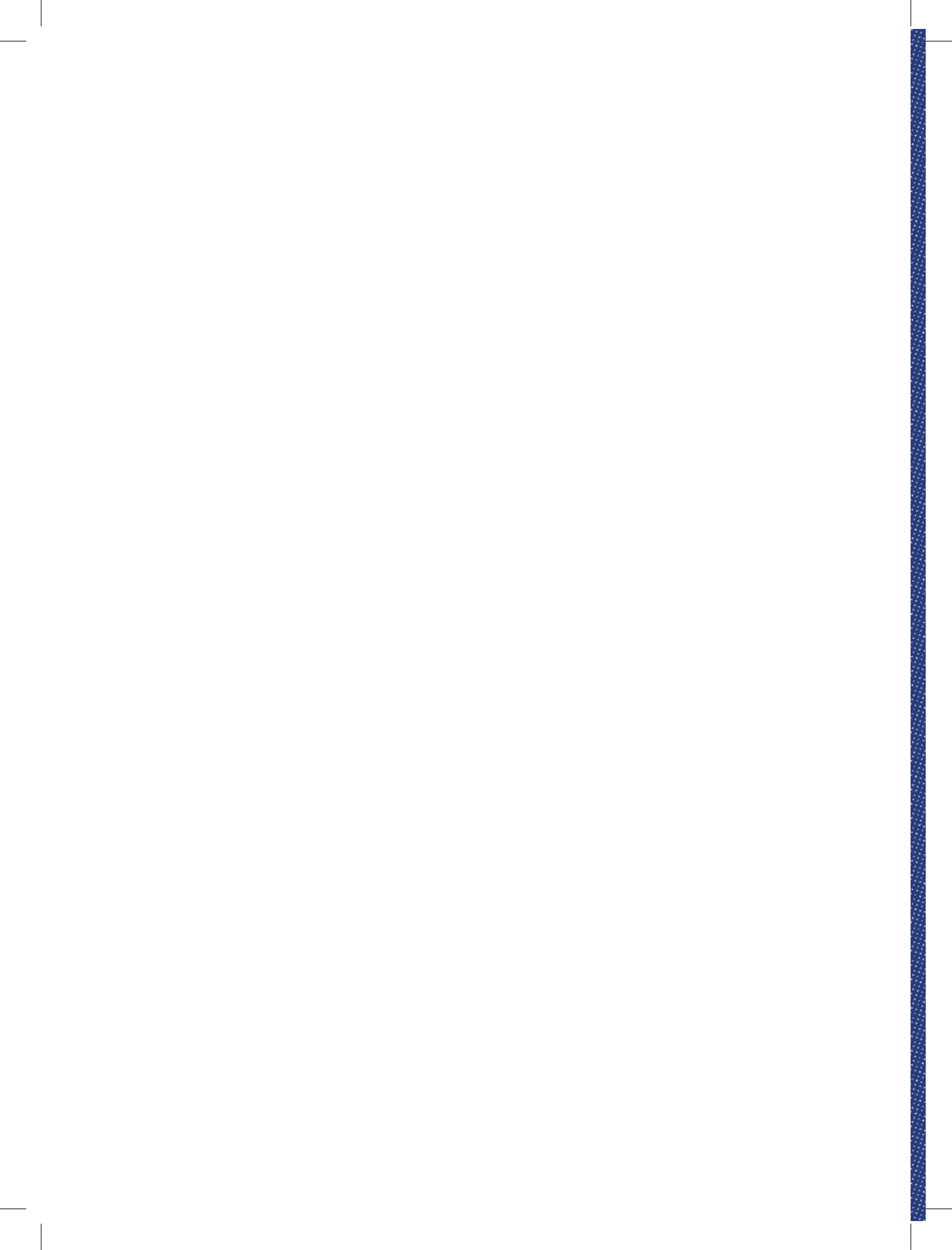
Bibliografia

1. brocklesby.org (dostęp 03.09.2018 r.)
2. coopeos.be/ (dostęp 03.09.2018 r.)
3. ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm (dostęp 03.09.2018 r.)
4. ec.europa.eu/environment/life/about/ (dostęp 03.09.2018 r.)
5. ec.europa.eu/eurostat/web/degree-of-urbanisation/overview (dostęp 03.09.2018 r.)
6. ec.europa.eu/growth/industry/innovation/funding/efsi_pl (dostęp 03.09.2018 r.)
7. ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/ (dostęp 08.09.2018 r.)
8. ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/atlas/programmes/2014-2020/Territorial%20co-operation/2014tc16rffiro03 (dostęp 08.09.2018 r.)
9. ec.europa.eu/regional_policy/pl/2021_2027/ (dostęp 09.09.2018 r.)
10. ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/how/priorities (dostęp 09.09.2018 r.)
11. ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf (dostęp 09.09.2018 r.)
12. eco.nomia.pt/contents/ficheirosinternos/vmp-eng-brochure-15oppi.pdf (dostęp 09.09.2018 r.)
13. eiah.eib.org/about/index (dostęp 09.09.2018 r.)
14. europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6203_pl.htm (dostęp 09.09.2018 r.)
15. foodlogica.com/ (dostęp 09.09.2018 r.)
16. habitat3.org/the-new-urban-agenda (dostęp 09.09.2018 r.)
17. lcrn.org.uk/ (dostęp 09.09.2018 r.)
18. lcrn.org.uk/projects-services/environmental-carbon-auditing/ (dostęp 09.09.2018 r.)
19. redeasta.com.br/ (dostęp 01.09.2018 r.)
20. acrplus.org/index.php/en/members/our-members (dostęp 01.09.2018 r.)
21. agronewscastillayleon.com/la-economia-circular-protagonista-en-cooperativas-agro-alimentarias-de-espana (dostęp 01.09.2018 r.)
22. bagstudio.org/en/progetti/ (dostęp 01.09.2018 r.)
23. ccre.org/activites/view/25. (dostęp 01.09.2018 r.)
24. cd2e.com/ (dostęp 01.09.2018 r.)
25. circular-europe-network.eu. (dostęp 01.09.2018 r.)
26. ecotlc.fr/ (dostęp 01.09.2018 r.)
27. eurocities.eu/ (dostęp 17.09.2018 r.)
28. eurocoop.coop/uploads/2018.01.18_Circular%20Economy%20%26%20Consumer%20Co-operatives_SPWG.pdf (dostęp 17.09.2018 r.)
29. goldfingerfactory.com/about/ (dostęp 17.09.2018 r.)
30. greatrecovery.org.uk/resources/the-survivor-sofa-story/ (dostęp 17.09.2018 r.)
31. milanurbanfoodpolicypact.org (dostęp 17.09.2018 r.)
32. rreuse.org/approved-reuse-centres/ (dostęp 17.09.2018 r.)
33. rypeoffice.com/ (dostęp 17.09.2018 r.)
34. uia-initiative.eu/en (dostęp 17.09.2018 r.)
35. uia-initiative.eu/en/uia-cities/maribor (dostęp 17.09.2018 r.)

36. amsterdamsmartcity.com/projects/circle-scan-amsterdam (dostęp 17.09.2018 r.)
37. citiesfoundation.org/ (dostęp 17.09.2018 r.)
38. cooperativecity.org/2017/10/09/madrid-agrocomposta/ (dostęp 17.09.2018 r.)
39. cooperativecity.org/2018/03/12/okokauf-in-vienna/ (dostęp 28.09.2018 r.)
40. cooperativecity.org/2018/04/10/cycling-for-alternative-systems-the-cargonomia-experiment-in-budapest/ (dostęp 28.09.2018 r.)
41. ec.europa.eu/eipp/desktop/pl/index.html (dostęp 28.09.2018 r.)
42. ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose (dostęp 28.09.2018 r.)
43. ec.europa.eu/food/safety/food_waste_en (dostęp 28.09.2018 r.)
44. ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en (dostęp 28.09.2018 r.)
45. ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development_pl (dostęp 28.09.2018 r.)
46. ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_pl (dostęp 28.09.2018 r.)
47. ec.europa.eu/programmes/horizon2020/ (dostęp 28.09.2018 r.)
48. eu-smartcities.eu/ (dostęp 30.09.2018 r.)
49. fatllama.com/ (dostęp 30.09.2018 r.)
50. feedbackglobal.org/ (dostęp 30.09.2018 r.)
51. foodsavers.be/2017/gent/ (dostęp 30.09.2018 r.)
52. mudjeans.eu/ (dostęp 30.09.2018 r.)
53. sharestarter.org/tools/ (dostęp 10.10.2018 r.)
54. sharingdepot.ca/ (dostęp 10.10.2018 r.)
55. uptex.innovationstextiles.fr/ (dostęp 10.10.2018 r.)
56. vigga.us/in-english (dostęp 10.10.2018 r.)
57. wastedlab.nl/en/ (dostęp 10.10.2018 r.)
58. agilcare.co/offres/ (dostęp 10.10.2018 r.)
59. basf.com/en/company/sustainability/management-and-instruments/circular-economy.html (dostęp 10.10.2018 r.)
60. betterworldfashion.com/ (dostęp 10.10.2018 r.)
61. bmu.de/fileadmin/Daten_BMU/Pools/Broschueren/progress_broschuere_en_bf.pdf (dostęp 10.10.2018 r.)
62. c2ccertified.org/education (dostęp 10.10.2018 r.)
63. circle-economy.com/ (dostęp 10.10.2018 r.)
64. circle-economy.com/wp-content/uploads/2016/04/Circular-Amsterdam-EN-small-210316.pdf (dostęp 10.10.2018 r.)
65. cp.org.pl/p/kim-jestesmy.html (dostęp 10.10.2018 r.)
66. crni.ie/ (dostęp 10.10.2018 r.)

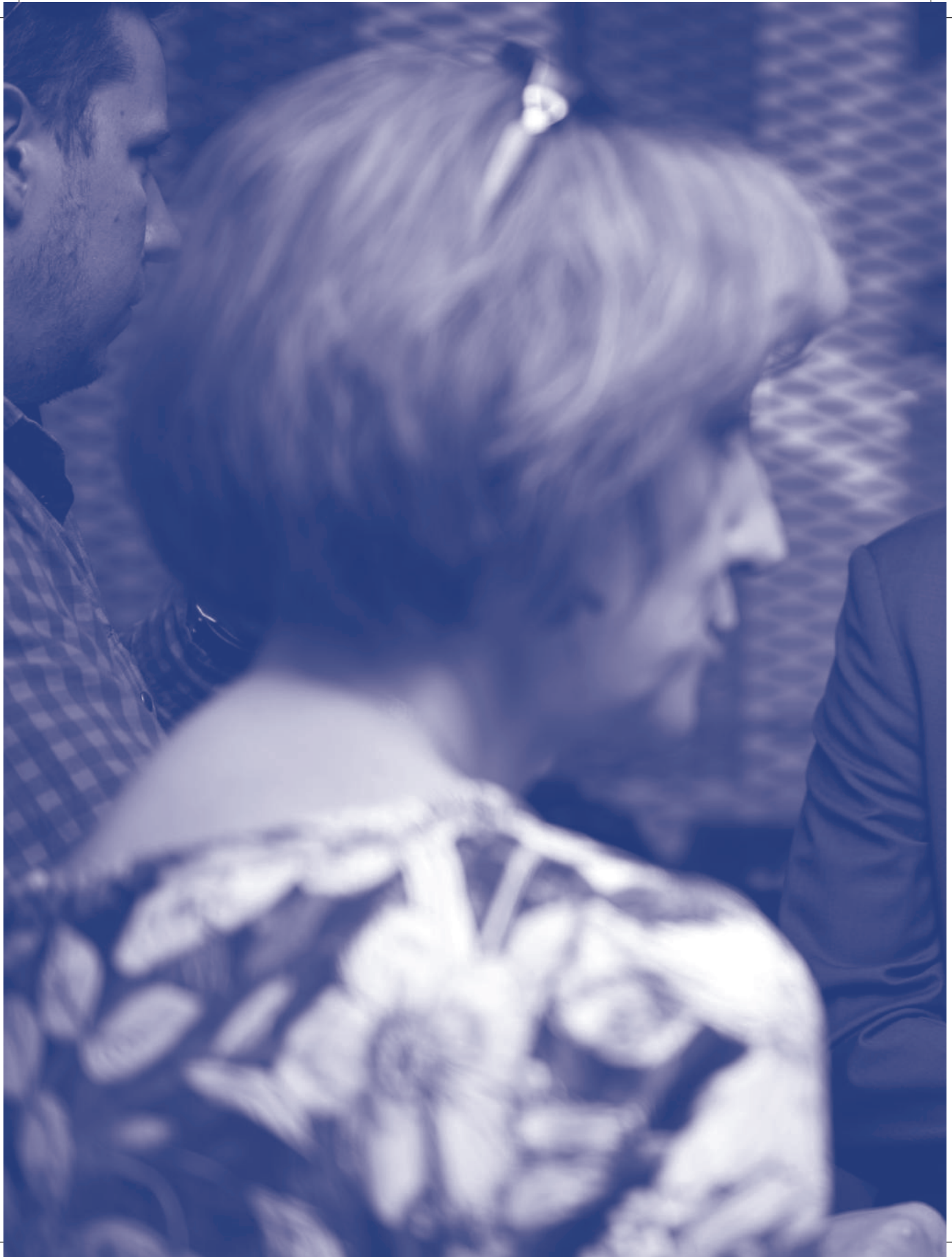
67. dotheretex.eu/fr/ (dostęp 10.10.2018 r.)
68. economiecirculaire.org/articles/h/cooperatives-et-economie-circulaire-coop-de-france.html (dostęp 10.10.2018 r.)
69. ellenmacarthurfoundation.org (dostęp 10.10.2018 r.)
70. ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/A-New-Textiles-Economy_Full-Report.pdf. (dostęp 12.10.2018 r.)
71. ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf (dostęp 12.10.2018 r.)
72. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/achieving-re-use-at-scale-in-the-fast-moving-consumer-goods-sector (dostęp 12.10.2018 r.)
73. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/belgium-flanders-materials-programme (dostęp 12.10.2018 r.)
74. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/denmark-public-procurement-as-a-circular-economy-enabler (dostęp 12.10.2018 r.)
75. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/france-collaborative-textiles-recycling-initiative cd2e.com/?q=filieres-recyclage-textile-hdf-vrt-retex (dostęp 12.10.2018 r.)
76. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/german-resource-efficiency-programme-progress-ii. (dostęp 12.10.2018 r.)
77. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/how-tool-sharing-could-become-a-public-utility (dostęp 12.10.2018 r.)
78. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/scotland-increasing-customer-confidence-in-reused-products (dostęp 12.10.2018 r.)
79. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/scotland-making-things-last-a-circular-economy-strategy (dostęp 12.10.2018 r.)
80. ellenmacarthurfoundation.org/case-studies/waste-recovery-network-turning-corporate-waste-into-handmade-goods (dostęp 12.10.2018 r.)
81. ellenmacarthurfoundation.org/resources/learn/higher-education-resourcescirculareconomy.europa.eu/platform/en. (dostęp 26.10.2018 r.)
82. epea.com/about/. (dostęp 26.10.2018 r.)
83. epea.com/cradle-to-cradle/ (dostęp 26.10.2018 r.)
84. facebook.com/worldeconomicforum/videos/10154352274046479/ (dostęp 26.10.2018 r.)
85. forbes.pl/przywodztwo/ekonomia-cyrkularna-trend-ktory-moze-zatrzymac-ekspluatowanie-planety/y6b1lbc (dostęp 26.10.2018 r.)
86. gecco.fr/ (dostęp 21.10.2018 r.)
87. instock.nl (dostęp 21.10.2018 r.)
88. kromkommer.com/english/ (dostęp 21.10.2018 r.)
89. philips.com/a-w/about/sustainability/sustainable-planet/circular-economy.html (dostęp 21.10.2018 r.)
90. plastipakeurope.com (dostęp 21.10.2018 r.)
91. res-sources.be/fr/qui-sommes-nous (dostęp 28.10.2018 r.)
92. rreuse.org/ (dostęp 28.10.2018 r.)

93. storaenso.com/en (dostęp 28.10.2018 r.)
94. sun-institute.org/ (dostęp 28.10.2018 r.)
95. surreyreusenetwark.org.uk/ (dostęp 28.10.2018 r.)
96. taleme-shop.com/ (dostęp 28.10.2018 r.)
97. theblueeconomy.org/ (dostęp 28.10.2018 r.)
98. toastale.com/ (dostęp 28.10.2018 r.)
99. un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/ (dostęp 28.10.2018 r.)
100. un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/ (dostęp 28.10.2018 r.)
101. unilever.com/sustainable-living/reducing-environmental-impact/waste-and-packaging/rethinking-plastic-packaging/ (dostęp 28.10.2018 r.)
102. welcomeurope.com/european-funds/erdf-urban-innovative-actions-1047+947.html#tab=onglet_details. (dostęp 28.10.2018 r.)
103. wien.gv.at/english/environment/protection/oekokauf/ (dostęp 28.10.2018 r.)
104. zerowastescotland.org.uk/content/who-we-are (dostęp 01.10.2018 r.)
105. beerproject.be/ (dostęp 01.10.2018 r.)
106. infineo-economiecirculaire.com (dostęp 01.10.2018 r.)

WOES na zdjęciach

Król Lew to pierwszy w historii filmów Disneya tak ważny opowieść o dorastaniu, przyjaźni i odpowiedzialności. Młody brytyjski książę, który przypadkowo stał się orłem dla kłosa niedźwiedziatego, jest wyceniony w potęgę i siłę, jest pociągłym dzieckiem. Jego matka w polsce żyje i pracuje w domu w powiatku w miejscowości w wulkanie kręgi. Król Lew jest wyjątkowo młody i ma wiele przygód. Film Król Lew obchodził w Polsce prawie trzy miliony widzów, a książka została sprzedana w ponad 200 tysiącach egzemplarzy.

WOES: Badania i raporty

Wydawca:

Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych

ul. Górecka 115/1, 61-475 Poznań

tel. 61 887 11 66, biuro@spoldzielnie.org

www.spoldzielnie.org

Redakcja:

Anna Dranikowska

Projekt graficzny:

bękart

Druk:

AWIR Kalisz

ISBN 978-83-952371-1-9

Poznań 2018